SECRETORVM AGRI ENCHIRIDION

PRIMVM, HORTORVM CVRAM, auxilia, ſecreta, & medica præſidia inuentu prompta, ac paratu facilia, Libris tribus pulcherrimis complectens:

AVTORE ANTONIO MIZALDO MONLVCIANO.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LVTETIAE,
Apud Federicum Morellum in vico Bellouaco, ad vrbanam Morum.

1560.

EX REGIS PRIVILEGIO.

SENTENTIA PRIVILEGII.

REGIA ſanctione cautum eſt, ne quiſpiam alius pręter Federicum Morellum typographum Pariſienſem, hoc Secretorum agri Enchiridion primum, Hortorum curam, auxilia, ſecreta & medica præſidia inuentu prompta & paratu facilia Libris tribus pulcherrimis complectens, autore ANTONIO MIZALDO MONLVCIANO, intra ſexenniũ, abſq; manifeſto autoris & dicti typographi cõſenſu ſub Regis ditione imprimat néue uẽdat Latinè uel Gallicè, cõiunctim aut diuiſim, ſeu alio quouis modo. Qui ſecus fecerit, libris & pœna in ſanctione æſtimata multabitur. Conceſſum fuit Priuilegium Lutetiæ Pariſiorum octauo Idus Februarij, An. M. D. LIX. ſubſignante

CAMVS.

FRANCISCO OLIVARIO *Galliarum Cancellario prudẽtiſſimo, Ant. Mizaldus Monlucianus S. D.*

SEXTVS *Aurelius Victor ſcribit, Franciſce Galliarum Cancellarie prudentiſſime, Diocletianum Imperij faſces apud Nicomediam ſponte relinquentem, in propriis agris liberè cõſenuiſſe. Qui dũ ad recipiendum Imperium ab Herculio & Galerio ſolicitaretur, illud tanquã peſtem deteſtans, ſic reſpondiſſe fertur: Vtinam poſſetis uiſere olera noſtris manibus Salonæ inſtituta, profectò iſtud tentandũ nunquã iudicaretis. Sic Perſarum Regem illũ Cyrum, dimenſionibus ruſticarũ rerũ animum intendiſſe, & propriis manibus*

conſitos arboribus agros habuiſſe, ac in quincuncem eleganter direxiſſe, autor eſt Plutarchus. *Quam induſtriam & ſolertiam* Lyſander *cõſpicatus,* Rectè *uerò inquit,* Cyre, *beatũ omnes te ferunt, quoniã uirtuti tuæ, & regio diademati fortuna iſta & cura cõiuncta eſt.* Catonũ *ille primus, triumpho, cenſura, ac literis inſignis, præceptis rerũ omnium expetendarũ populo* Romano *datus, eum etiã agros rectè colere docuit: qui illius cõfeſſione, ut ſcribit* Plin. *optimus ac ſine æmulo agricola.* Verumenimuero, *quorſum hæc? inquies. nimirũ ut intelligant moroſuli cenſores mei, nouũ nõ eſſe nec inauditũ ſi* Imperatores *ac* Reges, *ſummiq; magiſtratus agricolationi animũ intendant, et propriis manibus tam hortos q̃ agros diligẽter excolere ſatagant.* Ex *quo parũ circunſpectè mihi inſultare uidentur iſti, quòd hoſce hortenſium* Cõmentariolos Dignitati *tuæ nuncupare pergam.* Quibus, *ut uolunt, oli-*

tor ruſticúſue quiſpiã aptiùs quærendus erat, quàm dę Galliarũ primatibus Cãcel*larius unus.* Cui, *aiunt, ecquid cõmune per* Deos *immortales cũ ſarculo, ligone aut falcicula?* Næ *iſti tales mihi eſſe uidentur, ut intelligendo nihil intelligant: fateantúrq; ueterũ hiſtorias ne per trãſennam quidem aut uidiſſe, aut legiſſe.* Serentẽ *inuenerunt dati honores* Serranũ, *unde illi cognomen.* Et *quatuor ſua iugera aranti in* Vaticano Quintio Cincinnato (*quæ prata* Quintia *Plinij ætate nuncupabãtur)* Viator Dicta*turam attulit: & quidẽ, ut traditur, nudo plenóq; pulueris etiamnũ ore.* Cui Viator, Vela *corpus, inquit, ut proferã* Sena*tus populíq;* Rom. *mandata, &* Dictatu*ram induas.* Quam *ubi inuitus admiſit, poſt obſeſſum* Conſulem *& exercitum liberatum, poſt magiſtratum prudenter & glorioſè geſtum, feſtinantiùs illam uictor reddidit, quàm arator accepit: iucũdiúſq; exuit, quàm induit: ad eoſdem iuuẽcos, ut*

ſcribit Columella, & auitum quatuor iugerum hærediolum, hilaris reuertens. Romanorum Reges *hortos in delitiis habuiſſe & excoluiſſe, uel illud de multis teſtari poteſt, quod* Tarquinius Superbus *nuntium illum ſæuum atque ſanguinarium filio remiſit ex horto.* Quid *illud quòd expugnata* Carthagine *cùm omnes bibliothecæ uariis* Africæ Regulis *donarētur,* Senatus *in tantum honorē habuit duodetriginta libros* Magonis *de hortorū & agrorum cultu,* Pœnica *lingua ſcriptos, ut accuratè ſeruādos, &* Romam *perferendos cenſuerit? Qui à* Caßio Dionyſio Vticenſi *libris uiginti* Græca *lingua tandem tranſlati, &* Sextilio Prætori *miſsi (ut teſtantur* Varro *&* Columella*) hodie* Conſtantino Cæſari *falsò aſcribuntur.* Sed *in exēplis & hiſtoriis uerſatum ſatis.* Auditis *itaq;, ô præclari cenſores, quomodo* Regum, Conſulū, Dictatorum *ac* Imperatorum *manibus olim colebantur agri: terra, ut ſcribit* Pli-

nius, & credere fas eſt, laureato uomere gaudente & triumphali aratore: ſiue illi eadem cura ſemina tractabant, quã bella: eadémq; diligentia arua diſponebãt, qua caſtra: ſiue quòd honeſtis manibus omnia lætiùs proueniunt, quoniam & curioſiùs fiunt. A*uditis, inquam, priſcam nobilitatẽ ueteréſq;* Heroes *ſi quãdo regni uel* I*mperij faſces deponere iuuabat, ſi quando à functionibus publicis reſpirare licebat, agriculturæ animũ præcipuè intendiſſe, & ruſticando ſeſe oblectauiſſe.* Q*uomòdo tuũ* LEONVILLANVM, C*ancellarie prudẽtiſs. te ſubinde reficit: tibiq; ſeriis ac grauibus reb⁹ utcũq; exonerato, & publicis regni negotiis, uel tantillũ leuato, reſpirandi ſpatium dulciſsimũ, ſaluberrimorũ hortorũ pulcherrimo ſeceſſu iucundè ſuppeditat.* Q*uando itaq;* R*eges &* I*mperatores, ſummóſq; magiſtratus nõ puduit hortenſia colere, & agricolationẽ proprius etiam manibus exercere, ſarculum & fal-*

ciculam tractare, imò uerò aratrum ducere: ita Dignitatẽ tuã nihil, ut opinor, pudebit pro ſarculo aut falcicula hoſce hortẽſium Commentariolos manibus quandoq; tractare: & ſi minùs in rem conferre licebit, ſaltem percurrere moleſtum non erit, impetrato à publicis occupationibus tuis horulæ unius otiolo. Si elegantiſsimis & cultiſsimis LEONVILLANI *tui hortis uſum aliquem & fructum adferent: ſi publicæ omnium utilitati, in tuo nomine & patrocinio emiſsi commodabunt, impẽſè mihi gratulabor, & gratias* Deo Opt. Max, *immenſas agam. Cuius inexhauſta bonitas tuam* Dignitatem *ſemper tueri ac fouere dignetur.* Fœliciter vale. Lutetiæ Pariſiorum Idibus Februarii. Anno reſtitutæ ſalutis humano generi, M. D. L X. Aſtronomico calculo.

PRAEFATIVNCVLA ad Lectorem ſecretorum agri & horti ſtudioſum.

NOn ſine cauſa maiores noſtri, inquit M. Terentius Varro, terram Matrem appellabant, & qui eam colerent, piam ac utilem uitam agere credebāt. Quod dum obſeruarēt priſci illi Romani uera & germana Romuli ſoboles, ex urbe ſuos ciues in agris redigebāt: quia & in pace à ruſticis alebātur, & in bello ab his tuebantur: fortiſsimi enim uiri, ut ſcribit M. Cato, & milites ſtrenuiſsimi ex agricolis gignuntur. Secuta ætas, ut omnia in peius ruere ſolent, ſarculo, falce & aratro proiectis, intra muros correpſit: & in circis ac theatris (ubi nec orientē Solē, nec occidentem uidebat) potiùs q̃ in hortis, agris, ſegetibus, uinetis ac oliuetis ſibi placuit, uitam ocio ac luxu diffluētē, ne quid fœdius dicā, perditè exercens. Ex quo iuuenū corpora ita fluxa & reſoluta iaminde apparuerunt, ut nihil mors in illis mutatura uideretur. Horum ſanè temporum & hominū imago hiſce diebus non obſcurè elucet. Num hoc prodigij ſimile quod accidat, ut res corpo-

ribus noſtris, uitæq; utilitati maximè conueniẽs, & quæ ſine dubitatione proxima & quaſi cõſanguinea eſt ſapientiæ, vſqueadeo negligatur? Sine ludicris artib⁹, atque etiã ſine cauſidicis, ut uerbis utar Columellæ, ſatis fœlices olim fuere, futurçque ſunt urbes: at ſine agricultoribus, nec conſiſtere mortales, nec ali poſſe certum eſt. Scholas Gammaticorum, Philoſophorum, Medicorũ, Mathematicorum, Iuriſperitorũ & Theologorum, nemo paſsim non uidet: adhæc officinas artificum uarias, Agricolationis neque doctores qui ſe profiteãtur, neq; diſcipulos hodie agnoſcas. Quæ cùm animaduerterem, ſæpè mecum retractans quàm turpi ſeculorum conſenſu deſerta exoleſcat ruris diſciplina, cœpi apud me cogitare & conſilium inire, quanam uia illi, pro mea tenuitate, ſuccurrerẽ. In quam cogitationẽ cùm diu multúmq; incubuiſſem & ferè ſuccubuiſſem, tandem in animum induxi meum, fieri poſſe ut cõpendio præcipua rerũ agri capita & ſecreta, Enchiridiis aliquot cõtineantur & claudãtur: præſertim quæ uſui ſunt, & publicæ utilitati cõmodãt. Quod me præſtare poſſe cũ omnino diffiderem, partim edoctus quid ferre recuſent, quid ualeãt humeri: patim me-

dicis ſtudiis & occupationibus uariis uariè diſtractus, ecce percõmodè mihi in mentẽ uenit Homericum illud, à M. Tullio uſurpatum:

Τηλέμαχ᾽ ἄλλα μὲν αὐτὸς ἐνὶ φρεσὶ σῇσι νοήσεις,
Ἄλλα δὲ καὶ δαίμων ὑποθήσεται.

quod eſt,

Hæc partim ipſe tuo perpendes pectore tecum:
Partim diuûm aliquis tibi ſuggeret.

Quando itaq; Dij faciẽtes adiuuare ſolẽt, ut ſcribit M. Varro, manũ aratro admouere nihil ſum cunctatus: rerum agri potiora mẽbra & ſecreta, quatuor Enchiridiis poſſe perſtringi certò perſuaſus. Vt primũ hortenſia expediat. Secundũ cerealia, legumina, uites & uina. Tertiũ quadrupedes agri omnis generis, & itẽ uolucres. Quartũ uerò ſyluestres arbores tam frugiferas, q̃ infrugiferas, cũ pratis, piſcinis, & aliis. Quæ omnia eadẽ methodo perſequẽda erũt, qua primũ hoc Enchiridion ex Græcis & Latinis rerũ agri ſcriptorib⁹ uariis, concinnatũ uides. Quod tamen an ſeriò poſsim perficere, non auſim polliceri. Nã fortuna hodie rebus noſtris uſqueadeò eſt iĩcũnſa, ut propoſitũ hoc & conſilium (niſi blandiùs arriſerit) prorſus immutare ac euertere poſſit. Vt ut fuerit, primũ hoc hortenſiũ Enchiridion, ceu reliquorum ſponſorẽ & fi-

deiuſſorẽ tantiſper apud te obſidẽ retinebis, dum tres alij eius comites ad te proficiſcentur, fœnore magno illud redempturi. Si quis inſtitutum noſtrum prçuerterit, & aliis ſecretorũ agri Enchiridiis deſcribẽdis manum admouerit, ac animi neruos intenderit, magnã profectò apud me gratiã inibit, magnoq; erit mihi in pretio & honore, tantum abeſt ut moleſtus, aut iniurius dici poſsit. Quod dum perſequetur, ego interim (ſi per fortunas & occupationes meas licet) rerum agri Calendarium, & ruſticũ de Luna Opuſculũ, cõcinnare meditabor: quod iamdictis ſecretorũ agri Enchiridiis uſui ſummo & incredibili futurum mihi perſuadeo, cùm ob alia, tum ꝙ agenda in agro menſibus ſingulis, facili proponet ordine; nõ neglecta ubiq; lunari obſeruatione. Vt interim taceã cœleſtes iniurias, ex illo non ſolùm exponendas, ſed & præuidendas: quæ ſicuti ab horridis & formidãdis ſideribus, ut loquitur Plin. excitari ſolent, ita ualde horrendæ ac formidabiles agricolis ſæpe conſueuerũt. Nam ex improuiſo dilapidãt et fruſtrãtur hominũq; boũq; labores, certorũ ſyderum exortu, occaſu & culminatione: ſuffragante duorum Luminariũ & quinque planetarũ appulſu & cõ-

greſſu, ſicuti in noſtris ſuperiorũ annorum Ephemeridibus cœleſtibus oſtendimus, & ſuis locis paſsim deſignauimus. In quibus etiam non omiſimus Solis ac Planetarum radiationes & copulationes cum illuſtrioribus ſtellis inerrantibus, ſignáque Zodiaci ſingulis Lunæ ad Solem ſchematiſmis aſcēdentia & horoſcopātia, ſuis diebus diligenter inſerta & adnotata. Quam methodũ & inuentionẽ planè noſtrã, cùm anno ab hinc plus minùs quarto obſeruauiſſet ac probauiſſet uir doctiſsimus & diligentiſsimus Io. Baptiſta Carrellus Placentinus, illam in ſuas multorum annorũ Ephemerides Latinas ſedulò trãſferre, ac ſibi uſurpare nihil eſt cunctatus, nulla noſtri facta mentione, qui (abſit dicto iactantia) eam glaciem illi fregimus, & uiã primi aperuimus: quod hîc ſcriptũ boni conſulet. Sed ad te redeo, Lector optime, à quo peto ut hoc primũ ſecretorum agri Enchiridion, hãc hortenſiũ hiſtoriã iucundè ac hilariter accipias. Hoc ſi feceris, iamiã tibi paratũ de hortenſiũ arborũ Inſitione Opuſculũ pulcherrimũ, & alia, facilè à me impetrabis, ut omnibus ſuis partibus abſolutã habeas hortenſium hiſtoriam. Fœliciter vale, & conatibus noſtris fauere perge.

SVMMA EORVM QVAE SINGVLIS Capitibus horum librorum explicantur. primus numerus folium, ſecundus uerò caput deſignat.

LIBRO I. HAEC CONTINENTVR.

Hortorum inſtitutio & priſcus uſus. Fol. 1. Cap. 1
Quæ utilitas ab hortis expectāda, & quis finis ac ſcopus eſſe debeat culturæ illorum. 2.2
Modus & ſecretum ædificandæ uiuæ ſepis, quæ futura ſit horti tutiſsimum munimentum. 3.3
De hortorum ſitu, aqua & terra. 4.4
De hortenſium ſtercore, & ſtercoratione. 6.5
De hortenſium ſatione, & ſeminibus. 8.6
Auxilia & ſecreta pro hortenſibus ſeminibus, tam ante ſationem quàm poſt: ne ab aliqua cùm externa, tum interna afficiantur iniuria. 10.7
Hortēſium ſarritio, runcatio & rigatio: cum prognoſtico fertilitatis, uel ſterilitatis cuiuſque ſementis. 12.8
Auxilia & ſecreta aduerſus hortenſes uermes, pulices, erucas, blattas & limaces. 13.9
Aduerſus hortenſes talpas, formicas, culices, muſcas & ranas. 17.10
Secreta aduerſus ſerpentes hortorum, & alios quoſuis, homines ac terræ naſcentia uenenantes. 19.11
Aduerſus ſcorpiones, bufones, mures, muſtelas, & grandiores beſtias hortis infeſtas. 21.12
Auxilia aduerſus grandinem, fulmina ac tempeſtates quæ hortenſium fœtus perdunt ac dilapidant. 24.13
De rubiginis, pruinæ ac carbunculi cauſis, auxiliis & ſecretis. 25.14

LIBRO II. HAEC DESCRIBVNTVR.

Lactucæ cura auxilia & ſecreta 29.1
Medica eiuſdem præſidia paratu facilia. 32.
Braſsicæ cura, &c. 35.2
Medica eiuſdem, &c. 37.

Hoc modo cuiuſque Medica ſingulis Capitibus annexa inuenies, ne te frequens repetitio offendat.

Apij. 40.3
Betæ, Portulacæ, ac bliti. 42.4
Aſparagorum. 44.5
Rutæ. 47.6
Oxalidis & ſpinaceorum. 50.7
Porri. 52.8
Allij. 54.9
Ceparum. 58.10
Radicis ſeu raphani. 61.11
Cucurbitarum. 65.12
Cucumerum. 69.13
Peponum, melonum ac melopeponum 73.14
Cinaræ ſeu hortenſis cardui. 75.15
Roſarum. 78.16
Lilij. 81.17
Violarum. 83.18
Ocimi & amaranti. 85.19
Saluiæ, roriſmarini, ſatureiæ, hyſſopi & fœniculi 88 20.
Lauandulæ, menthæ, thymi & ſolſequij 92.21
Vettonicæ coronariæ & maioranæ. 97.22.
Bellidis, phlogij & iridis 99.23
Abſinthij & abrotani. 102.24.
Fragariæ, framboeſij, & groſſularij. 104.25

LIBRO III. HAEC TRACTANTVR.

ARborum hortenſium præcepta quædam & auxilia generalia. 107.1
Arborum ac ſtirpium hortenſium morbi, labores & impedimenta aliquot. 110.2
Arborum ægrotantium, aut aliter laborantium remedia, quædam & ſecreta uniuerſalia. 112.3
Arboris mali, eiuſdémque pomi cura, auxilia & ſecreta pulcherrima. 115.4
Pyri & eius pomi. 121.5
Cotoneæ ſeu cydoniæ & eius pomi. 123.6
Pruni ac eius pomi. 126.7

Ceraſi ac eius pomi. 128. 8
Mori ac eius pomi 131. 9
Perſici ac eius pomi. 133. 10
Meſpili & ſorbi ac earum pomi. 136. 11
Nucis ſeu iuglandis & eius fructus. 139. 12
Amygdali & eius nucis. 144. 13
Punicæ ac eius pomi. 147. 14
Citriæ, aurantiæ, limoniæ & earum pomi. 154. 15
Fici ac eius pomi. 160. 16
Oleæ & baccarum eius. 167. 17

Concluſio ad FRANCISCVM OLIVARIVM Galliarum Cancellarium prudentiſsimum.

ADMONITIO.

Folio 2. pagina 2. linea 11. corruptum locum ob exẽplaris impeditam, confuſam & aliquot locis obliteratam ſcripturam, quæ operis impoſuit, ſic corrige & reſtitue: *Quæ omnia, & multo plura Virgilius poſt Varronem, & longè ante Columellam & Palladium, &c.* Neque enim me Chronognoſis uſque adeò fugit aut fallit, ut non intelligam M. Varronem, P. Virgilij natales multis annorum decadibus præceſsiſſe. Si qui ſint alij lapſus, illos pro tuo candore (Lector optime) facilè ipſe corriges, ac emendabis.

ANT. MIZALDI MONLVCIANI DE Hortorum cura, auxiliis & ſecretis, Liber primus.

Hortorum inſtitutio, & priſcus uſus. Cap. I.

HOrtos primus Athenis inſtituiſſe fertur Epicurus ocij magiſter, ut Plinius in celebri illa veterũ ſcriptorum bibliotheca diligenter adnotauit: nam antea moris non fuerat in oppidis rura habitari. Sanè apud priſcos Romuli nepotes hortus nihil aliud fuit quàm pauperis agellus, & ruſtici qualiſcunque prouẽtus, uictum innocentiſsimum & frugaliſſimum porrigens. Qui tum maximè placebat, quòd igni non egeret, ſumptibúſque macelli parceret, ac merces cũ herbaceas, tum arboreas, oppidatim uenales quouis tempore exhiberet: re ſemper expedita, & ad extemporaneum alimentum facili apparatu præſentiſsima. Quod Virgilius in

Epicurus primus hortorũ inſtitutor.

Priſca hortorum commoditas, & uſus.

Moreto, doctè & eleganter (ut omnia) expreſsiſſe mihi uidetur, de Similo exigui horti cultore ruſtico, laboris patientiſsimo, hunc in modum ſcribens:

Non illi ſuſpenſa focis carnaria iuxta,
Durati ſale terga ſuis, truncíq; uacabant:
Hortus erat iunctus caſulæ: quem uimina pauca,
Et calamo redimita leui, munibat arundo:
Exiguus ſpacio, uariis ſed fertilis herbis:
Non illi deêrat, quod pauperis exigit uſus:
Interdum locuples à paupere multa petebat,
Nec ſumptus erat illud opus, ſed regula curæ.
Si quando uacuum caſula, pluuiæ ue tenebant,
Feſtá ue lux: ſi fortè labor ceſſabat aratri,
Horti opus illud erat.

Priſcorũ hortorũ deſcriptio pulcherrima.

Deinde ſubdit,

Verùm non hic domini (quis enim contractior illo?)
Sed populi prouentus erát: notíſque diebus
Venaleis olerum faſceis portabat in urbem:
Inde domum ceruice leuis, grauis ære redibat,
Vix unquam urbani comitatus merce macelli.
Cæpa rubens, ſectíque famem domat area porri:
Quæque trahunt acri vultus naſturtia morſu.

Horti priſcorum, prouẽtus erat populi.

Hactenus Maro de priſco & ruſtico uſu hortorũ: qui in oppidis antè habitare non nouerunt, quàm gulæ delitiæ, & uentris prodigia, Epicuro duce, ex agris cò commigrare illos impulerũt. Nam uſqueadeo paulatim illecebroſa inualuit uoluptas, ut abſque ulla Orphei lyra, abſque ulla Amphionis teſtudine, arbores, fructus & olera intra muros, etiã à remotiſsimis agris de-

Quomodo ex agris in oppida uenerit horti.

duxerit,feceritque ut nequam in domo cē-
ſeretur materfamilias, cui indiligens, & neglectus eſſet hortus. Verumenimuero re ciſa longæ narrationis mora,tempeſtiuum eſt ut inſtituti noſtri fores aperiamus, & curam, auxilia ac ſecreta hortorum fœliciter aggrediamur, & cuique dilucidè ac breuiter explicemus.

Paraſceue ad ſeriam hortorum narrationem.

Quæ utilitas expectãda ab hortis. Adhęc quis finis ac ſcopus eſſe debeat culturæ illorum. Cap. II.

ILle utiliſsimum, ac iucundiſsimũ hortum eſt habiturus, qui & colere ſciet, & poterit, ac uolet. Neque enim ſcire, aut uelle cuiquam ſatis fuerit ſine ſumptibus quos exigunt opera: nec rurſus faciendi, aut impendendi uolũtas profuerit, abſque arte & ſcientia. Quia caput eſt in omni negocio nouiſſe quid agendum ſit: quemadmodum ex Varroniano Tremellio appoſitè tradit Columella. Qui hæc tria ad manum habuerit, & hortum ſeriò ſibi conſtruere uoluerit, duo illi rurſus ſpectanda erunt: utilitas nimirum, & uoluptas: utilitas fructum habet comitem: uoluptas uerò

Qualem exigat dominũ & colonum hortus non vulgaris.

Vtilitas & uoluptas hortos bene cultos comitantur.

delectationem, &, ut ſcribit Varro, iucunditatem. Erit itaque hortus conſtruendus & colendus imprimis ad uſum uitæ neceſſariũ, deinde ad ſanitatem ac uireis à morbis reficiẽdas, ut adnotauit Palladius & ſeculis aliquot ante eum Florẽtinus, ſcholæ Græcorum geoponicorũ doctor eximius: poſtremò ad delectationem ex aſpectu, & iucunditatẽ ex odoris fragrantia: omniũque maximè ut & domino, & colono dapibus mẽſas exornet inemptis. Quæ omnia, & multò plura, Virgilius longè ante Varronem, Columellam & Palladium, in ſuo hortulo elegantiſsimè hoc Iambico ſignificauit:

Quis finis ac ſcopus culturæ hortẽſiũ.

Hortus ſalubreis præbet corpori cibos:
Varióſque cultus ſæpè cultori refert,
Olus ſuaue, multiplex herbæ genus:
Vuas niteneis, atque fœtus arborum.
Non deſit hortis & uoluptas maxima,
Multíſque commixta modis iucunditas.
Flores niteſcunt diſcolore gramine,
Pingúntque terras gemmeis honoribus:
O paca præbent arbores umbracula,
Prohibéntque denſis feruidum Solem comis:
Aues canoros garrulæ fundunt ſonos,
Et ſemper auras cantibus mulcent ſuis.
Oblectat hortus, auocat, paſcit, tenet:
Animóque mœſto demit languores graueis.
Membris uigorem reddit, niſus capit:
Refert labori pleniorem gratiam:
Tribuit colenti multiforme gaudium.

Horti cultiſſimi laudes, fructus & uſus.

Mira & inexplicabilis horti commoditas.

Hæc ſunt quæ docta & melliflua Maronis muſa de fructu, vſu & laudibus horti cecinit. Qui, ſi fieri poteſt, in propinquo eſſe debet, ut dictorum commodorum particeps fiat dominus, & frequenter ad illum ueniat, ſéque frequentiùs uẽturum denũciet. Nam ſub hoc metu olitorem & operarios omneis in officio continebit. Vt interim nõ omittã, quòd ueſtigiũ eius agrum impinguare ſolet, ſicuti poſteà dicemus.

Cur horti propinqui eſſe debeãt.

Modus & ſecretũ ædificandæ uiuæ ſepis ac ualidæ, quæ futura ſit horti tutiſsimũ munimentum. Cap. III.

QVoniam extremæ dementiæ cenſetur eſſe, hortum habere ad unguem excultum, probè cõſitum, & curioſè inſtitutũ, qui dies ac noctes pateat tam incurſibus quàm iniuriis deprædantium hominum, & deuaſtantium animalium atque alitum: idcirco de illius munitione & ſepimento omnium primùm hîc ſcribam. Quibus copia ſuppetit, hortos parietibus cingũt ac ueſtiunt. Alij macerias luto & lapide circa illos erigunt. Plerique tenuis fortunæ homines paleato utuntur

Hortũ debere diligenter claudi & muniri.

Varię hortorum munitiones & ſepimenta.

fimo & limo: aut ſaxa in ordinem congeſta illis coagmẽtant. Sunt qui foſsis & aggeribus circumdent: quod ſummè uitandum eſt, nam horti humores ita ſubducũtur, niſi fortè locus paluſtris fuerit. Ruſtica turba & plebeia, in ſyluis reciſa ſpineta & arundineta pro munimento illis adaptat, Quod Virgiliũ ſic adnotauiſſe paulò antè docebamus:

Virgilius in Moreto.

Hortus erat iunctus caſulæ, quem uimina pauca,
Et calamo redimita leui munibat arundo.

Sed ſepes ad hũc modum inſtituta, fatigabili labore quotannis ferè eſt reparãda: appoſitíſque adminiculis ſubinde religanda, & inſtauranda. Quæ ſi firmis, uiuíſque radicibus niteretur, colonum magno tædio, impenſa, & ſudore leuaret. Nam præterquàm quòd labi aut euerti neſciret, niſi radicitus effodiatur, etiam ne fulmine quidẽ, nec aquis, nec grãdine, nec uentis aut procellis (uti iam dicta munimenta) imò uerò ne igni, qui cuncta ſolet edomare, aboleri quiret. Huius rationem & ſtructuram Democritus in ſuis Georgicis græcis, longè antè Columellam & Palladium facilè & ingenioſè oſtendit. Opportuno tempore (inquit) colligito rubi uaſtiſsimi, quem ca

Viuæ ſepis ac ualidæ facultas & cõmoditas.

Erigẽdæ uiuæ ſepis ratio ex Democrito.

ninum uocãt, necnon paliuri ſemina maturiſsima: ad hæc oxyacanthæ fructus, & cum erui farina ex aqua, ad mellis craſsitiem omnia macerato: eáque miſcellanea puteales uel nauticos funes aut alios ueteres, detritos, ac iam putreſcentes imbuito, & ita inducito, ut intra illorum fibras & capillamenta recepta ſemina ſeruari poſsint uſque ad uerni temporis initia. Quo tempore ubi ſepes futura erit, duos ſulcos à ſe duobus, tribúſue pedibus ſeparatos, ſeſquipedali altitudine inſtitue: & prædictos funes cum impreſsis ſeminibus leui terra ibi adobrue, &, ſi opus fuerit, identidem irriga. Ita fiet ut intra menſem, plus minus, tenella ſentes ſurgat ac procedat. Quæ adminiculis adiuuanda erit: quibus inter ſe per uacua ſulcorum ſpatia, enata coniungentur ſpineta, futura horti uel agri ualidiſsimũ munimentũ, & aduerſus externas iniurias tutiſsimum propugnaculũ. Columella uirgeã ſepem ſpatio quod ſulcis interiacet erigendam præcipit: quam ſuperſcendant utriuſque ſulci ſentes, & habeant, priuſquam roborentur, in quo conquieſcant. Alij, ut Diophanes inter Græcos geoponicos celebris, & cum illo plærique, uiuã

Pro paliuro quo carem', albiſpini ſemina poteris ſupponere.

Ingenioſum muniẽdi horti ſecretum.

Viuę ſepis ędificandæ alia ratio.

ſepem hunc in modum erigunt. Virgas rubi craſsiores in ſegmenta & particulas proſcindunt, eáſque ſcrobibus palmari altitudine apertis ſedulò obruũt, ac quotidie donec germen erumpat, & frondere conſpiciantur, foſsione ac rigatione, ſi tempus inuitet, nutriunt ac refocillant: & ita ſepem ualidam, tutam ac perennem conſtruunt & ædificant.

De hortorum ſitu, aqua, & terra. Cap. IIII.

Paleæ & earum puluis ſunt hortis inimiciſsimę.

HOrti ab area, ſtabulis & fœnario longè ſiti eſſe debent, ſi quidẽ id fieri poteſt. Nam palearum puluerem, ceu inimicum, ægrè patiuntur ac ſuſtinẽt: imò uerò ne paleas ipſas, quòd olera lædant: quemadmodum ſcripſit Florentinus Græcus, in ſuis georgicæ diſciplinæ præceptis & inſtitutionibus. Nam hærẽdo folia perforãt, quæ perforata ſtatim adurũtur. Proſunt tamen radicibus, perinde atque ſtercus, ſed ramulis & foliis nocentiſsimæ iudicantur: adhæc arborũ fœtibus qui lignoſi non ſunt, omniúmque maximè uitibus, ut alibi ſcribemus. Horti poſitio optima &

Horti quęnã

laudabilis erit, ſi leniter inclinata planicies curſum fluētis aquæ per diſcreta ſpatia exceperit. In quam rem ſi defuerit fons, aut imprimēdus erit puteus, aut, ſi id nequeas, piſcina ſuperiori parte conſtruetur: ut illinc aquas conferente pluuia, hortus per æſtiuos ardores excipiat. Quòd ſi his omnibus facultatibus carueris, hortum tribus uel quatuor pedibus altiùs fodies, ad ſimilitudinem paſtini, ut loquitur Palladius. nam ita cultus ſiccitates negliget. In quo id quoque obſeruabis, ut quem humoris natura non adiuuat, per partes diuidas: & hyeme ad meridiem, æſtate uerò ad ſeptētrionē ſpatia colenda conuertas. Iam quòd ad hortenſem terram attinet, ſalſa, cane peius & angue uitari debet, perinde atque amara, ſi Virgilium audire uelis.

Poſitio optima & laudabilis.

Secretū pro hortis ſiticuloſis.

Salſa etenim tellus, inquit, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infęlix: ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſeruat:
Multáque degenerant ſuccos oblita priores.

Salſa terra & amara uitāda.

Optima itaque hortis ea cenſetur eſſe, quæ neque æſtate ualde reſiccatur, neque argilloſa eſt, neque arenoſa & aſpera, neq; hiatibus per æſtus obnoxia, ut ſcripſit Didymus in ſuis agriculturæ Cōmentariis græcis. Nam quæ æſtate reſiccari ſolet, ſata o-

Quęnam terra ſit hortis optima.

mnia & implantata perdit, aut eadem tenuia & imbecilla parit: argilloſa nimiùm eſt tenax: arenoſa & aſpera, contrà: idcirco neque nutrire, neque aquam admittere ſolet. Terram itaque hortis accommodã deprehendes, ſi aqua lotam ac diſſolutam limum multum habere uidebis. In quo ſi ſuperauerit aquoſitas, ineptam ac infœcundã iudicabis. Si manu ac digitis illam contrectando ualde glutinoſam aut tenacem repereris, ac ſi eſſet cera, prorſus inutilem cenſebis. Oportebit autem ante omnia elapidatum eſſe horti ſolum, ut Plinio placet, adhæc quamminimè rimoſum: ne Sol penetrans, plantarum radices exurat. Eligetur itaque optimum ac generoſum ſolum cui ſemina committas: uel ob id quòd nutricem quàm matrem ſæpenumero conueniat partui indulgentiorem eſſe. Cæterùm, illud nec diſsimulandum duxi, nec prętereundum, quòd hortenſis terra quæ fluminibus, aut perpetuis aquis circundatur, nõ ſemper eſt laudabilis: nam ſata & plantata quædam, aqua facilè ſeneſcunt, fructúſque (ſiue herbacei fuerint illi, ſiue arborei) inſipidos ac humidulos plærunque gignunt. Erit itaque terra illa temperatæ ubertatis,

Terrę hortẽſis probatio.

Quænam terra laudabilis & generoſa dici debeat.

& culturæ facilis, quæ nec madida eſt ualde, nec ſitiens: ad hæc, quàm recenter effoſſam alites quærunt, & maximè corui, foſſoris ueſtigia comitantes. Si improba fuerit, quidam emendari dixerunt, ſi ſuper tenuē, pinguis iniiciatur, aut gracili, aridulæque, humida ac præpinguis miſceatur. Sed hæc operæ eſt demētia, inquit Plinius. Quid enim poteſt ſperare qui talem colit? Iuuabitur itaque optimè ſtercore, de quo nobis nunc demum dicendum.

De hortenſium ſtercore, & ſtercoratione. Cap. V.

NOn defuerunt apud priſcos qui hortorum ędibus plęrunque uicinorum ſtercorationē penitus damnauerint: quòd ea non modò aërem inficiat, ſed etiā hortenſia quæuis inſuauiora & corruptibiliora reddat. Et hac in re maximè laudant Heſiodum, qui in ruſtico opere ſciens omiſerit agrorum ſtercorationem, ſalubritati potius conſulere ſatagens, quàm fertilitati. Sat ſupérque eſſe arbitratus, ex lupinorum, fabarum, piſorum, cicerum, & aliorum foliis ac folliculis tempeſtiuè ſubuerſis,

Stercoratio à nōnullis priſcorum damnata.

Antiqua agrorum ſtercoratio.

agrum pingueſcere, non uerò putri ac peſtilenti materia imbui: quæ in ſata quibus quotidie ueſcimur, plerunque tranſire ſolet, noxa irreparabili. Huius opinionem cùm nec ueteres, nec recentiores agricolæ ſequantur, probéntue, aptam ſtercorationem ubique prædicantes & commendãtes, idcirco de illius natura & uſu hîc pauca ſcribere conſtitui: omniúmque primùm monere, ꝙ proba terra multo ſtercore nõ indiget: arida & tenuis copioſiſsimo: arida tantũ (inquit Maro) ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola. Quæ uerò media eſt, mediocri lætatur. Addo, quòd ſtercus bonũ, terram bonam meliorem reddit, & malam ac uitioſam ſummè iuuat ac emendat: malum uerò omnia deteriora facit. Præterea, quòd terra non ſtercorata alget: plurimũ uerò ſtercorata, aduritur. Vnde ſatius eſt id ſæpè facere, ut tradit Columella, quàm ſupra modum. Oportet autem plantãtem hortulanum, ſtercus ad radices ſtatim non iniicere, ſed primùm tenuem terram illis immittere, deinde ſtercus, quod rurſus terra tegẽdum erit. Ita enim neque comburentur plantæ, neque ſtercoraria caliditas ilico exhalabit. Quod ad præſtan-

Stercorandæ terrę modus.

Quomodo iniiciendum ſtercus.

tiam attinet, Grȩcorum geoponici, quibus ſubſcribunt Latinorum plerique, columbinum ſtercus prȩſtare aiunt, quòd ſit multa caliditate præditũ, ex quo rarius proiiciendum cenſent, & ueluti ſemen ſpargendum, ut terram poſsit fermentare, & non aceruatim ponendum, ut ſolet pecorum ſtercus, quemadmodum ſcribit M. Varro. Eſt etiam uolucrum laudatiſsimum ob acrimoniam, præterquam paluſtrium & natantium propter ſuperfluam & excrementitiam humiditatem. Quanquam & hoc poſtremum aliis remiſtum utile eſſe poteſt, ut ex Quintiliorum Græcis georgicis teſtatus eſt idem Varro. Secunda laus aſinino debetur, quòd natura fertiliſsimũ ſit, ac minimùm herbarũ procreet, omnibúſq; plantis ſummopere proſit, & olera ſuauiſſima ac dulciſsima reddat. Tertio loco habetur caprinum, acerrimum exiſtens: quod ouillum ſequitur, pinguius tamẽ: poſt hoc uerò bubulum: deinde ſuillum illis multò præſtantius, niſi ob multam caliditatem ſata perureret. Viliſsimũ omnium & deterrimum, ex Græcorum ſententia, eſt equorum & mulorũ, ſi ſolùm per ſe iniiciatur: acrioribus tamen utiliter remiſcetur. Ve-

Stercorum præſtantia. Columbinũ. Volucrum. Aſininum. Caprinum. Ouillum. Bubulum. Suillum. Equinum.

rumenimuero illud præ omnibus & olitoribus & colonis ſummè eſt obſeruandum, ne annuo ſtercore, ſi fieri poteſt, utantur: nam præterquā quòd nullius eſt utilitatis, beſtiolas etiam quāplurimas gignit: triēnale ualde bonum exiſtimatur: longiori enim tempore quicquid habuit fœtidi ac mali uaporauit: & ſi quid durum inerat, remolliuit ætas. Vt ut fuerit, ſtercus omnium optimum herbis ac oleribus cenſetur eſſe cinis tenuiſsimus, natura calidus. Nam pulices hortenſes, uermes, erucas, limaces, ac animalcula alia ſtirpes depopulātia, occidit, uel abigit. Prædictorum tamē inopia, in uſum uenire poterunt reliqua, ligonibus ſæpenumero tranſmutata & confuſa. Sed non ignorabis aquoſum hortum maiorem ſtercoris copiam deſiderare, ſiccum uerò minorem. Quòd ſi nullum ſtercoris genus ſuppeteret, ſabuloſis locis cretam iniicere optimum erit: cretoſis uerò ac nimium denſis, ſabulum. Atque ita hortēſia non ſolùm læta excitabuntur, ſed etiam pulcherrima euadent, quemadmodum adnotauit Columella Romanorum hortorum cultor diligentiſs. & doctiſsimus. Sit hoc Plinij poſtremum: Quocunque tē-

Recens ſtercus hortis inutile.

Olerib' ſtercus optimū cinis tenuiſſimus.

Quid agendum in ſtercoris penuria.

Quænā obſeruanda in ſtercorando horto.

pore hortum, uel agrū ſtercorare libuerit, ualde curandum eſt, ut ab occaſu æquino ctiali ſpiret uentus, ſitque Luna decreſcens ac ſicca. Nam obſeruatione tali mirum in modum augetur ubertas: ſicuti poſt Græcos, adnotauerunt Latinæ ruſticationis doctores.

De hortenſium ſatione, & ſeminibus. Cap. VI.

ANtequam de hortenſium ſatione aliquid ſcribam, iuuat pręmonere, multùm conferre horto iter commodum ad domini præſentiam. Qui libentius per illum commeabit, & acta aut agenda obſeruabit, ſi nō reformidet uexationem, eritq; ueſtigium illius ſtercoris loco, quemadmodum ſcripſit M. Cato, rerum agri priſcus interpres ad unguem factus. His poſitis ad rem uenio. Nō ſum neſcius quoſdam præcepiſſe hortum uel agrum non eſſe diſſeminandum, niſi cùm terra pluuiis permaduerit. Quæ ſi tempeſtiuè & opportunè deſcendant, non improbo. Si, quod nonnunquam euenit, tardè labantur, quantumuis ſitienti horto uel agro ſemen committi po-

Horto multùm conferre iter commodum.

Quando ſeminādus hortus.

terit, ex Columellæ ſententia. Quæ res in quibuſdam prouinciis, ubi cœli ſtatus talis eſt, uſurpari ſolet. Nam quod ſicco ſolo ingeſtum eſt, perinde ac ſi eſſet domi repoſitum, non corrumpitur. Atque ubi uenit imber, multorum dierum ſementis uno die ſurgit: ſed ab auibus & formicis interim periclitatur: niſi ante ſationem ei ſuccurratur illis auxiliis, quæ proximo capite exponemus. Vt ut fuerit, dabitur opera ut hortus uel ager qui uere conſeri debet, ſub finē autumni ante gelicidia paſtinetur. Et qui autumno oleribus aut herbis ueſtiendus erit æſtatis initio conuertatur: ut hybernis frigoribus, uel æſtiuis Solibus (de magnis hortis loquor) gleba ſoluatur: ex Maronis præcepto hunc in modum ſcribentis:

Hortēſis philoſophia pulcherrima.

-glebáſque iacenteis
Puluerulenta coquat maturis Solibus æſtas.

Adhęc ut prauarum herbarum radices necentur. Cúmque ſationis appetet tempus, quod unicuique regioni ſuum eſt ac proprium, runcādus erit ac prorſum exherbādus hortus: dein quo dictum eſt modo ſtercorandus. His peractis in areas digeretur: quæ ita informandæ erunt, autore Columella, ut runcantium manus ad dimidiam

Quænam agenda ante ſationē hortenſium.

latitudinis

latitudinis partem facilè peruenire poſsint: ne dum herbas inutiles illæ perſequuntur, ſemina pedibus interim proculcet olitor. Verũ ſummè adnitendũ erit, ut ſationi ſerenitas, & tẽporis clemẽtia ſuccedat. Nã fauente cœlo, tepentibus locis & à Sole illuſtratis citiſsimè prorumpunt ac pullulant ſemina: quibus ætas etiam nonnihil conferre ſolet. Quapropter uidendum erit, ut ſcribit M. Varro, ne uetuſta, exucta, miſta, emaciata, languida, aut adulterina ſint ſemina: quin potiùs uegeta, recentia ac ſucculenta. Quæ dum proiicientur, boreales dies ac ualde frigidi uitabuntur. Nam in his, terram ueluti horridulã & occluſam, ſemina ægrè recipere ac fouere manifeſtũ eſt: diebus ſerenis ac temperatè calidis, cõtrà. Quod Virgilium georgicæ diſciplinæ doctorem eximium ſic præcepiſſe audies.

Tẽporis clemẽtia ſationi opportuna.

Frigidis temporibus nec arãdum, nec ſerendum.

Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat autor,
Tellurem Borea rigidam ſpirante mouere:
Rura gelu tum claudit hyems: nec ſemina iacta
Concretam patitur radicem affigere terræ.

Si uerò timor fuerit ne frigoribus, pruinis, ardoribúſue perurantur, paleis contegi poterunt: quibus tranſuerſæ uirgę imponentur, & uirgis arundines aut ſarmenta, ex Columellæ præcepto. Sunt apud Græcos

Satorum defenſio.

rerum agri ſcriptores, qui ſemētem augeſcente Luna, à quarta ſcilicet uſque ad plenam, facere cōſulant, dum ſub terra eſt. Alij ſecuriorem uiam excogitantes, ſationem præcocem non probant: quare in duo & tria, & quatuor tempora illam partiuntur: futuri temporis incertitudinem hoc modo uitare ſatagentes: & ruſticanum Columellæ adagium in memoriam reuocantes, Serere ne dubites. adhæc Virgil. illud,

Satio quandoque partienda.

It dubitant homines ſerere, atque impendere curam!

quod ad cerealium ſationem potius detorquerem, quàm hortenſium. Oportebit itaque eum qui ſeriam olerum plantationem inſtituit, uidere ut proba ſint ſemina, terra apta, ſtercus bonum, & aqua prompta. Nā proba ſemina, quæ inde generabūtur ſimilia efficient: terra apta, ſibi credita optimè ſeruabit ac fœcundabit: ſtercus ſucculentiorem reddet terram, adhæc laxiorem, ut aquam facilius admittere poſsit, quæ radicibus impertiatur: aqua uerò, quaſi ex ubere omnia alet ac fouebit.

Superiorum compēdium breue iuxtà ac ingenioſum.

Auxilia & ſecreta pro hortēſibus ſeminibus, tam ante ſationē quàm poſt: ne ab aliqua cùm interna, tum externa afficiantur iniuria. Cap. VII.

FRuſtra ſudabit hortenſis colonus, & quiuis alius, ſi ſata à beſtiolis lædantur, uel ab alitibus depopulentur, aut alia quauis iniuria afficiantur, ſiue intus illa contingat, ſiue foris fiat. Quod ut uitare poſsit, opportunè ad ſequentia auxilia & ſecreta animum conuertet. Si ſemina terræ mandanda ſucco ſemperuiui paulò ante ſationem madefacta fuerint, ab auibus, formicis, agreſtibus muribus, & aliis hortorũ prædonibus, non ſolùm illæſa ſeruabuntur, ſed quæ inde naſcentur, etiam præſtantiora euadent de Africani experimento, ut in Græcis rerũm agri Commentariis illius adnotatum, & à Latinis agriculturæ autoribus repetitum obſeruaui. Quod uriſsimum eſſe tametſi docuit experientia, tamen quia herbæ huius larga ubique non poteſt eſſe copia, fuligine quę ſupra focos inhæret, ſatis omnibus incolumitatem tueri etiam licebit, ſi collecta, pridie quàm ſatio fiat, cum ſeminibus miſceatur: uel illius aqua ſemina ipſa cõſpergantur, ut tota nocte ſuccum trahant ac ebibant: quemadmodum ſcripſit Columella. Eadem à malis omnibus & hortenſibus monſtris tuta ſeruari tradunt Græci geo-

Secreta pulcherrima ꝓ ſeruandis in terra ſeminibus abſque ulla noxa.

Vt ſata ſeruentur incolumia.

Auxiliũ aduerſus mon-

ſtra horten-ſia.

ponici, & poſt illos Plinius & Palladius, ſi equæ, aut aſinæ caluaria, ſed non uirginis, intra hortũ ponatur: uel in eius medio, affixa palo erigatur. Nã quæcũque ſpectabit, ſua pręſentia fœcũdabit & illęſa cuſtodiet. Addit Plinius eſſe alliũ in aruis, alum nũcupatũ, quod aduerſus improbitatẽ alitum ſemina eruentiũ ac depopulantium, coctũ (ne poſsit renaſci) utiliter obiicitur. Hoc quæ deuorauere, ſtupentes manu capiuntur. Africanus ad eam rem modicum frumentum uel hordeum uino incoctum, aut infuſum, ueratro admiſcet: ac foris per arearum horti ambitũ diſſeminat. ſata quęuis ab auium iniuria hoc modo uindicans. Sed eas mortuas, uel inebriatas, arundini ex pedibus ſuſpendi iubet. Nec omittit cãcrorum fluuiatilium decoctum, quo ſi ſemina conſperſeris, ab alitibus (res mira) nunquam aggredientur: imò uerò quæ ex his naſcentur, durabunt ſalua & immunia ab omnibus beſtiolarum iniuriis. Sunt qui plantas ſola decocti huius aſpergine, fœlici ſucceſſu, tantùm perfundant. Quæ res mihi, & amicis plus millies fuit probata, ſed certa lunari periodo. Nonnulli contuſa cypariſsi folia, ſeminibus remiſcent, eã-

Secretum ne ſemina ab alitibus depopulentur.

Res mira de cancrorum decocto.

Vt ſemina ab omni corróſione liberentur.

que miſcellaneam ſubactæ & ſtercoratæ terræ committunt,& ita ab omni corroſione, inde naſcentia liberant. Alij cerui, aut elephantis cornu ſiccum & conciſum, uel deraſum aut elimatum, ſeminibus remiſcent: uel aqua madefactionis illorum ſpargenda ſemina imbuunt. Virgilius nitro aqua diluto eadem irroráda, uel amurca tingenda conſulit.

Seminũ medicamenta ex Virgil.

Semina(inquit)uidi equidé multos medicare ſerétes,
Et nitro prius,ac nigra perfundere amurca,
Grandior ut fœtus ſiliquis fallacibus eſſet:
Vt quanuis igni exiguo properata maderent.

Græcus Apuleius illa uino conſpergit, atque ita minùs ægrotatura exiſtimat. Quæ etiam iuuabuntur aqua & àmurca reſperſa. Sũt græcę agriculturæ doctores aliquot, à Columella, Plinio & Palladio probati & laudati, qui cucumeris ſyluestris radices totam diem & noctem aqua macerant, cámque ſeminibus, repetita aſpergine, ſuffundunt: & poſtridie, pallio uelata ſemina illa, terræ committunt: hinc arbitrãtes meliora euaſura, & à malis omnibus certò eripienda. Idem Apuleius lẽtem modicam dum ſeruntur, illis remiſcendam cenſet. nam aduerſus uentorum moleſtias natura reſiſtit. Vult præterea pro ſatorum incolu-

Græcorum & Latinorũ agricolarum ſecretũ pro ſeminib⁹ pulcherrimum.

mitate, ante paſtinationem & foſsionem ranam Rubetam Græcis phrynon dictam, noctu circa hortum, uel agrũ deferri: poſtea in fictili uaſe incluſam, medio horto, uel aruo adobrui: quæ appetente ſationis tẽpore effodietur, ac procul abiicietur: ne ibi naſcentia, amara & inſuauia euadant. Sed pulchrum erit huc proferre elegantiſſimos Columellę uerſus, quib⁹ medicamẽta ſeminibus ſanè q̃ appoſitè præſcribit.

Rubetæ ranæ ſecretum magnum.

Columellæ medicamẽta pro ſeminibus tuendis.

Profuit interdum (ait) medicantem ſemina, pingui
Palladia ſine fruge ſalis, conſpergere amurca:
Innatáue laris nigra ſatiare fauilla:
Profuit & plantis latices infundere amaros
Marrubij: multóque ſedi contingere ſucco.

Aegyptiorum, Græcorúmque agricolarũ ſchola tradit ſemina incorroſa, & à beſtiolis illæſa permanere, quæ Luna ſemiplena terræ mandata fuerint. Hic penè prętericram phyſicum pro ſeminibus & plãtis Democriti experimentũ, à Neapolitano Palladio diligenter adnotatum. Paguros (inquit) ſeu marinos cancros, uel fluuiales, nõ pauciores quàm decem, in uas aliquod aqua plenum miſſos, tegito: & ſub dio exponito, ut diebus decem inſolẽtur: poſtea ſemina quę uoles in terra illęſa permanere, aqua illa ad dies octo perfundito: ídque o-

Democriti phyſicũ experimẽtum ne à iumẽtis aut pecore lædãtur ſata.

ctonis diebus peractis, ut uult Palladius, repetito, donec quæ optaueris ſolidè adoleſcant: experimentum miraberis. Nam ex ſeminibus illis quæcunque naſcentur, non ſolùm à ſe iumenta & pecora arcebũt, ſed etiam beſtiolas quaſuis. de quibus paulò pòſt ſcribemus, & ſparſim de aliis ſeminum auxiliis, ut ſe proferet occaſio, dicemus.

De hortenſium ſarritione, runcatione, & rigatione: cum prognoſtico fertilitatis, uel ſterilitatis cuiuſque ſementis. Cap. VIII.

PEracta ritè ſemente, ſarritionis ſequẽs debet eſſe cura, de qua inter autores agriculturę non admodum conuenit. Nam quidam negant eam quicquam proficere, quòd hortẽſium radices ſarculo detegantur, & plerunque ſuccidantur: atque ſi frigora inceſſerint, gelu prorſus enecentur. Ex quo ſatius eſſe putant runcatione & expurgatione tempeſtiuè uti. Pluribus tamen ſarriri placet: ſed neque eodem modo neque iiſdem temporibus: pro incolarum conſuetudine, ſoli ingenio, & cœli ſtatu. Vt ut fuerit, his locis in quibus ſarritio deſiderabitur, non antè aggrediemur, quàm

Cõtrouerſia inter agriculturæ autores de ſarritiõe, & eius modo ac tempore.

horténſia proprias areolas ueſtire occœperint, & grandiuſculum incrementum, pro cuiuſque natura & modulo, ritè admiſerint. Sarritionem ſequetur runcatio: in qua diligenter cauendum erit, ne germina, tenellóſue partus & floſculos iniurioſo tactu, aut tranſitu lædamus, uel tractemus. Quare illam ſuſcipiemus autantè, aut ubi defloruerint plantæ, uel ubi ſolidas radices egerint. Ad rigationem uenio, quę Solibus æſtiuis, & maximè circa exortum Caniculæ, ſummopere ſolet prodeſſe ac probari: hora, inquam, matutina ac ueſpera, ut uult Plinius: cui ſubſcribit ratio, nimirum ne à Sole inferueſcat aqua, & radices adurat. Sed ne tum quidem nimię debent eſſe rigationes, quoniam inebriatis radicibus nocent. Pro quibus haurienda non eſt aqua putei altiſsimi: ne nimia frigiditate & cruditate radices percellat. Quòd ſi alterius pręſens non adfuerit facultas, horis aliquot antè haurienda erit, & ſub dio exponenda, ut tepeſcat. Rigationis modum ſtirpium ætas temperabit. Nouellę enim plantę minus ſitiunt: & quę aſſueuere, ſummè rigari deſiderant. Idque leniter ex clepſydra, ut ęqualiter bibāt radices, & non immer-

De rūcatione, & quid in ea obſeruandum.

Rigationis opportunum tēpus, & qualis debeat eſſe aqua.

Rigationis modus & formula.

gantur: nam ita animam terræ exhalatione uaneſcentem retinent. Ergo non uniuerſim ingurgitabuntur plantę, ſed quomodo ſitient, ita ſtillabitur aqua, uelut ex ubere alens, & non inundans. Sed in re pueris & uirgũculis notiſsima, uerſatum ſatis. Iam quòd attinet ad prognoſticon fertilitatis aut ſterilitatis ſeminis cuiuſque, tam ſati quàm ſeminandi, hac uia procedes ex Zoroaſtris & ueterum Aegyptiorum experimento. Diebus uiginti aut triginta ante Caniculæ exortũ (qui in hac Gallica cœli inclinatione, ferè contingit circa decimamſeptimam diem Iulij) in quopiam loco diligenter ſubacto, de unoquoque ſemine legitimo & recenti, probationis gratia, diuiſis ſpatiis ac ſignatis, paululum feres: & ſi aëris urgebit incendium, opportunè rigabis: ut proiectum in aridam commodiùs pullulet, & ante coſmicum dicti ſyderis exortum, tempeſtiuè ſe prodat. Hoc peracto, ſedulus obſeruabis, exorto Procyone, quodnam è iactis ſeminibus incolume, uegetum ac illæſum emerſerit, & durauerit: atque illud fertile ac fœcundum euaſurum prędices: reliquum uerò quod non prodiit, aut uietam, languidáque & flaccidam plã-

Prognoſticõ fertilitatis, uel ſterilitatis ſeminum quorũcunq;.

Mira ſyderis Caniculæ uis in ſata.

tulam emiſit, inutile ac ſterile futurum tibi ſuadebis. Nam certo certius eſt, inſanũ & æſtuans Caniculę ſydus, per illa ſua canina incẽdia, quædam ex ſatis lędere, alia minimè. Ex quo, noxę, uel beneficij indicium per annum futurũ unicuique ſementis generi, ſydus natura aridum ac ferũes, pręſenti exitio uel ſalute nunciabit ac pręmittet.

Canicula ſydus natura. aridũ ac ferũens.

Auxilia & ſecreta aduerſus hortenſes uermes, pulices, erucas, blattas & limaces, tam olera quàm arbores & fructus uitiantes ac erodentes. Cap. IX.

NEmo eſt qui paſsim non uideat, niſi fortaſſe talpa fuerit, hortenſeis diuitias à certis beſtiolis & animalculis, tam ſub terra, quàm ſupra, uarịè infeſtari, & eam ob rem plerunque ægrotare, atque niſi auxiliares manus opportunè adfuerit, tandem ſuccumbere & occumbere. Nam tanta, támque inexpugnabili acie peſtifer ille exitialium beſtiolarum exercitus nonnunquam graſſatur & irrumpit, ut nullis admotis machinis, nullo igni, nullo ferro, ab hortis & agris, in quibus ſemel caſtrametatus fuerit, abigi poſsit ac diuelli. Rem

Hortenſia uariis iniuriis obnoxia eſſe.

Difficilis quãdoq; hortenſiũ beſtiolarum expugnatio.

itaque olitoribus & colonis gratiſsimam factur͞u me cogitaui, ſi aduerſus iſtam deploratam peſtem, claſsicum (quod dic͞ut) caner͞e, & alexipharmaca aliquot, partim mihi, partim amicis meis nota, & à priſcis explorata in medi͞u proferrem. A uerbis itaque ad rem, ſi placet, ueniamus. Hort͞eſia à noxiis uermibus repurgari ſcribit Africanus inter Grę̨cor͞u agricolas ſummus, ſi eorum latibula & conceptacula ſuccenſis bubulis ſtercoribus, ſecundo uento, fumigentur. Plinius amurcam puram ſine ſale illis ſpargit. Et ſi plantarum radicibus, ob fimi malitiam, inhæſerint, diligentiſsimè ſarrit. A pulicibus non lædentur, ſi naturali auxilio, crucam herbam pluribus locis admiſcueris. Quòd braſsicæ imprimis conuenire certum eſt, ſolitæ de omnibus oleribus, à pulicibus ſummè infeſtari cùm raphano, quem oſtendemus ſec͞udo libro, gentilem ac affinem illi eſſe. Anatolius in ſuis Georgicis pręceptionibus Gręcis, c͞eſet nonnihil erui ſementi eam in rem add͞edum. Quod raphanis & rapis prodeſſe, antiquo experimento conſtat. Iuuat etiam acre acetum, ſucco hyoſcyami contemperatum, & beſtiolis illis reſperſum. Adhæc

Auxilia aduerſus hort͞eſes uermes.

Aduerſus hortenſes pulices remedia.

aquæ aſpergillum, ut tradit Græcus Pamphilus, in qua gith, ſeu melanthium permaduerit. Verùm ſi ab aliis etiam animalculis ſemina lædi, aut uitiari noles, ante ſationẽ, ſedi aut ſemperuiui ſucco, ut priùs adnotauimus, illa imbues. Quæ etiam incorroſa ſeruabis, ſi in teſtudinis teſta ſeminaueris, quemadmodum idem ſcripſit Anatolius. Quo loco nõ omittam ex Palladio, quòd infeſta animalcula non generabunt olera, ſi in eiuſdem teſtudinis corio, ſpargenda illorum ſemina ſiccaueris: uel mentam locis pluribus, maximè inter caules, conſeueris. Quòd ad erucas & campas attinet (quæ multis magnum & moleſtum negocium faceſſunt, deplorata hortorũ, & uinearum calamitate) nonnulli reſperſo ficulneo cinere illas perſequuntur. Sunt qui in hortis ſcillam, uel, ut cum vulgo loquar, ſquillam areatim ſerant, aut hinc inde ſuſpendant. Alij fluuiatiles cancros clauis, pluribus locis affigunt. Quæ ſi obſtinatè reſtiterint, & pręſcriptis auxiliis pugnauerint, hanc oppones machinam. Vrinam bubulam & amurcam æqualiter miſta, igni donec ferueãt, admouebis, & ubi refrixerint, illorum imbre olera ac arbores

Seminum ſecreta à ſuperioribus diuerſa.

Varia aduerſus erucas auxilia & ſecreta.

conſperges: quod Anatolij eſt experimentũ. Plinius uirgis ſanguineis quæ his ſunt obnoxia tangenda pręcipit. Palladius fuſticulos, uel, ut Ruellius legit, faſciculos alliaceos ſine capitibus, per omne horti ſpatium comburit. Adhæc ueſpertilionũ ſtercora, ut nidor è fumo pluribus locis excitetur. Quæ res præſentiſsimum habet miraculũ. Eaſdem tradit polyhiſtor ille Plinius, ab oleribus arceri, ſi cicer unà ſeratur & illis remiſceatur: aut cancri ramis arborum à cornibus locis pluribus ſuſpendãtur. Naſci quoque prohibentur, imò uerò præſentes collectim perduntur, ex Græcorum obſeruatione, ſi aliquot de uicino horto ſublatas, in aqua cum anetho coxeris, eáque perfrigerata herbas aut arbores reſperſeris quæ nidulantes erucas, & ad fœtum incubantes ſuſtinent. Sed ualde cauẽdum erit, ne aqua illa faciem, uel manus contingat. Porrò, remedium certum ac paratu facile erit, ſi circa arborum crura, aut herbarum brachia, bitumen & ſulphur incendas. Vel fungos ſub nucis arbore naſcẽteis, fumũ dare ibidem cogas: galbanúmue, aut caprarum ungulas, uel ceruinum cornu, à uenti flatu auerſus, cõburas. Sunt

Auxilium facta & paratu facile contra erucas.

Mira Græcorum agricolarum ſolertia in exterminandis erucis.

Aſpergillum ſingulare ad abigendas erucas.

qui cinerem uitigineum per triduum in aquam mittant, qua poſtea olera & arbores copioſa aſpergine luſtrant. Multi in ficulneo lixiuio proiicienda ſemina præmacerant. De miraculo menſtruatæ mulieris, & prodigioſa eam in rem hiſtoria à Græcis & Latinis rerum agri profeſſoribus tantopere celebrata, abundè tractauimus in fine ſecundi libri noſtrorum naturæ Arcanorum. Cuius deſiderio ne tu interim hîc tabeſceres, ex Columellæ doctiſsimis & elegantiſsimis uerſibus quicquid id eſt, pau cis expedire uiſum fuit. De perdendis itaq; & abigendis erucis ad hũc modum in ſuo ſcribit Hortulo, ex Democriti ſententia:

Menſtruatę mulieris miraculum contra erucas.

Hanc ſi nulla ualet medicina repellere peſtem:
Dardaniæ ueniant arteis, nudatáque plantas
Fœmina, quæ iuſtis tum demum operatą iuuentæ
Legibus, obſcœno manàt pudibunda cruore:
Et reſoluta ſinus, reſoluto mœſta capillo,
Ter circum areolas, & ſepem ducitur horti.
Quæ cùm luſtrauit gradiens (mirabile uiſu)
Non aliter quàm decuſſa pluit arbore nimbus,
Vel teretis mali, uel tectæ cortice glandis,
Voluitur ad terram diſtorto corpore campe.

Hactenus Columella de expiandis erucis. Quod pręſtigium referre puduiſſet, niſi à multis expertum fuiſſet: ſcripſiſſétque doctiſs. medicus Ioan. Langius illud in Noricorum terris obſeruatum & approbatum

fuiſſe. Plinius tradit non ſolùm hac arte erucas decidere, ſed & uermiculos, ſcarabeóſque, & noxia alia animalia. Quod à Metrodoro Sceptio in Cappadocia ob cãtharidum multitudinem inuentum eſſe prodit. Sed cauendũ, inquit, ne id oriente Sole faciant mulieres, nam ita areſceret ſementis, & florida horti amœnitas peſſum iret, elanguente eius nitore & ſenſim tabeſcente: uſqueadeo uiroſa & peſtilens uligo illa, uiſu, nedum attactu, pernicioſa eſſe ſolet. Noſtrates hortenſium coloni, arte admodum facili eaſdem ſic hodie paſsim expugnant. Vbi apricis locis illæ poſt pluuias inceſſerunt, matutinis horis frutices olerum, aut ramos arborum ſuccutere ſolent: ſic enim dum adhuc nocturno torpẽt frigore, facilè decidunt, nec amplius ad ſuperiora perreptant: præbéntque occidenti uiam admodum pronam ac præſentem. Cæterùm, ſi cuiuſcunque generis animalcula oleribus & arboribus nocentia perdere uoles (quę Democritus in ſuis Georgicis praſocurides, Palladius latino aptóque uocabulo herbicidas, Ruellius uerò porricidas nuncupauit) Diophanem Græcum auſculta. Ventriculum ueruecis (inquit)

Summè notanda & excutienda.

Ruſticorũ in expugnãdis erucis artificium promptũ ac facile.

recenter mactati, & ſuis adhuc ſordibus excrementitiis pleni, diligenter tibi comparato: cúmque ſpatio illo, quo beſtiolis ſcatet hortus, terra leuiter adobruito. Peracto biduo, ibi blattas & animalcula alia gregatim congeſta reperies: quæ uel aliò deportabis, uel eo loco altiſsimè defodies, ne reſurgant: id cùm bis, uel tertiò feceris, genus omne quod nocebat extingues, ac uerè perdes. Ruſtici apud nos paleis intortis arborum truncos armant, & crura coronant: quibus, ſumma arborum petentes erucæ implicãtur, ac ueluti obiectis laqueis & compedibus, uel profligantur, uel ſic à cœpta uia actutum reuocantur. Quod ad limaces particulatim attinet, ſi uel amurcã recentem, uel ex cameris fuliginem illis reſperſeris, oleribus non minùs commodabis, quàm ſi inter illa cicer cõſeueris, ad hortenſium multa portenta, ut ſuperiùs ſcripſimus, utile. Alia ex præcedẽtibus auxilia requires. Et ſi uiridem ac floridum hortum habere uoles, illius ſulcos, areas, & puluinos fœno græco ex aqua trito diligenter rigabis: aut aſini caluariam, non uirginis, ut antea monuimus, in medio illius eriges. Iulius Frõto tradit olera omnia

Ruſtica erucarũ muſcipula.

Auxilia aduerſus limaces.

Vt hort' fiat floridus.

ſummè

ſummè iuuari, ſi iuxta illa, eruca herba, ſata plantatáue fuerit. Sed intoleranda fiet hortenſi colono iniuria, ſi anſerum ſtercus muria ſolutum, oleribus reſpergatur: quẽadmodum Democritus, Fronto & Damageron in ſelectis Græcę agriculturæ præceptionibus poſteritatem admonuerunt.

Qnomodo olitori fiat iniuria.

Auxilia & ſecreta aduerſus hortenſes talpas, formicas, culices, muſcas & ranas, tã olera quàm arbores & fructus euertentes, lædẽtes ac depopulantes. Cap. X.

QVia talpæ in pleriſque hortorum locis tumulando & fodiendo, proindéque terram ſeminibus onuſtam, uel plantis ueſtitam eruẽdo ac euertendo, olitoribus, iuſta cauſa, moleſtæ ſolent eſſe, ac illis negocium quandoque inexpugnabile facere, idcirco auxiliares machinas aduerſus excœcatam illarũ aciem, ex penitiſsimis Græcorum & Latinorum ruſticis armariis, huc proferre & adferre uiſum fuit. Paxamus, ut hinc auſpicer, nucem, aut uaſculum quodpiam anguſtum & ſolidum perforari iubet: ibíque paleas & cedriam, uel (ut legit Palladius) cerã,

Talpę cur olitoribus moleſtæ.

Ingenioſa Græcorũ machina ad talpas expugnãdas.

quantum opus fuerit, cum ſulphure includi: omnéſque talparum aditus & ſpiramenta diligenter obſtrui, ne per ea fumus penetret. Ita tamen, ut unum tantùm os, & foramen relinquatur, quod amplum ſit: in cuius oſtiolo, dicta nux aut uaſculum intus accenſum, ſic collocabitur, ut ab una parte flatum poſsit accipere, qui cedriæ & ſulphuris nidorem in talpæ tumulum diffundat. Eo artificio impletis fumo cuniculis, talpas omneis uel protinus fugere, uel enecari deprehendes. Sunt qui ueratrum album aut cynocrambes corticem tuſum & cribratum, & cum polenta & ouis rigatum, uinóque & lacte ſubactum in offas & paſtillos cogunt, ac eos talparum cauernis immittunt. Albertus, allio, cepa, uel porro talpina oſtiola claudit: putátque tetri odoris iaculatione intus expirare, uel ſolum uertere. Plerique ad has abigendas feles in hortis educant, ac muſtelas cicurāt, ut ſuo uenatu peſtem hanc arceant, cuniculorum faucibus ac ſpiraculis admotæ. Alij foramina earundem rubrica & ſucco cucumeris ſylueſtris implent ac ſaturāt: uel captā unā cum accenſo ſulphure in ollam proiiciunt, putantes eò conuenire alias omneis.

Varia abigēdarū aut necandarū talparum artificia.

Talparū fuga, & uenatio.

Non deſunt qui illarum oſtiolis laqueos ſetaceos adhibẽt. Ruſticis ſatis eſt uirgam, aut foliaceum ſambuci ramũ defixiſſe. Plinius ſola amurca necat. Qui de formicis poſteritatis memoriæ hæc etiam mãdauit. Sunt arborũ peſtes (inquit) formicę: quas abigunt rubrica & pice liquida perunctis caudicibus: necnon & piſce iuxtà ſuſpẽſo, quem Palladius poſt Græcos geoponicos coracinum, Ruellius graculum nominat: quod Plinius omiſit. Nam ita in locũ unũ congregantur, & facilè diſperduntur. Alij lupino cũ oleo trito, arborũ ac plantarum radices, uel (ut legunt multi) caudices illinũt. Plurimi ſola amurca necãt. Palladius contra illarum agmina hoc monſtrat propugnaculum. Si formicæ, inquit, habẽt in horto foramina, cor noctuæ admoueto: ſi foris ueniunt, omne horti ſpatium cinere, aut cretæ candore uel oleo obſignato. Et paulò pòſt: Formicas abiges ſi origanum & ſulphur trita, ad illarum foramina reſperſeris: aut uacuas cochlearũ teſtas cremaueris, & eo cinere myrmecias, formicariá ue antra affatim ſaturaueris. In quo ſtyracem omiſit à Paxamo Gręco, ex quo hæc trãſcripſit, additam. Paxami uerba ſic ha-

Aduerſus formicas auxilia uaria & propugnacula.

Palladius mirus formicarũ expugnator.

Formicarũ fuga.

bent. Si captas formicas (ait) in medio horti uſſeris, reliquas fugabis. Adhæc, ſi circa formicarias cauernulas cedriam obleueris, non egredientur, expellẽtúrq; de ſuis ſedibus, ſi cochlearũ teſtacea operimenta cum ſtyrace incẽderis: uel cõtuſa per formicarũ agmẽ reſperſeris. Quod penitus perdetur, ſi ſuccum cyrenaicũ oleo diſſolutum affuderis. Addit prætereà formicã nec plantas cõtingere, nec in arbores reptare, ſi lupinis amaris cum amurca tritis aut coctis, illarũ cauliculos uel truncos ſedulò obleueris. Idémq; præſtabis, ſi albã lanam iiſdem circundederis: aut creta, uel rubrica, ut nunc nuper diximus origanóue aſſuetas illarũ uias circunſcripſeris: nã non modò id plãtæ formicę non attingunt, ſed ne arborem quidẽ illa ueſtitam aſcendũt. Quin & vas mellarium ita circunſcriptũ nequaquã ab illis contingi tradunt, etiam ſi operculo caruerit: licet mellis, dulciúmq; eſcarum admodum ſint cupidæ formicæ. Palladius rubrica butyro & pice liquida miſta, arbores ac plãtas inũgit. Non deſunt ex Gręcis qui arborum & uitiũ truncis denſam hęderam alligent: eóq; machinamento ſtabulantes ſub eius umbra formicas, ueluti obſides re-

Vt formica arborem nõ conſcendat.

Formicæ dulcium eſcarũ appetentes.

tinent, & mactant. Plerique taurino felle cum amurca & pice idem moliuntur. Sed Plinium repeto, qui ex Sabino Tyro in libro Cepuricôn ſeu hortẽſium, quem Mecœnati dicauit, præſtantiſsimum aduerſus formicas remedium eſſe ait, limum marinum, aut cinerem obturandis illarum foraminibus, ſi non ſint rigui. At omnium efficaciſsimè heliotropio herbá necantur. Quidam aquam diluto latere crudo, eis inimicam putant. Verùm de formicis hæc ſatis, uel fortaſſe plura quàm opus fuerit. Culices fugantur aceti & origani decocto, ſi reſpergas, quemadmodum in ſuis Georgicis adnotauit Democritus. Adhæc rutæ madefactæ aſperſione: & ſulphuris, aut cimini, aut bubuli ſtercoris, aut bdellij ſuffitu, & conizæ decocto. Plinius galbano accenſo abigi tradit: & Palladius ã murca recente, uel reſperſa ex cameris fuligine. Muſcas Berytius Græcus hoc flagello procul arcere docuit. Si ueratrum (inquit) addito auripigmento cum lacte maceraueris, & illius rore ac imbre locum à muſcis obſeſſum reſperſeris, omnes uel fugabis, uel perimes. Quod etiam præſtabit alumen cum origano & lacte tritum:

Autoris mira diligentia in conquirẽdis auxiliis aduerſus formicas.

Quomodo abigantur culices.

Muſcarũ fuga & flagellum.

qua miſcellanea quæcunque illita fuerint, à muſcis non contingentur. Prodeſt etiam laurus cum nigro ueratro tuſa, & in lacte, aut aqua mulſa macerata: eius enim aſpergine, ceu quodam toxico necãtur, aut nũquam redituræ, aliò confeſtim euolant.

Aſpergillum muſcas abigens, uel perimens.

Aduerſus ranas quę æſtiuis noctibus colonis diurno labore fractis, garrula coaxatione moleſtæ ſolẽt eſſe, hoc Africani Græci habeto auxilium & ſecretum. Ranæ tacebunt (inquit) ac uociferari deſinent, ſi lucernam accenſam ante illas poſueris, aut de arbore ita ſuſpẽderis, ut ab eius lumine, ac ſi Sol eſſet, illuſtrari poſsint. Res mihi & aliis multis, plus millies experta. Hieron. Cardanus tradit fel capræ ſepultum ranas cõgregare. Quod hîc poſtremũ erit,

Auxiliũ aduerſus ranarum garrulitatem.

Auxilia & ſecreta aduerſus ſerpentes hortorũ, & alios quoſuis, tam homines, quàm olera, arbores & fructus uenenantes. Cap. XI.

FLorentinus rerũ agri interpres apud Grecos ſummus & diligens, ſcribit ſerpentes in hortis, aut alibi nequaquam ſtabulaturos, ſi abſynthiũ, aut artemiſiam, abrotanúm ue per ambitũ plantaueris, uel in angulis cõmodè diſpoſueris. Qui ſi ali-

Ne ſerpentes in hortis ſtabulentur.

cubi uerſari fuerint aſſueti, ſuffitu radicis lilij, aut cornu cerui, uel ungulæ capri- næ actutum abigi tradit. Palladius omni auſteritate eoſdem fugari, nocētéſq; ſpiritus, graueolentis fumi innocētia exagitari ſcribit. Democritus mori penitus affirmat ſi quercina folia ſuperiniiciātur: aut ſi quis ieiunus in illorum os expuerit. Apuleius arundine ſemel duntaxat percuſſos obſtupeſcere contendit: ſæpius uerò, roborari. Tarentinus Græcæ agricolationis peritus, eum à ſerpente affici poſſe negat, qui ſucco raphani oblitus fuerit, aut raphanū ipſum guſtauerit. Quod Athenæus & Galenus cū pleriſq; aliis, malo medico ſeu citrio aſcribūt, & pulcherrima hiſtoria cōfirmāt: quā libro tertio per occaſionē tibi proferemus ac proponemus. Sed ſerpenticîdā Florentinū rurſus audire moleſtū non erit. Serpentes, inquit, nunquā accedēt ubi cerui adeps iacuerit: aut cētaureę radix, aut gagates lapis, aut aquilę, uel miluij ſtercus: fugabitúrq; omne reptile ſi nigellā, pyrethrū, galbanū, cerui cornu, hyſſopum, ſulphur, peucedanū & caprarū ungulas miſcueris, deinde triueris & acetū acerrimū fuderis: cōpoſitíſq; ex ea miſcellanea ſphærulis, fu-

Serpētes quo modo necentur.

Mira raphani natura.

Vt locus quiuis ſit à ſerpente tutus.

mum ac uaporē excitaueris. Nā diffuſo per aërē rerū iſtarū nidore, reptile quoduis, ac ſi flagello ageretur, procul fugere uel expirare animaduertes. Quidam prodiderūt punicæ ramum, ut ſuo dicemus loco, uenenata omnia, nedum ſerpentes, fugare. Quapropter ſtragulis conſultò imponi ſolet iis ædibus in quibus uerſari ſolent ſerpentes, & uenenoſa quæuis animalcula. Quorum agmina in unū locum, ceu piſces in naſſam, idem Florētinus cogebat dolio à ſalſamentis inueterato, & circa hortum, agrum, aut locum alium ſerpentibus ac uenenatis beſtiolis obnoxium, defoſſo. Nam in id reptile omne confeſtim accedebat, accedēnſq; ultrò illabebatur. Plinius de ſilere loquens hæc tradit. Serpentes & hunc fruticem refugiunt: baculúmq; ruſtici ob id ex eo gerunt & circunferunt. Cæterùm, experimento certiſsimo probatum & confirmatum eſt, uſtis & accenſis coriis quæ ueteramentorum ſunt, ſerpentes efficaciter fugari: neque eos modò qui in hortis, agris aut domibus oberrant, ſed qui in hominū corpora ingrediuntur, dū per æſtatē alto ſomno oppreſsi, aperto ore in cāpeſtribus obdormiūt. Quod Marcus Gatinaria

Rami punicę uis magna.

Quomodo cogantur in unum ſerpētes.

medicus celebris memorat accidiſſe cuidã homini ſuo tempore. Cui cùm fruſtra adhibita eſſent innumera medicamenta & præſidia alioquin efficaciſsima, de omnibus pręſentiſsimum & mirabiliſsimũ fuit ueteramentorum fumus & nidor infundibulo hauſtus, & exceptus. Nam cumprimũ immanis fera (erat enim Vipera prægrandis) fumi nidorem præſenſit, uiſa eſt à circunſtantibus egredi per anum, magna omnium admiratione & incredibili ſtupore. Quod hîc ſcriptum & adnotatum uolui, ceu ſecretum magnum & paratu facile, multíſque profuturum. Sed hîc non eſt omittendum, quòd ſerpentes ignem ualde oderunt: non ſolùm quia oculos illorum hebetat, ſed quòd natura ignis ueneno aduerſatur. Oderunt etiam ualidum odorem iaculantia, qualia ſunt allia & cepę. Amãt ſabinam, hęderam ac fœniculum: ſicuti bufones ſaluiam, & uiperæ erucam. Omniũ peſsimè & infenſiſsimè auerſantur ac oderunt fraxinum: adeò ut ne matutinas quidem occidẽtaléſue umbras eius, quàm ſunt longiſsimę, attingant, ſed procul fugiant. Quin experti prodimus, inquit Plinius, quòd ſi gyro ex fraxinea fronde claudan-

Pulcherrima hiſtoria pro fugandis ſerpentibus à corpore.

Quænã ſint ſerpentibus inimica & amica.

Notanda fraxini & ſerpẽtis antipathia

BIBLIOTECA N. ROMA VITTORIO EMANUELE

tur ignis & ſerpens, in ignem potius quàm fraxinũ ſtatim fugiet ille: mira naturæ benignitate, quæ prius quàm ſerpentes prodeant, ſicuti florere fraxinum permittit, ita ante conditos folia nequaquam deponere ſinit. Virgilius omnis eruditionis parens, cedro uel galbano incẽſis illos perſequitur & exagitat.

Diſce (inquit) & odoratam ſtabulis incendere cedrum,
Galbaneóque agitare graues nidore chelydros.

De abigendis & necandis ſerpentibus hactenus. At, ferè hîc præterierã quòd filicis folia ſerpentem non recipiunt: unde ſerpẽtigenis locis filicem ſeuiſſe, aut ſtrauiſſe multis utile fuit. Addo quòd ſi folia eius comburantur, etiam ſolo nidore ſerpentes fugabunt, ac longè ſedes mutare cogent. Neſcio ſanè an hîc etiã adnotare debeam, quod apud Albertũ legi, ariſtolochiã ſcilicet rotundam cũ cãpeſtri rana, & ſcriptorij atramẽti parte aliqua diligenter tritam, facere ut ſerpentes ceu mortui ilico ſubſiſtãt, ſi ex ea miſcellanea aliquid ſcribatur, & coram illis proiiciatur. Sed iam tempeſtiuum eſt, ut ad remedia ueniamus, eáque prompta & paratu facilia. Si itaq; à ſerpente quiſpiam demorſus fuerit, niſi febricitet, bi-

De filice & ariſtolochia contra ſerpentes.

Remedia aduerſus ſerpẽtis morſum.

bat ſuccum è foliis fraxini, uino albo generoſo exceptum: foliiſque ipſis morſum tegat: miraculũ à multis fœlici ſucceſſu probatum & expertum demirabitur. Nec temerè, nam certam contra ſerpentes antipathiam habet fraxinus, ſicuti modo à nobis oſtenſum fuit, & alibi adnotatum. Huic capiti colophonem imponam, ubi dixero ſambuci flores nidoroſos à ſerpẽtibus ſummè refugi, ac tineas, blattas, & erucas perimere. Alia auxilia & remedia libris ſequẽtibus tibi paſsim proponemus, dum plantarum & arborũ, fructuúmque medica docebimus præſidia.

Auxilia & ſecreta aduerſus ſcorpiones, bufones, hortenſes mures, muſtelas & grãdiores beſtias, tã olera q̃ fructus corrũpentes & uaſtantes. Cap. XII.

QVòd ad ſcorpiones attinet, ſi locũ in quo uerſantur ſurculo aut ramulo ueri heliotropij circunſcripſeris, negat Plinius illos hinc egredi poſſe. Si uerò herba ipſa imponatur, aut reſpergatur, protinus emori tradit. Idẽ fieri aiunt tactu radicis herbę quã ſcorpioïdẽ dicũt: imò uerò à ſcorpione minimè lædi, qui herbam geſtabit. Afri promittunt ad manipulũ o- Scorpionum fuga & interitus.

cimi cũ cãcris decẽ marinis uel fluuiatilibꝰ tritũ, à proximo omnes cõuenire. Tradũt iidẽ, ſi à ſcorpione quiſpiã percuſſus aſino inſideat ſpectãs ad eius caudã, perniciosũm ſeſſoris uirus in aſinũ trãſire. Indiciũ erit, ſi deflauerit & pepederit aſinus. Sed hæc quia uanitatem olent, ad ſcorpionum fugam & exitium calamum conuerto. Diophanes in ſuis de agricultura græcis Commentariis tradit cum pleriſque aliis raphanum ſcorpiis impoſitum, præſentem mortem illis adferre. Adhæc cum qui raphani ſucco manus diligenter obleuerit, citra periculum ſcorpios & uenenata quæque poſſe tractare. Addit prætereà ſandaracham cum butyro uel adipe caprino ſuffitam, eoſdem & reptile omne abigere: inſuper ſcorpium unum concrematum reliquos fugare. Quo loco non omittam ex Tarentino Græco, quòd qui ſideritim, uel ſcorpium herbam tenuerit, ſcorpios innocenter tractare poterit. Plutarchus ex Zoroaſtre nucem auellanam lectulorũ pedibus alligat, ne ſcorpius illos conſcendat. De ictorum remediis hæc à me in præſentiarum habebis. Si quis ſcorpium à quo fuit percuſſus, uel alium in oleo coquat, eóq; plagam in-

Mirum ſi uerum.

Memorabilia ĩ ſcorpiones alexipharmaca.

Remedia eorum qui à ſcorpio fuerint icti.

ungat, ualde iuuabitur. Idem continget, ſi pungentem ſuper locum interimat ac proterat: ſed periculoſus erit ictus, ſi quis eo die ocimum eſitauerit quo punctus fuit. Florentinus ſuccum fici recẽtis in plagam efficaciter ſtillari tradit. Plinius aſſerit ſcorpij cinerem ex uino potum, ſi febris abſit, ſummo eſſe remedio: perinde atque uermium ignitorum puluiſculum, uerminãtibus hominibus, animalibus, ac alitibus: & à rabido cane morſis pilos eiuſdẽ uſtos ac propinatos. Bufones iiſdem rebus fugari & necari ſcribunt Græcę & Latinę agriculturæ profeſſores, quibus ſerpẽtes. Quare de remediis & auxiliis aduerſus illos, uerbum non amplius addam. Mures iacta ſemina nullo modo perſequi tradit Apuleius, ſi bubulo felle macerata fuerint antè quàm ſpargantur. Necabuntur ſi foliis rhododaphnes illorum aditus clauſeris. Non deſunt ex Græcis qui ſylueſtris cucumeris, aut hyoſcyami uel amygdalarum amararum & ueratri nigri pares portiones contuſas polentæ immiſceant, ac oleo ſubigant, agreſtiúmque murium aut domeſticorum cauernis & cuniculis apponant. Plinius abigi ſcribit cinere muſtelæ aut felis diluto,

Pulchra & notatu digna

Auxilia aduerſus agreſtes mures, necnõ domeſticos.

& ſeminibus reſperſo. Verùm, quæ inde naſcentur, uirus talium animalium redolere ualde periclitantur: ob id bubulo felle, ut ſuprà (niſi bene fallor) ſcripſimus & monuimus, ſemina imbui & tingi, melius eſt.

Auxilia aduerſus muſtellas, earũdémq; expulſio & interitus.

Muſtellas uel occides, uel fugabis, ut adnotauit Africanus, ſi ſalē ammoniacũ & frumentum, ſeu (ut alij legunt) fermentum commaceraueris: & ad locum ubi frequenter diſcurrunt, proieceris. Alij, captam vnam, cauda & teſticulis amputatis viuam dimittunt: putántque eo ſpectaculo & mutilatione reliquas emigraturas: cuius rei facilis experientia, fidem in poſterũ firmam tibi faciet. De grandioribus beſtiis abigendis hæc pauca accipito. Nunquam ſata illę contingent, ſi imbre ueteris urinæ in qua ſtercus caninum maduerit, arecę hortorũ ſpargantur.

Ne grandiores beſtiæ ſata lædant, uel contingant.

Idem futurum promittit Democritus, ut antea docuimus, ſi fluuiatiles cancros quamplurimos, uel marinos non pauciores quàm decem, fictili uaſculo in aquam miſſos tegas, & ſub dio ſtatuas, ut decem diebus Sole uaporētur: poſteà quęcunque illæſa uolucris eſſe, cùm ab aëre, tum ab animalibus, aqua illa diebus alternis debes perfundere, donec ſolidius ad-

oleſcant. Sunt de priſco illo Africanę primùm, deinde Græcæ agriculturę collegio, qui pęoniam aut perſonatam herbam urẽteis, uel in horto aut agro circunferenteis, beſtias & infeſta quæuis animalia, occulto amuleto perſequuntur. Quæ ſi frondes paſtu malefico depaſcantur, Plinius in naturæ hiſtoria primus & ultimus, prudenter conſulit, folia fimo boum diluto aſpergenda eſſe, quoties imber interuenerit: quoniã ita abluitur uirus medicaminis, mira quędam excogitante ſolertia humana.

Africani & Græci agricolæ ſolentes

Ne animalia frondes paſcant.

Auxilia & ſecreta aduerſus grandinem, fulmina ac tempeſtates, olera, arbores ac fructus dilapidantes & proterentes. Cap. XIII.

DE grandine, quæ plerunque dilapidat hominumq́ue, boúmq; labores, hæc paucis habeto. Si uoles illi ingruenti occurrere, uituli marini pellem, uel hyenæ, aut crocodili, per horti uel agri ſpatia circunferes, & in eorum ingreſſu ſuſpendes: quemadmodum ſcripſit Phileſtratus in ſuis rerum ruſticarum græcis Commentariis. Alij grandinẽ inſtare animaduertentes, oblato ingẽti ſpeculo imaginem

Aduerſus ingruentẽ grãdinem auxilia & ſecreta.

nubis accipiunt: cóque remedio nubem, ſeu ſibi obiecta deſpiciat, uel (ut legit Palladius) diſpliceat: ſeu tanquam geminata, alteri cedat, extemplo auertunt & amoliũtur. Plerique alij hac ſuperſtitione imbuuntur, ut plurium domorum clauibus de funiculo pendentibus, omne horti ſpatium in orbem cingant: exiſtimantes grãdinem ſine damno hac arte aliò cum ſua nube migraturã. Sunt, eodem Philoſtrato autore, qui dextra manu teſtudinem paluſtrem ſupinam ferentes, hortum uel agrum perambulent: & reuerſi unde exierant, eadem figura, illam humi ſtatuant, ac glebas curuaturæ dorſi eius obiiciant, ne inuerti poſſit, ſed ſupina permaneat, nubémque grãdine pregnantem recta intueatur. Quod quidam fieri præcipiunt hora diei, uel noctis ſexta. Non defuerunt apud priſcos qui eam in rem omne horti uel agri ſpatium alba uite cingerent: aut noctuam alis patentibus extenſam in illo ſuffigerent. Quæ duo etiam ad fulmina grãdinem plurimùm comitantia, incomparabilis ille rerum agri doctor Iunius Columella tranſtulit, ad hũc modum in ſuo horto loquẽs:

Mira teſtudinis antipathia cum nube grandinẽ parturiente.

Auxilia ad-

Vtque Iouis magni prohiberet fulmina Tarchon,

Sæpè

Sæpè ſuas ſedes præcinxit uitibus albis.
Hinc Amythaonius docuit quæ plurima Chiron,
Nocturnas crucibus uolucres ſuſpendit:& altis
Culminibus uetuit feralia carmina flere.

uerſus fulmẽ ex Columella.

Sed hoc loco auxilium quod noſtrates prę-ſentiſsimum habent aduerſus tonitrua, fulmina, & nubes grandinem horrendam minitantes, ſilentio nō diſsimulabo. quodnam illud, inquies? nolarum & campanarum tinnitus, aut bombardarum longè latéque reboantes crepitus, ut clamor eat cœlo: quemadmodum in noſtris aëriis Ephemeridibus, & populari Aſtrologia ſcripſimus. Verùm his plebeculæ dimiſsis, Plinium in explicanda naturæ hiſtoria ad miraculum uſque ſummum, ſi placet, auſcultemus: & ex illo diſcamus non ſolùm hortos & agros, ſed etiam homines & animalia nequaquam à fulmine tangi, quæ tergore fluuialis equi, quem Hippopotamum nuncupant, circunſepta fuerint. Quin & noxiæ non erunt tempeſtates, ut Archibius ad Antiochum Syriæ regem ſcripſit, ſi obſerata fictili nouo rubeta, in medio horti uel agri defodiatur. Per cuius ambitum plerique etiam laurum multam, eam in rem plantant. Alij aquilæ pennas, aut uituli marini pellem in medio horti,

Populare auxiliũ aduerſus tonitrua, fulmẽ & grãdinem.

Vt horto uel agro noxiæ non ſint tempeſtates.

uel per quatuor eius angulos ſuſpendunt. Nam hæc tria, arcana quadã & planè memorabili antipathia fulminibus obſiſtere, & ab his nullo modo contingi, aut afflari, poſteritatis memoriæ mandatũ eſt: & multorum experimentis confirmatum. Vnde Tiberium Cæſarem lauro coronari ſolitum fuiſſe, & tẽtoria ex uitulorũ marinorũ pellibus operta, tonãte cœlo ſubiiſſe autor eſt Sueto. ut à fulmine, quod ſupramodũ metuebat, tutus eſſet. Iſte erit capitis huius colophon: Bulbus nõ ſui corporis exiguitate fulminis impetum euadit, ſed aduerſam & fulminis ictum retorquentem naturam poſsidet: quam Gręci antipathen uocant, ut adnotauit Plinius.

Laurũ, aquilam & uitulũ marinũ à fulmine nõ contingi.

De rubiginis, pruinę, & carbunculi cauſis, auxiliis & ſecretis.

Caput. XIIII.

POſtremum caput hoc ſummum negocium mihi facit: neque aliam ob rem, quàm quòd cum cœlo & aëre, cominus & eminus mihi agendum proponat, ſi de rebus in quibus uerſatur, ſeriò philoſophari ſatagam. Quapropter quæ ſum in illo ſcripturus, ſanè quàm libenter ad noſtrum rerum agri Calendarium, & ruſticũ

Autoris hi duo libelli propediẽ lucẽ uidebunt.

de Luna opuſculum transferrem, niſi pręſentis inſtituti ratio me ab ea ſentētia prorſus reuocaret. Scribam itaq; omnium primum de cœleſtibus iniuriis, ad quas referenda moneo quæ hoc capite deinceps expediam. Cœleſtium iniuriarũ genera duo eſſe conſtat. Vnum, quod tempeſtates uocant: in quibus grandines, procellæ & ſimilia intelliguntur. Hæc cùm acciderint, uis cœli maior appellatur: quæ ab horridis, ut loquitur Plinius, formidãdíſq; ſyderibus excitatur: cuiuſmodi ſunt Vergilię, Hyades, Canicula, Arcturus, Fidicula, Hœdi, Orion, Aquila, & ſydera alia, priſcis rerũ agri & medicinæ cultoribus ſummè obſeruata, & diligentiſsimè cōmēdata. Aliud genus ſilente cœlo, ſereníſque noctibus fieri ſolet, nullo ſentiēte niſi cùm factum eſt. Quæ deploranda calamitas, nunc rubigo, nunc uredo, & carbunculus dici conſueuit: omnibus ſterilitas: &, ut uno uerbo abſoluam, ſyderatio. Nam tota cœlo conſtàt, & uerno tempore fieri maximè ſolet:

Genera duo cœleſtiũ iniuriarum.

Rubigo & uredo, ſeu carbunculus.

Dum niueos, dum cyaneos ſuperare lapillos
Contendunt herbæ: radiántque micantia latè
Gramina per tumulos, per ualleis, nemora, ſaltus:
Pérque amnis taciti ripas: quando omnia uernant,
Omnia luxuriant, & amica luce coruſcant:
Garrula limoſas ſedeis molitur hirundo:

Pulchra & ingenioſa Veris deſcriptio

Et tenui ſolitum fruſtratur uoce laborem:
Parturiunt ſtipulæ frugem,& genitalibus auris
Peruia turgeſcunt lactentibus hordea culmis:
Palmes agit rupto lacrymanteis cortice gemmas,
Séque rudeis primis monſtrant in uitibus vuæ.

Atque ut tribus uerbis cõcludam, fieri hæc maximè conſpiciũtur, dum Pomona, Bacchus & Ceres ſuam ſobolem ad conceptũ & partum inuitant. Idque pruinæ iniuria: quæ, Feſto autore, à perurendo nomen habet. Nam erumpentibus molliculis & tenellis terræ fœtibus, plantulis & ramulis, adurit inſidens lacteſcenteis germinũ oculos, quod in flore carbunculũ uocant: unde carbunculationis nomen. Quæ & uredo etiam dici conſueuit: uel ob id quòd quæcunque attigerit, ueluti quodam fuliginis & uſtionis carbone denigret ac conficiat. Lues ea Græcis ſphaceliſmus & aſtroboliſmus ritè nuncupatur, ac ſi diceres ſyderatio, aut ſyderis alicuius afflatus & percuſſio, arbores defloreſcentes ęquè perſequẽs, atque uites. Cuius catalogo rubiginem etiam adſcribimus, frugibus ſummè inimicam. Quæ duo, plerique fieri dixerunt rore inuſto acri Sole, aut humore ſegetibus inſidente & putrefaciente. Quod cum Plinio ex parte falſum eſſe arbitramur:

Cauſæ carbũculationis & uredinis. Ad hæc unde illi nomen.

putamúſque frigore tantùm conſtare, etiam Sole innoxio. Nam res ea, ut id obiter admoneam, non contingit niſi noctibus, & ante Solis ardorem: idque certa lunari ratione, interlunio aut plenilunio: conſentientibus de exortu uel occaſu ſtatis ſyderibus, quemadmodum in prædictis opuſculis noſtris, Deo duce, aliquando oſtendemus. Hinc illa tam celebris Democriti hiſtoria apud Plinium, aut Thaletis apud Ariſtotelem: qua ex futuro Vergiliarum exortu pręuiſa olei caritate, coempto oleo prouinciæ uniuerſo, oſtendit ſibi & philoſophis opes in facili cùm uellent fore. Sed de his alibi. Ad rubiginem itaque, & alia ſuperiora redeo: pro quibus prudens & docta antiquitas Rubigalia ac Floralia feſta non temerè inſtituiſſe mihi ſemper eſt uiſa. Idque diebus ſuſpectis quos frugum decretorios nuncupabat, & uitium. Quales fortaſſe nobis ſunt hodie beatorum Georgij, Marci, Nicolai & aliorum celebritates, plebeculæ ac ruſticis ea cauſa ualde formidabiles. Hæc ſanè illa eſt cęleſtis ſterilitas, quæ annis omnibus accidere nec ſolet, nec poteſt: propter ſtatos ſyderum curſus, lapſus, emerſus, & ra-

Vnde fiāt rubigo & uredo. Adhæc quo tēpore contingant.

Pulchra Democriti hiſtoria.

Rubigalia & Floralia feſta cur inſtituta.

Sterilitas cur omnibus annis non accidat.

diationes cum luminaribus & planetis. In quo naturæ, uel potius Dei optimi maximi benignitatem ac bonitatem erga genus humanum planè admirabilem, quis non admiretur? quis non ſuſpiciat? quis non ueneretur? Cæterùm, ex connumeratis paulò antè ſyderibus, & aliis quæ cœlo infinita ſunt, diligens antiquitas tria ſummè formidabat, atque obſeruabat, ſicuti adnotauit Plinius. Vergilias propter fructus, Aquilam ob ſegetes, & Caniculam propter uindemias: eáque ſydera ob id decretoria nuncupabat. Quorum diebus, ſi purus atque mitis aër genitalem illum lacteúmque ſuccum in terras tranſmittebat, læta adoleſcere ſata certum erat: ſi uerò Luna roſcidum frigus aſpergebat, admiſta amaritudo (ut in lacte) puerperium necabat. Verùm de his hactenus: quę erunt ueluti præludia inſtituti ea de re à nobis opuſculi. Sed ô me obliuioſum! penè præterierã rubigini & carbunculationi, neque pruinas, neque grandines, neq; procellas, neq; tẽpeſtates, æquiparari poſſe, ꝙ certorũ agrorũ particularia ſint mala: ex quo annonæ ſterilitatem & penuriam nunquam adferunt. Carbũculatio uerò & rubigo,

Sydera tria antiquis ualde obſeruata & formidata pro rebus terræ.

Nulla cœleſtis iniuria æquiparãda rubigini & carbunculationi.

quòd ſint regionum latè patentium flagella & incommoda, publicam calamitatem & præſentem caritatem, comitem plerunque habent. Quare cominus & eminus, ceu pro aris & focis, quod dicunt, imò uerò pro uita, hîc cum antiquis aduerſus illas nobis pugnandum ac repugnandum eſt. Si itaque inſtanti & præuiſæ rubigini ac pruinæ obuiam ire uoles, paleas multas, ſi adſunt, aut horti uel agri euulſas herbas, frutices, & ſpineta, pluribus locis comburcs: maximè qua parte uentus ſpirabit: ita enim impendens malum auerti ſcripſit Diophanes in ſuis rerum agri præceptis. Berytius in Græca geoponicon ſchola celebris, ubi illam in aëre congregari animaduertebat, bouis cornu ſiniſtrum, cum bubulo ſtercore illico incendebat, & fumum multum per horti uel agri ambitum excitabat, uentóque opponebat. Apuleius fumum trium cancrorum uſtorum cum bubulo, uel caprino ſtercore, aut paleis, auxilium præſentiſsimum eſſe ſcripſit. Quòd ſi illa anticipauerit, rubigo, inquam, damnum hoc modo reſarcies, ut tradit Berytius. Cucumerum ſylueſtrium, aut colocynthidis radices uel folia contun-

Auxilia aduerſus inſtãtem rubiginẽ & pruinam.

Auxilia aduerſus rubiginẽ quę anticipauit.

de, & aqua macera: indéque à rubigine prehenſa ante Solis exortum irrora ac reſperge. Idem aſſequeris ficulneo, aut quercino cinere, aqua infuſo, & quo dictum eſt modo, aſperſo. Proderit, eodem Apuleio teſte, ramos lauri multos per hortum uel agrũ defigere ac plantare: nam in illos, ſicuti & plurifariã obſeruaui, rubiginis noxa omnis tranſit & abit. Quæ frequentiſſima ſolet eſſe in roſcido tractu, conuallibúſque, ac locis perflatum neſcientibus. Sed hic eximium illum hortorum magiſtrum Iunium Columellam de amolienda rubigine ſcribentem audire, nec graue nec moleſtum erit.

Noxã rubiginis in lauros tranſire.

Columella de rubigine pellenda.

Hinc mala rubigo (inquit) uirides ne torreat herbas,
Sanguine lactentis catuli placatur & extis.
Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aſelli
Tyrrhenus fixiſſe Tages in limite ruris.

Hactenus de rubigine frugibus inimica. Aduerſus carbunculum qui uitibus peculiaris eſſe ſolet, Plinius tres cancros uiuos cremari iubet, uitibus aut arboribus appenſos. Gręci contra pruinam in horto uel agro fabas intus & extrà ſerunt. Hæc à me habebis in præſentiarũ de inſtituendo horto, & à noxiis ac iniuriis repurgando, ut læta ibi adoleſcant ſata quæuis & plantata.

Auxilia aduerſus carbũculũ & pruinam.

Quæ niſi à ueteribus & recentioribus rerũ agri ſcriptoribus, Afris, Græcis & Latinis, ingẽti ſtudio, & indefeſſo labore quæſita, probata, & obſeruata fuiſſe intellexiſſem, manũ tabulæ, quod dicunt, nunquam admouiſſem. Imò uerò, niſi partẽ bonam cum amicis meis, rerum agri apprimè ſtudioſis, experiundo in rem contuliſſem, ne uerbulum quidẽ hîc adnotare ſategiſſem. Autoris mirus candor, & modeſtia rara.

ANTONII MIZALDI Monluciani de hortorum cura, auxiliis & ſecretis, Liber ſecundus.

EXcurſo utcumque inſtituti mei primo curriculo, ſecundum nunc demũ fœliciter ingredior. In quo curam, ſtudium, ac diligentiam, quæ debentur potioribus hortorum oleribus, & ſelectarum plantarum fructibus, tàm ſupra quàm intra terram naſcẽtibus, eſculentiſq; radicibus, necnõ floribus, & odoratis herbis, breuiter ac dilucidè perſtringere ſata- Autoris propoſitũ & inſtitutum.

go, proferóque ex fœcundiſsimis Africanorum, Græcorum & Latinorum rei ruſticæ profeſſorum theſauris, noſtríſque & amicorum quotidianis obſeruationibus, hortenſiũ auxilia & ſecreta, uitæ humanæ utiliſsima, & cuique iucundiſsima. Quod ut dictum, ita factum uideas & agnoſcas, ab ea planta, cóque olere fundamẽta mihi pono, quo in hortis tam urbanis quàm ruſticis, nihil eſt notius, nihil frequentius, nihil familiarius. A Lactuca, inquam, quę priſcis uſqueadeo placuit, & tanta, támq; ſedula cura exculta fuit, ut ab ea Lactucinos in Valeria familia appellari, nihil puduerit. Illa, illa eſt, inquam, qua Diuus Auguſtus, adnotante Plinio, in ægritudine, prudentia Antonij Muſæ medici præſtantiſsimi, conſeruatus fuit. Sed omiſſo lactucæ encomio, ad rem, ſi placet, accedamus.

Breuitas perſpicuitati iũcta, autori familiaris.

Auguſtus Imp. lactucâ in ægritudine ſeruatus.

Lactucæ cura, auxilia & ſecreta. Cap. I.

Lactuca hortenſis (de qua hîc potiſsimùm agimus) dicta eſt, quòd lactis copia exuberet. Amat ſolum ſubactũ, pingue, humidum & ſtercoratum, quarto

Vnde dicta lactuca, & quonã gaudeat ſolo.

à ſatione die plurimùm erumpens, modò exuctum non fuerit eius ſemen, & ſolum infœcundum. Anno toto ſeri poteſt, ſi locum nacta fuerit lætum, ſtercoratum ac irriguum. In latitudinem ſeſe diffundet, ſi uel rarior pãgatur, uel cùm caulem faciet, eo leniter inciſo, gleba aut teſta prematur, quò minùs in ſcapum erumpat. Nam eo põduſculo uelut coërcita, cùm nõ poſsit in altum ſurgere, in latum perreptare, effundíque cogitur. Autores ſunt Florentinus Græcus in ſuis Georgicis, & poſt illũ Columella: ad hęc, Plinius & Palladius. Illa eadem candida fiet, ſi fluminis, uel littoris arena frequenter ſpargatur in medium, & collectis foliis alligetur. Quod Plinius duntaxat illi aſcribere uidetur, quæ ſeminis eſt albi: cuius ea eſt natura, ut hyemem de omnib⁹ maximè perferat. Si uitio loci, temporis aut ſeminis dureſcat, vulſa & denuo poſita teneritudinẽ conſequetur. Seſſilem facies, quæ nec caulem promat, ſed conuolutis foliis in globum extuberet, uel in orbem circumagatur (pomatã noſtrates nuncupant) ſi tranſlatæ radix, ubi in palmi altitudinem adoleuerit, ablaqueata, bubulo fimo recenti oblinatur, & congeſto

Quomodo lata fiat lactuca.

Quomodo candida fiat lactuca, & tenera.

Quomodo ſeſsilis fiat lactuca, ſeu pomata.

aggere irrigetur: dúmque ad incrementũ uenerit erumpens germen, ferri acie præſcindatur: & ei fictilis teſta, nõ picata, imponatur, ne longitudinis ſed latitudinis augmentum capeſſat: ut tradit idem Florentinus, rerum agri apud Græcos interpres ad unguem factus. Suauiores habebis, ſi coërcitis caulibus, reſtibili pullulatu prodire compuleris. Quos cohibebis, ſi cùm iam aliquod incrementum acceperint lactucæ, teſtulam, ut dictũ eſt, aliúdue pondusculum adhibueris. Odoratas naſci idẽ pollicetur Florentinus, ſi illarum ſemen in citrij ſemen imponatur, & ita terræ committatur. Quam rem etiã præſtabit lactucarium ſemen diebus aliquot in aqua odorata præmaceratũ. Sed hoc loco mihi peropportunè in mentem uenit, memorabile Ariſtoxeni Cyrenei commentum. Is, ut prodit Plinius, à patria deſciſcens philoſophia, & heluonum uoluptati ſubſcribens, natas in hortis lactucas, veſperi uino mulſo rigabat: eóque potu donec ſatis ebibiſſent, ſatiabat: ut poſtridie cùm illuxiſſet, placentas uirides à terra miſſas ſe habere uenditaret. Dignum helluone inuentum, nedũ philoſopho: quo omiſſo inſtitutum

Quomodo ſuauis fiat lactuca.

Quomodo odorata fiat lactuca.

Philoſophi helluonis pulchra hiſtoria.

ſequamur. Tenerioris folij euadet lactuca, ſi radix, ut diximus, optimo fimo illinatur, & fluuiali aqua opportunè irrigetur: uel biduo antè quàm uellatur, eius coma illigetur. Si & forma & ſapore multiplici uarióque illam naſci cupiueris, Didymúmq; Græcum audire uolueris, id facili uia abſolues, ſi caprini, uel ouilli ſtercoris baccā, ſeu pillulam, ſphęrulámue ſtercorariam, ſubula ſubtiliter excauaueris, & in eam ſemen lactucæ, naſturtij, ocimi, erucæ, & radicis ſeu raphani, ut habet Palladius, immiſeris: cámque baccam fimo inuolutam, terra optimè culta, breui ſcrobe demerſeris, & ſubſtrato molli lætamine, leniter aqua rigaueris. Raphanus enim in radicem nitetur, cętera uerò ſemina in ſummo proſilient, lactuca pariter emergēte, & ſeruato ſingulorum ſapore. Sunt qui duobus, tribúſue harum pecudum ſtercoribus con tuſis, antè dicta ſemina permiſcēt, & linteolo deligata obruunt, reliquam, ut ſuprà, adhibentes curam. Plerique Latinorū geoponicorū rem eandem aliter aſſequuntur. Auulſæ lactucæ folia carpunt quæ radicibus iuncta ſunt, & in eiſdem gradibus ſurculo punctis, præter raphanum, vt eſt

Quomodo fiat lactuca ſapore & forma multiplici.

Artificiū pulchrum & ingenioſum.

Modus alius à ſuperiore.

apud Palladiũ, uel apium, ut placet Ruellio, ſemina ſupraſcripta deponunt, ac fimo linunt faciúntq; ut ſic obruta iterum lactuca, incluſorum ſeminum caulibus ambiatur & colluſtretur. Inuentæ ſunt lactucæ uſqueadeo in latitudinem luxuriantes, ut ex his olitoria oſtiola facta fuiſſe prodant antiqui: adfirmátque Theophraſtus eas nonnullos uſurpaſſe in hortorum ualuas.

Lactucę prodigioſæ latitudinis.

Si lactucam ad hybernos uſus habere uoles, ſic illã condientem Collumellã auſcultabis. Caules lactucæ ab imo depurgatos, eatenus qua tenera folia uidẽtur, in alueolo ſalire conuenit: diémque unũ & noctem ſinere, dum muriam remittant. Deinde muria eluere opportet, & expreſſos in cratibus pandere, dum reſiceeſcant: tum ſubſternere anethum aridum & fœniculum: dein faſciculos lactucarum uaſis reponere, iúſque ſuperfundere, quod ſit aceti duarũ partium, atque unius muriæ: poſteà arido ſpiſſamento fœniculi ſic cõprimere, ut ius ſupernatet. Quod ut fiat, is qui huic officio præerit, ſepenumero ius diffundere debebit, nec pati ſitire ſalgama: ſed extrinſecus munda ſpõgia uaſa detergere, & aqua fontana quamrecentiſsima perfrigerare. Ha-

Lactucæ conditura ad hybernos uſus.

Columellæ ſolertia & ingeniũ mirũ.

ctenus Columella, cum quo præſentẽ de la
ctuca narrationẽ abſoluo: ubi admonuero
quòd lactucam ſuapte natura latam, Py- Lactuca ſpadonia.
thagorici eunuchion, hoc eſt ſpadoniam
nũcuparũt: ꝙ maximè Veneri refragetur.
Sed iam nobis reddẽda eſt lactucæ medica
ratio: ſuntq́ue pauperculæ & ruſticæ plebi
proponenda eius & reliquorũ hortenſium
ſecreta, ac præſidia, paratu facilia, & mul-
torum certis experimentis probata.

Medica eiuſdem præſidia.

SYluæ, ut ſcribit Plinius, horridiórque Hortos pauperum & agellos medicinis non carere.
naturæ facies medicinis non carent, ac
pauperum agelli, & populares horti:
ſacra illa parẽte rerum omnium nuſquam
non auxilia diſponẽte homini. Ita eſt pro-
fectò, remedia uera & certa quotidie pau-
perrimus quiſq; ex ſuo cœnat hortulo, in-
uentu ac paratu facilia, & ſine impendio,
ex quibus uiuitur. Sed fraudes hominũ, & In pharmacopoliis hominum uita uenalis.
ingeniorum capturæ officinas inuenere, in
quibus, ut ſcribit ille, ſua cuiq; homini ue-
nalis promittitur uita: ubi cõpoſitiones &
miſturę inexplicabiles reperiũtur. Quibus
hortẽſes plãtæ & ſtirpes ſatis eſſent, ruráq;
ipſa abundè ſatisfacerẽt, niſi ars uileſceret.

Veritas odiũ ſolet parere. Sed uereor ne apud medicos noſtros ; & pharmacopœos, bene dicendo male audiã: Lactucam itaque meam repeto, & medica aliquot ſecreta, à Græcis geoponicis ſummis ſtripium obſeruatoribus, de illa diligenter ſcripta & celebrata in medium profero: non prætermiſsis, aut neglectis his quæ à præſtantiſsimis medicis Arabibus, Græcis & Latinis tradita ac probata ſunt.

Autoris candor & modeſtia. Idem poſteà facturus in reliquis, ut pauperibus pro meo modulo conſulam: quibus per rei familiaris anguſtiã, & facultatum tenuitatem, non licet medicum accerſere, nec pharmaca ingenti pretio coëmere. Ad

Febris. rem uenio. Lactucæ ſuccus febricitantis & hinc uigilantis fronti illitus, ſomnum accerſit, quemadmodum ſcripſit Florẽtinus rerum agri interpres ad unguem factus: qui etiam tradit eum qui ieiunus lactucam

Ebrietas. prægustauerit, ebrietatẽ nõ ſentire. Adhęc ſemen eius tritũ & epotum, geniture pro-

Gonorrhœa. fluuia cohibere: quapropter aduerſus crebra Veneris ludibria in ſomno utiliter propinatur. Nec omittit quòd eadem ægris neſcientibus, ſtragulis ſuppoſita, hac præ-

Somni conciliatio. ſertim ratione, ut ante Solis exortum ſiniſtra manu radicitùs euulſa ſit, ſomnum ſo-

let conciliare. Qui etiã accerſetur, eodem autore, ſi folia quina, terna, aut unũ, ceruicali clanculum ſupponantur: ſed ita, ut quæ imo caule decerpta fuerunt, ad pedes, ſummo uerò, ad caput ſpectent. Cæterùm hîc nec tacẽdum, nec diſsimulandũ puto, quòd effuſus & aſsiduus lactucarum uſus, cane peius & angue fugiendus eſt, his qui procreandis liberis dant operam, ſicuti tradiderũt ruſticæ philoſophiæ doctores Græcorum quamplurimi. Nam fœcunditatem non modò minuere ſcribũt, ſed quos poſteà ſuſtulerint partus, uelut amẽtes, ineptos ac ſtupidos à progenitorum ingenio degenerare promittunt. Hactenus Græci geoponici, à quibus ad noſtros deficio medicos: apud quos lego, lactucas neq; ſanguinem improbum creare, neque undiq; perfectum: multò tamẽ cæteris oleribus præſtantiorem. Ex quò factum arbitror, ut Galenus lactucam de oleribus ſolam in homine temperato euchimã dixerit. Quæ ut calidis uentribus ſumpta mirè auxiliatur, ita uſu crebro oculorum aciem retundit, & caliginem inducit, ut mox dicemus, Veneríſque alacritatem hebetat. Addo quòd ſuſpirioſis & ſanguinẽ excrean-

Vſus lactucarum nimius cõiugatis fugiendus.

Quem ſuccũ & ſanguinẽ gignat lactuca.

Quibus noceat lactuca.

tibus, ac pituitoſis ſummè nocet. Prętereà, quòd tam crudæ, quàm coctæ uſus largior non minùs eſt periculoſus quàm cicutæ. Aeſtate ea utimur ut medicamento potiùs quàm alimento: nimirum ad humectandum & refrigerandum. Porrò, cùm frigida eſſe cenſeatur, iure quis dubitet quomodo probum & purum ſanguinem in nobis gignere poſsit: ſubſtantia, inquam, noſtræ familiari, quæ illi planè eſt lactea & dulcis, adhæc moderatè cocta, & proinde in ſanguinem promptè ac facilè mutabilis. Aluum ideo lubricare dicitur, quòd humiditate & frigiditate ſua immoderatum hepatis calorem refrigeret ac temperet. Qui ob celerem, uehementémque potus ac cibi diſtributionem & direptionem, aluum reſiccare plerumq; ſolet. Viſionem inſuper turbare dicitur, & oculis nocere ac caliginem inducere, quòd ſpiritus uiſorios denſet & incraſſet, humorémque cryſtallinum turbidum efficiat, & animalem ſpiritum ſua frigiditate offendat. Nam ex Hippocrate, frigidum cerebro, ſpinali medullæ, neruis, oſsibus, ac dentibus ſummè inimicum eſſe ſolet: ex quo fit ut ſoporifera etiam cenſeatur eſſe lactuca,

Quomodo aluum lubricet lactuca: & cur uiſionem turbet.

quod ſuo experimento confirmat his uerbis Claud. Galenus; poſt Hippocratem ubique ſummus. Plerique lactuca utuntur priùs quàm in caulem aſſurgat, aquæ (aut iuſculo) illam incoquentes. Quod ego nûc (nimirum in ſenectute) ex quo dentes mihi malè habẽt (& facti ſunt ob ætatem imbecilliores) cœpi facere. Quidam meorum ſodalium conſpicatus, olus id iam olim ab adoleſcentia mihi eſſe conſuetum, nunc tamen ipſius eſum eſſe permoleſtum, autor mihi fuit ut ipſum coquerem. Aetate autem iuuenili cùm mihi uẽtriculus aſsidua bili infeſtaretur, cruda lactuca, ut eum refrigerarem, utebar. Cùm uerò ad ætatem declinantẽ perueni, hoc olus fuit mihi remedio aduerſus inſomniam & dormiẽdi impotentiã. Tũc enim, cõtrà ac in iuuentute, ſomnũ mihi dedita opera conciliabã: nam graue erat præter uoluntatẽ uigilare. Quæ res mihi accidebat, partim, ꝙ in iuuentute meapte ſponte uigiliis, ſtudiorum gratia, aſſueuerã: partim, ꝙ declinantium ætas ad inſomniam eſt admodũ propenſa. Itaq;, lactuca ueſpere in cœna, uel ſomni hora, cocta & cõmanſa unicum mihi inſomniæ erat alexipharmacon & remediũ.

Lactucam ſo poriferã eſſe, ex Galeni experimento.

Galenus uigiliis aſſuetus quomodo eas uicerit.

Hactenus Galenus, ex quo hanc hiſtoriā, ꝙ pulchra ſit, ad uerbū, ſi parentheſes exci pias, pręſenti loco accōmodare uiſum fuit. Veteres, initio mēſę, primiſue epulis lactu cā nō proferebāt, ſed poſtremis, ſicuti poëta Martialis pulchrè indicat hoc diſticho:

Claudere quæ cœnas lactuca ſolębat auorum,
Dic mihi cur noſtras inchoat illa dapes?

Cur olim poſtremis epulis ſumeretur lactuca.

Quod non temerè, nec citra rationem factum fuiſſe conſtat: cùm enim lactuca frigidæ humidęq; ſit naturę ut diximus, à cœna ſumpta, & ſummis epulis ingeſta, ſomnū efficaciùs conciliat, uiniq; fumos halituoſos promptiùs reprimit, ac ebrietati, inducta cerebro humiditate, faciliùs pugnat & obſiſtit. At noſtra ætas ab eius eſu cœnas & prādia auſpicari ſalubriùs eſſe duxit, ex aceto, ſale, & oleo, conditā illam cibis aliis præponens, ut appetentiam per calores lāguidulā excitet, ſanguiniſq; feruorem tem peret, & hepatis ac cordis æſtum mitiget. Verumenimuero, ea cautè utendum eſt: nā immodicus uſus, ſicuti pręmonuimus, Veneris ignes extinguit. Quare his qui ma trimonij capiſtris ſunt alligati, parcus ac ſobrius debet eſſe lactucarum uſus: niſi calorificis, ut eruca, naſturtio, mētha, ſam-

Quibus lactucæ uſus cōcedatur.

pſucho & ſimilibus, frigiditas obtũdatur. Qui uerò cœlibatui addicti ſunt, ſacerdotes, monachi, ueſtales, & alij, calorifica excludere debent, ut pudicitiã illæſam tueantur, & prurire, uríque deſinãt. Sed de medicis lactucæ facultatibus hęc ſatis: uel fortaſſe plura quàm opus fuerit.

Braſsicæ cura, auxilia, & ſecreta. Cap. II.

TAmetſi Marcus Cato oleribus omnibus braſsicã antepoſuerit, & Plinius hortorũ principatum eidẽ aſcripſerit, nihilominus de illa ſecundo loco hic agemus: quã Latinorũ pleriq;, ab inſigni trũco & brachiatis uirgis, caulem dixerunt. Huic ea ineſt natura, ut nullam cœli conditionẽ reſpuat: unde toto anno terræ credi poteſt. Quam pinguem & bene ſubactã deſiderat, non argilloſam, glareoſam aut arenoſam: niſi fortaſſe perennis unda ſuccurrerit. Auſtro obuerſa lætior euadit, ſeptentrioni, contrà: quanquam & ſapore & robore ibidem uincit: éſtque per gelicidia & pruinas gratior ac tenerior. Cliuis delectatur, & ſtercore gaudet, ſarculatúq; proficit, ut adnotat Palladius. Cùm ſex erit fo

Braſsica antiquis celebrata.

Quæ terra braſsicis accommoda.

Quando trāſferēda braſſica.

liorum, aut quinque, transferenda eſt: ita tamē ut radix liquido fimo priùs illinatur. Quod fiet dic tepido, ſi hyems erit: ſi ęſtas, cùm Sol ad ueſperam inclinabit. Græcorū antiquiſsimi braſsicam in tres tantùm ſpecies diuiſerunt, criſpam, quam ſelinoïdea nuncuparunt, à ſimilitudine foliorū apij. Lean, latis foliis è caule exeuntibus, unde cauloden quidam uocauerūt. Et eam quæ propriè crambe appellatur, foliis tenuioribus & ſimplicibus, denſiſsimíſq;. Vaſtior euadet, ſi terra continenter operiatur. Marcus Varro Neſtoris ſapientiſsimi carmina quæ in Alexicepo, hoc eſt auxiliari horto, ſcripta reliquerat, interpretatus, braſsicam ſalſis locis ſeri iubet cùm trium foliorum fuerit, nitro aut ſalſa terra cribro excreta, & illi pruinæ cadentis modo reſperſa: ita ad coquendum habiliorem tradens, uirore ſeruato. Quod in Græcis Praxami Georgicis confirmatum uideo. Sunt qui cinere utātur nitri loco: uel ob id ꝙ erucas, à quibus ſummè infeſtatur, perdat & perimat. Tradit Columella illā in coctura celerius madeſcere, & uiridem colorem abſq; nitro ſeruare, ſi radix tribus algæ tæniolis inuoluta pangatur. Plinius algam duntaxat pe-

Tres braſsicæ ſpecies.

Quomodo fiat uaſta braſsica.

Quomodo fiat braſsica habilis ad coquendum, uirore ſeruato.

diculo ſubdit,dũ transfertur:eamq; in rem Apiciana utitur coctura,oleo & ſale macerata braſsica priùs q̃ decoquatur: ſed dum coquitur parũ ſalis admittit, ob nitroſam & ſalſam ſubſtantiam. Cæterùm & ſapore &magnitudine pręcipuã reddes, ſi omniũ primùm in paſtinato ſeras: dein ſi terram fugientes cauliculos ſeces, & à terra proceritate luxurioſa attollentes ſe, exaggerãdo aliam, accumules: ita ne plùs q̃ cacumen emineat. Sæpius ſarrita & ſtercorata meliùs conualeſcit, pleniorísq; incremẽti cauliculũ facit & cymam. Toto anno ſecatur, quia toto, ut diximus, ſeri poteſt: ſemini tamen deſtinata, ſecari non debet. Cymoſum eius cacumen acetariis ſummè probatur, ſubferuefactũ & oleo ac ſale ſuffuſum. Plinius incomparabilis ille rerum naturæ perſcrutator, tradit uaſa in quibus aquæ feruent, induratis cruſtis intus obſeſſa, intantum ut eas auellere non liceat, braſsica in his decocta ſtatim ac facilè abſcedere. Tradit inſuper Athenæus (ut braſsicæ miracula aliquot paucis perſtringamus) uineas in quibus naſcuntur braſsicæ, languidius uinum creare: uſqueadeo illis pernicialia ſunt cum uitibus odia. Hinc nimirũ

Quomodo fiat braſsica ſapore & magnitudine inſignis.

Cruſtæ quomodo abſcedant à uaſis.

Braſsicę odia pernicialia cum uite & uino.

Theophraſtus uiuam uitem oleris huius odore fugari rectiſsimè admonuit. Et Plinius uinum in dolio ſapore huius & odore corrumpi, ſed betæ foliis demerſis reſtitui. Quo argumento Androçydes, ſapientia clarus, ut idem ſcribit Plinius, braſsicā cōtra ebrietatem maximè pollere dixit. Ex quo factum puto, ut Aegyptij qui uini magnoperè ſunt amantes, omnibus eſculentis braſsicam coctam, in cibatu præmittāt: ad inhibēdam uini noxam. Sanè hîc non arbitror diſsimulandum ꝙ caules, qui tantopere à Catone celebrantur, nō admodum probati fuerūt à pleriſq; antiquorum: qui pulmentaria damnabant quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere, inquit Plinius. Nam gari deſideriū etiam in ſumma exprobratione erat. Hoc loco ingēs & non vulgare naturæ miraculū mihi tacendum non eſt, nempe hoc olus quo uitem fugari diximus, cyclamino & origano aduerſum, perareſcere: naturali & occulto odio, quo plantæ illæ braſsicam nō minùs proſequuntur, quàm uitem braſsica, & cōtra. Vnde rectè ſcripſiſſe mihi uidetur Paxamus, ex Græcis geoponicis unus, quòd ſi ferueſcenti & ebullienti braſsicæ paululū

Braſsica contra ebrietatē ſummè efficax.

uini quis guttatim inſtillauerit, non amplius coquetur: ſed ſuis uiribus defuncta, mutato colore corrumpetur. Quibus ex rebus appoſitè colliges, eos qui uinum multum bibere uolunt, & potādi certamine uictores coronari cupiūt, crudā braſsicam cibis anteponere debere, ne temulētia tententur. Sed philoſophantem ea in re M. Catonem, hominum ut ſcribit Plinius ſummum in omni uſu, hîc audire pulchrū erit. Si uoles, inquit, in conuiuio multum bibere, cœnaréque libenter, crudam braſſicam ante cœnam eſto quantum uoles ex aceto: & item ubi cœnaueris, eſto quinque folia, reddent te quaſi nihil ederis ac biberis: bibéſque quantum uoles· mirabili oleris huius cum uino antipathia, ut dictum eſt: & adnotauit Agrius apud M. Varronem. Addo ex Paxami Græcis georgicis, quòd ſi braſsica uiti uicina fuerit, luxuriātes eius palmites potius repandi curuabūtur, quàm recti ad illam propiùs accedant, inteſtinæ diſcordiæ non immemores. Porrò, ſcitu indignum nō eſt quod Athenęus commemorat, Athenis olim braſsicam cibo parari ſolitam puerperis mulieribus, amuleti cuiuſdam uice. Fit ex cinere eius a-

Vinum braſſicæ coctură impedire.

Braſsica poculis certantes coronare facit.

Braſsica puerperarum cibus.

qua diluto, ſal: nam habet nitroſam, ut diximus, ſubſtantiam, cuius beneficio, ſi modicè coquatur, aluum ſumpto iuſculo, ut mox ſcribemus, ſoluit. Hoc de multis ſit poſtremum: ſemen braſsicæ uetus in raphanum degenerare. Ex quo neſcio an factum fuerit, ut antiqua Grçcia braſsicam raphanum appellarit, & hunc cum illa confuderit. Autores ſunt cum Ariſtotele, Theophraſtus, Iulius pollux, & alij. Quibus tamen per omnia ſubſcribere mihi nõ uidetur Galenus.

Braſsicam cũ raphano confudit uetus Græcia.

Medica.

Braſsicæ laudes & medica ſecreta quibus populus Romanus annis DC. ſalubriter uſus fuit, ante omnes celebrarunt Pythagoras & M. Cato, ut Plinius adnotauit. De quibus etiã Chryſippus medicus priuatũ uolumẽ per ſingula mẽbra hominis digeſtum edidit: adhæc, Dieuches. Ex quorum monimentis nihil, quod ſciã, extat præter id quod iidem M. Cato & Plinius poſteritatis memoriæ ſcriptum reliquerunt. Quos dum pridem percurrerem, è multis paucula hæc tibi ſeligere uiſum fuit. Itaque M. Cato de iis quibus ægrè it lotium, & ſubſtillum eſt, hunc in modum

Secretorum braſsicæ autores primi.

Lotij difficultas & ſtillicidium.

ſcribit: Sumito braſsicam, coniicito in aquam feruentem, coquito pauliſper, uti ſubcruda ſiet: poſteà aquam defundito, nõ omnem: eò addito oleum & ſalem ac cimini paululum: inferuefacito pauliſper: poſteà inde iuſculum frigidum ſorbere, & ipſam braſsicam eſſe oportet, uti quamprimum excoquat: quotidie id facito. Ad omnes tumores, & omnia ulcera, braſsicam contritam, quæ minutis eſt caulibus & foliis tenuioribus, crambem uocãt, ille idem imponit: cancros purgat, & ſanos reddit: quod facere non poteſt medicamentum aliud. Verùm prius quàm imponat, aqua calida multa lauat: poſteà bis in die, contritã crambem admouet. Quo remedio etiam ad luxata & conquſa, mammáſque ùlceratas & cancroſas utitur. Si ulcus acrimoniã ferre non poſsit, farinam hordeaceam miſcet, ac ita apponit: teſtatúrque articularem morbum nulla re æquè domari atque braſſica cruda, ſi eàm conciſam, cum ruta & coriandro quis edat: aut ſalis mica & hordei farina miſta, opportunè illinat. Quòd ſi auribus parũ audies, terito, inquit, cũ uino braſſicam, ſuccum exprimito, & tepidũ in aurem inſtillato, citò intelliges. Hæc Mar-

Tumores, vlcera & cãcer.

Luxata & cõtuſa.

Articularis morbus.

Surditas.

cus Cato: qui criſpam braſsicam maximè probare ſolet: dein leuem grandibus foliis & caule magno. Qui plura curioſè ſcire curabit, librum de Re ruſtica eiuſdem conſulat, & ſedulò percurrat, illic inueniet quod placuiſſe queat. Idem continget ſi Plinij bibliothecã adeat. His poſitis uenio ad Gręcorum geoponicos, qui ex ſapientiſsimi Neſtoris Alexicepo tradunt braſsicę decoctum cum dulci uino hauſtũ, mulieribus menſes ducere: adhæc ſuccum eiuſdem cũ Attico melle remiſtum, oculos iuuare, ſi illorum angulis admoueatur. Quòd ſi uenenatos boletos quis ederit, poto braſsicæ ſucco ualde iuuabitur. Nec omittunt illam corpori alimentum multum præbere: adeò ut pueri braſsica ueſcentes, citiùs adoleſcere credantur. Succus cum uino albo ad dies xl. hauſtus, ſplenicos & ictericos curat: quemadmodum in ruſticis paradoxis ſcripſit Paxamus. In quibus nõ prætermittit, quòd eadem alumini rotũdo aceto macerato permiſta, pſoram ac lepram mundat: coctáque & præſumpta, uoci atque arteriacis affectionibus medetur. Vnde uocis ſtudioſi hac libentiſsimè utuntur. Folia uti etiam ſemen, cum ſylphio & aceto trita

M.Cato & Plin. ſummi braſsicæ encomiaſtæ.

Menſtrua.

Boleti.

Splenici & icterici.

Pſora & lepra.

ac impoſita, morſum canis tum rabidi, tũ non rabientis perfectè ſanant. Et ſi contigerit à diſtillatione vuulã aut columellam in guttur laxari, ſuccus crudæ braſsicæ capiti admotus, illam in ſublimem oris partem reuocabit, ſolitúmque locum repetere coget. quod naturæ arcanis & ſecretis aſcribendum eſt. Ex medicis hæc habeto. Braſsicæ crudus ſuccus cum uino potus, uiperarum morſibus auxiliatur: cum fœni græci farina, podagris & articulorum uitiis efficaciter illinitur. Idem prodeſt ſordidis ac uetuſtis ulceribus: qui etiam naribus infuſus caput purgat, mẽſéſq; trahit cũ loliacea farina inditus. Folia per ſe illita, aut cũ polẽta trita cõferũt inflãmationibus, tumoribúſq;: & ex ſale carbũculos rumpunt, ac fluentes capillos retinent. Lienoſis ex aceto cruda proſunt: & addito melle cocta, ualẽt plurimùm aduerſus depaſcentia ulcera & gangrẹnas. Virentes cauliculi cum radice cremati, & adipe porci uetuſto excepti, diuturnos laterum dolores mitigant. Si humentem aluũ ſiccare uolueris, ubi mediocriter bulliiſſe uidebitur braſsica, priore aqua effuſa, repentè aliam calẽtem iniicies, atque ita rurſus eam diſcoques, uſquedum

Morſus canis rabidi.

Columellæ laxatio.

Morſus uiperę & podagra

Vlcera uetuſta & mẽſes.

Inflammatio & carbunculus.

Lienoſi & gangræna.

Laterũ dolor

Alui reſiccatio.

tenera flaccidáque euaſerit. Quod non fit cùm uentris ſubducēdi cauſa ſumitur. Sed Claud. Galenum his in rebus accuratè, ſuo more, philoſophantem, audire pulchrum erit. Nunc autem, inquit, ſummatim dicemus braſsicæ ſuccum facultatem habere purgatricem: corpus autem ipſius (ſeu carnem) communi ſiccantium ratione, magis ſiſtere, quàm ad deiiciendum incitare. Cũ igitur quæ in uentre continentur excernere uoluerimus, è propinquo cacabo in quo braſsica fuerit cum aqua docoćta, extractam aquam eam protinus in uaſa quibus oleum cum garo paratum fuerit, iniicere conueniet: nihil autem retulerit, ſi ſalem loco gari ſumpſeris. Quòd ſi humentem aluum ſiccare uoluerimus, priorem aquam, ubi braſsica mediocriter coćta uidebitur, effundentes, aliam calidam mox iniiciemus, ac rurſum braſsicam (quoad contabuerit) ei recoquemus: quod nõ facimus cùm uentris deiiciendi gratia ſumitur. Volumus enim hoc caſu proprium ipſius ſuccum omnem non deponere, ſed quoad fieri maximè licet, retinere. Hæc Galenus de apparanda braſsica ad alui ſolutionem, uel cohibitionem. Cum quo hîc uale nuncia-

Method' coquendæ braſſicæ ad alui ſolutionem.

Quomodo excoquenda braſsica ad alui cohibitionem.

mus braſsicæ, ut ſuum aliis locum opportunè concedamus.

Apij cura, auxilia & ſecreta. Cap. III.

APium, Græcis ſelinon, vulgo petroſelinum, & noſtratibus perſilium dici conſueuit, perpetua uirens fronde, & ex ueteri ſemine (ſi Theophraſto credis) celeriter emergens. Nam è recenti, hortenſium omnium tardiſsimè prouenit: nimirum quadrageſimo die à ſatu, & quinquageſimo, maiore ex parte, ut ſcribit Plinius. Sæpius parit, ſemélque ſatum, pluribus annis reſtibili fertilitate erumpit. Locis tam frigidis quàm calidis, & terra quali uolueris, ut tradit Palladius, gaudet: dum modò iugis adſit humor, cuius rigatu facilè animetur, unde nullum cœlum & ſolum reſpuit. Semine & planta, Columella autore, optimè ſeritur: & ſecundum fonteis ac riuulos commodiſsimè ponitur. Si magnũ & folij latiſsimi illud habere uolueris, & Florentinum Græcum auſcultaueris, accipies ſeminis apij quantùm tribus digitis ſummis prehendi poteſt, & rariore linteolo includes: deinde fimo & terra, breui foſ-

Apium quo ſemine celeriter emergat.

Quænam terra apio idonea.

Quomodo fiat apiũ folij latiſsimi.

ſa obrues: hoc faciens, magnum & latum tibi parabis. Nam ita omnium ſeminum germen, capitis unius ſoliditate nectetur, ut ſcripſit Palladius, & ante eum Columella. Sed longè maximum naſcetur, ut tradit Florentinus, ſi radicibus circunfoſsis, paleas adieceris, ac rigaueris. Criſpum fiet ſi ſemen in pila ante ſationem paulũ pulſaueris, expoliatúmque, ut vult Columella, terræ mandaueris. Aut, ſi ſuper naſcenteis areas cylindrum, uel pondera aliqua uolutaueris: aut iam natum pedibus proculcaueris. Florentino ſubſcribunt Iunius Columella, Plinius & Palladius. Qui apium mare & fœmina diſtingui uolunt: ut mas foliis conſtet nigrioribus, & radice breuiori. Fœmina uerò criſpioribus atque duris, caule craſſo, ſapore acri & feruido. Sed neutrum cibis Chryſippus medicus, & Dionyſius apud Plinium admittendum cenſent (licet eiuſdem Plinij tẽporibus, ut hodie, per iura largis portionibus innataret, peculiarémque gratiam condimentis accerſeret) quoniam epulis feralibus dicatum ſit, & ob id nefaſtum habeatur. Vel, ut Plutarchus ſcribit, quòd apio ſepulchra coronentur. Vnde uetus illud prouerbiũ, Apio indiget:

Quomodo maximum fiat apium.

Quomodo criſpum fiat apium.

Apium mas & fœmina.

Cur apium olim cibis interdictum & nefaſtum habitum.

diget: de eo qui profligata & deſperata ſit ualetudine. Caule fœminini uermiculos innaſci tradunt: credúntque eos in ſexu utroq; ſterileſcere, qui ederint: adhæc, in puerperiis comitiales fieri qui ab eo cibo ubera hauſerint. Innocentiorem tamen eſſe marem affirmant: eáque cauſa eſt, ne inter nefaſtos frutices damnetur. Hæc Plinius, fretus ueterum ſententia & teſtimoniis. Quibus ex rebus mirandum non arbitror, ſi recentiores medici comitialibus & epilepticis, apio interdicãt: adhæc, ſi Græci infantulorum nutricibus & grauidis, puerperíſque apium in cibo prohibuerint. Quanquam alia etiam ſubeſſe poteſt cauſa, nimirum ꝙ fœmininos fonticulos impediat, & lactis prouentum extinguat: ueſcentéſque ad libidinem proritet. Cætera conticeo, niſi quòd piſces ægrotantes in piſcinis apio ſummè recreantur & refocillantur. Adhęc quòd nihil æquè oris ſuauitatem commendat, atque recens apium & uiride commãducatum. Vnde ſi ab his eſtur quibus anima fœtet, grauis & moleſti halitus tædium emendat. Quod meritoriæ mulieres plereque non ignorant, apium mandentes & circunferentes, ut uirus tetri odoris fallant,

Comitiales quomodo faciat apium.

Apio quinã abſtinere debeant.

Apio ægrotãtes piſces recreari.

Apium oris iucunditatẽ conciliat, & eius fœtorẽ emendat.

quo imbuuntur, ſuauiorémque aurã ſpirent. Antiquitas apij cauliculos ad uſum ſeruauit conditura, quæ aceti parteis duas, & muriæ tertiam reciperet. Hæc ſatis erũt, ubi monuero coquos apio ſuis obſoniis acetum, & cellarios grauem odorem uino in ſaccis eximere, quemadmodum ſcripſit Plinius ubique magnus.

Cauliculorũ apij cõditura

Medica.

SCribit Florẽtinus Græcus in ſuis georgicis, apium cum pane cataplaſmatis uice impoſitum, ſacris ignibus mederi: eius uerò decoctum, calculos, inſidentibus, deturbare, & fotu idem præſtare. Adhæc urinæ difficultatibus, & ægrotantibus renibus, tam folio quàm radice auxiliari. Præthereà, ſugillata colori reddere, ſi eius ſemine decocto foueantur, mãmarũq; duritias, foliis attritis & impoſitis emollire. Plinius ſcribit ſemen cum oui albo illitũ, aut ex aqua coctũ & potũ renibus mederi: & in frigida tritum, oris ulceribus prodeſſe: necnon cum uetere uino, ueſicæ calculos frangere: quod etiam præſtat radix. Datur & ictericis ex uino albo, & iis mulieribus quibus ſtati menſes non procedunt. Hîc nõ arbitror tacendum, quòd incoctũ apium,

Sacer ignis & calculus.

Vrinæ difficultas.

Sugillata & mãmæ induratæ.

Renũ dolor & calculus.

Icterici & menſtrua.

aquas potu ſuauiores reddit, ſicuti adnotauit Plinius: & ori, ut ſcribit Galenus, ſuaue eſt, ac ſtomacho ſanè quàm gratum. Adhæc quòd in cibo ſumptũ proprias vulnerum fluxiones magis pronas deferri facit, quemadmodum in ſuis georgicis Florentinus affirmat.

Betæ, portulacæ, ac bliti, cura, auxilia & ſecreta. Cap. IIII.

BEta pauperum menſis familiaris, madidum ſolum & putre expetit. Quæ ubi foliorũ quinque fuerit, æſtate differri debet, ſi riguus eſt hortus, ut ſcribit Columella: ſi uerò ſiccaneus, autumno, cũ pluuiæ inceſſerint. Amat frequenter effodi, & multo ſtercore ſatiari. Cui latitudo maior accerſetur, ut affirmat Sotion in Græcorum georgicis, ſi priuſquam in caulem exierit, ponduſculum apponatur lapidis lati, aut teſtæ, uel rei alterius. Nam eo onere coërcita, in foliorum amplitudinem ſe diffundet. Eadem candidior euadet, ſi fimo bubulo recenti, eius radices oblinantur. Quæ ſi in prunis toſtæ fuerint, manducati allij tetrũ odorem ac uirus extinguent, ſi ſuperedãtur, quemadmodũ ſcripſit Grę-

Betæ ſolũ: & quando trãſferri debeat.

Quomodo fiat beta lata & ampla.

Quomodo fiat beta candida.

cus Menander. Eſt hoc mirũ in betæ ſemine, quòd non totũ eodem anno gignat: ſed aliquid ſequente, aliquid tertio: celeriúſq; proueniat uetere quàm recenti, ſicuti rectè adnotauit Plinius. Nec omittendum quòd cùm à braſsica uini ſapor, ut anteà monuimus, in dolio corrumpatur, odore betę, foliis demerſis, reparatur. Hæc de beta.

Portulaca pauperum ac diuitũ mẽſis familiaris.

Portulaca quò diligentius colitur, eò latius uagatur, & carnoſiore folio conſtat. Vna eſt ex hortẽſibus quę omnium ferè iuſculis innatat, & pauperũ ac diuitum menſas oxelęo & ſale excepta inchoat, imò uerò hyeme primas dapes apud multos, condita illuſtrat. Fieri autem ſolet eius conditura hunc in modum. Craſsiſsimi quíque cauliculi exemptis radicibus legũtur (nam graciles, faciliùs tabeſcunt madefacti) & aqua ab arenulis emũdantur, decutitúrq; ſordes ſi quæ inhæſit: ac tãtiſper in umbra ſiccãtur, donec aliquantulũ flacceſcãt: alioqui ob humoris copiam marcidi, aut rancidi euadunt. Poſthæc acerbarum uuarũ ſucco imbuti, ſubſtrato uiridis fœniculi ſpiſſamẽto, fictilib⁹ uaſis, aut doliolis componũtur, & ſufficienti ſale reſperſo, interiectóq; rurſum fœniculo, uas portulaca impletur: &

Portulacæ cõditura optima, & facili methodo expreſſa.

iterum ſpiſſamento fœniculi contegitur, quod miſcellaneam deprimat. His peractis ius quod eſt temperatum duabus partibus aceti, & una omphacij infunditur: ita ut ad ſummum fideliæ, aut uaſis labrum perueniat. Ea poſtremò conditura, penore ſicciſſimo, & à Sole auerſo diligēter ſeruatur: ne ſitu loci mucorem contrahat. Quem etiam uitabis ſi portulaca non enatet, ſed ſuo iuſculo ſemper ſit immerſa. Dum uſus exiget, aqua tepida, aut uino exemptum ſalgama eluetur, & ſuperfuſo oleo apponetur mēſæ, ad excitandā conuiuarū appetentiā. Conditurę loco humido repoſitæ mucorem contrahunt, & uitiantur.

Blitum duorum eſt generum, rubrum ſeu nigrum, & album: rubro caulis & folia rubeſcunt, ut coccineo colore infecta uideantur, & ſi temporis tractu purpureſcant, ac tandem nigreſcant: ex quo etiam blitum nigrum quibuſdam dicitur. Album betaceis conſtat frondibus & foliis, abſque ulla acrimonia fatuis. Vtrunque ex eorum eſt genere quę in horto celerrimè proueniunt, ut tradit Plinius. Seritur ſolo qualicunque, ſed culto: quod cùm ſemel enatū fuerit, ipſum ſe per multa ſecula ſeminis deiectione reparare ſolet: adeò ut ſi abolere uelis, uix poſsis. Vnde ſemel ſatū, Bliti rubri & nigri deſcriptio. Blitū ſemel

ſatũ, uix aboleri poteſt. pluribus annis reſtibili fertilitate prouenit, nec runcari, nec ſarculari flagitans, quemadmodum ſcripſit Palladius. Sed hîc nõ arbitror tacendum, ꝙ priſci betam cum blito confuderunt: hinc Martialis betam fatuam, ſeu inſipidam appellauit: quæ re uera ſapore eſt nitroſo, & non fatuo aut inſipido ut blitum.

Medica.

Aluus & urinæ. DIphilus medicus geoponicus tradit beta candida aluos ſolui, & rubra urinas proritari. Galenus nitroſa facultate olus hoc dotatum cenſet: qua etiã ſordes eluit ac diſcutit, quæ uis in candida efficacior: adeò ut uentrem ad excernendum excitet, & ſtomachũ ſenſu exacto prǽditum mordeat & uellicet. Succus naribus inditus, caput purgat: infuſus, aurium dolores ſedat, & illitus, dentium cruciatus cõpeſcit. Coquitur nigra ſeu rubra cum lente, lubrico uẽtri cohibẽdo: quem, ut diximus, candida ſoluit: quæ cocta, & cũ allio crudo ſumpta, inteſtinorum tineas abigit. Iecoris obſtructionib⁹ quàm malua aptiùs accommodatur: maximè ubi cum ſinapi uel aceto eſtur, Lienoſos ſimiliter manducata, mirificè iuuat. Vnde quis ipſam me-

Auriũ & dentium dolor.

Lũbrici & iecoris obſtructio.

Lienoſi.

dicamentũ potius,quàm alimentũ dixerit, ubi hoc modo mãditur. Huius, ut aliorũ olerũ, exigua eſt alimonia: quæ ſi largiùs ſumatur,ſtomachum infeſtat & mordicat.

Portulaca frigida conſtat natura: quapropter fluxiones biliosas ac feruentes, cõmutando & refrigerando amolitur: febríque ardente conflictatis opitulatur. Dentibus qui ſtupore obtorpeſcunt ab eſu acriũ, manſa remedio eſſe ſolet. Ignibus ſacris auxiliatur: & Veneris impetus, ſomniáque refrænat. Animalia uentris rotunda pellit, & dyſentericos ex uino hauſta liberat. Capitis dolores inſolatione contractos, cum roſaceo mitigat, & vulneribus ſyderatione periclitantibus, efficaciter cum polenta inungitur. Præterea infantibus umbilico prociduo laborantibus ſalubriter apponitur: ac mobiles dentes commanducata ſtabilit: oríſque ac tonſillarum ulcera, & gingiuarum tumores, ſucco ſuo opportunè ſedat. Leontinus gręcus, ex geoponicis unus, ſcribit folium portulacæ linguæ ſubditum, his qui ſiti cruciantur, bibendi deſiderium reſtinguere: & uerrucas multorum dierum illitu tollere: quod non omiſit Plinius:

Fluxio bilioſa & febris ardens.

Stupor dentium & ignis ſacer.

Dyſenteria & capitis dolor.

Vulnera & umbilicus prociduus.

Dentes mobiles, tonſillę & gingiuæ.

Sitis, verrucę mãmæ & podagra.

docens inſuper, mammarum & podagræ inflammationes, ſucco portulacæ cũ melle, aut creta cimolia ſanari.

Cholera, alui fluxio, uomitus & tormina.

Blitum ſtomacho inutile eſſe cenſetur, uentrem adeò turbans, ut choleram aliquibus faciat, & alui fluxiones excitet: necnon uomitiones moueat, cum inteſtinorum torminibus, mota bile & excitata, quod de immodico & aſsiduo eius uſu dictum accipies. Fertur tamen aduerſus ſcorpiones potum è uino prodeſſe, & clauis pedum efficaciter illini. Hippocrates menſtrua eo cibo ſiſti putauit, quẽadmodũ ſcribit Plin.

Claui pedũ & menſtrua.

Aſparagorum cura, auxilia, & ſecreta. Caput. V.

Aſparagi ſolum & ſatio.

ASparagus altilis & ſatiuus, gaudet ſolo pingui, humido & ſubacto. Seritur, ut Didymus tradit in ſuis Grçcis georgicis, uerno tempore, foſſulis trium digitorum, in quibus bina, ternáue grana, ſemipedis ſpatio diſcreta, ponũtur. Quæ nullo cultu uexari debẽt anno primo: ſola rũcatione, herbarúmq; extirpatione cõtenta. Sed de aſparagorum ſatione & generatione conſultiùs fuerit audire conſentientes præceptiones M. Catonis, Columellæ, Plinij,

ac Palladij. Semen, inquiunt, quantũ tres digiti prehendere poſſunt, pingui & ſtercorata terra, ſingulis ſcrobiculis ad lineam directis, imprimatur & leuiter obruatur. Poſt quadrageſimum diem radiculę ſic inter ſe implicabũtur, ut in unitatem coiiſſe uideantur: ſpongias priſci olitores nuncuparũt. Si ſicca fuerint loca quibus dicta ſemina committere ſatagis, fimo macerata imis ſulcorum partibus ita erunt diſponẽda, ac ſi in alueolis manerent. Contrario fiet modo in uliginoſis: nã in ſummo porcæ dorſo collocanda erunt, ne nimio lædãtur humore: qui ſuo tranſitu tantùm rigare debet, & non mora inebriare. Sic conſita ſemina, anno primo aſparagũ dabũt: quem infringi oportebit. Si enim ab imo tentes euellere, tenellis adhuc, inualidíſq; exiſtentibus radiculis, tota ſpõgiola ſequetur. Quæ per biennium in ſuo ſeminario, ſtercore & aſsidua runcatione nutrienda eſt. Reliquis annis non erit decerpendus aſparagus, ſed radicitùs uellendus: ut ſuæ germinationis oculos aperiat. Nam niſi ita fiat, ſtirpes pręfractæ, ſpongiarum oculos augebunt, & quaſi excœcabunt: nec patiẽtur aſparagum emittere. Illum ſeruabis de

Vera aſparagorum ſatio, antiquis probata.

De locis quibus committenda ſunt aſparagorũ ſemina.

Quomodo ritè tractari debeant aſparagi.

quo ſumpturus es ſemina: poſteà ſcopas eius & ſcorpiones incendes: deinde circa hyemem ſpongiis cinerem, ac ſtercus adiicies. quod M. Cato ouillum eſſe debere ſcribit. Eſt, & alter ſerendi modus per ſpõgias quas poſt biennium in apricum & bene ſtercoratum locum transferri cõuenit. Fiunt ſulci pedali menſura inter ſe diſtantes, non ampliùs dodrantalis altitudinis: in quibus ſpongiolæ ita deprimuntur, ut facilè ſuperpoſita terra germinent. Vere autem priuſquam emergere cœperint, bicorni ferramento (quod capreolũ uocant) terra commouenda erit, ut ſtylus faciliùs emicet, & relaxata humo radix plenioris fiat craſsitudinis. Idem M. Cato ſarriri ac runcari iubet, ſed ita ne ſarriẽdo uexentur radices, aut runcando: alioqui infirmæ conculcantur. Cæterùm, per hyemem teneris ſtramentis aſparagorum ſyluula operiẽda erit, ne rigore peruratur. Quæ uere nouo aperietur, & ſtercore ſaturabitur, ac exhilarabitur. Didymus in Græcorum geoponicis tradit, & poſt illũ Plinius, aſparagos plurimos naſci tuſis agreſtiũ arietũ cornibus, & ſulcatim defoſsis, necnon crebrò irrigatis. Quod licet Dioſcoridi nõ

Quomodo ſerẽdi aſparagi per ſpõgias.

Quomodo runcandi & ſarriendi aſparagi.

Quomodo abſque ſemine naſcantur aſparagi.

placeat, veriſsimum nihilominus eſſe, experiundo fateberis. Non deſunt qui longè mirabiliùs tradant, nimirũ quòd integra arietum cornua, non contuſa, nec in particulas ſecta, ſi perforentur & pangantur, aſparagos producẽt. Quos ſi tibi in animo fuerit toto anno edules inuenire, ubi fructum legeris, ut idem ſcribit Didymus, radices quæ ſummo ceſpite uagantur, circũfodiens aperies. Sic enim tractata plãtula, nihil cũctabitur nouos cauliculos & aſparagos proferre. Qui aqua & iure pingui leuiter decocti, ſaléq; & oleo, aut butyro cõſperſi, addito aceti momẽto, ſumma cũ uoluptate manducabuntur. Sed hoc loco diſsimulandum non arbitror, quòd modicam coctionem poſtulant: nam diutius percocti in tabem abeunt. Ex quo Imperator Druſus, celerem rei ſucceſſum demõſtrare uolens, dicere ſolebat, citiùs fieri q̃ aſparagi coquantur. Ad condituram uenio. Cauliculi ſale conſperſi & in alueis compoſiti, biduo ſub umbra ſinuntur deſudare: deinde ſuo iure proluuntur, modò ſatis humoris remiſerint: ſi minùs, muria lauantur, & impoſito pondere exprimuntur. Poſteà in uaſe, aceti partes duas & unã

Quomodo toto anno edules inueniãtur aſparagi.

Aſparagos modicã coctionem poſtulare.

Aſparagorũ conditura, & repoſitio in hyemem.

muriæ continente, demerguntur: indito fœniculi aridi ſpiſſamento, ut & cauliculi deprimi poſsint, & ius uſque in ſummum fideliæ labrum peruenire. Hîc non omittam quòd Græci herbarum & fruticũ germina ante florem erumpentia, aſparagos, nomine largè ſumpto, nuncuparunt.

Medica.

Alui & coli inflatio, adhęc calculus, urina & vulua.

VTiliſsimus ſtomacho eſſe traditur aſparagi cibus: qui cumino addito, alui inflationes, colíq; diſcutit. Vrinas ciet, & calculos exturbat. Quidam ad vuluæ dolores radicem cũ uino dulci propinant. Sunt qui perunctum aſparago cum oleo trito, ab apibus pungi poſſe negent. Radicis decoctum ægrè meientibus prodeſt, ac dentibus medetur, ſi qua dolent parte, ore contineatur. Plinius ſcribit pectoris & ſpinæ doloribus ſummè prodeſſe aſparagos: adhæc, Venerem ſtimulare, & uentrem leniter emollire. Dioſcorides aſſos coctóſue, urinæ ſtillicidium, difficultatémque ac dyſenterias mitigare tradit. Galenus uerò renes ac iecur infarctu liberare, maximè radice & ſemine. Non deſunt qui canes necari ſcribant hauſto aſparagi de-

Dyſſuria, dẽtes, & pectoris ac ſpinæ dolor.

Stranguria, dyſenteria, renes ac iecur, & canũ mors.

coƈto. Quod an uerum ſit, nec ne, experiētia fidem faciet.

Rutæ cura, auxilia, & ſecreta. Cap. VI.

ET ſi planta hæc ad eſculenta olera parum attinere uideatur, ſcribam nihilominus de illa, uel ob id quòd nulli ſint hodie horti tā urbani, quàm agreſtes, qui eius fruticem perpetuò uirentem, ac grauiter olentem non agnoſcāt. Itaque de illius cura & cultu hunc in modum præcipit Columella. Rutam autumno ſemine ſatam differre oportet Martio menſe in apricum, & cinerem aggerare, runcaríque donec conualeſcat, ne herbis ſuffocetur. Quod ſuæ Italiæ, non ſeptētrionali noſtrę Galliæ ſcriptum uoluit. Vt, ut fuerit, ſata ſemel uelata manu runcari debet: quam niſi contexeris, pernicioſa naſcētur ulcuſcula, quemadmodum Plinius adnotauit. ſi tamen per ignorātiam nuda manu runcaueris, & prurigo atque tumor inceſſerit, oleo ſubinde perunges. Id quod de florēte ruta multi intelligendū cenſent. Loca deſiderat altiora, unde humor elabatur, ut tradit Palladius. Cuius ſemina ſi ponas

Cura & cultus rutæ hortenſis.

Rutæ periculoſa rūcatio.

Quomodo ſerẽda ruta.

adhuc clauſa folliculis, manu debebis ſin-gulatim affigere: ſi iam minuta ſunt & ex-cluſa, ſparſim iactabis, ac raſtro obducta operies. Caules eius qui ex ſeminibus in-cluſis emergent, fortiores erunt, ſed ſerò naſcentur. Planta hęc humorem odit ac fi-mum, ſolo cinere contenta, eſtq; hyemis impatiens: quapropter apricis locis & ſic-caneis ſeri debet, cupítq; per frigora cine-re cõtegi, ut naturali eius calore gelicidiis reſiſtat. Si ſalſis aquis irroretur, lætior pro-ſiliet, ut ſcripſit Theophraſtus: ſed ferro tangenda non eſt, niſi perniciem illi accer-ſere uoles. Seritur non ſolùm ſemine, ut diximus, ſed etiã ſurculo, & ſeipſa. Nam incuruato rami eius cacumine, cùm terrã attigerit, ſtatim radicatur. Tota plãta trãſ-lata, plerunque moritur: & ramuli cum a-liqua parte corticis reuulſi uerno tempore, pro plantis ſolent cõſurgere. Annis pluri-bus frutex iſte innoxius perdurat, niſi mu-lier quæ in mẽſtruis eſt, illum contigerit, aut excoluerit: nam paulatim areſcit, ſi-cuti adnotauit Florentinus, rei ruſticæ a-pud Græcos conſultiſsimus, & poſt illum Latinæ agriculturæ doctores diligentiſsi-mi, Columella, Plinius, & Palladius. Sũt

Rutę amiciſ-ſimus cinis: ſed ferro tã-gi non uult.

Ruta menſtruatę mu-lieris conta-ctum ualde refugit.

qui pertuſæ fabæ, aut perforato bulbo, eius ramulos pāgunt, atq; ita adobruūt, alieno uigore, ſucco & odore ſeruandos ac enutriendos. Alij maledictis inter ſerendum proſequuntur, maximè in terra ſoluti lateris: quod cum Plinio prodeſſe affirmat Palladius. Sed meliùs & fertiliùs, iiſdem autoribus, furtiua prouenit: ac ſub fici arboris umbra libentiùs acquieſcit. Eámque ob rem Theophraſtus optimam rutam ac probatiſsimam putauit, quæ ficulneo cortici defixa, terra obruitur. Quod Plutarchus in ſympoſiacis agnouit, hunc in modum ſcribens: Ruta quæ ſub ficu proſilit, aut illi adnaſcitur, ſuauior habetur & ſapore melior. A quo nō lōgè receſsit Dioſcorides, eam cibis commendans, quæ propè arborem fici creſcit, & quamcunque aliam ferculis abdicans. Hinc illa nimirum rutæ cum fico ſympathia & amicitia à Plinio celebrata: & eiuſdem rurſum cum cicuta mirabilis antipathia: probabili argumento, quòd rutam colligentes, cicutę ſucco manus armāt, ne pernicioſis ulceribus, ut paulò antè monuimus, ab ea infeſtētur. Muſtela cum ſerpente dimicatura in murium uenatu, ut idem tradit Plinius,

Ruta in faba aut bulbo ſeritur, ut grauueolentiam deponat.

Vbinam optima naſcatur ruta.

Rutę cum fico ſumma amicitia.

Rutæ cū cicuta odiū & inimicitia: Adhæc, cum ſerpente.

rutam, ceu alexipharmacon quodpiam, priùs edit. Ex quo rutã faſcinationis amuletum eſſe, appoſitiſsimè ſcripſit Ariſtoteles: falſóq; putauit Pythagoras, oculis nocere, uel ob id quòd ſcalptores & pictores, oculorum cauſa, in cibo illa fœliciter utãtur, ut docuit Plinius: nòn omittens, ſerpentes huius nidore abigi, & procul ab illa ſtabulari. Hæc poſtrema ſint. Feles ab auiariis arceri traduntur, pullis gallinaceorum ſucco rutæ perfuſis: aut illa, ut multis placet, undequaque armatis. Quod facili experientia, probabis: perinde atque id quod Democritus prodit, nimirũ culices abigi, & ne accedant impediri, ſi rutæ uirẽti ramo aquam per domũ ſparſeris. quod multi etiam ad pulices detorquent. Sed & illud memorabile eſt, quod ſcribit Arnoldus Villanouanus. Ruta, uel chelidonia albo aceto pauco: aut vino, uel roſacea aqua excepta & calefacta, uapidum fumum exhalat, qui ſi uaſe uitreo ſuperpoſito guttatim colligatur, utilis eſt ad oculorũ morbos. Quod ſequentibus aſſuendum erat.

Rutam oculis nequaquã nocere.

Quomodo feles ab auiariis arceantur.

Quomodo culices & pulices abigantur.

Medica.

FLorentinus Græcæ agriculturæ interpres, ut dixi, diligentiſsimus, tradit obturatas

obturatas aureis medulla rutæ, aut recenti eius ſurculo, capitis dolores finire. Adhæc ſucco inunctos oculos cum melle Attico, uel lacte mulieris maſculum enixæ aut lactãtis, caligine & ſuffuſione liberari. Quã rem etiam præſtabit ſuccus ſolus, tactis oculorum angulis: non ſolùm hominibus, ſed etiã pecudibus ac iumentis. Idem cum uino potus ſerpentium uenenis reſiſtit, & comitialibus auxiliatur. Quin ruta ipſa cũ ficu ad dimidias parteis decocta, hydropicis ſalubriter exhibetur, ualetq; plurimũ ea decoctio ad pectoris, laterũ ac lumborum dolores; necnon cõtra tuſſeis, ac pulmonũ & iecinoris renũque uitia, & remeantium febrium horrores. Eadem cum uino, hyſſopo & aniſo cocta, torminibus ſedandis, hauſtu, uel fotu, mirandum in modũ opitulatur, ac naribus indita fluentẽ ſanguinẽ ſiſtit, & collutione dẽtibus prodeſt. Aiunt generationes impediri eius cibo: idcirco mulieres coniugalem ſobolem ſuſcipere ſatagentes, rutam, cane peius & angue uitare debent. Trita folia cum uino, antidoti locum habent: proſuntque ad uenenatos morſus omnes, etiam ſi rabidi canis fuerint: modò cum melle & ſale morſui im-

Capitis dolor, caligo & ſuffuſio.

Venena, epilepſia, hydrops.

Dolor pectoris, laterum, lumborum, pulmonum, iecinoris ac renum.

Tormina, fluor ſang. & dentes.

Ruta mulieribus ualde fugienda.

Morſus rabidi canis.

ponantur, uel cum aceto & pice decoquantur. Non deſunt qui affirment ſucco rutæ perunctos, uel rutam ipſam geſtãtes, à maleficis animalibus feriri non poſſe. Quid amplius? Genitale ſemen tam cibo quàm potu ſumpta, reſtinguit, maximè uiris: uluęque ſtrangulatus aperit, cum melle trita, & toti pubi uſque ad anum illita. Quæ res plurimum etiam ualet ad dolores articularios, & cum oleo, ad expellẽda uentris animalia. Si cum laurinis foliis coquatur, teſtium inflammationes appoſita mitigat: lichenibúſque cum melle & alumine utiliter affricatur. Præterea, cum pipere & nitro uitiligines cãdidas emaculat. Folia per ſe cibos antecedẽtia, aut cum arida fico, uel ueteribus iuglandium nucleis, uenenorum uires hebetant, & corpus contra tales iniurias tutiſsimè muniunt: imò uerò contra peſtilentem cõtagionem: ſi in mediam ficum, rutæ folia quinque, aut ſeptem cum nuce ueteri includantur, & uiuis carbonibus ſuperpoſita, à ieiuno edãtur. Quod Mithridatis eſt inuentum, ut poſteà dicemus, mihi & multis fœlici optatóque ſucceſſu opportunè probatum, & expertum. Theopompus uires nec diſ-

Vuluę ſtrangulatus, podagra & lumbrici.

Teſtium inflãmationes, lichenes & uitiligines.

Antidotus cõtra peſtem certiſsima.

ſimiles nec impares rutæ attribuit, quàm citrio, contra toxica: tradens Clearchum Heracleoti tyrannum multos aconito intereміſſe. Quod dum reſciuiſſent ſubditi, ante deguſtatam rutam domo nõ egrediebantur: quo præſidio, ceu præſenti alexipharmaco, ab aconiti uirulentia ſoſpites euaſerunt. Non deſunt qui citrio id aſcribant, quemadmodum in eius hiſtoria, libro tertio adnotabimus. Sit hoc poſtremũ: Ruta & menta uirides, ex Hippocratis & Galeni ſententia, flatus ac Veneris pruritũ excitare ſolent: ſiccatæ uerò, uel friɛtæ, & pręcipuè ſemina, eoſdem diſcutere, ac Veneris impetum compeſcere, ſeminíſque profluuium (quod gonorrhœam nuncupant) ſiſtere.

Mira rutæ efficacia cõtra uenena.

Vis alia uiridis rutæ quã ſiccæ.

Oxalidis ac ſpinaceorum cura, auxilia & ſecreta. Cap. VII.

OXalis, ozella Gallis dicta, ab acido ſucco nomen habet: unde apud multos acetoſa etiam dici ſolet. Duorũ eſt generum, maior nimirũ & minor. Semen utrique idem, præterquam ꝙ maius maiori, minus uerò minori ineſt. Rumex ſatiuus Latinis, & Lapathon (nomine à Gręcis mutuato) appellari ſolet. Licet mul

Oxalis duplex, & unde dicta.

ta ſint lapathorum genera & differẽtiæ, de quibus hoc loco agere non conſtitui. Tam uiuax eſt oxalis ut ſemel ſata nunquam uitietur in terra, maximè iuxta aquas. Huic caulis eſt ſubteres humiliter fruticãs, & folia habens in cacumine acuta, ſed minùs quàm oxylapathum. Semen rubrũ in mucronem acuminatur, & foliaceo ueſtitur inuolucro. Planta hæc iuribus affatim innatare, & in acetariis ſingularem gratiam habere ſolet. Quin & carnibus intingendis iucundum ſucci uiridis accrementum ſubminiſtrat: nec aliud in obſoniis maiorem ſibi uendicat autoritatem. Omnes ferè quòd gratum acorem palato repręſentet, acetoſam, ut diximus, nuncuparunt: quo per æſtatem nihil iucundius, & diuitum ac pauperum menſis frequentius eſſe conſueuit.

Viuax oxalis & eius deſcriptio ac pictura pulcherrima.

Oxalidis uſus & commoditates.

Oxalis omnium mẽſis familiaris

Spinacea ueteribus incognita fuiſſe demirandum eſt: cùm & pauperum & diuitum menſas onerent, adeò ut etiam uerna ieiunia ſaturent. Non ſum neſcius quoſdã illa chryſolachanon dixiſſe: alios ſeutlomalachon (quaſi dicas maluaceam betam) alios uerò atriplicis Hiſpanienſis nomine donaſſe. quàm uerè & rectè, iudicet

Spinacea ueteribus incognita.

eruditi. Spinacca Latinis dicta puto, ꝙ tam glabræ & mollis herbę ſemẽ in ſpinas occa leſcat: quæ nomenclatura poſtmodum in recentiorem Græciam uenit. Planta hæc ieiuniis eſt aptiſsima: ideóq; per Ichthyophagiam ſeu quadrageſimam frequẽs eſſe ſolet. Nullum ſolum reſpuit, quocunque loco lætiſsimè prouenieſ. Seritur Septẽbri menſe & Martio: exítque ſeptem diebus à ſatu: folio primùm triãgulo & molli, mox intubaceo, & plerunque qua hæret pediculo, laciniato: inerti ſapore, exigua radice, tenuibus capillamentis fibrata, caule cubitali & nonnunquam altiore, intus cauo, floribus in uertice rotundis & racematim coeuntibus ac ſemine ſpinulis horridulo, necnon minacibus aculeis armato. In huius genere fœmina quidẽ floret, ſed ſemine ſterileſcit. Olus hoc abiectis radicum capillamẽtis citra aquam elixari poſtulat: nam magnam uim humoris inter coquẽdum effundit: aſpernatúrque ius alienum, proprio contentum: aliter ſi coquas, natiuum & genitalem illius ſuccum perdis, ac temerè inebrias. Abacto lẽtore poſt elixationem, quibuſdam ligneo gladio, aut aliter, percutitur & ſubinde uerſatur: poſteà

Spinacea unde nuncupata.

Spinaceorũ cura, cultus, ſatio & hiſtoria.

Spinaceorũ pręparatio & conditura.

in manuales globos & ſphærulas herbaceas (expreſſa penitus ſanie) redigitur, & patinis in oleo optimo uel butyro frigitur, addito omphacio & piperis tuſi momento, ut magis palatum titillet. Sed hîc olitorem non coquum agimus.

Summè notāda delicatulis.

Medica.

DE medicis iſtorum olerum facultatibus pauca ſcribā. Oxalidis ſemen tritum, ex aqua aut uino, utiliter bibitur contra dyſenterias, & cœliacorū affectus, ac ſtomachi faſtidia. Radices ex aceto coctæ, aut crudæ illitæ lepras & impetigines ſanant: ſed antea locus aceto & nitro in Sole eſt perfricandus. Earundem decoctum pruritus corporis ſedat, ſi eo foueatur aut confricetur corpus in ſoliis balnearum, mulcet inſuper dentium dolores cum uino. Nonnulli in ſtrumis amoliendis radicum geſtamine utuntur, eas collo appendentes. Tritę & admotæ, fœminarum profluuia ſiſtunt: & cum uino potæ regio morbo auxiliantur. Quæ omnia efficaciùs pręſtare ſolet oxylapathi radix. Sed illud non prætereundum, quòd oxalidis radix cum aqua cocta aut macerata rubelli uini colorem mentiri ſolet, grata &

Dyſenteria, cœliaca, ſtomachi faſtidium & impetigo.

Pruritus, dētium dolor, ſtrumæ, mēſtrua, & regius morbus.

Tumores & ſuppuratio.

ſalutari febricitãtibus impoſtura. Folia papyro inuoluta, & ſub calidis cineribus utcunque cocta, necnon pauco roſaceo trita & excepta, quoſuis tumores ad ſuppurationem mouere ſolent.

Spinacea aluum emolliunt & corpus humectant: flatúſque colligunt niſi excremẽtitius humor abiiciatur, & calidis admotis emendetur. Ab oleribus tranſeo ad eſculẽtas hortorũ radices, & fœtus qui intra terrã aluntur: hinc mihi gradũ facturus ad herbaceos fructus qui extra terram ſunt & fouentur. Alui emollitio & flatus.

Porri cura, auxilia & ſecreta.

Cap. VIII.

RAdices hortorum eſculẽtas deſcripturus porrum imprimis tractabo, quod ſeri debet loco læto, & maximè campeſtri, ut ſcripſit Palladius: adhæc area plana, altè paſtinata, diu ſubacta, & ritè ſtercorata. Huius genera duo ſignauit antiquitas: capitatum, quod in caput, ut cepa, extuberat: & ſectiuum, longum ac rectum: cui frondens coma ſolo tenus amputari ſolet, unde nomen. Poſtremum qui comparare uolet, poſt duos menſes quàm ſatũ eſt illud in ſua area ſecare debet. Durabit au- Porri ſatio & locus. Genera duo porrorum. Sectiuũ porrum quomodo fiat, & excolatur.

tem, Columella autore, diutiùs, multóq; melius euadet, ſi trãsferatur: & quoties ſecabitur, aqua iuuetur ac ſtercore. Verùm uſus docuit, ſicuti ille idem ſcribit, ut tranſlatum, eodem more quo capitatum, modicis ſpatiis, hoc eſt inter quaternos digitos, depangatur, & ubi conualuerit, deſecetur. Rigari autem & ſtercorari, ac ſarriri toties debet, quoties demetitur: eſtque ſarculandus ſæpenumerò locus ubi alitur, adhæc herbis extricandus. Si capitatum facere uoles, antequam tranſlatum deponas, diligenter tibi erit obſeruandum, ut radiculas omneis amputes, & fibrarum parteis ſummas detondeas: deinde teſtulas, uel conchas, quaſi ſedes ſingulis ſubiectas, ſupponas, & ita obruas, ut fiant latioris incremẽti capita: quo ſtatu Sotion Græcus rigari prohibet. Palladius, ubi porrũ digiti craſſitudinem eſt adeptũ, præciſis foliis à media parte, & truncatis radiculis, ne delumbatæ alant & diſtrahant, tum demùm trãſfert, ac fimo liquido oblitũ, quaternis uel quinis digitis ſeparat: atque ubi radices egerit, modicè comprehenſum, ſarculo alleuat: ut ſuſpenſum à terra, quod ſpatij uacuum ſubter inuenerit, capitis uaſtitate co-

Capitatũ porrum quomodo fiat.

Modus alter ut fiat porrũ capitatum.

gatur implere. Et ut paucis rem iſtam concludam, ſi ſectiuum uoles habere, ſpiſsiùs feres: ſi capitatum, rariùs: aſsiduáque ſarritione exhilarabis, ac liquido ſtercore ſaturabis. Fiet autem incrementum multò maius, ut poſt Columellam ſcripſit Palladius, imò uerò ante utrunque Græcus Sotion, ſi raris linteolis, aut detritis panniculis, complura grana immiſeris, deinde ſtercore ac terra obrueris, ſtatimque rigaueris. Totus enim ſeminum unitus aceruus, in magnum ac prodigioſum porrum euadet. Quod etiam in aliis plantarum ſeminibus experiri poteris. Res eadem continget, ſi porraceo capiti ſemen rapi, abſque ferro immittas, & ita pangas: nam ſic multùm fertur increſcere, de Græcorum & Palladij ſententia. Non deſunt, qui dum transfertur, eius capiti, ligneo ſtylo uel arundine, aut aliter citra ferrum puncto & aperto, cucurbitæ ſemen, loco rapi, intrudant. Alij ſemina quanta capi poſſunt tribus digitis, fimo oblita & prætenui calamo clauſa, terræ committunt. Quæ res ſuperioribus planè conſentit. Laudat, probátque idem Sotion Græcus, ſtatim atque ſatũ fuerit porrum, puluinos arearum eius, & ſulcos pe-

Quomodo fiat magnum & prodigioſum porrum.

Modi uarij ut porrũ excreſcat in caput.

Porri cultura ex Sotione Græco.

dibus proculcari: triduúmque, ac ſi negligeretur, minimè rigari: quarto uerò die, aquæ aſpergine iuuari. Nã ita perbellè adoleſcere tradit. Cæterùm, ſi inter ſerendũ aut plantandum, arenam terræ miſcueris, pleniſsimum habebis ac uberrimum. Addit ille idem Sotion, quòd qui cuminum prægustauerit, fœdum porri odorem nunquam expirabit: etiam ſi larga manu porrum manducauerit: nam eius eſu, grauis halitus extinguitur. Hîc ex Petro Creſcentio non duxi omittẽdum, quòd ſemen porri in uinum proiectum, efficit ne uinum aceſcat: imò uerò ut acetum, in uinum redeat, hoc eſt acorem omnem exuat. Facilis eſt experientia, quæ his finem faciet, ubi monuero porrum duodeuigeſimo die à ſatu plerunque prodire, & bimatum duntaxat perferre: ab eo tempore, ſementeſcere ac emori.

Porri cõmanſi odor quomodo uitetur.

Semen porri efficere ne uinum aceſcat.

Medica.

SOtion, de quo ſuperiùs, in ſuis Græcæ agriculturæ ſelectis præceptionib⁹ tradit, porrum tritũ & appoſitũ, morſus reptiliũ alio quouis pharmaco citiùs, curare: eiúſque ſemen cum paſſo potum, urinæ difficultati mederi. Adhæc uetuſtis ſangui

Morſus reptilium, urinę difficultas & ſanguinis reiectio.

nis reiectionib⁹ opitulari, ſi drachmis duabus, cum pari baccarum myrti menſura, uel gallæ & thuris farina, opportunè propinetur. Hippocrates abſque ulla miſtura dari iubet: uſúmque porrorum nimium & continuum prohibet: quòd oculorum aciem hebetet, ac ſtomachum malè habeat. Qui innocentior erit, ſi tantiſper incoquatur porrum, dum in tabem ferè ſoluatur: ſic enim creditur non minus alere quàm carnes. Crudorum ſuccus Plinio inter deleteria recenſetur. Nam fama eſt, Melam equeſtris ordinis reum ex procuratione à Tiberio principe accerſitũ, in ſumma deſperatione ſucco porri ad trium denariorũ argẽteorum pondus hauſto, confeſtim expiraſſe ſine cruciatu. Sed hæc erant potiùs tacenda, quàm docenda. Redeo itaque ad præſidia. Porrum ex melle tritum ulcera purgat: & eius ſuccus cum lacte muliebri hauſtus, profluuia ex abortu ſedat: nécnon aceto exceptus, ſtillantem è naribus ſanguinem compeſcit, ſi adiecto thuris polline, iniiciatur. Quin & thoracis uitia omnia, cum melle datus expedit. Hîc non omittam ex Galeno, quòd porrum acrimoniam deponere fertur ac minùs inflare, ſi

Quomodo uſus porrorũ innocentiſſimus fiat.

Succus porri inter deleteria numerandus.

Vlcera, profluuia ex abortu, ſanguis è naribus, & thoracis uitia.

bis permutata aqua, decoquatur, deinde fri gida perfundatur: quo modo fluentem aluum ſiſtere fertur, & grauem uocem explicare: lentore ſuo faucium aſperitatem deliniendo. Vnde & perdices (ſi Ariſtoteli credimus) porro ueſcuntur, canorę uocis gratia. Ex quo minùs mirum eſſe debet, à Nerone manſum fuiſſe porrum ex oleo, ſtatis omnium menſium diebus, ad conciliandã uocis præſtantiam, dum certaret pro ea cũ Phonaſco. Quo tempore, nihil aliud, ac ne panem quidem, ſumebat, quemadmodum ſcribit Plinius, qui de ſectiuo porro id intelligendum cenſet. Cui ille idem princeps Nero, autoritatem dedit. Tacendum non arbitror, quòd porri ſemen contuſum, & ex paſſo, aut uino albo generoſo bibitũ, lotij difficultates ſoluit, ac urinarios meatus aperit.

Fluor alui & uocis grauitas.

Neronem uocis gratia porrum ex oleo manducare ſolitum.

Lotij difficultas.

Allij cura, auxilia, & ſecreta. Cap. IX.

ALlium inter ruris pulmentaria celebratum, terra gaudet maximè alba, foſſa & ſubacta ſine ſtercore. Cuius cohęrentium ſpicarum diuortia, liratim ſeri debent, arearũ puluinis impacta; quo

Terra fouendis alliis accõmoda, corũdéq; ſatio.

minùs aquis infeſtentur. Liras autem ſimiles porcis facies, quas in agris ruſtici concinnant, ut uitent uliginem: ſed multo minores eſſe debent. In quarum dorſo nuclei palmari ſpatio diſtantes, non altè depangentur, nec caſtellatim, ut multi faciunt, grumulis imponentur. Qui cum ternas fibras, ſeu folia tria emiſerint, ſarriri debẽt: nam grandeſcunt, quo ſæpius id factum fuerit, maiúſque incrementum accipiunt. Plinius ſemine etiam prouenire ſcribit, ſed tardè. Primo enim anno porri craſsitudine caput efficitur: ſequẽti diuiditur: tertio cõſummatur: pulchriúſque tale exiſtimant quidam. Si uaſtum & capitatum facere uoles, antequam ullum emittat cauliculum, uiridem omnem eius comam intorquebis, ac humi proſternes. Palladius, ſcapũ, ubi prodire cœperit, in terram depreſſum obruit: atque ita cauet ne in frõdem luxuriet: deinde proculcat, ut ſuccus ad ſpicas reuertatur, & uaſtum caput faciat. Quod unum etiam Plinius prior adnotauit. Sotion in ruſticis Græcorum obſeruationibus, adhęc Palladius & aliquot alij tradunt, quòd ſi allia terrę committantur & ex eadem eruantur, Luna ſub horizonte latente, uirus o-

Quando ſarriẽdum alliũ

Semine allia tardè prouenire.

Quomodo fiat uaſtũ & capitatũ allium.

Quomodo allia uirus odoris deponãt.

doris exuent, & mandentium halitum nullo modo uitiabunt. Quod paulò aliter Plinius interpretatur: tradēs allia in eam rem ſeri debere, cùm Luna ſub terra fuerit: & colligi, dum Soli coniungitur. Pollicetur ille idem Græcus Sotion, allia dulceſcere, ſi in plantando oliuarum nuclei illis commiſceantur & conſerantur: aut fractæ leniter ſpicæ, terræ tradantur: uel in pangēdo, olearum fraces adhibeantur. Prodit & Didymus adnotāte Ruellio, uel potiùs Sotion, ut meus habet Gręcus codex, tædium halitus à manducatis alliis conciliatum, aboleri, ſi cruda faba illis ſuperedatur. Alij, betæ radicem in prunis toſtam ſupermanducaſſe, ſatis ſuperq́ue eſſe putant: eo ſiquidem remedio uirus mētiri & tegi, Menander è Gręcis apud Plinium pollicetur. Noſtrates apio uiridi faſtidium illud deponunt. Antiquorum plerique promittunt allia diutiſsimè duratura, & uſui meliora futura, ſi uel paleis condantur, aut fumo ſuſpenſa exponantur. Sunt qui illorum capita aqua ſalſa tepida pauliſper intingant, ſiccent, & ita recondāt. Sed hoc & illo modo, in ſatu plerunque ſterilia euadūt. Aliis ſatis eſt ſuper prunas ſiccaſſe, ne germinēt.

Quomodo dulceſcant allia.

Quomodo tædium à mā ducatis alliis conciliatum citò aboleatur.

Quomodo allia diutiſsimè ſeruētur.

Plinius ſaporis auſterioris illa eſſe tradit, quæ plures habuerint nucleos: addítque nullam odoris fœditatẽ coctis ineſſe, perinde etiam atque cepis. Nec omittit præſumenda eſſe album elleborum effoſſuris, niſi periclitari uelint. Eſt allium ſylueſtre, quod ophioſcorodon Græci nuncupant, in aruis ſponte naſcens, quo pecudum lac quę comam eius depaſtæ fuerint, allia ſubolet. Quid, inquã, lac? imò uerò caſei qui ex eo coaluerint, odoris grauitatem illam præ ſe ferunt: rura allium agreſte & ſerpentinum uocant. Quod decoctum, ne renaſci poſsit, aduerſus improbitatem alitum ſemina depaſcentium, tutò proiici libro ſuperiore admonuimus, ſcribentes à Plinio alum appellari. Sed mirabile quippiam occurrit hoc loco non tacendum: nimirum quòd muſtelæ & ſciuri tentato allio dentibus, uix audent in poſterum mordere, cicuréſque hoc modo fiunt. Eſt & illud memorabilius & multò mirabilius quod Volaterranus prodit, ſuo tempore inuentum fuiſſe ruſticum ore aperto in agris per meſſes & fœniſecia dormientem: qui cùm ſerpentem per hiantes fauces imprudenter admiſiſſet, ſeſe ſtatim commanducatis al-

Allia ſaporis auſterioris.

Lac allia redolens cum ſuis caſeis.

Mirabilis hiſtoria & ſummè notanda.

liis, ceu præſenti amuleto, curauit. Virus tamen ac mortem, uxori (res mira) in coitu ſtillauit ac transfudit. Sed hoc etiam in allio memorabile eſt, quòd ſi cum ſalſugine coquatur, curculiones leguminum efficaciter interimit, modò horreorum parietes & pauimenta, his miſcellaneis imbuantur. Hîc etiam mihi ſilentio diſsimulanda non eſt celebris illa magnetis & allij diſcordia, quam Græci antipathian nuncupant, ſicuti alibi docuimus, oſtendimúſque tantùm inter has res ſurdas & ſenſu carentes odium ineſſe, ut magnes ferrum à ſe abigat, nedũ alliciat, ſi allio confricetur: quẽadmodum Plutarchus adnotauit, & poſt illum Claudius Ptolemæus. Quæ res, cùm ſæpenumerò & mihi, & amicis meis aliter probata & explorata fuiſſet, eò me duxit, ut facilè crediderim uiros illos eximios, & in primis Ptolemæum, nequaquam de cõmuni opinione id dixiſſe, quin potius de ſuo Aegyptiaco allio rem eam intellexiſſe. Quod Dioſcorides paruũ eſſe ſcripſit, adhæc dulci, ſingularíq; capite ad purpuram uergẽte. Non deſunt qui id ophioſcorodo tribuant, quod Antonius Microphonius Biturix, amicus noſter, qui rerum experi-

Allij cũ magnete celebris diſcordia.

Summè notãda & animaduertenda.

menta diligenter perſequitur, ſe probauiſſe nuper ad me ſcripſit. Illud poſtremum erit: Allia arborum ramis ſuſpenſa, accedentes ad fructuum deprædationem auiculas, longè arcent, ut in Græcorũ georgicis adnotauit Democritus. Vt aues arceãtur ab arboribus.

Medica.

NOn temerè mihi ſcripſiſſe uidetur Plinius, allium ad multa medicamenta, ruris præcipuè, utile eſſe: ex quo à nonnullis theriace ruſticorum appoſitiſsimè nuncupatur. Allium ruſticorum theriaca. Græcorum geoponici tradunt, & ex his Sotion ubique magnus ac celebris, quòd allia in cibo ſumpta, uel è regione uentriculi appenſa, lumbricos expellunt: & in cataplaſmate, morſis à uipera, aut rabioſo cane, mirũ in modum auxiliantur. Lumbrici, uiperę morſus, & rabioſi canis. Vſta & melle ſubacta, ſuggillata delent, ac liuentia ad colorẽ pulchrè reducunt. Vrinas mouent, uitiiſque renum pugnare creduntur: & dentiũ dolores, ore contenta, ſedare, maximè à cauſa frigida. Si quis illa præſumpſerit, à ſerpentum, reptiliúmque uenenis illæſus manebit. Eadẽ percuſſos, trita & impoſita ſanant. Vrinæ, renes, dentium dolor, uenena, & oculi. Eſt & illud in iis memorabile, ut ſcripſit Serapio, quòd licet ſanam oculorum aciem lædant,

nihilominus eandem humiditate hebetem refocillant. Cum oleo & ſale papularũ eruptionibus medentur, & lentigines ac lichenas emaculant. Vetuſtæ tuſsi tam cruda, quàm cocta ſuccurrunt: ſed cocta crudis utiliora ſunt, & elixa toſtis, ac ita uoci plus conferunt. Eadem qui prçguſtauerit, ſi uenenum hauriat, nihil incommodabit. Addo quòd qui coctionis munia obire nõ poſſunt, magnas utilitates ab allio percipient. Praxagoras aduerſus morbũ regium uino miſcet: Hippocrates ſuffitu ſecundos partus euocari exiſtimat: & Diocles phreneticos ſi elixum fuerit, ac hydropicos cum centaurio, aut in duplici fico, ad euacuandam aluum ſummè iuuari: quod certiùs præſtare aiunt uiride allium, in mero cum coriãdro tritum ac epotum. Sunt qui dentium dolores cõſopiant tribus alliaceis bulbulis in aceto tritis, & in dentium caua immiſsis. Alij, ſola aqua decoctionis eorum os colluũt. Prurigines ex aceto & nitro tollunt, ac teneſmo in pulte medẽtur. Quartanas bulbulus unus cum laſerpitij obolo potus excutit. Idem in cibo miſtus & comminutus, aduerſus pituitam gallinarum, ac gallinaceorum ualdè prodeſt. Et ſi eo trito

Lẽtigo, lichẽ, tuſsis uetus, uenenum & coctio deprauata.

Morbus regius, phreneſis & hydrops

Dentiũ dolor, prurigo, teneſmus & quartana.

Pituita gallinarum & iumentorum urina.

iumentorum natura tangatur, urinam impeditam reddere, & nullo modo torqueri aiunt. Porrò, Galenus tradit allia bis, téruc cocta & elixa, acrimoniam deponere: ſed alimentum corpori paucisſimum dare, quod ante elixationem omnino negabant. Abſtinendum tamen præcepit non ſolùm ab aſsiduo illorũ uſu, ſed acrium omnium: his potiſsimùm qui natura fuerint bilioſi. Solis enim qui ſuccum crudum & craſſum aut lentum aceruarint, accommoda ſunt allia, parcè & opportunè ſumpta.

Acria bilioſis non conueni re, pituitoſis contrà.

Ceparum cura, auxilia, & ſecreta. Caput. X.

CEpas corpus habere pluribus cartilagineis tunicis compactum, & reuolutum, nemo eſt qui ignoret. Veteres ruſtici, ut teſtatur Columella, vniones nũcuparunt: quia uno & ſingulari conſtant capite, multis, ut allium, bulbis nequaquam coagmentato. Quod nomen apud noſtrates Gallos, uelut triuiale hactenus uſurpatur. Terram deſiderant pinguem, ut ſcribit Palladius, uehementer ſubactam, irriguã & ſtercoratam, necnon rubrã, ut Sotioni Gręco geoponico placet. Quæ pri⁹ proſcin-

Cepæ cur vniones uocétur.

Quæ terra ſerendis cepis accõmoda.

quàm ſale condîta, aut elixa. Longè autem maiores habebis, ſi cum tranſlationi locus eſt, deponantur in terra uiginti diebus antè ſubacta, & tantiſper reſiccata, dum omnis humor exhauriatur, ex ſententia Sotionis Græci. Qui idem fieri etiam pollicetur, ſi detractis tunicis, nuda ceparum capita terræ committantur. Sunt qui aſſirment illarum ſemina ab auib⁹ nequaquam attingi: ex quo negant terra obrui debere. Quod Ruellius malè ex Palladio collegiſſe uidetur: nam anetho id aſcribit, & non cepis. Quarum ſemina, ſi ritè uoles excipere, & opportunè legere, cùm uirētes illæ caulem agere cœperint, humilibus canteriolis, ut docet Columella, ſtylorū rigorem conſeruabis: ſcapóſque leuibus adminiculis in modum iugatarum uitium præfulcies: alioquin thalli uentis agitati proſternentur: deturbatíſque ſcaporum cacuminibus, totū ſemen excutietur. Quod non antè legendū eſt, quàm nigrum colorem præ ſe ferat: ſicuti poſt Græcos, & Columellam tradidit Palladius. Incorruptæ autem diu uigebūt cepę, ut adnotauit idem Sotion, ſi in calidā aquā, uel, ut Plinio placet, ſalſam & tepidā immergātur, deinde inſolentur donec pe-

Quomodo maxima & ampliſsima fiat cepa.

Semina ceparum ab auib⁹ nō attingi: & quando legēda ſint.

Quomodo incorruptæ ſeruentur cepæ.

nitus ſiccefcant, hordeaceiſq; paleis recondantur, ac ita reponantur, ut nulla ex parte ſeſe contingant. Noſtrates fumo & foculo expoſitas ſuſpendunt, ac idem aſſequūtur. Quod priſcis, ut multa alia, acceptum ferre debent. Si cepas ad portentoſam magnitudinem in caput extuberare uoles, ſemen illarum ſeminibus cucurbitæ includes, & cum fimo optimo, terræ diligenter ſubactę committes. In eandem magnitudinem etiam luxuriabunt, ſi effoſſa in circuitu terra, illorum capitula, attollendo, erexeris: ita tamen ne eradicentur, ut in porro ſcripſimus. Idem etiam obtinebis, ſi caput cepæ perforaueris, & in illud cucurbitulæ ſemen immiſeris, ac terræ utrunque remiſeris. Sed hoc loco non putaui omittendum, quòd ſi ceparum ſemina opportunè ſeminaueris, in caput quidem creſcent, ſed minùs ſeminis reddent. Si uerò capitula ſeueris, inareſcent cepeta, uel ut aliis placet, capita, & in caulem rotundabuntur. His addo, quòd ſolo erutę & humi iacentes cepæ, aut laquearibus appenſę, diutius in aëre uiuunt: imò uerò, ſi Ariſtoteli credimus, ſolſtitio, ut pulegium, & alia pleraque, ibidem florent: quaſi ancipitis ſint uitæ, modò ex

Quomodo ceparum caput in portẽtoſam magnitudinem extuberet.

Cepas diu in aere uiuere, & ibidẽ quãdoq; florere.

terra, modò ex aëre nutrimentũ capeſſentes. Sed facilè extra terram germinant, & humoris illectu geſtiunt: uerùm acto coliculo flacceſcunt. Quibus Plinius nuces aduerſari & cepaceũ ſaporem lenire ſcripſit. Audio multos iuxta coronarias herbas, cepas & allia ſerere, ad excitandam, conciliandámque odoris ſuauitatem: idque ex Plinij & ueterum conſilio non uſquequaq; aſpernando. Verumenimuero, hoc loco ualdè admirandum occurrit, quòd cepa ſola olerũ omnium, ut tradit Plutarchus, Lunæ damna non ſentit: habétque augendi & minuendi uires illi contrarias. Nam reuireſcit & regerminat decedente ac ſeneſcente Luna: inareſcit uerò ac marceſcit eadem adoleſcente. Ex quo Peluſiotæ Aegyptij ſacerdotes cepas religiosè cibis abdicabant. Cùm ergo fruges, herbæ, arbores, & animalia ſyderis huius damna & incrementa ſentiant, ſola cepa uiciſsitudines nouit aduerſas. Huius condituram ad hyemem ſic parabat Columella. Cepam, uel aſcaloniã (quibus communia ſunt omnia) quæ non fructificauit, nec ſoboles habuit adhærentes, eligebat, & in ſole prius ſiccatam, deinde in umbra refrigeratã, ſubſtrato thy-

Nuces aduerſari cepis, & cur iuxta coronarias herbas ſerantur.

Cepa olerum ſola, Lunæ uiciſsitudines nouit aduerſas.

Ceparum cõditura ad hyemem.

mo uel cunila, in fidelia componebat: & infuſo iure, quod erat aceti partium trium, & unius muriæ, faſciculum cunilæ ſuperponebat, ita ut cepa deprimeretur. Quæ cũ ius ebiberat, ſimili miſtura uas replebat, & loco idoneo, uſui ſeruandum reponebat. Hoc, licet puerile, nõ omittam, quia à Cardano uiro docto adnotatum. Literæ ſucco ceparum deductæ & formatæ planè inuiſibiles ſunt: quæ tum demũ ſe prodent, cùm papyrus aut res alia inſcripta, excalfacta fuerit.

Medica.

Cepa uiſu bona, & corpore mala.

ET ſi Hippocrates noſter cepam aſpectu magis quàm eſu commẽdauerit, uiſu bonam eſſe dicẽs, & corpore malam, quòd ſit calida & æſtuoſa, nihilominus de eius medicis facultatibus hîc paucis agere decreui: & bona fide proferre quæ apud Græcos & Latinos cùm geoponicos tũ medicos, experimentorum profeſſores diligentiſsimos, reperi. Sotion Græcus agricola & medicus, autor eſt, quòd ſi quis teneriorem cepam cum melle ieiunus quotidie mãducauerit, firmitatẽ ualetudinis cuſtodiet. Tradit inſuper ulcera ad ſanitatẽ

Vlcera, uirili

perducere: adhæc uitiligines in Sole perfri-ctas emaculare: & purulētis auribus è ſucco prodeſſe. Eadem anginis illita auxiliatur: adhæc tuſsi ſub cineribus cocta & ex oleo manducata. Sunt qui adfirmēt uirides cepas ex aceto perlitas canis morſum poſt diem tertium ſoluere: necnō in foculo toſtas, & cum hordeacea farina impoſitas, epiphoris genitaliúmque ulceribus auxiliari: ſuccum prętereà cum lacte muliebri inſtillatum, aurium grauitatem ac ſonitum emendare. Quem etiam multi ex aqua bibendum dederunt repentè obmuteſcentibus: exhibuerúntque cepas ipſas dyſentericis ueſcendas: quæ lumborum doloribus etiam mirificè proſunt: ſicuti ſuccus illarū cum ſucco fœniculi incipientibus aqua intercutanea laborare. Qui unus cum ruta & melle lethargicos excitauit, & cum paſſis uuis uel fico tubercula maturauit & cōfeſtim aperuit. Addo ex Galeno quod cùm bis elixa fuerit cepa acrimoniam deponit, perinde atque allium & porrum, ſicuti anteà diximus: ſed uireis imbecilliores habet, ſucci prauitatem ampliùs nec retinens nec agnoſcens.

gines, purulentæ aures, angina ac tuſſis.

Canis morſus, epiphora, genitaliū ulcera, & auriū grauitas.

Dyſenteria, lumborū dolor, hydrops, lethargus & tubercula.

Cocta cepa acrimoniam deponit.

Radicis ſeu raphani cura, auxilia & ſecreta. Cap. XI.

Raphanũ lapſam appetẽtiam erigere, & eius uſus.

Raphani cultus & terra.

SAtiuus raphanus, altilíſue radix notior eſt quàm ut hîc à me explicari debeat: Nam plerique omnes cùm diuites, tum pauperes, urbani & agreſtes, dum cibi faſtidio urgentur, edendi appetentiam ea radice excitant, illam in taleolas uel orbiculos digerentes, & aqua ac ſale imbuẽtes. Cuius talis debet eſſe cura, Columella autore, ut terra ſtercorata & ſubacta eius ſemen obruatur: atque ubi incrementum aliquod radix admiſerit, ſubinde exaggerenda eſt terra. Nam ſi nudetur, ac Soli & aëri exponatur radix, dura fiét & fungoſa ut tradit Plinius, qui terram ſolutã & humidam illi præſcribit. Palladius tophum ac glaream reformidare dicit, & cœli ſtatu nebuloſo gaudere: prætereà quòd ſeri debet ſpatiis grandibus & altè foſsis poſt nouam pluuiam: niſi fortè humidus ac rigationi aptus fuerit locus. Quod ſatum eſt, ſtatim debet operiri leui ſarculo, nec eſt ingerendum aut iniiciendum lætamen (quanquam aliter Columella) ſed paleæ ut poſteà dicemus. Vulgus Gallicum Rauen & reforum aut raphum nuncupare

Quomodo & quando ſeri debeat raphanus.

Raphani Gallica nomina.

ſolet. Sequiente hyeme rarior eſt apud nos huius cultura: nam frigorum eſt impatiẽtiſsimus raphanus, qui uiolatus gelicidiis aut flacceſcit, aut emoritur. Plinius tamen frigore adeò gaudere ſcribit, ut quandoq; uiſus ſit in Germania raphanus qui infantium puerorũ magnitudinem æquauerit. Ariſtomachus hyeme folia detrahi iubet: eáque ne lacunæ ſtagnent accumulare: nam ita in æſtatem grandeſcet radix. Vt ut fuerit, certum eſt frigoribus creſcere ac dulceſcere, uti rapa, ſi quidem durare poſsit: frigus enim incremẽtum in radices non folia cõuertit: etſi illas tum ligneſcere apud multos, Theophraſtus prodit. Radix eadem iucundior eſſe ſolet, ac palato gratior detractis foliis antè quàm decauleſcat planta, ut Plinius adnotauit. Folium autem quò leuius erit, eo ſuauiorem & mitiorem præbebit radicem: quæ ſalſugine amaritudinem, ſi quæ inſit, prorſus exuet. Ex quo ſalſis ali ſcripſit Plin. talibúſque aquis irrigari præcepit. Aegyptij nitro conſpergunt ut ſit ſuauitate commendabilior radix: quæ cortice & cartilagine conſtat: adhæc ſapore in multis acuto, ſed tamen grato: cuius pars cùm extra terram emer-

Frigoris impatientiſsim' raphanus.

Frigore raphanum dulceſcere.

Raphanum ſalſis aquis gaudere, & illis amaritudinẽ exuere.

ſit, dura fit, ut diximus, & fungoſa niſi circumobruatur. Fœminini generis eſſe exiſtimantur raphani qui minus ſunt acres, & folia habent leuiora ac iucundè uirentia, ut ſcripſit Palladius. Si dulces habere cupis, ex Florentini cõſilio, ſemina mulſo, uel paſſarum uuarum ſucco, aut ſaccharata aqua biduò præmacerare debes, & ſiccata terræ committere. Si maiores fieri peroptas, ſublatis foliis omnibus ſolo caule tenui dimiſſo, terra ſæpè operies, ut idẽ admonet Palladius. Quod ſimiliter fieri pollicetur Plinius, ſi palo adacto fiat cauernula quę palea inſternatur ſex digitorum altitudine, deinde ſemen raphani fimo & terra leuiter in illa contegatur: nam ad ſcrobis magnitudinem excreſcet. Verumenimuerò quia ab agreſtibus pulicibus infeſtantur plurimùm raphani, ne illis noceant remedium eſt, autore Theophraſto, eruum interſerere. Ne uerò naſcãtur nulla ſuo ſęculo reperta fuiſſe auxilia arbitratur: quæ nos libro primo ex antiquis plurima attulimus. Cæterùm hîc prætereundũ non eſt, quòd raphanis amaritudo ineſt pro corticis craſsitudine, ut tradit Plinius: qui etiam dentibus nocere ſcribit, quòd illos at-

Quomodo fiãt dulces raphani.

Quomodo fiãt maiores raphani.

Raphanũ ab agreſtib⁹ pulicibus infeſtari cũ apto remedio.

Raphanũ dẽtibus nocere,

terant. Sed hoc loco in mentem mihi uenit ſecretum multo argento œnopolis comparandum, quod gratis libenter illis impertiam. Si diſſectum in particulas raphanum dolio uini immergas, fœtorē omnem ac graueolentiam (ſi quę inſit) adhęc acorem in ſe recipiet ac contrahet. Qui ne ibi tabeſcat & uitium trahat, cōfeſtim eximēdus eſt: & ſi opus fuerit, recens iniiciēdus. Quod monuiſſe, multis profuturum mihi polliceor: tametſi ad uinorum Enchiridiō & ſecreta transferri poterat. eſt ſanè ſecretū hoc & miraculum ſummè admirabile, cùm raphano pernicialia ſint cum uitibus odia à Plinio, Galeno, & Palladio diligenter adnotata. Quæ adeò infenſa eſſe tradūt, ut in braſsica oſtendimus, quòd ſi iuxta ſerantur, ad ſenſum diffugere uideātur, occulta neſcio qua naturarū diſcordia: imò uerò ſi permutatis ſcrobibus pangantur, nullo modo comprehendant. Ex quo Androcides medicinam cōtra ebrietatem eſſe dixit raphanū & braſsicam: quam uetus Græcia apertè cum raphano cōfudit, ſicuti in hiſtoria braſsicæ oſtendimus. Vnde mirum eſſe non debet, ſi communia habeant multa. Fuit ſanè apud priſcos in tāto hono-

& corrupta uina emendare.

Pulchra & notatu digna.

Raphano eſſe odiū perniciale cum uite.

Raphanū in ſummo ho.

nore fuiſſe apud priſcos.

re raphanus, ut Moſchion Græcus de eius laudibus unum ſcripſerit uolumen. In quo illum cæteris cibis in Græcia uſqueadeò prælatum fuiſſe tradit, ut Delphis in tẽplo Apollinis ex auro dicaretur, beta ex argento, & rapum ex plumbo. Sed ne, obſecro, omittamus quòd ebora perbellè expolire fertur, & ſalis cumulos in aqueam ſalſuginem tranſmutare & redigere, ſi illis conſepeliatur. Feſtinãs ad finem penè omiſeram (quòd initio dictum oportuerat) raphanũ tranſplantatione acrimoniam deponere, & ſummam gratiam in cortice habere, modò recens fuerit & non inueteratus: idcirco multi exemplo parum imitabili, illum temerè à corpore exuunt ac deradunt. Et ne quid diſsimulem quod uel legerim, uel audiuerim, uel obſeruauerim, ex raphano acetum fieri poſſe, autor eſt Petrus Creſcentius in ſuo de Agricultura opere. Radices raphani, inquit, ſiccato & in puluerem redigito, deinde in uas quod uinum habeat infundito, miſceto, ac dies aliquot quieſcere ſinito, & acetum tibi comparabis raphanatum ad renum calculos atterẽdos & deturbandos, aliáque multa, ſummoperè utile.

Raphanum ebora polire, & ſalem eliquare.

Acetum raphanatũ nephreticis calculoſis ſummè utile.

Medica.

FLorentinus Græcus in ſuis de Agricul tura commentariis ſcribit raphanum pituitoſis ualde cõmodare, & nephreticis calculo uexatis appoſitè mederi: maximè ſi quis partem illius externam cum uino albo & aqua coctã, uel tuſam necnon percolatam, ieiunus diluculo hauriat, & dies aliquot id facere perſeueret. Vacuo ſtomacho exhibetur ut meatum uomitionibus præparet ex aqua tepida: in quã rem medici potiùs ſemine utũtur quàm carne. Si cum oleo manducetur, eructationes de uentriculo, quas ſolet, ciere non poteſt: nã eas exhalare non ſinit oleum. Succus ex paſſo potus regium morbum curat, & cum melle potus tuſſes ſanat. Quæ res etiã ſuſpirioſis & anheloſis medetur. Radix tota uenenis uſqueadeò aduerſatur, ut præſumentibus ieiunis non ſint nocitura. Et qui eius ſucco infectas habuerit manus, ut libro primo adnotauimus, ſerpẽtes impunè tractabit. Addo, quòd ſcorpionibus impoſitus raphanus illos confeſtim emori cogit. Sed illud de multis uidetur memorabile, quòd qui raphanũ prægustauerit, ſi à ſcorpione feriatur, citra uitæ aleam ad integrã

Pituitoſi, nephretici, & calculoſi.

Vomitiones & ructus.

Icterus, tuſſis, aſthma & uenenum.

Scorpius, uibices, cicatrices, lẽtigines alopecia & quartana.

ualetudinem redigetur: & ſi quis à tormē-tis plagas ac uibices accepit, trito & impoſito raphano emendabit. Reducit etiam cicatrices ac liuores ad colorem, lentiginéſq; in facie delet, ac quartanarios liberat ſi cõtinuo uſu uentriculus in uomitiones effũdatur. Puerperis ac nutricibus ad lactis copiam augendam efficaciter exhibetur: & ructus primo cibo ſumptus laxat, urináſq; exhaurit. Hactenus meliori ex parte Florētinus inter Græcos geoponicos admirabilis. Hippocrates, ut medica ruſticis coniungam, capillos mulierum defluos raphanis fricari iubet: ac ſuper umbilicum poni contra uuluæ cruciatus. Praxagoras ilioſis dandos cēſet: & Pliſtonichus colicis. Cum melle non ſolùm menſeis euocant, ſed & inteſtinorum animalia detrahunt: opitulantur etiam anginis cum aceto mulſo gargariſati, ut uerbo utar medico. Sed in his Galenum audiendum eſſe quis dubitat? Radix raphani (inquit) ex iis eſt quibus aſsiduè ueſcimur: éſtque obſonium magis quàm alimentum. de raphano hactenus.

Lac, ructus & urina.

Capilli, uulua, ilioſi, colici, menſtrua, lumbrici & angina.

Cucurbitarum cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XII.

De

DE internis fœtibus terræ hortẽſis hactenus ſit ſcriptum: nunc demum agẽdum de his qui extra terram ſunt, & cartilagineo generi aſcribuntur. In quorum cenſu quia cucurbitæ primas ſibi uendicãt, idcirco de illis primo loco dicemus: quas nemo non uidet aut in longum prorogari, aut in breue craſſamentum, collo prominulo, cogi, uel in orbẽ intumeſcere. Priores ſuum nomen retinent, poſtremæ citruli aut turcicæ dici ſolent: erumpúntq; omnes plurimùm poſt ſextum ſeptimúm ue diem à ſatu: reptantibus flagellis & capreolis dum adoleſcũt, ceu cirrhis quibuſdam & capillamentis, altéque ſcandunt, natura ſublimitatis auida: ſed abſq; adminiculis ſtare nequeunt, leui umbra cameras, teſtudines ac pergulas opacantes, depẽdente à tenui pediculo fructu ponderis plerunq; enormis. Amant ſolũ pingue, humidũ, ſtercoratũ & ſolutũ, ut ſcribit Palladius. Quibus ſi copia aquæ adfuerit, minorẽ curam deſiderãt: nã humore plurimũ iuuantur: licet reperiantur, quæ ſine multa rigatione conualeſcãt, & hinc iucundioris guſtus fructum præbeant. Si ſicco fuerint cõmiſſæ ſolo, fictilia aquæ plena iuxta ponẽ-

Cucurbitarũ differentię & natura.

Cucurbitæ ſublimitatis auidæ

Quænã terra cucurbitis apta, & quòd humore iuuentur.

da erunt: inditis faſciis, quæ perpetim humorem ſtillent. Quod auxilium maximè proderit per æſtus & ſquallores. Seminis parum habent longiores & tenuiores, atque ob id cibis gratiores eſſe ſolẽt, & eſculentæ merci, cucurbitarió ue foro aptiores. Quas ſi tibi cõparare uoles, ex Columellę, Plinij & Palladij cõſilio, hac uia procedes.

Quomodo fiant longæ cucurbitæ: adhæc uaſtæ & craſſæ.

Semina de collo cucurbitæ ſumpta, recto cacumine ſeres, ſtercorabis ac rigabis. Si uaſtioris incrementi optas, de medio uentre extractum ſemen, inuerſo cacumine telluri depone. Tales, ubi inaruerint, cadorum uices ſupplebunt ad uina, olea aut grana condenda: quòd aluo capaciore plus cæteris intumeãt. Quare peregrè proficiſcẽtes, illis carne priùs exinanitis, urceorum loco uti ſolẽt: uinum & aquam infundentes, quibus ſe ab excruciante ſiti, & itineris moleſtia, opportunè uindicent, collapſáſque fatigatione uires actutum reparent.

Cadi uiatorij ex cucurbitis.

Si latas & amplas habere tibi cordi fuerit, ſemina quæ in fundo latitant, inuerſis cacuminibus terræ mandabis. Quæ ſi à pulicibus infeſtentur, curabis origani ramulos iuxta pãgendo. Nam uel inſidentes enecabunt, uel nouos creari non patientur, ſi-

Quomodo latę & amplę fiant cucurbitæ: & à pulicibus liberẽtur.

cuti Græca Quintilliorum teſtantur georgica. Ex quibus etiam quæ ſequuntur tibi libenter deprompſimus. Naſcetur abſque ullo ſemine cucurbita, uti etiam cucumis, ſi ſpargendum ſemen, triduum antè, ſeſamino oleo, uel ſabino, ut legit Palladius, maceretur: aut herbæ ſucco imbuatur, quę culex vulgo, & culix Plinio, Græcis uerò (quantum coniectare licet) conyza nuncupatur. Idem fiet, ſi uitium more, ſarmẽtum primum aut uirgultum ita defodiatur, ut ſolum eius caput exertum promineat: quod ubi adoleuerit, repetẽdum erit, & tertiò, ſi opus fuerit, faciendum. Danda tamen erit opera, ut quæ adnaſcentur propagines, ſuper terram extantes reſecentur: ſeruato duntaxat eo ſarmento & uirgulto quod poſtremum fuit. Ita curatæ cucurbitæ, cum cucumeribus, fructus abſque inteſtinis ſeminibus creabunt, ſolis cartilaginibus contentæ. Quòd ſi & huius, & illius, pręmaturos ac pręcoces fructus habere uoles, ex eorundem Quintilliorum doctrina, ineunte uere terram cribro excretã, fictilibus aut cophinis inutilibus impones, miſtoque ſtercore, modicum præbebis humorem: deinde calidis diebus & inſolatis,

Quomodo naſcatur cucurbita abſq; ullo ſemine, & item cucumis.

Quomodo fiat præcox cucurbita, & item cucumis.

uel imbrem leuem ſpargentibus, ſub dio ſtatues, & Solis occaſu ad tectum referes: ídque tandiu facies (ſubinde aqua irrigãs) dũ frigora, tempeſtates & gelicidia diſcutientur. Poſteà cùm primùm opportunitas uocabit, totos cophinos & fictilia labro tenus in terram ſubactam & excultã demittes, ac reliquam diligentiam impendes: & ita cucurbitę ac cucumeris præcocem fructũ habebis. Res eadem faciliùs & minore cùm temporis, tum laboris impendio fiet, ſi luxuriãtes cucurbitarũ, uel cucumerum uiticulas putaueris: nam ſic fœtus ſuos celeriùs edent. Si formas uarias & characteres diuerſos in cucurbita, uel cucumere repręſentari deſideras, florem uel primum utriuſque rudimẽtum, uti erit in ſua uite, in effigiato, ut uoles, intus fictili aut conceptaculo alio claudes ac deligabis. Nam qualem uultum impreſſa figura pręſtabit, talem cucurbita, uel cucumis præſeferet. Tam enim nouæ formæ utrunque eſt auidum, ut uaſis cui indideris, æmula facie ímaginem repræſentet: quemadmodum in Quintilliorum georgicis adnotatum reperi. Quod Gargilio Martiali cur aſcribat Palladius, non uideo. Itaque qua cogetur

Artificioſa inuentio.

Quomodo formæ uarię & characteres cucurbitę aut cucumeri imprimãtur.

forma cucurbita, eadem creſcet: plerunque ſub draconis intorti imagine, ut tradit Plinius. Si longas & anguſtas tibi fieri cõtendis, nuper editos in lucem cucurbitinos partus cum uiticularum capitibus fiſtulæ aut arũdini inſere, cui priùs omnes nodos perforaueris: ibi in prodigioſam lõgitudinem procedere animaduertes. Nam quòd latitudini per teretem fiſtulæ anguſtiam demetur, paria faciendo, longitudine penſabitur: adeò ut libertate penſili conceſſa, Plinio uiſa ſit cucurbita nouem pedum lõgitudinem coæquaſſe. Nec ignorandum quòd quæ poſteà naſcentur ex iſtarum ſemine, longitudinem eandem abſque ullo mangonio & artificio retinebunt. Similes omnino efficies, ſi in patens uaſculum, aquam quinque uel ſex digitorũ interuallo, pendentibus cucurbitis ſubieceris. Nam ante poſterum diem ad aquan, ueluti adrepentes, deſcendiſſe, & ſeſe in tantum extendiſſe obſeruabis. Deſtitutis uerò ſua aqua uaſis, decuruabuntur, ac inflectentur: uſqueadeò humore gaudent, & ſiccitates refugiunt. Secus de oleo ſentiendum: nam illud tam infenſè oderũt; ut ſcribit Plinius, quòd ſi loco aquæ illis ſubiiciatur, aut ap-

Quomodo fiant lõgæ & anguſtæ cucurbitæ.

Cucurbita lõga pedes nouem.

Modus alius comparandi longas & anguſtas cucurbitas.

Oleũ cucurbitis ſummè inimicum.

ponatur, in contrariam partem uergant. Si minùs id poſſunt, ſeſe intorquent, & uelut indignatæ, in modum hami recuruant: quod nocte una deprehenditur. Cæterùm, ſummè cauendum eſt, ſicuti Columella, poſt Florentinum Græcum admonet, ne ad cucurbitarium, cucumerariúmue, mulier accedat, uel quam minimè admittatur: nam contactu eius lãgueſcunt uirentium incremẽta. Quæ ſi in menſtruis fuerit, uiſu quoque ſuo tenellos fœtus necabit: aut inſuaues, uel tabidos reddet. Seminibus deſtinatæ cucurbitæ, ad hyemem uſque in ſua uite pendere debẽt, ut tradit Pallad. ex qua ſublatæ, uel Sole, uel fumo ſiccabũtur: alioquin ſemina marcore putri cõfecta uitiabuntur. Diu recentes durabunt & cucurbitæ & cucumeres, ſi in albi uini fecem non peruerſam, picatis doliis demergantur & operiantur. In muria itidem incolumes perennant. Sed illis uita, uigórque longo tempore permanẽbit, ut Quintilliorum georgica fidem faciunt, ſi in cadis paucum acetum cõtinentibus, ita ſublimes pendeant, ut acetũ nullo modo contingant. Verùm, oppicanda erunt uaſa quæ huic negocio deſtinabun-

Mulieres ad cucurbitaria accedere nõ debere: nec item ad cucumeraria.

Quomodo diu recentes durabunt cucurbitæ & cucumeres.

Oppicanda eſſe uaſa acetũ continentia.

tur, ne foras acetum uaporet, naturâ alioquin penetrabile, ob partium tenuitatem. Hoc itaque artificio recentes cucurbitas hyems tota opportunè tibi miniſtrabit. Quas ſi uoles, etiam ſeruabis, ſi dum tenereſcunt incideris, & ferueſactam aquam affuderis, totámque noctem, ſub dio perfrigeraueris, & poſteà in acri muria compoſueris: ſic in alios prouentus egregiè cuſtodies. Hoc loco mihi in mentem ſanè quàm opportunè uenit, quod Athenæus refert: demiratos conuiuas ſuos, quòd Ianuario mēſe uirides cucurbitę in eſcā oblatæ fuiſſent, peculiaris ſucci non immemores, & natiuum ſaporem retinentes. Quod olitorum ſtudio, qui artem hanc percalebant, referendum omnino putabāt. Erant autem, ut ſcribit, à ſalgamariis qui hortēſes condituras profitētur, aſſeruatæ. Quem modum longè ante Athenæum, Nicander & alij plerique docuerunt: iubentes cucurbitas in aëre priùs ſiccatas, & funiculo trāſfixas, fumo appendi, ut refertas iis ollas, per hyemem ocioſa ſeruitia ſorberēt. Hodie per hybernos menſeis omneis, laquearibus & tabulatis ædium appenſę, uirides & cibis non ingratæ, à noſtratibus ubique

Pulchra hiſtoria de hyemalibus Athenæi cucurbitis.

Quomodo ſeruentur hodie apud nos cucurbitæ.

cuſtodiuntur: maximè quæ citruli nuncupantur: vulgaribus lōgè duriores, & proinde corruptionis labem, tam facilè & repentè nec agnoſcentes, nec ſentiētes. Purgatorias facies & deiectorias, ut alia pleraque, ſi illarū ſemen noctem ac diem, cum rhabarbaro, agarico, ſcammonia, colocynthide aut aliis purgantibus medicamentis ſimplicibus, præmaceraueris, deinde, qua dictum eſt formula, ſeminaueris. Et cùm inſipida ſit cucurbita, quo uoles ſapore & odore facilè imbuère potes, ſi ſemina antè quàm terræ committantur, in illo præmaceres: hūc enim, ubi adoleuerit, ad unguem referet: non dico cruda, ſed etiam cocta: perinde atque cucumis. Fiet idem prorſus abſq; ulla arte, ſi dum coquitur, quem uolueris ſaporem, colorem, aut odorem iniicias. Nam & cucurbita & cucumis ex eorum ſunt genere, quæ Græci ápoia uocāt, hoc eſt qualitatis omnis expertia. Latini, inſipida & fatua nuncupant, quēadmodū in beta adnotauimus. Hoc ferè omiſerā. Cucurbitę uni fructuū omniū qui extra terram ſunt, cortex maturitate in lignum tranſit. Prætererā penè & illud, quòd cucurbita in oſsium humanorum cineribus

Quomodo fiant purgatoriæ cucurbitæ & fructus alij

Cucurbita & itē cucumis quomodo ſaporē & odorem quēuis ſuſcipiant.

plantata, & oleo rigata, nono die fructum profert, ut autor eſt Hermes. Qui, quia uana multa tradit, idcirco rerum plurimarū fidem mihi ſuſpectam relinquit. Incertum facit experientia certum.

Medica.

CHryſippus medicus apud Græcos celebris, cucurbitas in cibo damnauit, ceu ſtomacho inutiles. Diphilus cōtrà affirmat eaſdē ex aqua & aceto coctas, uentriculum roborare. Afri & item Græci geoponici, aluum lubricare tradunt: earūdemque ſuccum inſtillatum dolentibus auribus ualde prodeſſe affirmant. Caro interior, ſuis ſpoliata ſeminibus, pedum clauis auxiliatur: & decoctæ ſuccus mobiles dentes ſtabilit, illorúmq; dolores cohibet, maximè à calida cauſa contractos. Corticis ramenta, tuſa & infantium capitibus illita, ardores extingunt ex ſiriaſi: & podagras calidas refrigerant. Si quis in crudam cucurbitam excauatam merum infundat, & ſub dio contineat, illúdque temperatum propinet quibus aluus eſt ſuppreſſa, ad excernēdum inuitabit. Cinis aridæ impoſitus ambuſtis, mirè opitulatur. Sed hîc nec omittendum, nec diſsimulandum puto, quòd

Cibi cucurbitarum opinio uaria.

Aurium dolor, pedū claui & dentes.

Capitis ardor, podagra ſuppreſsio alui, & ambuſta.

Quomodo parãda in cibo cucurbita

toſta cucurbita, uel in patinis, aut ſartagine frixa, multò eſt ſalubrior, quàm cruda. Nam inter aſſandum uim magnam humoris aquoſi deponit: ideò ualentiùs ac præſtantius exhibet alimentum. Elixa, acrium ſocietatem poſtulat, alioquin fatua habetur & inſipida: imò uerò acidorum, auſterorum, ſalſorum, & aliorũ contubernio gaudet: quorum uires corpori noſtro cõmunicat: fitque ita, ut nauſea, quam ſolet creare, prorſus uacet: quemadmodum doctè & eleganter ſcripſit Galenus.

Quomodo nauſea uacet cucurbita.

Cucumerum cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XIII.

ANtequam hìc de cucumerib9 qui cartilaginei ſunt generis aliquid ſcribã, pauca præfabor. Proximo capite ſecreta multa cucurbitis & cucumeribus cõmũnia, in medium attuli, Aphros & Grçcos geoponicos ſequutus. Qui, quantùm equidẽ ſentio, cucurbitas cũ cucumeribus quadam naturæ cognatione confuderunt: uti etiã Plinius. Hinc Euthydemus Athenienſis, libro quem de oleribus condidit, cucurbitã uocauit Indicum cucumerem. Et Menodorus Eraſiſtrati ſectator duplicẽ

Antiquos cucurbitas cum cucumeribus confudiſſe.

eam fecit. Vnam Indicam, quæ (ut loquitur) cucumis eſt: & alteram, quæ vulgaris eſt cucurbita. Sic Helleſpontij cucurbitas longas, cucumeres uoçarunt: rotundas uerò, cucurbitas. Addo, quòd uentroſum illud inſtrumentum, quo corporibus affixo, uel ſpiritu, uel leni ſcarificatu ſanguis elici ſolet, Græci medici ſicyan & ſicyn à cucumere, Latini uerò diminuta uoce à cucurbita, cucurbitulam dixerunt: vulgus uentoſam nominat, aptiùs fortaſſe uentroſam. Ex his liquidò conſtat, rerum nomina & proprietates plerunque ab autoribus confundi. Quapropter mirari deſines, ſi multa cucurbitis & cucumeribus ex cognatione, priſcos ſequuti, communia fecerimus: quæ hîc non ſumus ſcripturi, formidantes tædium ex iteratione gignere. His poſitis ad rem uenio. Cucumeres, Palladio autore, ſulcis rarè factis ſeminandi ſunt: altitudine ſeſquipedali, latitudine uerò pedum trium. Sed inter ſulcos ſpatiũ pedum octo relinquendum eſt, ut liberè poſsint euagari. Sarculo & runcatione non indigent, ꝙ herbis plurimùm iuuentur. Serpũt ſarmẽtis, ac uitilibus prælongis, uitis modo, ſeſe in ramos diffundunt: quos ob caulis infir-

Pulchra & notatu digna

Quomodo ſeminandi & tractandi cucumeres.

Infirma & caduca cucumerũ natura

mitatem humi diſpergunt: niſi adminiculum propiùs obiiciatur, cui caduci incumbant. Die ſexto uel ſeptimo poſt ſatũ emicant: quibus ſi copia aquæ adfuerit, minorem curam deſiderant: nam humore plurimùm iuuantur, perinde atque cucurbitę, ſicuti nunc nuper ſcripſimus: hyemem tamen & frigora ſummè perhorrent. Quorũ ſemina ſi biduo ante ſationẽ, lacte ouillo, ut uult Palladius, uel mulſo, ut Plinius, aut aqua mellita, uel ſaccharata præmacerentur, dulces reddent cucumeres, adhæc teneros, candidos, & iucundiſsimos, cùm ſapore, tum aſpectu, ut adnotauit Columella, & ante eum Florentinus Græcus: necnon poſt utrunque Plinius ac Palladius: quibus omnibus ſubſcribit experientia.

Quomodo fiant dulces cucumeres& iucũdiſsimi.

Præcoces & præmaturos, imò uerò anno toto qui uolet habere, præcedens cucurbitarum caput cõſulat: & quod ibi fuit omiſſum de fictilibus & cophinis, uaſiſque aliis, præſenti admonitione reſarciat: nimirum quòd rotulæ illis ſubiici poſſunt, ut minore labore penſiles ipſorum horti, cùm opus fuerit, foras producantur, & rurſus intra tecta reducantur. Poſſunt etiam ſpecularibus ueſtiri, ut ſpirantibus uentis, & uigen-

Quomodo præcoces, & præmaturi fiant.

Pulchrum artificium.

te frigido cœli ſtatu, Soli abſque iniuria exponi queant. Hac ratione, toto ferè anno Tiberio Cæſari cucumis præbebatur, mira uoluptate illi expetitus: quemadmodum poſt Columellam, poſteritatis memoriæ mandauit Plinius, quem nullo non die ei contigiſſe ſcribit. Sed leuiore negotio ac labore, id etiam confici apud Aegyptiæ gentis Dolum Mēdeſium, autor eſt Columella. Aprico, inquit, & ſtercoroſo loco, alternis ordinibus ferulas, alternis uerò rubos cōſita habere oportet: & confecto æquinoctio paululum infra terram ſecare: ligncóque ſtylo laxatis, uel rubi, uel ferulæ medullis, ſtercus immittere: atque ita ſemina cucumeris inſerere, quæ ſcilicet incremento ſuo, rubis & ferulis coëant. Nam ita, nō ſua, ſed quaſi materna radice alentur: naſcentúrque fructus, qui inter frigora etiam uigeant. Rem eandem tradit Plinius, admonens Columellam ſuum hîc commentum prodidiſſe: quanquam autorem producat. Sed Plinium audire præſtabit: Columella, inquit, ſuum tradit commentum ut toto anno contingant cucumeres: fruticem rubi quàm uaſtiſsimū in apricum locum iubet transferre, & recidere, duū di-

Alia uia & modus accelerandorum cucumerum.

Sūmè aduertenda & obſeruanda.

gitorum relicta ſtirpe circa uernum ęquinoctium, ita in medulla rubi ſemine cucumeris inſito, terra minuta, fimóque circũ aggeratas reſiſtere frigori radices. Vt ut fuerit, Plinio cum Columella hac in re malè cõuenire uides. Nam ille circa ęquinoctiũ uernũ id fieri iubet: hic uerò circa autumnale, ut interpretatus eſt & trãſcripſit Palladius: cui ſuffragandum arbitror. Si longos & teneros habere deſideras, adhæc ſine ſemine, & qua uolucris effigie formatos, necnon recentes tota hyeme, ad præcedens caput recurre. Vnum tamen ibi omiſſum hîc non tacebo, nempe quòd priſci ſalgamarij cucurbitas & cucumeres ſale, aceto, fœniculo & ſampſucho condire ſolebant. Sunt qui uirides ſeruari dicũt, trito ſinapi cum aceto. Plinius in ſcrobe, opaco loco arena ſubſtrato illos componit, fœnóq; ſicco & terra operit. Athenæus plenilunio in hortis maximè gliſcere, & manifeſtum incrementum capeſſere tradit: necnon more echinorum marinorum impleri: quod aquei humoris ſummum eſt argumentum. Athenæo ſuffragatur Plinius, addítque, quoties cœlum tonat, uelũt timore perterritos conuerti. Sed memorabile illud eſt,

Quomodo olim cõdiebantur cucumeres.

Cucumeres lunari defluuio ſubiici.

quòd à mulis cucumeres ſummoperè expetuntur, mira oleris huius uoluptate illecti: cuius odorem, uel eminus ſentiunt. Quare muniẽda ſunt cucumeraria, ne illi erumpentes ea depopulentur, ac proterãt. Memorabilius & illud, quòd in Græcis Quintilliorum georgicis legi, & à multis non infœliciter probatum audiui. quid illud, inquies? Si febricitanti infanti qui adhuc lacte nutritur, paris longitudinis cucumeres dormienti apponantur, & quaſi condormiſcant, ſtatim ſanabitur: nam febrilis calor omnis in illos tranſilit. Penè omiſeram quòd ſi parum aquoſos habere libuerit cucumeres, ubi ſcrobem foderis in quem illos depoſiturus es, dimidium altitudinis eius, paleis aut ſarmentis implere debes, & terra aggeſta, abſque irrigatione reliquum abſoluere. Quòd ad deiectorios & purgantes attinet, ſi radices agreſtis cucumeris tuſas, aut rhabarbarum, agaricum, cnicum, uel quid ſimile in potabili aqua per triduum maceraueris, & diebus quinque plantulas cucumerarias huius liquoris hauſtu ſatiaueris, uentris purgationem ab his ſollicitabis. Quæ ualidior erit, ſi dum radices ſua fundũt germina, circunfoſsis &

Munienda cucumeraria aduerſus mulos.

Notanda pro febricitãtib⁹ infantulis.

Quomodo parandi ſint cucumeres parũ aquoſi.

Quomodo fiant purgatorii cucumeres.

ablaqueatis tenuibus fibris, ellebori aut alterius purgantis medicamenti ſimplicis, portionem adieceris. Hoc tãtùm ſupereſt. Matron ſuis carminibus, ut eſt apud Plinium, cucumerem terræ filium nominauit: & Heraclides Tarentinus, hedygeon, quaſi terræ ſuauitatem.

Cucumis terræ filius & ſuauitas.

Medica.

Cucumis olim primis menſis damnatus.

DIphilus Caryſtius, medicus apud Græcos doctiſsimus & agricola optimus, cucumin primis menſis, ueluti noxium damnauit: ut qui raphani modo ſurſum feratur: ſed poſtremo cibo ſumptũ, concoctu faciliorem promiſit, alioquin epulis abdicauit. Cuius ſemen urinas acres contemperare, autores ſunt qui de rebus agri & medicinæ ſcripſerunt. Idem Diphilus admonet uim refrigerandi habere, & ob id ægrè in corpus diſpenſari, difficultérque per uentris anfractus euadere. Quin & horrores concitare, ac bilem creare, & Venerem conſopire. Quod Græci celebratiſſimo hoc prouerbio, ut refert Athenęus, teſtatum uoluerunt: Mulier pallium texens, cucumerem deuoret. Quoniam textrices magna ex parte, ſi Ariſtoteli credimus, ſunt impudicæ, & Veneri admodum opportunæ:

Vrinæ acres, horrores, bilis & Venus.

portunę: quod ſit ueluti per tranſennam dictum. Redeo ad cucumin, cuius ſemen in lacte uel paſſo utiliter iis propinatur, quibus ueſica exulcerata eſt: adhæc, tuſsientibus, ſi quantùm tres digiti prehenderint, cũ cumino teratur, & ex uino hauriatur. Prodeſt etiam phreneticis in lacte mulieris, & dyſentericis acetabuli menſura: necnon purulenta excreantibus, pari pondere cum cumino. Totus ac integer, abſtergendi & incidendi facultate pollet: quare ſplendida reddit corpora: eóque magis, ſi quis ſemine arefacto, tuſo & cribrato, uice pulueris abſterſorij utatur. Sed pulchrum erit Claudium Galenum audire, eleganter differentem de cucumerum uſu & facultatibus. Quibus cucumeres, inquit, probè concoquere datum eſt, dum in hoc fiſi, intrepidè, affatimq; iis ſeſe explent; longi temporis tractu, gelidum & utcunque craſſum humorem in uenis aceruari contingit. Qui per eam qua uenæ fuhguntur coctionem, haud facilè in probum ſanguinem poteſt conuerti. Ob eam igitur cauſam, omnibus (inquit) praui ſucci eduliis abſtinendũ cenſeo: etiam ſi ea quibuſdam concoctu ſint facilia. Nobis enim

Veſicæ ulceratio, tuſsis, phreneſis, dyſenteria & puruléta excreatio.

Cucumis abſterſorius.

Cucumeres craſſum humorẽ in uenis aceruare.

Abſtinendũ à cibis praui ſucci.

non aduertentibus prauus ſuccus ex ipſis poſt longũ tempus in uenis colligitur, qui poſteà exiguam ad putrendũ occaſionẽ nactus, febres malignas accendit. Hactenus Galenus.

Peponum, melonum, ac melopeponum cura, auxilia, & ſecreta.

Caput. XIIII.

Pepones cucumerũ generi olim aſcripti.

PAuca de peponibus & aliis hîc ſcribã: quòd cucumerũ generi, priſcis rei ruſticæ doctoribus Græcis & Latinis cõtribuantur, & proinde multa illis affinia agnoſcant. Ex quo cucumeres in pepones, & melopepones degeneraſſe uiſum eſt. Qui duo poſtremi figura tantùm & quantitate inter ſe diſsident. Nam cùm magnitudine exceſſere, pepones uocantur: dum uerò rotundi, formam & effigiem mali referunt, facta ex pepone & malo nomenclatura, melopepones ſunt uocati. Vndę Palladius totum hoc genus, melones à malorũ figura, ac ſi dicas pomeos aut cotoneos nuncupauit. Qui pendêre non ſolent, ut ſcripſit Plinius, ſed humi rotundari: maturitatẽ præ ſe ferentes, cùm pediculus à corpore ſecernitur, & ſuauis odor ab umbilico

Forma peponum, melopeponũ, & melonum.

nares ferit. Omnes rariùs ſunt ſerēdi, ita ut ſemina inter ſe pedib⁹ duobus diſtēt, locis ſubactis, & areis diligēter paſtinatis: libertate enim gaudēt, qua ultrò citróq; uagari poſsint: ac herbis impensè iuuantur, ut cucumeres: quare ſarculatione ac rūcatione parū indigēt. Vite prælonga ſerpūt, flagellis hincinde reptātibus: ſúntq; fructu cartilagineo (de peponib⁹ loquor) orbiculatim ſtriato, prominulis puluinorum toris, ſtriglibus in uertice & umbilico coëuntibus, ac ibidem ſtellatim decuſſatis: adhæc cute aſpera & uelut lentiginibus occupata: necnō carne intus ſuaui, ſeminibus in utero liratim digeſtis. Quæ ſi mulſo, uel lacte per triduum macerentur, & exſiccata ſolo credātur, longè maiorem ſuauitatem contrahēt pepones qui inde naſcentur, ac palato gratiores erūt. Odorati fient, ſi ſemina diebus multis inter roſæ folia deponantur, & mixtim cum illis plantētur: aut roſacea aqua uel alio odorato liquore imbuantur, &c, ut dictum eſt, terræ cōmittantur. Autor Florentinus in ſuis de agricultura Græcis prçceptionibus, & poſt illum Palladius. Hîc non eſt omittendū quòd à felibus ſummè expetuntur & auidè, quare à peponariis

Quomodo ſerendi pepones.

Pulchra peponū deſcriptio & hiſtoria.

Quomodo ſuauiſsimi fiant pepones.

Quomodo odorati fiant pepones, à quibus arcēdi feles.

ſunt arcendi. Reliqua ex cucurbitarum & cucumerum ſecretis erunt petenda: cũ quibus multa, ut præmonuimus, communia agnoſcũt pepones. Quare ſi præcoces, ſi amplos, ſi effigiatos, ſi abſq; ullo ſemine tibi cõparare cupis, præcedens cucurbitarũ caput, ſi uidetur, relege & conſule.

Autori moleſta repetitio.

Medica.

QVoniam per æſtatem & autumnum noſtrates cùm urbani, tum ruſtici homines plerique, peponibus menſas onerare ſolent: & his uentriculum ſaburrare, noxa ſæpenumerò irreparabili: idcirco de illorum facultatibus ex Græcis & Latinis agriculturæ ac medicinæ profeſſoribus, hîc ſeriò philoſophari conſtitui. Diocles Caryſtius in libris ſalubrium quos edidit, peponem concoctu facilem, cordíque mirum in modum placere ſcripſit: ſed parum iuuamenti adferre. Diphilus facilè craſſeſcere tradidit: adhæc paucam alimoniam ſuppeditare, & per aluum ægrè exigi. Phænias eum duntaxat qui eſt citra ſeminium, crudum edendum cenſet. Galenus pepones omnes refrigerare, & largo humore imbui ſcripſit: ſed non abſque manifeſta detergendi faculta-

Pepones urbanis & ruſticis familiares alicubi.

Peponũ qualitas & natura.

Pepones deterſoria facultate præditos eſſe.

te: uel eo nomine quòd obſitam pędore cutim illuſtrent, ac lentigines & uitia inſolatæ faciei, cùm uitiliginibus emaculēt, prę-ſertim ex ſemine. Addit improbum creare ſuccum, tametſi à ſtomacho interdum probè conficiantur. Præterea, cholerā concitare, & humoris copiam ſúſque déque effundere. Primo cibo ſumi debent, ita tamē ut qui pituitoſi ſunt, uinum uetus ſuperbibant: & biliosi acidulum cibum præſumant: nam ſic omnis abigetur noxa. Is enim cibus ſanè quàm facilè in flauam bilem, uel pituitam degenerat. Qua ex re bilioſos prædulcis pepo, pituitoſos uerò immaturus offendit. Longos rotundis multi præferunt: omnes tamen aluum mouent, & urinā cient, modò fuerint maturi: proindéque renibus utiles eſſe cēſentur: ſed ſemen uehementius, adeò ut concretos inibi calculos deturbet. Corium oculis humore uexatis fronti alligatum, fluxiones in illos ruentes efficaciſsimè ſiſtit, ac compeſcit. Succus cum ſemine in farinam ſiccatus, ſmegma fit ad cutem expurgandam, & nitorem in facie conciliandum. Vomitum in paratis corporibus omnes eliciūt pepones, niſi cibus ſucco bono præditus, ſuperman-

Quando & quomodo ſumendi pepones.

Pepones omnes aluū mouere & urinas.

Calculus, fluxio oculorū, & nitor faciei.

Vomitus & Venus.

datur: nam ita deorſum feſtinantiùs deuoluuntur. Tradunt medici plerique, ruentium in Venerem deſideria illos fręnare, & genituram minuere. Pro quibus hæc ſatis erunt, ubi monuero quòd melonis fruſtulum ollæ iniectum celerem carnium coctionem iuuare traditur: perinde atque urticæ aut ſinapis ſemen, uel fici ſurculus, ut ſuo dicemus loco.

Cinaræ, ſeu hortenſis cardui cura, auxilia, & ſecreta.

Cap. XV.

Quomodo cardu' ex agris ĩ hortos tranſiuerit.

CInaram eſſe è carduorum genere, nemo neſcit herbarius. Ex quo altilis & hortenſis carduus etiam dici ſolet. Nam cultus mangonio, domita feritate in hortis manſueuit, ac in his habitare didicit: neſcio qua gulæ audacia, quæ terræ portenta in ganeam & luxum uertit, à quadrupedibus plerunque neglecta: uſqueadeò uentris & Veneris deſideriis obſonantur homines. Eſt itaque cinara, ſeu altilis carduus, planta nemini hodie non cognita: quæ compactilibus ſpicis ſquammatim coagmentatis conſtat. In quibus orbiculata, aut pyramidalis facies exterior uireſcit,

Cinaræ pulcherrima deſcriptio.

interior uerò niueo candore niteſcit. Tota ſtructili nucleorum ſerie, pineam nucem uidetur exprimere: unde & ſtrobilus pleriſque dicitur. Nulli ſunt hodie horti, qui hac planta longè & latè non pubeſcant ac ſylueſcant: adeò ut opipara nulla ſit menſa abſque echinato hoc cibo, niſi anni tempus illum neget. Vulgus Gallorum alticocalum nuncupat: ab articulo Arabum al, & cocalos: qui Hippocrati, Galeno teſte, nucleus eſt pineæ nucis: cuius ferè imaginem refert cinara, ut paulò antè diximus. Terrã ſtercoratã & ſolutã diligit: quanuis in pingui meliùs poſsit prouenire, ut tradit Palladius. Qui etiam præcipit ſemina cinaræ creſcente Luna in paratis areis, ſpatio ſemipedis diſcreta, non altè imprimi: ſed tribus digitis comprehẽſa, donec ad primos articulos terra procedat, demergi ac leuiter obrui, rigaríque frequenter, ſi æſtus interueniat. Nam ita teneriorem fructum ac pleniorem educabunt: ut Varroni Græco uiſum eſt. Cùm uerò plantæ adoleuerint, herbis aſsiduè liberari ac expurgari debebunt: multóq; cinere, ſi Columellam audire uolumus, ſtercorari. Nam id genus ſtercoris, huic oleri

Vnde cinara nobis alticocalus dicatur

Terra cinaræ apta, & quomodo ſeri debeat.

Cinaram cinere gaudere, à quo nomen habere fertur.

aptiſsimum eſſe tradit: à quo cinaram di-
ctam fuiſſe, multis placet. Cauendũ autem
erit, ne ſemina inuerſa pangãtur: ſic enim
debiles, incuruas ac pumilas creabunt ci-
naras, ut Palladius aſſerit. Qui ex Afro-
rum & Græcorũ placitis etiam tradit nul-
lis ſpinis illas horreſcere, quæ ſeminum ca
cumina ante ſationẽ fracta, uel lapidis at-
tritu retuſa habuerint. Quod etiam multi
affirmant contingere, ſi in lactucæ radicẽ
excorticatam & delibratam, tenuéſque in
particulas conciſam, ſingula ſemina, ſin-
gulis indita particulis obruantur, & quo
dictum eſt modo, plantentur. Suaues &
odoratas habebis, ſi ſemina in odorato li-
quore aliquo, aut ſucco triduum pręmacc-
raueris, & ſiccata terræ commiſeris: nam
ſaporem eum referẽt, cuius humorem cõ-
biberint. Vnde laurum redolebunt, ſi illa
cum lauri foliis macerraueris, aut in lau-
ream baccã intruſeris, & ita plãtaueris. Si-
mile erit experimentũ in reliquis. Dulces
proueniẽt, ſi ſemina ĩ lacte, melle, aut aqua
ſaccharata, uel uino aromatite maduerint,
& ſiccata tellurem intrauerint. Nonnulli
hyeme ineunte folia humo obruũt, ut can-
dorem aſciſcant, & amaritudinem exuãt,

Quomodo fiat cinara nullis horreſcens ſpinis.

Quomodo fiant odoratæ cinaræ.

Quomodo fiant cinaræ dulces.

ſintque inter hybernos cibos gratiores: noſtrates (niſi fallor) cardas ſolent appellare. Cæterùm, hoc loco tacendum non exiſtimo, quòd ſingulis annis ſtolones à codice ſunt euellendi: ne matres fatigentur, & ſoboles per alia ſpacia diſtribuantur. Tanta enim eſt huius plantæ fœcunditas, ut propagines colibus auulſas & humi depactas, comprehendere narrent: ſæpéq; anno eodem & colem & echinum producere. Græcæ agriculturæ magiſtri, mucrone falcis diducta terra, cum aliqua parte radicis illos eruunt, ac ſolo bene ſubacto, & uetere fimo ſaturato committunt: iugitérq;, ubi æſtus fuerit, irrigant: donec plantaria ſolida ſibi iecerint fundamenta. Ex horum ſylua quotquot ad ſemina ſeruare uoluerimus, pullis omnibus liberabimus, ut loquitur Palladius, ac teſta, aut cortice ſuper tegemus. Nã ſemina uel Sole uel imbribus uitiari ſolent, ſuóque effœta ingenio perire. Quæ ſi uel exucta Solibus, uel imbriũ aſpergine rancida ſolo credantur, ſuo carducta decoquent olitori. Qui hîc mihi monendus eſt, cinaræ radices à muribus ſummè expeti: quarum uoluptate ſemel illecti, turmatim, uel è longinquo accur-

Summa & indicibilis cinarę fœcunditas.

Quomodo ſeruanda & parãda cinarę ſemina.

Radices cinarę à muribus

ualde expeti: & quomodo ab illis arceãtur.

runt: ſicuti in ſuis agriculturæ ſelectis præceptionibus adnotauit Varro Græcus: ſed non abſque auxilio & remedio. Tradit enim inſultantem illorum aciem, lana radicibus obuoluta arceri, aut ſtercore ſuillo, uel cinere ficulneo eiſdem appoſito. Sunt etiam talpæ illis mirum in modum infenſæ ac inimicæ: adeò ut crebrò illarum deſoſſu & cuniculatione, carducta ac cinareta, perſæpe ruinam irreparabilem ſenſerint. Prodeſt eam in rem mediis carduetis catos frequẽtes habere ac educare: aut muſtelas ibidem manſuefacere. Sunt qui in ſolido & ſicco ſolo cinaras pangãt, ne terra ab hiſce infeſtis animalibus facilè perforetur. Auxilia qui uolet alia, ſeſe cõferat ad ea quæ primo libro ſcripſimus.

Talpæ carduetis infenſæ, quomodo expugnẽtur.

Medica.

Quomodo ſumenda in cibo cinara.

CInara cruda manducata, oris odorem commendat. Cuius nuclei ſpicàtim, ſquammatímque hærentes iuribus, aſparagorum modo, incoqui ſolent: & ex butyro, ſale atque aceto exhiberi. Sunt qui aſperſo ſale, & piperis, coriandrí ue polline, illis utantùr, non dicã coctis, ſed etiam crudis: quibus natiua ſuauitas ſic pulchrè

repręſentari ſolet. Vrinas ciere traduntur, & Venerem in uino præmacerati ſtimulare, Heſiodo teſtę: qui, ut adnotat Ruellius, florente cinara cicadas acerrimi cantus eſſe, & mulieres libidinis auidiſsimas, uiróſque ad coitũ pigerrimos, ſcripſit. Radix emedullata, & in uino decocta, ſi bibatur, alarum tædia, hircũ, & graueolentiam emendat: quam Xenocrates promittit experimento per urinas ſic effluere, comite fœtore. Eadem in aqua excocta, ſtomachũ fertur roborare, & uuluis etiam aliquid cõferre, ut mares gignantur: ſicuti Cherias Athenienſis, & Glaucias aſſeruerunt. Sed hoc loco tibi coniectandum relinquo, an una, eadémque ſit noſtra & antiquorum cinara. Vt ut fuerit, praui ſucci eduliũ eſſe ſcribit Galenus, & maximè cùm pluſculũ obduruerit, feſtinando ad florem. Tunc enim bilioſum ſuccum in ſe copioſum habet, ex quo ſatiùs fuerit elixam mandere, quàm crudam.

Vrinarum & Veneris ſtimulatio.

Alarum graueolentia.

Stomachus, vulua, & mariũ procreatio.

Cinara ad florem feſtinans praui eſſe ſucci.

Roſarum cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XVI.

DE odoratis floribus nunc demum agendum: & quoniam roſæ floris ac

odoris raro priuilegio nobilitãtur, & aſpe-
ctu perquam iucundo ac uario hortorum
Roſæ hortorũ ornamenta. ornamenta cenſentur, idcirco de illis inter
flores primo loco dicẽdum mihi propoſui.
Harum multa habentur genera, in quibus
frequentiſsimæ nobis ſunt, albicantes, puniceæ, & quæ ex albo ruſeſcunt, uulgò incarnatæ nuncupatæ. Præſtantiſsimæ ſunt, quæ puniceo colore rubent: proxima laus iis quæ in ruſum candicant. Viliſsimę omnium iudicantur albicantes. In quarum tamẽ genere odoratiſsimas excipimus, quę moſchatæ & Damaſcenæ dici ſolent: diuitum hortis hodie familiares. Seri nolunt

Locus & ager roſis cõmodus.

cuiuſcunque ſint generis pinguibus aut argilloſis locis, nec item riguis, contentæ raris: propriéque ruderatum amant agrum, ut ſcribit Plinius, uolúntque uirgulto pangi, ſcrobibus breuiſsimis, aut ſulco, ut tradit Pallad. Quanquam ſemine etiam prouenire poſſunt, ſed tardiſsimè. Quod unũ

Quid ſemen in roſa.

nequaquam eſſe putabis medium in roſa floſculũ coloris aurei, ſed quòd baccæ nutriunt in breuiſsimi pyri ſimilitudinẽ tornatæ: quas per æſtatem ſeminibus turgentes, quis non uidet? quis, niſi fortaſſe alter fuerit Tyreſias, non obſeruat, coralli mo-

do per autumnũ horrẽtia ſpinis roſaria uariè illuſtrare? Fodi debent altiùs roſeta quã fruges, & leuiùs quàm uites: idque annis omnibus non omiſſa interputatione: quæ Martio menſe aggredienda eſt, pro cœli & ſoli conditione: hoc enim modo excultum roſetum, longo perennabit tẽpore. Quod ſi antiquatũ fuerit, eadem etiam anni tempeſtate circunfodietur, aridáque ſuperfluitas omnis præcidetur: & quę rara erũt, ducta uirgarum propagine reparabuntur, ex Palladij cõſilio. Plinius uſtione ac reciſione, roſaria quæque ſummè proficere ſcribit, adhæc tranſlatione, ocyſsiméque prouenire ſurculis quaternûm digitorum longitudine & ampliore. Sunt qui integras plantas cum ſuis radicibus transferãt. Alij palmares taleolas cum iiſdem radicibus, ſobolis modo, cubitali interuallo deponũt, & crebris irrigationibus ac ſtercore iuuãt: necnon ad maiorem odoris fragrantiam, intertextas roſis coronas iis ſimul adobruunt. Quòd ſi plantarum indigus fueris, & uolueris à paucis uirgulis copioſa gigni roſaria, ex Plinij & Palladij ſentẽtia, gemmanteis ſurculos quaternûm, ut diximus, digitorum pauló ue longiores cum

Quomodo tractari debeãt roſaria.

Roſaria optimè prouenire uſtione, reciſione & tranſlatione.

Quomodo ex paucis uirgultis copioſa fiant roſaria.

ſuis ſarmẽtulis excidere debebis, & in modum propaginis ſternere, ac ſtercoratu rigationibúſque tueri. Vbi annũ attigerint, pedis ſpatio inter ſe diſiunctos transferes, & luxuriantem materiam omnem excludes, ac crebris defoſsionibus exhilarabis.

Roſæ uita quinquennium.

Vita roſæ non reciſæ, nec aduſtæ, ad quinquennium durat, alioquin iuueneſcit: ad cuius fragrantiã & iucunditatem, cœlum plurimùm conferre creditur. Vnde ſerenis diebus collecta, odoratior eſſe ſolet: adhæc quæ naſcitur in ſiccis, ruderatis & gracilibus locis.

Quomodo odorata & præcox ſiat roſa.

Si odoratiſsimam facere uoles, ex Græci Didymi conſilio, hinc-inde allia conſeres: nã quæ ex frigiditate langueſcũt, calore exacui ſolent. Si pręcocem, duobus palmis in gyrum effodies, & calida aqua manè ac ueſperi irrigabis. Sed id non antè aggrediendum multi arbitrantur, quàm germinare calix inceperit: quem eo artificio nonnulli euocare ſolent.

Quomodo menſibus omnibus roſa comparetur.

Si menſibus omnibus roſam tibi comparaturus es, autore eodem Didymo, menſibus omnibus plãtare, ſtercorare, & rigare debes. Verùm id locum habere non poteſt in borealibus noſtris regionibus: ſecus in calidis & temperatis.

Roſa pręcox.

Præcoces roſas aliter tibi parabis, ſi

cophinis aut fictilibus plantaueris, & eadẽ cura tractaueris, quà præcoces cucurbitas ac cucumeres, ut ſuo diximus loco. Cæterùm, nondum patefactas ſeruabis, ut ſcribit Pallad. ſi in fiſſam uiridem cannam calices immiſeris, eámque leniter papyro, aut cortice circum ligaueris: & eo tempore excideris quo uirides roſas habere uolueris. Alij rudi olla conditas, & bene munitas ſub dio obruunt, & ſic cuſtodiunt. Vita & uigor iiſdem permanebit, ſi amurca ita immergantur, ut humor extet. Quidam ex Didymi præſcripto, hordeũ, dum adhuc in herba eſt, cũ ſuis radicibus euulſum, in fictile non picatũ demittunt: ibiq; roſas priuſquam dehiſcant, diligenter operiunt: uiridéſque quandiu uolunt, ac ſi eſſent in roſario parente, cuſtodiunt. Plerique uirentem hordei ſegetem pauimẽto ſternunt, & roſas in ea condunt. Florentinus inter Græcos geoponicos ubique admirabilis, tradit roſam in mali corticem poſſe inoculari, & malorum tempore ſeſe proferre. Quæ res in aliis arboribus ſuum etiam locũ fortaſſe agnoſcet: perinde atque in ueterano braſsicæ caule & ilice, in quẽ ſi roſa inſeratur, uiridis euadet, ſed inodora,

Quomodo uirides ſeruentur roſæ ac recentes.

Modi uarij ſeruãdarum roſarum.

Quomodo fiat roſa ſerotina, aut uiridis.

ut ſcripſit Albertus. Quæ res facilem uiam prębet experiēti: cū his quę de punicea roſa circunferuntur: nimirum quòd candida fiet, ſi ſulphuris fumo imbuatur, dum in folia dehiſcēs cœperit euolui. Sed de roſis hæc ſatis: quarum frutex rectè & appoſitè Cupidini dicatur: quem tota facie uidetur repræſentare, quemadmodū ſcripſit Philoſtratus. Nam roſa ſemper recēs ac iuuenis apparet in ſuo roſario, necnon blanda, ut Cupido: aureis præterea comatur capillis, ut ille: ſpinas pro iaculis geſtās, pro facibus fulgorem, & pro alis folia. Addo, quòd ſicuti roſam abſque uulnere pauciſſimi aſſequuntur, ita Cupidine abſque corporis, uel animi, aut fortunarum uulnere & iactura, paucisſimi potiuntur: nimirum quos æquus amauit Iupiter. Sed hæc extra hortenſem philoſophiam: ad quam potiùs refero quòd flores tam roſacei quàm alij, in Sole aut clibano ſiccati, colorē, odorem ac uires magis retinent, quàm in umbra: modò metam morę nō excedant. Idem de foliis & radicibus odoratis exiſtimare licebit.

Quomodo ex punicea roſa fiat cādida.

Roſæ ad Cupidinē collatio perpulchra.

Quomodo optimè ſeruētur flores.

Me-

Medica.

ZOroaſtres in ſuis de agricultura Græcis placitis ſcribit, oculos eius dolorē non ſentire anno toto, qui roſarum calices antè quàm in florem explicētur, leni tactu luſtret: tribúſque earum alabaſtrulis uiſum detergat, roſis in parente relictis. Quod multi uerum eſſe contendunt in eo qui primus calices in frutice occultatos uiderit. Vt ut fuerit, ros ille qui roſis hærere inuenitur, pinnula munda lectus, & ſpecillo genarum palpebris inſtillatus, oculorum lippitudini medetur. Cremor è roſis aridis in uino decoctis expreſſus, ad capitis, oculorum, gingiuarum & aurium dolores ſummè probatur. Prodeſt etiam uitiis ſedis, ac recti inteſtini, penna illitus, aut infuſus. Aquam roſarum ui ignis pluribus ac diuerſis inſtrumentis extractam, hîc conticeo. Quâ multò præſtantior ac odore fragrantior ſolet eſſe, quæ uaſis in aquam feruentem ſuſpēſis, aut priſcorum more per balneum calentis aquæ, uitreis organis elicitur: cuiuſmodi & aliæ ſunt, quæ eodem modo ad uniuerſum medicinæ uſum confici ſolent. Quandoquidem inter has & illas quæ plumbeis, ter-

Pro oculorū dolore notāda & obſeruanda.

Lippitudo, capitis, oculorum, gingiuarum, auriū & ſedis dolor.

Quomodo extrahenda è roſis aqua.

reis, aut æreis inſtrumentis, lignorum uel carbonum igne extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter plumbum & aurum eſſe ſolet. Quod hîc per occaſionem admonitum uolui, plura alibi ſcripturus. Pro loci huius coronide hoc Alberti ſecretum accipies. Semina roſæ cũ grano ſinapis & pede muſtelæ circa retia poſita, aut his appẽſa, piſces ad ſe pelliciũt. Eadem arboribus ſuſpenſa, ſteriles illas reddunt. Experimento admodum facili ueritatem elicies.

Secretũ pro piſcibus.

Lilij cura, auxilia, & ſecreta Cap. XVII.

Lilium roſis nobilitate proximum eſſe ſcripſit Plinius, medióque earũ prouentu incipere: cui florũ excelſitas de omnibus maior ineſt, interdũ cubitorum trium: ſed languida ſemper ceruice, & nõ ſufficiente capitis oneri. Flos eius emaculato candore, & eximio odore, calathi effigiẽ præſefert: foliis ab anguſtia in latitudinem paulatim ſeſe laxantibus, extrinſecus ſtriatis, reſupinis per ambitũ labris, & emicãtibus ex fundo calathi luteis ſtaminibus, tenui filo crocatis. Fœcunditas mira & penè inexplicabilis eſt in illo: nam una ra-

Liliũ flores omnes excelſitate ſuperat.

Mira lilij fœcunditas.

dix bulbos ſæpenumero quinquaginta emittit. Quos Palladius circa ueris initia ponēdos, & cùm opportunū & tempeſtiuum fuerit, exactè ſarriendos præcipit: idque ſumma diligentia, ne oculos circa radicem naſcentes, minoréſque bulbos ſauciemus. Qui à matre ſubducti, atq; in alios ordines digeſti, noua lilieta formare ſolent. Purpurea lilia monſtrificis, ut Plinius loquitur, hominum ingeniis, ſic fiunt. Iulio menſe ſcapi areſcentes colliguntur, & in fumo lilia ſuſpenduntur: dein nudantibus ſe nodulis in fęce nigri uini, uel Græci, menſe Martio macerantur ut colorem imbibant: atque ita in ſcrobiculis ſeruntur, heminis fęcis circūfuſis. Quod inuentū nō Plinio, ſed Anatolio Græcorū geoponico eximio aſcribendū cenſeo. Cuius uerba è Gręco in Latinū cōuerſa hunc habēt ſenſum. Si lilia facere uelis purpurea, dū florēt cauliculos eorum decem, aut duodecim, cum ſcapis in faſces uel ſcopas colligato, & in fumo ſuſpendito, ut radiculas bulborum ſimilitudine inibi iaciant & remittant. Cúmque plantandi tempus appetiuerit, in fęce nigri uini macerato, donec colorem purpureum contraxerint, & eo intinctu affatim ſatura-

Quomodo fiant purpurea lilia.

Multa ſibi Plinius aſcribit, quæ ſunt antiquorum.

ti fuerint. Mox ſcrobiculis fæce largiùs effuſa depone, & purpureos liliorum flores habebis. Eoſdem rubros fieri affirmat Florentinus Græcus, ſi inter cortices aut micas cinnabaris infundantur: hac tamen obſeruatione ut bulbi nullo modo uulnerentur. Qui ſi alium quemuis colorem ebiberint, par erit eum lilia referre. Mirúmque eſt ita tingi aliquid, ut naſcatur infectum. Priſcis Græcorum & Latinorum obſeruationibus ſuffragatur Hieronymus Cardanus, tradens nodos plantæ lilij ſub camino ſuſpẽſos abſque foliis, & inde ſiccatos, ſi fæce rubentis uini obruantur, & in fimo cum eadem fæce ſepeliantur, flores edere purpureos. Eſt ſanè lilio tanta uiuacitas, ut ſurculi eius ſuſpenſi radicem mittant. Cæterùm uiridia ac recentia toto anno durabunt lilia, ſi cùm patentia nondum dehiſcunt & clauſa ſilent, fictilibus nouis non picatis decerpta imponantur, ac operculo diligenter muniantur. Dum uerò in uſum depromere uoles, ad Solem proferes, cuius calorificum ac uitalem teporem ſimulatque ſenſerint, ſtatim expandentur ac dilatabuntur: quod ſecretum Anatolius poſteritatis memoriæ

Quomodo fiant rubra lilia.

Quomodo fiãt liliorum flores purpurei.

Quomodo uiridia & recentia ſeruẽtur lilia anno toto.

Quomodo lilia uiciſsim

ſcriptũ uoluit. Nec omiſit, quòd uiciſsim & uariis temporibus flores parient lilia, ſi bulbos eorum ita ſeueris, ut ex iis aliquot duodecim digitorum altitudine obruantur: aliꝗ octo tantũ, alij quatuor duntaxat. Nam ita diuerſis diebus ac tẽporibus ſuos dabũt flores. Quod etiam in aliis fieri pollicetur.

& diuerſis tẽporibus flores producẽt

Medica.

Liliorum radices cõtra ſerpentiũ ictus ex uino potæ plurimùm ualent: & ex mulſo propinatæ, inutilẽ ſanguinem cum aluo trahunt. Lichenas & furfures in facie emendant, ac corpora erugant. Cum adipe & oleo decoctæ, aduſtis pilos reddũt. Folia in aceto cocta uulneribus efficaciter imponũtur: & ſuccus ab iiſdem expreſſus, ad molliendas uuluas utilis eſt, mouendóſque ſudores, & excoquendas ſuppurationes. Proſunt etiam ſerpentium morſibus impoſita folia, & aduſtis feruefacta. Radices toſtæ cum roſaceo ambuſta ſanant, & ulcera cicatricibus claudũt. Admotæ cum melle neruis præciſis, & luxatis partib⁹ auxiliantur ac uitiligines emaculãt. Teſtium inflammationes cum hyoſcyami foliis, & tritici farina leniunt ac mulcent. Fit è flo-

Serpentium ictus, inutilis ſãguis, lichenes & furfures.

Vſtiones, uulnera, uuluæ, ſudores & ſuppurationes.

Ambuſta, nerui, uitiligines, teſtiũ inflammationes.

ribus aqua ad facies mulierum erugandas & niueo candore illuſtrandas ſummè expetita. Cui ſi radix plantę cuiuſdam mihi cognitæ, una nocte infundatur, uernaculum genarum pallorem, genitiuáſque vultus maculas pulcherrimè occultabit: ac nitore plus quàm roſeo, elegantíque purpuriſſo faciem commendabit. Cuius rei experimentum multis fœliciter innotuit.

Pro facie mulierum emaculãda, & roſeo nitore illuſtranda.

Violarum cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XVIII.

Violis honor fuit ſummus apud antiquos poſt roſam & lilium. Quarum genus omne hodie in hortis ac feneſtris frequentiſsimum ubique uiſitur, in figulinis aut ligneis uaſis, à mulierculis ſtudioſè excultum. Flores cùm uarietate coloris, tum ſuauitate odoris, tantam cum oculis & naribus ineunt gratiam, ut in coronamenta, cum cæteris, omnium maximè ueniant. Itaque uiolas hîc paucis perſtringemus: quas qui facturus erit, ex Columellæ conſilio terram ſtercoratam & repaſtinatam, minimùm altè pedem, in puluinos redigat, atque ita plantas hornotinas factis ſcrobiculis pedalibus, circa uer in il-

Violis maximam ineſſe gratiã in colore & odore.

Violarũ cultura & ſatio.

lis diſponat. Semen, duobus temporibus in areis ſeri poteſt, uere & autumno: ſed poſtremum nobis ineptum habetur, qui cœlum tenemus frigidum. Colitur uiola eo modo quo cætera olera: rũcatur, ſarritur, & dum tempus inuitat rigatur. Quæ nigra eſt, uerſicolor ſpectatur. Quod ſic in Ruſtico pulchrè expreſsit Politianus: Non omnis fert omnia tellus.

Nigráque non uno uiola eſt contenta colore:
Albet enim, rubet, & pallorem ducit amantum. Nigra uiola multicolor.

Omnes cubitali altitudine proſiliunt, floribus quadrifoliis, ut eſt apud Pliniũ: nec unius coloris ſed multorum: nam alij purpurei ſunt, alij niuei, & alij lutei. Albæ uita trimatu peragitur: ab eo ſenectam ſentiens plerunque degenerat. Gallis genera omnia innoteſcunt, partim uioletæ nomine, partim garyophylli odore. In quorũ cenſu non modò prædictæ continẽtur violæ, albæ, inquam, cœrulcę, pallidæ, uariegatæ & luteæ, ſed etiam purpureæ, quas Martias nuncupamus, uer plerunque nobis aperientes, odoris ſuauiſsimi, & coloris ſanè q̃ iucundi. Si omnes omnium colores unam plãtulam referre cupis, ſingularum ſemina cõfuſa, in tenuem cãnulam, aut detritum linteolum include, & ter- Viola martia. Quomodo una uiolarũ plãta, omniũ colores refe-rat.

ræ optimè ſubactæ ac ſtercoratæ, ut fieri ſolet, depone. Experimentũ mihi ſæpenumero probatum, ſumma cum uoluptate, & pari admiratione miraberis. Sed hîc tacendum non eſt, quòd ſpectatiſsimus uiolarum flos, niſi quotannis ſitum loci mutare condiſcat, in humilem ac degenerem floſculum, minúſque odoratum deficere ſolet.

Medica.

Purpureã uiolã omnibus ſuis partibus refrigerare.

TArentinus in ruſtica Græcorũ agricultura & itẽ medicina exercitatiſſimus, ſcribit folium purpureæ uiolæ refrigerare, & ob id inflammationibus accommodum eſſe: perinde atque oleum ex ipſa uiola compoſitum: quòd etiam febricitantibus ſuo refrigerio ſummè auxiliatur. Crapulam & capitis grauedinẽ efficaciter diſcutiunt, occipitio impoſitæ uiolarum coronæ, Valétque illarũ aqua mitigandis anginis. Luteæ & aliarũ omnium à purpurea frutex, tenuium eſt partium, & maximè flos: qui ſiccior, q̃ uiridior, & antiquior, q̃ recentior magis calet. Ex quo decoctum illius menſes efficaciter mouet, ac ſecundas, fœtúmq; mortuũ elicit. Reliqua ex medicorum libris petenda ſunt.

Grauedo & angina.

Mẽſtrua, ſecundæ, & fœtus mortuus.

Ocimi & Amaranti cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XIX.

HOrtorum plantas odoratas & coronarias, tam edules quàm non edules cum fruticibus nunc demum aggredior, gradum mihi faciens primùm ab hortenſi ocimo (nam aliud eſt pabulare ocymum & ſegetarium) quod uſque adeò notum eſt, ut perraræ ubique ſint ędium feneſtræ quæ illo longè latéque non redoleant. Huius tria uiſuntur genera: unum foliis amaranto maioribus: alterum, foliis & ramulis multò minoribus: tertium minutis & anguſtis: quod ab odoris fragrantia & ſuauitate Italis baſilico gentile nuncupari vulgò ſolet: & à Serapione garyophyllatũ ab inſigni odore. Vnde etiam ozimum rectè dici ac ſcribi poſſe contendunt multi, ut ſit ab ózo quod eſt redoleo. Recentiores Græci qui de re herbaria ſcripſerunt, Pſellum ſequuti, baſilicum id eſt regium appellãt, quod nomen apud nos paſsim uſurpatur. Sic fortaſſe dictum quòd in ſolis regum hortis aleretur olim: uel quòd regibus ob odoris præſtantiam dignum eſſet. Teporem hæc planta deſiderat: cuius ſemen ubi obrutum erit, paucula uel cylin-

Ocimum duplex.

Ocimi hortenſis genera tria.

Ocimũ unde dicatur garyophyllatũ, ozimum & baſilicum.

Quomodo ſerendum & tractandum ocimum.

dro, aut aliter, ſedulò inculcari debet. Nã ſi ei terram ſuſpenſam relinquis, ad corruptionem inuitas, ut ſcripſit Columella. Satorum omnium celerrimè prouenit: putántque maturiùs erumpere ſi inter initia feruenti aqua fuerit conſperſum. Quidam aceto perfundi iubent, ſi hyeme inclinante ſeratur: nam illius imbre rigatum, citiùs naſci creditur. Plinius ei tantùm aquã meridianam dandam præcipit: cùm cęteris oleribus horæ rigandi ſint matutina atq; ueſpera, ut libro primo admonuimus. Vbi ad palmi altitudinem uenerit, rectè præciditur: licet ferro cum ruta, menta & cunila, tangi diligenter uetuerit Sabinus Tyro libro Cepuricon ſeu hortenſium quem Mecœnati dicauit. Sub canis exortũ ac ſi morbum ſentiret, aut aſtrobolian expalleſcere deprehenditur. De quo rem miram narrat apud Palladium Gargilius Martialis (qui à Seruio in Georgicis Virgilianis, de re hortenſi librum ſcripſiſſe traditur) nimirum quòd modò purpureos flores, modò albos, modò roſeos parit. Sed maiore admiratione dignum arbitror quod ſcribit Plutarchus, ſuccinum ſolos ocimi ſurculos à ſe àbigere, cùm leuiſsima quæque, & quiſ-

Ocimũ aqua feruenti & aceto gaudere

Ocimũ ferro tãgi recuſat.

Ocimi ſurculos ſuccinũ abigere, reliquos trahere

quilias omneis, attritu excalfactum, repentè moueat, & ad ſe pelliciat. Eſt & prodigio non minore dignum quod Theophraſtus prodidit, ocimum lętiùs prouenire, ſi cum maledictis ac probris ſeratur. Quod etiam Plinius affirmat, & fortaſſe Perſius hoc ſenariolo teſtatum uoluit: Res mira & notanda.

Cùm benè diſcincto cantauerit ocima uernæ.

Refert ille idem Plinius Chryſippum medicum grauiter ocimum increpuiſſe, & ob id hominibus fugiendum præcepiſſe, quòd capræ illud aſpernentur. Quæ cùm cæteris pabulis omnibus auidiſsimè ueſcantur, ab hoc uno etiam famelicæ diligenter abſtinēt. Quod & à Sotione geoponico Græco adnotatum fuiſſe inuenio. Qui etiam ultra hæc aſſerit, inſanos fieri qui ocimo utuntur: additque eum qui manducauerit, ſi eo die à ſcorpione feriatur, ſeruari non poſſe. In quem & Chryſippum pugnare uidetur Plinius, ſcribēs capras libenter ocimū eſſe, nec cuiquam mentem motam qui illud manducauerit: quin & terreſtrium ſcorpionū ictibus ex uino & pauco aceto ſumptum ſalubriter mederi. Dioſcorides ex Afrorum & Græcorum placitis aliud uidetur proferre: nimirum eos qui ocimum e-

Capras ocimum etiam in fame aſpernari.

Sotionis & Chryſippi ſētentia à Plinio impugnata.

Ocimũ ſcorpionibus aduerſari.

derint ſi à ſcorpione feriantur, nullo conflictari dolore. Has controuerſias nonnulli componere ſatagentes, omnia ad tertium ocimi genus referenda cenſent: & ad incópoſitum, profuſúmq; illius uſum & eſum. Vt ut fuerit, experiũdo ueritas eluceſcet, alioquin obſcura. Quam tamen arbitror te in dubio malle relinquere, quàm periculum temerè ſubire. Autor eſt ille idem Sotion commanſum ocimũ & in Sole poſitũ, ſcorpiones gignere: uel, ut legunt Dioſcorides & Plini9, uermiculos aut uermes, qui fortaſſe in ſcorpiones tandem tranſeunt. Quod ſanè mirum eſt, cùm dixerimus illud ſcorpionibus aduerſari. Subdit idem Sotion fœminis ocimum tanta antipathia pugnare, ut ſi pultario aut patinę inſcia muliere integrum ocimum cum radice ſupponatur, futurum ut cibo nunquam manus admoueat priuſquam ſubductũ ſit: ex quo miſodulon uocari credit. Diodorus in Empiricis pediculos creare tradit, ſi quis eo largiùs utatur, ob excremẽtitiam humoris ſuperfluitatem quo imbuitur. Quinetiam uolunt nonnulli, ut ſcribit Plinius, ad huius manipulum cum decem cancris marinis uel fluuiatilibus tritum, ſcorpiones à pro-

Ocimũ quomodo ſcorpiones gignat.

Ocimũ fœminis aduerſari, & pediculos creare.

Ocimũ ſcorpiones congregare.

ximo omnes conuenire. Cæterùm, Galenus non cenſet eos audiendos qui promittunt ocimi trituram fictili nouo inditam & operculo ueſtitam, intra paucos dies ſcorpiônes gignere: maximè ſi olla ad Solem quotidie incaleſcat. Sit pro capitis huius colophone quod apud Theophraſtum legi, nimirum ocimum quandoque degenerare in ſerpillum, aut ſiſymbrium, ut uult Palladius: præſertim ſi loco ſatum fuerit Soli expoſito, aut tranſplantatum. Quæ res etiam uetuſtate illi ſolet contingere. Hieronym. Cardanus ſcribit, ocimū prima Luna tritum & in nouam ollam inditū, ſub plenilunio ab altero capite flores emittere: quod ſi duplicato tempore ſub terra defodiatur, ſtrifiones generabit: neſcio an ſcorpiones ſcriptum oportuit.

Ocimi degeneratio.

Mira ſi quidē uera.

Amarantus pedali altitudine creſcit, caule ferulaceo & ſubrubente, foliis ocimo longioribus, ſpica purpurea ueriùs quàm flore, prorſus inodora, ſed qua nihil aſpectu gratius ac iucundius dari poſsit. Nam Tyrias purpuras ſuo rutilanti & flammeo nitore uincit: adhæc coccum quoduis, ſiue ſaturatū fuerit, ſiue dilutum. Ex quo Gallis Paſſeuelutum vulgò nuncupari ſolet,

Pulchra deſcriptio & pictura amaranti.

Amarāti mira uenuſtas. quia cum holoſerico coccineo, quod Carmeſinū dicunt, de coloris præſtantia certare uidetur. Itali Fiorueluto appellant. Spica purpurea Plinio ueriùs dicitur quàm flos, ſolo colore commendabilis, abſq; ullo, ut monuimus, odore. Gaudet decerpi, & quo frequentiùs legitur, hoc lætiùs renaſcitur: mirúmq; illud eſt, cùm defecere cūcti flores, madefactus aqua reuiuiſcit, & hybernas coronas pulcherrimè nectit. Qua ratione in fictilibus ſeri ſolet à uirgunculis, nomine Amaranti donatus, ꝙ nō marceſcat: ita Græcam nomenclaturam uſurpante Latio. Puellæ, furni tepore ſiccatum illum ad coronarios hyemis uſus recondere non cunctantur. Philoſtratus ex Amaranto ſepulturas coronari ſolitas affirmat: idque Theſſalos inſtituiſſe primos ad tumulum Achillis. Sed hæc de Amaranto ſatis: qui licet ad odoratas hortorum plantas non attineat, his nihilominus illum aſcribendum duxi, ob floris præſtantiam coronamentis ſanè quàm aptam & ubique receptam.

Vnde dictus amarātus, & eius uſus.

Medica.

PArum ueteribus de ocimo conuenire uideo, utilé ne ſit an noxium cibis.

Chryſippus medicus antiquiſsimus caco-ſtomachum eſſe dixit. Galenus & Paulus Aegineta ob humorem excrementitium internis partibus officientem cibis abdicarunt (quod de immodico uſu intelliges) non tamen exteriùs damnarunt. Qui contrariam opinionem tuentur Dioſcorides & Plinius hæc ceu commentitia rident, aſſerentes ſtomacho prodeſſe, quòd eius inflationes diſcutiat ex aceto ſumptum. Sanè ſicuti uſum eius largum & liberalem nocere arbitror, ita ſobrium & temperatum iuuare credo. Nam ſi quis eo perinde atque cæteris oleribus affatim & prodiga manu utatur, tandem inteſtina ſentiet incommoda. Si uerò parciùs, ac ſi medicamentum eſſet, interna percipiet commoda. Ventrē remollit, flatus excutit, lotium mouet, ac lactis prouentum mulieribus adfert. Tritū & naribus inditum ſternutamenta ciet: quibus inſtantibus conniuere oportet. Odoratu triſtes exhilarat, ac timidos animat. Verrucas mixto atramento ſutorio tollit. Venerem ſtimulat: ex quo tam equis quàm aſinis admiſſuræ tempore utiliter ingeritur. Vſu quoque compertum eſt ex aceto ſalutare eſſe deficientibus: adhæc, caput do-

Ocimum cacoſtomachū: de quo uariæ ſententiæ.

Inflatio ſtomachi.

Vēter, flatus, lotiū, lac & ſternutamētum.

Verrucæ, Venus & capitis dolor.

lentibus cum roſaceo aut eodem aceto, maximè à cauſa frigida. Quibus Dioſcorides addit cum polline polentæ, aceto, & roſaceo illitum, pulmonum inflammationibus auxilio eſſe, eiúſque ſuccum deſtillationes exſiccare: & ſemen potum difficili urinæ auxiliari, ac atram bilem gignentibus, opem adferre ſummam.

Pulmonũ inflãmatio, deſtillatio, dyſuria & atra bilis.

Amaranto, ex recentiorum medicorũ iudicio, facultas ineſt frigida & ſicca: proinde flos eius potus dyſentericos & cœliacos iuuare traditur: adhęc menſium abundantiam cohibere, & albas uteri fluxiones. Quinetiam cruenta expuentibus prodeſt: præſertim ſi in pulmone uel pectore uas aliquod fractum fuerit, ut ſcribit And. Matthiolus. Non deſunt qui tradant ſtomacho aduerſari, licet cum uino fluxiones ſiſtat.

Dyſenteria, menſes, cruẽtum ſputum, & alia.

Saluiæ, Libanotidis ſeu Roriſmarini, adhæc Satureiæ, Hyſſopi & Fœniculi cura, auxilia, & ſecreta.

Cap. XX.

TAm nota eſt hortenſis ſaluia, ut nulli prorſus hodie reperiãtur horti in quibus illa paſsim non ſpectetur. Frutex eſt oblongus, ſurculoſus, quadrãgulas habens &

Saluiæ hortenſis deſcriptio pulcherrima.

bens & candidas uirgas, folia longiuſcula, ſcabra, hirſuta, albicantia, & uehementer odorata, ſed utcunque uiroſa: purpureo in ſpica flore, qui aquilini roſtri falcatā ſpeciem præ ſe fert. Eā quæ folio eſt leuiore, contractiore & minùs ſqualēte, nobis Frāca ſaluia, & ſaluia minor nūcupatur. Quæ uerò ſolidiore conſtat & ſcabriore, adhæc latiore ac ſi cultum ſenſerit, vulgaris ſaulgia dicitur, & ſaluia maior. Seritur in hortis ſemine & ſurculo: cuius fruticem olitores lixiuij cinere muniunt, teſtantes lętiorem ſic prouenire. Apricum amat locum, quanquam frigora non abhorret. Vnde hybernis temporibus & uiuere & iucundè uirere percipitur, etiā ſi minimè operta fuerit. Qua tempeſtate, olerum premente penuria, iuribus paſsim innatat. Quomodo ſeratur & colatur ſaluia, frigorum patientiſsima.

Libanotis, quam officinæ & rura Rorēmarinum appellant, & qua coronas ubiq; nectimus, folium fert tenue in exilibus uirgis, crebrum, oblongum, & gracile, pinnatum, herbaceū infrà, canū uerò ſuprà: hoc eſt intus candicans, & extrà uiride ac ſtriatum: flore cœruleo, cui odor ſuauis ineſt, reſinam aut thus utcunque ſpirans. Frutex eſt topiarius, & idem, ut diximus, Roriſmarini hiſtoria & pictura. Roriſmarini uſus.

coronarius: quo Narbonenſis Prouinciæ tractus adeò ſcatet, ut ibi lignum aliud ferè non uratur. Apud nos areas hortorum topiario opere eleganter conueſtit: ita ut nullum non animal ſuffragante olitoris mangonio confingat. Democritus in ſuis georgicis Græcis ſerendum præcepit uiui-radice & ramis auulſis: ſic ut in terram depacti humentur. Planta hæc nullũ ſolum reſpuit, quæ tam iucundum ac gratum iaculatur odorem, ut quos animus defecerit, illico recreare poſsit.

Quomodo ſerendus roſmarinus.

Satureia, Gallis ſarrieta & thymbra dicta, in aſperis gracilibúſque locis naſcitur. Frutex eſt pedali altitudine, ſurculoſis utrinque coliculis ſtipatus: odore, ſaporéq; gratiſsimo: & floſculis per interualla ex purpura candicantibus, quibus ualdè oblectantur apes. Paulus duo genera fecit, ſylueſtre ad eadem quæ thymus pollens, & ſatiuum quod uiribus ignauius eſt, ſed uſui cibario & gratius & aptius: quapropter in hortis frequens eſſe ſolet ad condienda obſonia: illud medicinis commodius, hoc cibis utilius. Non ſum neſcius Columellam ſentire thymbram à ſatureia nonnihil diſcrepare, noſtratémque cunilam cum ſatu-

Satureiæ deſcriptio.

Satureiæ genera duo.

Satureia & cunila Columellæ eadẽ.

teia confundere, uel pro ea potiùs uſurpare. Quod uiderint eruditi: nam noſtrum hîc non eſt iſtas componere lites.

Hyſſopus planta eſt fruticoſa, altitudine pedali, folio cunilæ, floribus purpureis thyrſos ſpicæ ueſtientibus. Quæ Gallis uel hoc nomine nota eſſe ſolet, quòd in uſum condimentarium ueniat, & recentibus fabis dum elixantur, aut friguntur, iucundè remiſceri ſoleat. Locum deſiderat neque pinguem, neque ſtercoratum, ſed apricũ. Seritur ſemine & plantulis, quę ubi prehẽderunt, uiuaciores eſſe ſolẽt, quàm ut hyemem ac niues reformident. Hyſſopi hiſtoria & uſus. Gelu ac niues hyſſopũ ſuſtinere.

Fœniculum hodie omnibus hortis ualde innoteſcit: ferulacei generis eſt, in eam altitudinem plerunque aſſurgens, ut hominis proceritatem exuperet. Caule cõſtat geniculato, fungoſa intus medulla, & leui exterius cortice. Eſtque planta tota odorata, muſcarium gerens in ſummo rotundum, amplum, luteum & in orbẽ radiatim circinatũ, in quo ſemen nudũ dependet abſq; cuticula aut folliculis. Locũ amat apricum & modicè ſaxoſum. Radix candida, odorata & eſculenta eſſe ſolet. Plantam hanc ſerpentes nobilitauerunt: nam guſtatu eius Fœniculi pictura elegãs. Quis loc⁹ fœniculo aptus, & cur à ſerpentibus ſit nobilitatum.

ſenectam exuere traduntur, & oculorum aciē ſucco reficere, aperto ac inciſo caudice. Vnde intellectum eſt, ut ſcribit Plinius, hominum quoque caliginem præcipuè eo releuari. Noſtrates folia fœniculi uirentia panibus & placentis quandoque ſubſternunt in clibano, ad odoris & incruſtationis gratiam. Adhæc piſces iis infarciunt, præſertim marinos, ad conciliandam ſaporis ſuauitatem, & fallendam marinæ auræ graueolentiam, delicatulis palatis aſpernabilem ac moleſtam.

Fœniculi uſus non ſpernendus.

Medica.

QVi hæc protulit & ſcripſit,

Cur morietur homo cui ſaluia creſcet in horto?

nę ille eximias ſaluiæ dotes ac facultates ad unguem nouiſſe mihi uidetur. Salutaris enim ad multa eſſe ſolet, unde illi fortaſſe nomen. Ad fœcunditatem imprimis ſummè utilis cenſetur: ex quo Agrippa illam ſacram nòn temerè appellauit: tradidítque leęnas eam quærere & manducare ad conceptus facilitatem. Nec omiſit quòd grauidæ mulieres, ſi fluidæ laxæque fuerint, illa utiliſsimè ueſci poſſunt: nam conceptum retinet, ac uitalem reddit. Quòd ſi ſucci huius heminam cum

Fœcunditas & conceptus.

Pulchra & notatu digna

modico ſale, quarto à ſecubitu die mulier potauerit, deinde uiro poſt horæ quadrantem ſeſe commiſcuerit, proculdubio concipiet. Hinc aiunt in Copto Aegypti poſt ſæuas peſtilentias ab his qui ſuperfuerunt, ad eius ſuccum bibẽdum mulieres coactas fuiſſe, plurimóſque inde fœtus productos. Tradunt medici eam ſuffitam menſes immoderatè fluentes, & omne muliebre profluuium compeſcere. Bibitur utiliter cum abſynthio ad dyſenteriam: fertúrq; emortuos partus appoſita extrahere, & uermes aurium educere. Tutò propinari ſolet ad tuſsim & lateris dolores: prodéſtque contra ſerpentes ex oleo peruncta. Capillum denigrat, vulnerum ſanguinem cohibet, ac tetra ulcera purgat. Cum uino menſes remoratos trahit. Teſtium pruritus extingunt rami & folia, ſi decocto eius foueantur. Dato, inquit Orpheus, ſanguinem expuentibus, ſaluiæ cyathos duos ieiunis cum melle bibendos, ſanguis illico cohibebitur.

Muliebre profluuium, partus mortui, uermes auriũ, tuſsis, & lateris dolor.

Méſes, teſtiũ pruritus, & ſanguinis ſputum.

Libanotis ſeu roſmarinus in aqua decoctus regium ſanat morbum: ſuffitu deſtillationes ac tuſsim ſedat. Et quod illi de multis nobile eſt ac inſigne, eius nidor in

Regius morbus, deſtillatio, tuſsis & peſtilentia.

peſtilentia tutam reddit domum, aëris improbam perniciem ſuffitu diluens.

Vrinę, mẽſes, ueternus, aures, coxẽdix, pulmo & ueſica.

Satureia urinas ciet ac menſes pellit. Herba ipſa cum floribus, olfactu aut coronæ modo capiti impoſita, ueternoſos excitat. Succus cũ roſaceo auribus inſtillatur: & cum triticea farina coxendicibus utiliter illinitur: medetúrque cum uino pulmonis, thoracis, ac ueſicæ uitiis. Pulices cum aqua trita & reſperſa necat: purgat à partu optimè mulieres, ac marceſcentes coitus ſtimulat: quare à Satyris ſalacibus nomen traxiſſe dicunt. Nec eſt omittendum quòd uentriculi coctiones adiuuat, & eius faſtidia diſcutit. Naſcitur ſupra ſatureiã quidpiam quod cirrorum modo comas eius & ramos crebro uolumine cõplicat, ſæpenumero purpuraſcens. Vocatur à Paulo epithymbron, atram bilẽ perinde atq; epithymum exigens ac uacuans.

Pulices, partus, coitus, uentriculus & atra bilis.

Epithymbrõ.

Hyſſopus cum uino cocta & gargariſſata, anginæ medetur: bibitúrq; ad ſuſpiria. Cum fico lieni prodeſt, & ad ulcera manantia eſt efficax. Quadrupedum ſcabiem curat ex oleo: & cum aqua melle, fico & ruta peripneumonicis adeſt: adhæc tuſsibus uetuſtis, orthopnoïcis, pleu-

Angina, ſuſpirium, lien, ulcera, peripneumonia, orthopnœa, pleuritis & deſtillatio.

riticis & deſtillationibus obnoxiis : ut interim non omittam quòd ętiam tineas in aluo necat. Decoctum eius cum aceto mulſo lentorem pituitæ, craſsitudinéſque diſſecat, & per inferna abigit. Cum fico & nitro ad lienem & aquam intercutem probè illinitur. His addendum quòd hyſſopo cum aqua feruenti ſugillata emendãtur: & aurium inflationes uaporis eius ſuffitu diſcutiuntur, dentiúmque cruciatus miteſcunt, ſi illius decoctione tepida cum aceto colluantur: maximè ſi à cauſa frigida fuerit dolor excrucians.

Liẽ, hydrops, ſugillata, aures, & dẽtes.

Fœniculi ſemen ex aqua tritum nauſeam ſedat in febribus: adhęc æſtus ſtomachi compeſcit, éſtque pulmonibus ac iocinori laudatiſsimum : uentrem ſiſtit cùm modicè ſumitur, & urinam excitat, ac tormina ſi toſtum fuerit mitigat. In lactis defectu potum mammas implet : idémque præſtat, ut vult Dioſcorides, ſi cum ptiſſana propinetur: imò uerò ſi herba ipſa exhibeatur. Decoctum comæ renum doloribus prodeſt, eò quòd urinam concitet: ualet ad idem radix cũ ptiſſana: quæ etiam hydropicis cum uino pota, necnon conuulſis mirè prodeſt. Folia utiliter illinuntur ex ace-

Nauſea, æſt' ſtomachi, pulmo & iecur.

Renes, lotiũ, hydrops, conuulſio, tumores.

to tumoribus ardentibus. Sed de multis hîc tacendum non arbitror; quòd fœniculum quomodocunq; hauſtum geniture abundantiam promouet: eſtq; pudendis amiciſſimum, ſiue ad fouendum radice cum uino cocta, ſiue ad illinendum, eadem cum oleo trita: plerique illa etiam utuntur cũ cera ad ſugillata. Eadem cũ melle illita morſibus canum medetur. Fit ſuccus è ſemine adhuc lacteſcente & muſteo, unà cum foliis, ramis & cauliculis tenellis trito & ſimul expreſſo, qui in Solè ſiccatus utilis eſſe ſolet medicamentis quæ parãtur ad excitãdam oculorum aciem. Fit etiam è radicibus prima germinatione cõtuſis. Alij caulẽ dum floret demetunt, & igni admouent, ut caloris ui exudantem uice gummi liquorẽ excipiãt. Is oculis multò efficacior, & prçſtantior eſſe traditur, q̃ ſuccus præcedens.

Pudendũ, ſugillata, morſus canis.

Medicamẽtum ad oculorũ aciem.

Notanda pro oculis.

Lauandulæ, Menthæ, Thymi ac Solſeſequij, ſeu Calendulæ cura, auxilia, & ſecreta. Cap XXI.

LAuandula quæ & Pſeudonardus dicitur, duorũ apud nos generũ cernitur. Vnũ altiùs adoleſcẽs, & maiorẽ odorẽ ſpirans: quod quia nõ minus placet q̃ nar-

Genera duo lauandulæ.

dus, idcirco apud nos ſpicę nomē ſibi arrogauit, ex quo aſpicū vulgò nūcupatur. Alterum tum amplitudine, tum odore eſt minus, quod quia balneis & hominum lauacris expetitur, clotáque omnia, ſi permiſceatur, odoris ſuauitate commendat, lauanda & lauandula nominari ſolet. Illud mas, hoc fœmina multis eſſe creditur. Frutex eſt ubiq; naſcens, folio craſſo, carnoſo & anguſto, cui color languidus ad candidum uergens, frequentibus ſpicis in ariſtas ſparſim purpuraſcētibus, & alicubi albicantibus illuſtratur. Gaudet apricis & petroſis locis, tanta ſuauitatis fragrantia præſtans, ut omnes flores quibus remiſcetur, odoris iucunditate prouocet. Qua dote ueſtibus inſeritur, & ſcriniis commēdatur. Vterq; frutex perpetua coma caneſcit: cuius ſpicata cacumina, & tonſiles uertices manipulatim in ſcopas & muſcaria cōcinnatos uēdere ſolent ruſtici ad uarios odorum uſus, ubi Solem aliquandiu ſuſtinuerint. Hodie & bigis & clitellis aſinariis per æſtatem Lutetiæ uenales uicatim proclamantur, & paſsim exponuntur. Narbonenſis Prouincia utroque genere eſt fœlix, tam campis quàm mōtibus. Falluntur in-

Lauandula unde dicatur, & eius pictura.

Loca lauandulæ accommoda: ubi de eius odore.

Lauandulæ ſpicata muſcaria, & eorum uſus.

Lauãdula alia eſt à nardo Celtica. ſigniter qui pro nardo Celtica uſurpant lauandulam: nam longè alia eſt planta, ut alibi ſcribemus.

Menthæ pictura & deſcriptio. Mentha nomen in Gallia retinet, & à plerìſque Romana cognominatur, præſertim quæ eſt hortenſis: cauliculos gerit lentè punicanteis & odoratos, flagellis lanugine pubeſcentibus, folio ſiſymbrij, ſed longiore & molli, æſtate herbaceo, hyeme ſubflauo, & ubiq; odorato: cui purpureus flos circa cauliculorum faſtigia ſpicatur.

Mẽthæ ſatio & uſus. Iuxta fontes rectè ponitur, cuius ſi fortè ſemina defecerint, licet de noualibus ſylueſtre mẽthaſtrum colligere: & inuerſis cacuminibus deponere: nam ita feritatẽ exuet ac edomabitur. Planta hæc ſemel ſata pluribus annis reſtibili fertilitate durat, grato mẽſis odore cùm in iuſculis, tum acetariis & pleriſque condimentis. Hanc ferro non expedit tãgere, ut alibi docuimus.

Menthæ locus aptus. Apricũ locum amat: ſed non ualde pinguem, nec ſtercoratum: ſeritúrque planta, uel radicibus, æſtate uirens, hyeme uerò flaueſcens.

Mentha duplex. Galenus duplicem fecit: unã hedyoſmum ac ſi odoratam mentham dicas. Alteram inodoram, quam calamintham, alij mẽthaſtrũ appellãt. Hæc fera eſt & ſylueſtris,

illa mitis & ſatiua : quæ cultus mangonio humorem ſibi aſciſcit, ex quo Venerem ſtimulare traditur: quod eſt omnium commune quæ ſemicocto humore ac ſpirituoſo & flatuoſo participant. Quæ res problematicum hoc Ariſtotelis adagium ſoluet, cur mentha belli tempore nec edi, nec ſeri debeat. Hoc enim cibo largè ueſcentes in libidinem ruunt, quæ corpus & uires frangit, ac animos eneruat. De mēthaſtro, ſeu ſylueſtri mentha, quam nonnulli ſylueſtre pulegium uocant, hîc nihil ſcribam niſi quòd foliis eius manducatis & impoſitis, Plinius elephantiā ſanari affirmat. Quod magni Pompeij ætate fortuito cuiuſdam experimento facie illita, compertum fuiſſe ſcribit.

Cur mentha belli tēpore nec edi, nec ſeri debeat.

Mēthaſtri uires in elephātiam.

Thymus & ſi magis cōuenire uideatur curantibus aluearia quàm hortos, nihilominus de illo hîc ſcripturi ſumus, quòd cōdimentorum & coronarum cauſa, etiam in hortis ſtudioſè colatur. Duo ſunt eius genera. Vnum candidum lignoſa radice in collibus naſcens, quod præſtātiſsimum eſt. Alterū tam ſpecie, quàm flore nigrum, quod Aëtius cibis dānauit : nam intus receptum facilè computreſcit, & biliosos hu-

Thymi duo genera.

Hortēſis thymi pictura.

mores creat. Qui triuialis eſt, ſurculoſus frutex & dodrantalis eſſe ſpectatur, odore ſuauiſsimo, multis foliis iiſque immortalibus comatus: floſculos gerens ex purpura candicantes, & capitella cōplicatarum formicarū ſpecie. Vulgus Gallorum Thyn nuncupat: pleriq; maioranam Anglicam. Gracili ſolo & petroſo lętius prouenit: unde neque pinguem, neque ſtercoratum, ſed apricum deſiderat locum. Semine & planta proſilit, imò uerò & flore ſato naſcitur, ut perhibet Theophraſtus. Apiarij eo largè floreſcente prouentum mellis uberrimū certo ſperant augurio. Nam flores apibus amiciſsimos creat, qui colorem & odorem melli addunt. Hinc Virgil.

Locus thymo accōmodus: adhæc eius ſatio.

Thymus apibus gratiſſimus.

-redoléntque thymo fragrantia mella.

Hìc non omittendum, ex eodem Theophraſto, quòd deſtruitur perítque flos thymi ſi imber inceſſerit.

Hortēſe ſolſequium nō eſſe heliotropium.

Solſequium officinis Calēdula, & vulgo Solſia nuncupatum, falsò à multis heliotropium eſſe exiſtimatur, ſiue maius illud fuerit, ſiue minus. Non quòd Solem non ſequatur, ut mox dicemus, ſed quòd pictura ei planè repugnet. Noſtratibus itaque Solſia nominatur: quaſi ſolſequiā di-

cas. Fruticoſa eſt planta,cauliculo dodrã-tali, folio longiuſculo, flore ſpecioſo, cro-cato & odoris non ingrati: ex quo in coro-namenta paſsim uenire ſolet. Naſcitur po-tiſsimùm in cultis:adhibetúrque & condi-mentis & acetariis. Semen haud dubiè ſcorpionem imitatur, maximè quâ conti-netur in uagina. Vnde ſcorpioïdem quidã eſſe putarunt, ſed ineptè, cum notæ ſcor-pioïdis illi non ſubſcribant. Calendula a-pud herbarios dicitur, quòd ſingulis ferè mẽſium calendis florere, uel (ut aliis pla-cet) fruticare deprehendatur. Ruſticorum horologium quibuſdam nuncupari ſolet: quòd matutinas & ueſpertinas horas de circumactu illis indicet. Alij Solis ſpõſam dixerunt, & ſolarem herbã, quòd eius flo-res Solẽ ab ortu per meridiem in occaſum ſequantur, & notabili conuerſione comi-tentur: ita ut quacunque cœli parte ſedem teneat ille, in eam conuerſi ſpectẽt: eóque, etiam nubilo aëre dirigantur: ac ſi ſpiritu eius recrearẽtur, uigerẽt & agerentur: tã-tus ſyderis amor eſt: noctu eius deſiderio, quaſi mœrentes, contrahuntur, & meridie ſeſe undiq; explicant, ac ſi ſponſum obuiis ulnis amplecti ſatagerẽt. Sed de his abũdè

Solſequij pi-ctura pul-chra.

Cur ſolſe-quium calẽ-dula dicatur, & ruſticorũ horologiũ.

Cur ſolſe quium Solis ſponſa, & ſo-laris herba dicatur.

Mirus ſolſe-quij amor er-ga Solem.

ſcriptũ in noſtris naturę Arcanis,& alibi.

Medica.

Cerebrum, conuulſio,uẽtriculus, iecur, liẽ, uterus,mẽſes & ſecundæ.

LAuãdula omnibus cerebri frigidis affectibus ſummè confert, ac conuulſis & reſolutis mirè auxiliatur. Ventriculum roborat, & iecur ab infarctu liberat. Quin & obſtructos lienes ualde iuuat, ac uterum calefacit, & menſes ſecundáſque educit. Fit è floribus ſtillatitium oleum uitreis organis, quod unguentarij oleum de ſpica vulgò nuncupant: odoris adeò penetrabilis & ualidi, ut cætera odoramenta ſuperet ac obtundat. Quò fit ut extra officinas & myropolia illud aſſeruent aromatarij, ne moſchi, ambari, zibbeti, aliorúmque unguentorum & aromatum ſuauitatem intercipiat. Valet ad eadem quæ planta ipſa, & multò præſtantiora, non exponenda nec publicanda omnibus.

Olei de ſpica uis odoratiſsima & mira.

Vulnus,lac& generatio.

Mentham ſcribit Florentinus, georgicę diſciplinę apud Græcos profeſſor eximius, uel ob id inutilem eſſe, quòd vulnerato exhibita, vulnus ſaneſcere & cicatricem ducere prohibeat. Si in lac proiiciatur, neque coaleſcere, neq; ſpiſſari permittet: etiam ſi ei coagulum remiſceatur. Eadem ui generationi reſiſtere tradit. Alij cõtrà, perquàm

ſalubrem haberi defendunt. Si mammis fa miliariter acceſſerit, nec coire lac patitur, nec denſari, quare lactis potionibus cõſultò additur: ne eius coagulatione periculum ſtrãgulationis immineat. Singultus & uomitiones cũ ſucco granati ſiſtit, ut Democritus in ſuis adnotauit Georgicis. Cum amylo ex aqua pota, cœliacorum impetus fręnat, ac ſanguinem, mulierúmque purgationes immodicas cohibet. Vlcera in capite infantium ſanat. Huius odor animum excitat, & ſapor auiditatem in cibis. Recẽtis ſuccus ſpiritu ſubducto narium uitia emendat: qui etiam in capitis dolore, temporibus utiliter illinitur. Idẽ cũ aceto ſanguinis fluxiones internas continet ac ſiſtit. Quin aiunt plantam ipſam impetigines, uel ſi teneatur tantùm, prohibere: ac ſtomachum ualde iuuare, & in condimenta pluribus modis uenire.

Mentha lac coire nõ patitur.

Singultus, uomitiones, cœliaci, menſtrua, & ulcera infantium.

Narium uitia, capitis dolor, fluxus ſanguinis, impetigo & ſtomachus.

Thymi decoctũ cum melle orthopnoicis & ſuſpirioſis ſummè prodeſt: ualétque plurimùm ad quęuis pectoris uitia excreãda. Remoratos fœminarum menſes, & enectos partus, ſecundáſque pellit, ac urinas promouet. Thymos & uerrucas herba ipſa tollit, necnon iſchiadicis cum uino &

Orthopnoici ſuſpirioſi, & pectoris uitia.

Menſes, urinę, partus uerrucę, iſchias & oculi.

polenta medetur impoſita. Oculorum claritati in cibo multùm etiam conferre creditur. Sed ea modicè utendũ eſt, quoniam excalfacit. Datur optimè comitialibus: quos correptos, olfactu eius excitari ſæpè uidimus. Quin & illos dormire aiunt oportere in molli thymo. Folia trita & lanę inſperſa, utiliter luxatis ex oleo apponuntur, & ambuſtis, ex adipe ſuillo efficaciter illinuntur. Contra podagram, etiam quæ omnino motum interceperit, opportunè exhibebis aridi thymi puluerem cum uino generoſo. Cæterùm uitari debet is thymus qui niger eſt: & eligi qui flore cœruleo, uel albo inſignitur.

Comitiales, luxati, ambuſti, & podagra.

Thymus niger uitãdus.

Solſequij flos ex uino potus menſes ciet: ſed multò efficacius herbæ ſuccus: quo in dentium dolore ſi os cum tantillo uini, uel aceti calidiuſculi colluatur, præſentaneum adfert remedium. Idem præſtat folium utcunque digitis remollitum, & dẽti crucianti appoſitum: ſed illud igni oportet antè admouere. Quia frigidum, ut uenerandus ille medicinæ parens Hippocrates uerè ſcripſit, neruis, oſsibus, cerebro, dẽtibus & ſpinali medullæ ſummè inimicũ, ac ualde infenſum eſſe ſolet.

Mẽſes & dẽtium cruciatus.

Frigidũ neruoſis partib' omnib' ſummè inimicũ.

Ve-

Vettonicæ coronariæ, & Sampſuchi ſeu Maioranæ cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XXII.

VEttonica coronaria (inter flores ſuperiùs deſcribēda) quam Gallorum vulgus à floris figura, ocellum ſeu oilhettum; uel ab odore, garyophylleam nominare ſolet, tantam cum mulierculis iniuit gratiam, ſui odoris iucunditate, & coloris præſtantia, ut perpaucæ reperiātur apud nos, quæ in ſuis hortis, aut fictilibus uaſis, feneſtratim illam cura admodum diligenti nō foueant. Florem omniū ſpecioſiſsimum profert, caryophyllorum odoratu, ſed longè ſuauiſsimo. Quorum alius cocco rutilat, alius ſaturata nitet purpura, alius niueo blanditur colore, alius uerò uermiculato & uario applaudit aſpectu. Omnibus teres, longiuſculúſq; calix conceditur, orbiculo ſuperiore denticulatus, à quo folia prodeunt lentè fimbriata, in quibuſdam frequentiore coma ſtipata, in aliis rariore, ſed profundioribus inciſuris crenata. Quæ cùm fuerint prorſus explicata, radiatum orbem circinant per extrema ſerratum: geminis utrinque emicantibus ſtamineis apiculis. Non deſunt qui ſibi per-

Vettonica mulierculis gratiſsima.

Pulcherrima vettonicę deſcriptio.

Quomodo cōciliatus odor uettonicæ.

ſuadeant, olitores radicibus caryophyllum adegiſſe, uel factis ſtylo foraminibus inſeruiſſe, quò iucundum odorem illum flores alliciant, & caryophyllorum ſuauitatem naribus expirent. Sic ex flore minùs odoro, quàm odoratiſsimus prodiit, humano artificio nouitatis ſemper ſtudioſo. Apud nos ſemine rariùs ſeritur: quin olitores ineunte uere & autũno, ſobolem à radice copioſam eruunt, & patulis fictilibus, aut cadis, ligneíſue ſitulis pangunt in terra, putri fimo ſaturata. Et cũ hyemis gelicidia premunt, ſub tecto locis à frigoribus tutis recondunt. Cum uerò ſerenat cœlum, feruidúſq; Sol illuceſcit, in apertum reuocãt: & ſub dio illic apricari ſinunt. Si inceſſerit pluuia, aliquãtiſper madeſcere permittũt, & cœleſtem imbrem haurire. Sed mirum eſt, quòd tam celebris flos, támq; iucũdus, à ueteribus ſilentio inuolutus fuerit: qui pulchritudine, uarietate, amplitudine & odore, roſa inferior non uidetur: imò uerò cum ea de principatu certat, illi nec colore cedens purpureo, candido, uermiculato, nec etiam odore, niſi quòd à longinquo plus olet recens roſa: cui decerptæ lõgiſsima mora dies eſſe ſolet: uettonicæ in

Quomodo & quãdo ſeratur uettonica.

Vettonica priſcis incognita, quę ne roſis quidem cedit.

quatriduum, & ampliùs, uita uigórq; perſeuerat. Folia inſunt nonnullis quaterna, quiná ue, aliis roſæ modo numeroſa. Prodigij ſimile eſt quod hîc referam. Si ad calendas Octobris, uettonicæ, uiolarum & ſimiliũ plantulas cum radicibus, in uinaceis quibus cortices ſint exẽpti ſepelíueris, aut in fimo equino identidem reparato, flores pulcherrimos tibi edent ſub brumam: atque ita de fragis ac melonibus. Sed à frigore externo ſeruari debẽt: plurimùm uerò cum fœtibus emoriuntur. Autor Hieron. Cardanus. Hinc ſanè admirari deſino, quòd iuuenis ſolebã, dum uettonicam in uinariis cellis & ſubterraneis locis, totam fruticare per hyemen, & fauente loci tepore flores parere obſeruabam. Olitores in hortis multo lætamine paleato illam munire ſolent, ac circunueſtire, ut ab iniuria gelantis, ningentis, aut grandinantis cœli aſſeratur. Nam apricis plurimũ gaudet, ac Solis illuſtratione ſummè exhilaratur. Eſt & admiratione illud dignũ, ꝙ hæc planta uno anno florẽ parit cãdidum, altero purpureum, tertio colorum uarietate promiſcuum. Et quod multò mirabilius dici poſsit: uidimus ramum eundem, ni-

Quomodo uettonica hyeme efflorebit.

Quomodo hyeme ſeruãda uettonica.

ueum, purpureum, ac uermiculatum florem expromere. Quod cultus ſtudio, aut ſoli cõmutantis ubertate, fieri ſolet. Quãquam multos id aſſecutos uidi, defixis in ouillam aut caprinã baccam, uel cannulã fragilem, detritúm ue linteolum, diuerſis uettonicæ ſeminibus arte compoſitis, & terra ac ſtercore diligenter opertis. Nam ſemina illa in unam coaleſcunt radicem, quæ ramos florum uarietate illuſtres emittit. Hoc loco non arbitror prætereundum quòd uettonicæ flos, unguibus detractis, acetum iucundo ſapore commendat, modò in Sole uitreis uaſis maceretur.

Quomodo colenda vettonica, quæ uno ramo flores diuerſos emittat.

Acetum ex vettonica.

Sampſuchus ſeu amaracus uulgò maiorana dici ſolet, nomine à Latinis mutuato: fortaſſe quòd maiore cura ac diligentia ſeratur, colatúrque, quàm cæteræ plantæ. Vel quòd odore perquàm iucundo commendetur, & perpetua uireat coma. Seritur utroque genere, nimirũ ſemine & ramo: eſtque magnoperè uiuax, & cultura nonnunquam arboreſcens: cuius plantæ tranſferri poſſunt. Diocles medicus & Sicula gens amaracum appellauerunt, quod Aegyptus & Syria ſampſuchum. Video ſanè inter utrunque à poëtis & oratoribus,

Cur ſampſuchus maiorana dicatur: & unde.

Dioſcoride item & Plinio nullũ, niſi appellationis nomine, diſcrimen poſitũ fuiſſe: licet in contraria ſint ſententia Cl. Galenus & Paul. Aegineta, multíque recentiorum medicorum, qui longè aliter de amaraco ſentiunt. Sed doctorũ teſtimonio conſtat, hos & eorum ſequaceis, amaracum pro parthenio uſurpaſſe: quod & leucanthen & amaracũ appellari tradit Plinius. Sed lapſus is multo eſt euidentior, quàm ut refelli deſideret: ſiquidem ſampſuchus iucundo placet odore, illorum uerò amaracus ſiue parthenium magnoperè uiroſo faſtiditur. Vnde mulieres uuluæ ſtrangulatui illud ſalubriter odorari ſolẽt. Ex quo matricariæ nomen ei indiderunt. Hîc non licet omittere, quòd mures radicibus maioranæ ualde inſidiantur, ceu medicamentum & auxilium ab his depoſcentes.

Cõtrouerſia de ſampſucho & amaraco.

Priſcos medicos cũ parthenio confudiſſe amaracum.

Medica.

HIc de vettonicæ medicis præſidiis nihil à me expectabis: ꝙ priſci rerũ agri & medicinæ doctores de illa (hortenſi, inquã, & coronaria) ne uerbum quidem ullũ fecerint. Venio itaq; ad ſampſuchum ſiue maioranam, cuius uis excalfa-

Vettonica hortẽſis olim ignorata.

Hydrops, dyſuria & tormina.

ciens eſſe obſeruatur. Decocti iuſculum ad incipientem aquam intercutem potu utilis cenſetur: & iis quos lotij difficultas, aut tormina diſcruciant. Folia arida ex melle illita, ſugillata emendant: & remoratos menſeis ſubdita in peſſo trahunt. Oculorum inflammationes prohibent, & cum polenta tumores. Scorpionibus ex aceto & melle perlita aduerſantur: necnon cum cera luxatis ac torminibus mirè proſunt. Expreſsionis ſuccus narium ſternutamenta mouet, & ob id cerebrum expurgat. Reliqua erunt ex medicorum libris eruenda.

Sugillata, menſtrua, ophthalmia, tumores, luxata tormina & ſternutamentum.

Bellij ſeu bellidis, & Phlogij hoc eſt uiolæ flammeę & inodoræ, adhæc Iridis, cura, auxilia, & ſecreta.

Cap. XXIII.

ETſi duæ plantulæ ſequentes, & earũdem flores in cenſu odoratorum ritè adnumerari non poſsint, ſcribam nihilominus de illis, uel ob id quòd in coronamenta ueniant, & hortorum areas mira elegãtia ueſtiant. Itaque Bellis ſeu bellius trium generum eſſe conſpicitur. Primum in hortis ſeritur, de quo hîc potiſsimùm agemus. Reliqua in pratis & campeſtri-

Tria eſſe genera bellidis.

bus naſcuntur: de quibus nihil à me expectabis, qui hortenſia & nō campeſtria tracto. Venio ad rem. Bellius hortenſis herbula eſt foliis lōgiuſculis ſolo procumbentibus, in cacumine ſubrotundis & ad rotæ modum radiantibus, craſsiuſculis, per ambitum minutim ſerratis, è quorum medio cauliculi prodeunt uilloſi ac flexibiles, flores anno ferè toto geſtantes in cacuminibus uerſicolores ac inodoros, qui barbulis multis circinantur. Ex quibus alij punicei ſpectantur, alij emaculato candore placent, à quo Gallis margaritæ nomen adipiſcuntur: alij uerò mixtis coloribus applaudunt. Bellides omnes noſtratibus Borboniis Paſquetæ appellantur: quòd circa Paſcha (ut opinor) oriri incipiant, uel quòd oculos grato colore paſcant.

Picturæ bellidis pulchra & elegans hiſtoria.

Bellidum colores uarij.

Autoris mirū ingeniū.

Phlogiō uiolæ inodoræ genus illud eſſe mihi uidetur quod Gallicum vulgus Penſeam uocat, folio mercurialis herbæ per ambitū crenato, cauliculo triangulo intus cauo, leniter ſtriato & ex interuallis geniculatim foliato, prodeūtibus ex alarum ſinu pediculis longis, in quorum capitellis emicant uiolæ figura purpurearū ſeu mar-

Violæ inodorę deſcriptio.

tiarum, tribus floſculis ſumma parte latis, atráque purpura ſaturatis, & duobus infernè luteis ac anguſtis, lineolis quinque rutilo ignis fulgore radiantibus exaratis: à quibus phlogij ſeu flammulæ nomen illis, ut reor, inditum fuit. Vere ſtatim poſt purpuream uiolam ſe prodit plantæ huius floſculus, éſtque coronis aptus, odore, ut diximus, nullo, ſed colore ubique commendato: qui plurimùm durat, nam in autumnum. prorogatur: imò uerò tepidioribus locis ubi cœlum arridet clementiùs, etiam hyeme ſpectari ſolet. Venio ad tertiam plantam, flore pulchram & radice odoratam.

Pulchra & notatu digna.

Violæ inodoræ flos lõgæuus.

IRis cuique notiſsima eſt, foliis conſtãs gladioli, ſed maioribus, pinguioribus & latioribus. Vnde quibuſdam Galliæ partibus glaiutum, ac ſi diceres gladiolum, nuncupari ſolet: quòd folium in gladij ſpeciem mucronatum habeat. Caule nititur recto & ſemipedali ex cuius faſtigiis ſingulis inter ſe paribus, flores exeũt labiorũ mutuo inflexu recurui, & coloris uarij: nimirum candiduli, pallentis, lutei, purpurei & cœrulei. A qua uarietate cœleſtem arcũ exprimente, nomẽ cœleſtis lilij

Iris pictura, & unde glaiutum dicatur.

Hortẽſis iridis colores: & unde cœleſte lilium dicatur.

apud herbularios ſibi adoptauit: ac ſi rudimenta quædam arcus cœleſtis uerſicolore linearum diſcurſu, in ſui calathi concauo, ob oculos ſpectantium ponere ſatageret. Rura alicubi flammã uocant: propter eaſdem, ut arbitror, cauſas, quas ſuprà in phlogio, ſeu flãmea uiola protulimus: quæ mihi ſpecimen uidetur eſſe naturæ irin effingere condiſcentis. Radices fundit geniculatas, ſolidas & ſummè odoratas: quas ſub ueris exitum terra erutas, plerique in orbiculatas taleolas diſſecant, & ſiccatas in umbra, filóque tranſſutas penſiles recondunt: aut lixiuio macerant ad exhauriendam & abſorbendam ſucci uim, quo tinearum iniuriis ſunt opportunæ: dein ſiccatas includunt: nam teredines non ſiccæ modò, uerùm & in terra uirides celerrimè ſentiunt. Plerique ità curatas armariis imponunt, ut odore perquàm iucundo ueſtes & lineam ſupellectilem commendent ac imbuant.

Iris flamma quibuſdam dicta.

Pulchra & nõtandã de radicibꝰ iridis.

Radices iridis armariis & rebus illorum odorem conciliare.

Medica.

Bellis trita cum artemiſia ſtrumas efficaciſsimè cõmpeſcit. Laudatur & ad podagras, iſchiada & paralyſim. Vnde nonnulli etiam paralyſis herbam uocarũt.

Strumę, podagra, iſchias & paralyſis.

Fracturæ capitis & vulnera thoracis.

Valet etiam ad capitis fracturas, & thoracis vulnera quæ in pectoris cauitatem penetrant: in quem uſum ſuccus eius potionibus inſeritur.

Phlogij ſeu flammeæ uiolæ facultates hîc à me prętermittũtur, quia ſcriptę (quod ſciam) non extant apud Geoponicos, nec item medicos, ſiue Græci fuerint illi, ſiue Arabes, aut Latini.

Tuſsis, tormina, lienoſi, cõuulſi, perfrigerati & mẽſtrua.

Iridis radici uis ineſt excalfactoria ac extenuans, & ob id cõtra tuſsim efficax eſſe cenſetur: necnon ad digerendã craſsitiem humorum qui ægrè reiiciuntur: qua ratione torminibus medetur. Cum aceto lienoſis, conuulſis, perfrigeratis, & quibus genitura effluit, ſummè prodeſt, & ex uino pota mẽſes pellit ac excretiones faciles reddit. Prætereà lumbis ac coxendicibus ex reſina utiliter illinitur: & naribus admota ſternutamentum mouet: caput purgat, lachrymas elicit, ſomnum conciliat & orthopnœas diſcutit. Oris halitus fœdos commanducata abolet, alarúmq; tædia ac graue uirus emendat. In coxendicum dolore ſuccus recentis utiliter clyſteribus infunditur, & fotus decoctionis fœminarum incõmoda leuat, earum locos emolliendo, &

Lumbi, coxẽdices, ſternutamentum & caput.

contractos reparando. Arida radix eadem tuſa ulcera purgat, ac fiſtulas, ſinúſque replet. Valet etiam farina ad paronychias, & cũ uino ad clauos ac uerrucas. Oſſa fracta cum melle indita extrahit, & nudata carne conueſtit. Lentes emaculat & cutis uitia in facie, dentiúmque cruciatus mulcet, ſi eius decocto foueantur, & ſit dolor à cauſa frigida. Quæ omnia efficaciùs præſtabit Illiricæ iridis radix, quàm quæ nobis vulgaris eſt & hortenſis. Non ſum neſcius curioſulos pleroſque in hoc ſecundo libro deſideraturos hiſtorias hortenſium leguminum, piſorum, inquam, fabarum, cicerum & ſimilium, quæ in hortis apud multos ſeruntur & coluntur. Verumenimuero, quia cũ Cerealibus de his peculiare Enchiridiõ edituri ſumus, ſicuti in præfatiuncula ſcripſimus, idcirco ne uerbulum quidem hîc adnotabimus: nec item de hortenſi uite & pergularia. Nam de uitibus & uinis proprium itidem ſumus exhibituri Enchiridion, ſi per fata, fortunam noſtram & occupationes liceat.

Vlcera, fiſtulæ, paronychiæ, claui, uerrucæ, oſſa fracta, &c.

Autoris honeſta excuſatio, & mira modeſtia.

Abſinthij, & Abrotani cura, auxilia, ac ſecreta. Cap. XXIIII.

SIcut in hoc mundi theatro rerum omnium parens illa, iucundis triſtia miſcet, & dulcibus amara, ita ego in hac hortenſium hiſtoria, ſuauibus inſuauia miſcebo, & gratis ingrata. De abſinthij itaq; & abrotani plantis hîc mihi ſcribendum reſtat, quę tam odore quàm ſapore iniucūdas eſſe nemo neſcit. Abſinthij genera tria eſſe conſtat, unum vulgare, Gallis Aluina uocatum, ac ſi diceres aloïna, ab inſigni amarore aloes quem præ ſe fert. Noſtrates Borbonij Fortum, à forti & uehemēti illius odore ac ſapore nuncupant. Huic Ponticū Galeno maximè ſimile eſſe traditur, à Ponto nomen habens, ubi pecora illo pingueſcere, & ob id ſine felle inueniri autor eſt Plinius. Veteres huius folia paruulis dabant in fico, ut amaritudinem fallerent: aut illitis melle uaſculi labris, quod Lucretius his uerſibus eleganter expreſsit,

Abſinthij genera tria, & unde aluina ſeu fortū dicantur.

Notanda de abſinthij exhibitione.

Ac ueluti pueris abſinthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circum
Aſpirant mellis dulci flauóque liquore.

Alterum genus Seriphium uocant ſeu marinum, cuius ſemine medici uermib⁹ & lūbricis corporis necem moliuntur: & ob id ſemen contra lumbricos nuncupant. Gal-

Semen cōtra lumbricos & barbotina.

licum vulgus barbotinam, & mortem uermium : quas appellationes officinæ egregiè nórunt. Tertium Santonicum dicitur gentili regionis uocabulo: quod ut reliquis minus eſt, ita amarore multò mitius. Hodie in plurimis hortorum areis paſsim ſeri ſolet: imò uerò de coma acetariis remiſceri, ſummo uentriculi & hepatis commodo ac beneficio.

Abrotanũ genera duo.

Abrotanum duorum generum eſſe conſpicitur, unum mas, alterũ fœmina: utriq; amaritudo abſinthij ineſt. Fœmina Dioſcoridi quadam arboris ſpecie fruticat, & ob id multis Cypreſſus appellatur, foliis circa ramulos minutim conciſis candicãs, & auri fulgore corymbis in faſtigio rutilãs, cui odor cum quadam grauitate ſubiucundus adeſſe ſolet, & ſapor amarus. Mas foliis conſtat non uſqueadeò albicantibus, éſtque illius frutex ſurculoſior. Galli Latinos imitati utrunque auronum, duabus literis extritis nuncupant: adhæc ueſtiarium cuſtodem, quòd armariis ſparſum ueſtes à tineis uindicet. Altioſum eſt admodũ tam hoc quàm illud: quare frigus multùm reformidat, Soléque nimio læditur, ſuo ſe cacumine propagans. Theophraſtus radice

Abrotanũ ueſtes à tineis uindicare.

uel auulſo ramulo, potiùs quàm ſeminio germinare prodidit. Sed mirari licet cùm calida dote ſit prædituм, cur frigus tantopere horreat, & æſtũ non ferat. Idem Theophraſtus rationem in infirmitate collocat: nam uiribus tam contra frigus, quàm contra æſtum longè eſt impar.

Abrotanum nec frig' nec æſtum ferre.

Medica.

Dentium & auriũ dolor: adhæc cruditates & thoracis uitia.

ABſinthium decoctũ, uaporis ſuffitu dentium auriúmque dolores tollit: híſque ſi manat ſanies utiliter inſtillatur: potionibus tamen improbatur, ſtomacho & capiti dolorem inferens: quibus proſunt eiuſdem folia admota. Cruditates tollit cum pipere, ruta & ſale: adhæc thoracem purgat cum iride ſumptum: quod de Pontico, & maximè Santonico dictũ accipies. In regio morbo bibitur ſalubriter cũ apio uel adianto, & menſes priuatim cum melle ſumptũ, aut uellere appoſitum trahit: ſanat pruritus, nauſeas maris arcet in nauigationibus potum, uel olfactum, & è regione uentriculi appenſum: quod de Seriphio ſeu marino fœliciter ſum expertus nauigando, aliis qui aderant paſsim nauſeantibus ac uomiturientibus. Capillum denigrat cinis roſaceo unguento permi-

Regius morbus, menſes, pruritus & nauſea.

Capill', ſomnus, uentriculi affectus, ueſtes & libri.

ſtus : ac ſomnos olfactu allicit abſinthium ſub capite repoſitum. Tranſit ſapor eius in uinum, quod uocant abſinthitem, quo nihil præſtantius in affectibus uentriculi. Inſperſum ueſtiariis, ab erodentium iniuriis uindicat: & atramẽtum librarium diluto eius temperatum literas à muribus tuetur.

Abrotanum in uino potum contra uenena eſt antidotum: cum oleo illitum prodeſt algentibus, efficaciſsimámq; eſſe aiunt herbã cõtra omnia ueneficia quibus coitus impeditur: in cubili ſtratũ & ſuffitum ſerpentes ac uenenatum reptile quoduis fugat. Cinis eius barbam tardiùs enaſcentem cum oleo raphanino, aut cicino, uel ſabino elicit. Reliqua ex Dioſcoride, Plinio & Galeno ſunt petenda. Venena, algores, coitus impedimenta, ſerpentes & barba.

Fragariæ, Frambœſij & Groſſularij uel Groſellarij, cura, auxilia, ac ſecreta. Caput. XXV.

DVm fœtus hortenſes qui ſupra terram extant percurrebamus, fragaria deſcribenda erat: quia uerò tunc nobis, neſcio quo fato, excidit memoria, hoc loco reſtituẽda uenit. Herbula eſt fra- Hiſtoria & deſcriptio fragariæ pulcherrima.

ga gerens, unde nomen habet, & foliis tribus conſtans, quæ humi ſine caule ſpargũtur, multis à radice lanuginoſis pediculis exeuntibus, quorum alij flore candido coronantur, alij trigemino, ut diximus, comantur folio per ambitum ſerrato atq; uenoſo: qui fructum gerunt exiguis moris haud abſimilem, calloſum, tenerum, rubentem (dum maturuit) ac guſtu & odore ſuauiſsimum, Gallorũ vulgo Freſa nuncupatum. Sponte naſcitur in opacis, quaſi aliarum plantarum umbra gaudeat, & in hortis cultura tam grandis euadit, ut mora quæ in rubo naſcũtur ſuo globulo æquare cernatur: hinc morum terreſtre Virgilianus Seruius fortaſſe appellauit. Sunt ex fragis quę diligentia & cura coloni è rubris in candida degenerarunt.

Fructus fragariæ pictura elegans.

Vnde magn⁹ euadit fragariæ fructus.

Frambœſia quibuſdam Idęus rubus eſſe putatur. Frutex eſt pumilus & humilis, ſpinis prorſus uiduus, cui morum rubens appendet (ubi maturuit) Gallis Frambœſia appellatum: quod germano ſapore, palato mirum in modum placet & applaudit. Vnde, cùm uinum generoſum à ſapore laudare uolumus, olere frambœſiam aut fragum uernaculo ſermone noſtro dicimus.

Pulchra & notatu digna

Groſſul-

Groſſularius uel Groſellarius, quantum mihi licet coniectare, ueteribus ſilētio fuit obuolutus: quanquam non defuerunt qui Rhamnū eſſe dixerint, alij oxyacantham, ſed temerè. Frutex eſt aculeatus, folio apij ferè, acinis candidis & in maturitate dulcibus, qui frequens hodie in hortis eſſe ſolet: cuius bacca non ingrata diſplicet acerbitate, magnámque init cum palato gratiam: quare diuitum ac pauperum iuribus innatare ſolet, & in dulciarios panes ac farcimina paſsim tranſire: uere præſertim dum vuę acerbę locum ſupplet, quo nomine grauidis ſummè expetitur. Vulgus Gallicum, Groſſularium uel groſellarium, & eius fructum Groſellam ſeu groſſulam nominat: quòd groſſulorum fici quandā præ ſe ferat imaginem. Bacca maturitate in cibum dulceſcit, ac nonnullorum menſis inter poſtremos cibos apponi ſolet.

Groſſularij pictura pulchra.

De groſſularij bacca notatu digna.

Vnde groſſularij & groſſulæ nomen.

Eſt in hortis alter frutex nullis planè ſpinis horridus, folio uitis puſillæ & iuuenis, rubentem vuulam ferens ſapore ſubacido, cuius acini racematim congeſti pendent, faſtidium cibi diſcutientes, & more punici mali abeuntem appetentiam reuocantes. Noſtratibus groſſula ſeu groſella rubra,

Groſellæ rubræ pulcherrima deſcriptio.

uel tranſmarina vulgò dici ſolet. Sunt qui putẽt à Mauritanis Riben appellari. Frutex iſte in uſum topiarium uenit, ſepítque eleganter hortorum puluinos & areas.

Medica.

Febris,lienoſi,vulnera,ulcera,mẽſtrua dyſenteria & urinæ.

TAm fraga quàm frambœſia citam ſentiunt corruptionis labem: quapropter facilè febrim experiuntur, qui hoc cibo fugaci largiùs ueſcuntur. Fragaria çibo ſumpta lienoſis medetur: idémque præſtat ſuccus ex melle ſumptus. Folia & radix tam vulnera quàm ulcera ſanant, muliebres fluxus & dyſenterias cohibẽt, ac urinam cient. Herbę & radicis decoctũ hauſtum iecinoris inflammationibus auxiliatur, mundátq; renes & ueſicam. Idem ore contentum, collutioníſque modo agitatũ, gingiuas roborat, dentes commotos firmat, & deſtillationes ſiſtit. Vinum quod ex fragis elicitur, ulcuſculis quæ in facie à caliditate proueniunt, mirificè medetur: itémque uaros & oculorum nubeculas, calidáſque defluxiones impoſitum tollit.

Inflammatio iecinoris, renes, ueſica, gingiuæ, dentes, ulcuſcula, uari & alia

Aeſtuãs ſtomachus, ſitis, uomitio, alui profluuium, & alia.

Groſſulæ ſiue groſellæ tam candidæ quàm rubræ (ſed poſtremę magis) æſtuantem ſtomachũ refrigerant, & ſitim reſtinguunt, quæ cùm alios tum maximè febri-

citantes excruciat. Vomitiones ſiſtunt, ſtomachum firmant, alui profluuium retinẽt quod flaua bilis attulerit, ac uentris eroſiones & uellicatus tollunt, ſanguiníſque feruorem demulcẽt, ac bilis acrimoniam obtundunt: abundantiam fœminarum retinẽt, & (ut paucis dicã) cœliacis, dyſentericis, ac cholericis ꝓſunt. Salgamarij ſaccharo uel melle cõdiunt ad anni totius uſum.

Sola Orualla ſiue Totabona, in hac ſecundi libri hortenſium herbarum hiſtoria, de omnibus poſtrema ſeſe offert: quam inter odoratas plantas libenter deſcripſiſſem, ſi apud ueteres aliquid de ea adnotatũ repeřiſſem. Non deſunt qui ad ſatiuum horminum, aut ſaluiam tranſmarinam referre uoluerint, quod quàm rectè, iudices erunt rei herbariæ periti. Hoc tantũ de ea in præſentiarũ ſcribam: ad excutiẽdam oculorũ caliginẽ, & extrahẽda quæ in illos inciderunt, tam urbani q̃ ruſtici homines ſemen oruallę immittũt: quod multa reuolutione per orbem oculorũ raptũ, humore prægnãs & quaſi tenuibus onuſtũ membranulis ac ſordibus, tandem egreditur, ſecum educẽs quæ inciderunt, aut moleſta ſunt. Iam ad hortenſes arbores nobis tranſeundum.

Orualla priſcis incognita.

Quomodo excutiatur oculorũ caligo, & extrahãtur quæ in illos inciderunt.

ANTONII MIZALDI Monluciani de hortorum cura, auxiliis & ſecretis, Liber III.

IAmque alios uocor ad cultus, aliúmue laborem
Hortorum: neque enim ſimplex genus, unáue ſtirpis
Hortenſis ſoboles, ratio ac tantum una colendi.

Epilogus ſuperioris libri, cum paraſceue ad frugiferarũ arborum hiſtoriam.

Proximo itaq; libro hortenſia olera, edules item radices, & herbaceos fructus cum odoratis plantis & floribus, pro noſtræ Mineruæ captu & modulo utcunque expediuimus. Supereſt ut ſimili methodo & diligentia frugiferas hortorum arbores, uitæ humanæ accommodas, earumdémq; fructus hoc libro perſequamur: ſiue molli tunica ueſtiantur illi, quos Græci geoponici oporas, Latini poma nuncuparunt: ſiue dura & forinſecus lignoſa, quos itidem illi acródrya, noſtri uerò nuces appellare ſolẽt. Opus ſanè uarium & impeditum, ſed legi tamen & cognoſci dignißimum: ſi minus ſcribentis ope, ſaltẽ ſui contẽplatione & indicibili uoluptate, quę comitẽ habet utilitatem pari beneficio coniunctã. Vt itaq; tabulę (quod dicunt) manũ admoueam, omniũ

Latinis quid poma & nuces.

primùm de cura, ſtudio & auxiliis quæ arboribus generatim congruũt, pro mea tenuitate ſcribã: hinc mihi gradũ facturus ad ea quę ſeorſum & particulatim unicuiq; arbori debentur, & propria ſunt. Autoris ſcopus & inſtitutum in hoc libro.

Hortenſium arborum præcepta quædã & auxilia generalia Cap. I.

QVisquis ille fuit qui dixit & ſcripſit hyemes ſerenas agricolis optandas eſſe, nę pro arboribus tam hortenſibus & fructiferis, quàm aliis, uota nõ fecit: quemadmodũ ſcripſit Plinius: nam cõmunia arborũ uota eſſe ſolent, niues diuturnas ſedere. Arborum uota cõmunia. Cauſa, nõ ſolùm quia animã terræ euaneſcentẽ exhalatione, includũt & cõprimũt, retróq; agunt in radices: ſed etiã ꝙ liquorem ſenſim prębẽt purum ac leniſſimum: quando aquarũ cœleſtium ſpuma eſſe dicuntur niues. Quas cõmoditates adferant niues & frigora arboribus. Ergo humor ex his nõ uniuerſim ingurgitans diluénſq;, ſed quomodo ſititur ſtillans, uelut ex ubere alit omnia, quæ non inundat. Sunt itaq; niues & tempeſtiua frigora arboribus ſummè utilia: nã illarũ firmitati plurimũ cõferũt, & ſic optimè germinãt. Quòd ad aquas attinet, opportunæ ſunt quæ germinationem Quãdo aquæ utiles arboribus.

prȩcedunt: tum demũ cùm educant poma arbores: nec protinus, ſed iam ualido fœtu. Quæ fructus ſuos diutius continent, longioréſq; deſiderant cibos, his & ſerotinæ aquæ utiles eſſe ſolent. Cæterùm, generis cuiuſque arboribus diuerſo modo deſiderantur, aliis alio tempore maturantibus: quapropter iiſdẽ imbribus quaſdã lædi uideas, alias iuuari, etiam in eodem genere. Sicut in pyris alio die hyberna quærunt pluuias, alio uerò prȩcocia. Sunt qui nocturnos imbreis diurnis præferant: quòd eos Sol ſtatim non diripiat. Sed quomodo radicibus arborũ admittenda ſit aqua, & ibidem retinenda, audiendus eſt Virgilius.

Aquas arboribus diuerſo modo deſiderari.

Vt arbores aquam admittant, ex Virg.

Aut lapidẽ bibulũ (inquit) aut ſqualẽteis infode cõchas:
Inter enim labentur aquæ, tenuiſque ſubibit
Halitus: atque animos tollent ſata.

Imbres arboribus cũ defloruere inimici.

Si diutius humidi blandiuntur auſtri, defatiſcentes fiunt arbores, ac magis etiam in flore. Si cùm defloruere protinus ſequantur imbres, in totum poma depereunt: adeò ut amygdalæ & pyri, ſi omnino nubilum fuit cœlum, auſtrinúſue flatus, ſuos amittant fructus, eodem Plinio autore. Qui etiam admonet arborem poſt collectos fructus purgari debere, amputata omni ſu-

perfluitate, & ablatis truncorum propaginibus, ut leuior ſit, adhæc habitior: & ſi nouella eſt, rectior. Quæ ſi delicatior erit, blandè tractari debet: nam rudi contactu facile obtorpeſcit. Iam quod ad poſitionē & ſationem attinet, raris interuallis ponēdæ ſunt arbores ac plantandæ: ut cùm creuerint, ſpatium habeant, quo ramos extendant. Nam ſi ſpiſsè poſueris, ut loquitur Columella, nec infrà ſerere quid poteris, nec ipſæ fructuoſæ erunt, niſi interuulſeris. Dum transferre uolueris, antè quàm id aggrediaris, ſedulò tibi notandum erit quibus uentis expoſitæ erant, ut ſimili ſitu illas componas & implantes. Quod dum facis, in imum uſque ſcrobem, ſarmentorum faſciculos craſsitudine brachij debes demittere, ita ut ſupra terram paululum extent. Nam æſtate paruo labore aquam radicibus per illos ſubminiſtrare poteris. Sed optimum erit annum antè quàm plantare uoles, ſcrobem fodere, ut terra Sole & pluuiis opportunè maceretur, & quod poſitum eſt citò cōprehendat. Quòd ſi eodem anno & ſcrobem facere, & arbores ſerere uoles: minimùm antè menſes duos ſcrobem fodies, poſteà ſtramentis

Arbores à ſi perfluitatib' purgari debere.

De arborum tranſlatione.

Secreta pro arborū tranſ poſitione & plantatione.

inceſis, ut vult Columella, calefacies. Quem ſi latiorem patentiorémque feceris, lætiores, uberioréſque fructus percipies. Scrobem uerò clibano ſimilem aperies: cuius imum ſummo patentius ſit, ut laxiùs radices uagentur, ac minus frigoris hyeme, minúſque æſtate calidi uaporis per os anguſtum penetret. Generatim autem ſic arbuſculas & arbores diſpones, ne imbecilla à ualentiore prematur: quia nec uiribus nec magnitudine par eſſe poteſt, imparíque temporis ſpatio adoleſcit.

Forma ſcrobis ad trãsferendas arbores: & de illarum diſpoſitione.

Porrò ſummè cauendum eſt ne poſt rigidas tempeſtates, & violentas cœli iniurias, arbores ferro vulneres uel amputes: præſertim quæ fructiferæ ſunt. Quod pulchrè his uerſibus expreſsit Iouianus Pontanus.

Notanda & aduertenda.

Nã memini(inquit)cùm nullæ arteis, non arma, doliq;
Vim cœli aduerſam ferrent, periere comanteis
Syluæ: obriguere gelu nemora omnia, cuncti
Horti: dum furiit Scythicis aquilonibus aër:
Et caua conſuetos tenuerunt flumina curſus:
Quod quando (auertat deus ipſe) rigentibus euris
Contigerit: neu tu gladio, neu cęde ſecuri
Arenteis hortos: ſed calce, ſed imbre madenti
Affer opem: hoc fac ſæpe hyeme, hoc fac uere tepenti:
Crede mihi non te fallet labor: namque repentè
Pullulat ab radice, aut ſummo ſtipite læta
Arbos, gemmas fundens, & germine frondens.

Secretũ pulcherrimum pro arborib⁹ gelu tactis.

Cauendum prætereà ne una arbor, alterius ſtillicidium quatiente uento excipiat: præſertim ſi diuerſi fuerint generis. Adhęc ne ęſtate radices cõtra Solem nudẽtur, aut ab eo feriantur: & ne hominis manu cacumina duriter tractentur: aut à pecoribus prærodantur: nam in poſterum capere incrementum nequeunt, maximè ſi tenellæ fuerint. Sed de trãſlatione hîc paucis ſeriò agendum nobis reſtat ex Columella & Plinio. Arbuſculę omnes priuſquam transferantur, rubrica ſunt notandæ: ut cùm ponentur, eaſdem cœli parteis aſpiciant, quas in ſuo ſeminario uidebant: alioquin frigore, uel calore laborabunt ab his partibus quas pręter cõſuetudinẽ ſub alio tractu expoſitas habuerint. Erit ergo plaga cœli in tranſlatis ſimilis retinenda, ut priùs adnotauimus, ne aquiloniæ partes meridianis oppoſitæ Solibus findãtur: aut algeant meridianæ, aquilonibus obuerſæ, quemadmodum ſcripſit M. Cato, & poſt illum Virgil. Latinæ agriculturę doctor elegantiſsimus, his uerſibus:

Rerum arborearum præcepta pulcherrima.

Trãſlatæ arbores ſitum proprium ſeruare debent.

Quinetiam cœli regionem in cortice ſignant:
Vt quo quæque modo ſteterit, qua parte calores
Auſtrinos tulerit, quæ terga obuerterit axi,
Reſtituant. adeò in teneris aſſueſcere multum eſt.

Plerique arborem nec minorem bima, nec maiorem trima transferri præcipiunt, cenſentque non negligendum ne radices mora inareſcant: né ue à ſeptentrionibus, aut ab ea parte cœli uſque ad exortum brumalem, uento flante effodiantur arbores: aut iis uentis radices exponātur: nam ita emoriuntur, ignaris cauſæ agricolis. Proderit etiam, quam plurimum terræ in qua uixerint arbores, radicibus cohærere: ac totas ceſpite circunligari. ob id Cato in corbibus transferri iubet. Rigari debebunt quoties cœleſtis imbris negabitur profuſio, & ingens ęſtus perſeuerauerit: nam ita maioris incrementi fructus dabunt, ac uegetiores, lætioréſque euadent. Amant nōnullæ circunfodi, & ablaqueari: quod ſi non præſtetur, aut ſterileſcunt, aut à ſua natura degenerant. Sunt quæ tam ſiccis quàm humidis locis muſco infeſtentur: quem niſi ferramento deraſeris & abſtraxeris, nec fructum nec lætam frondem emittent: debent itaque diligenter emuſcari, niſi quid aliud peculiare præpedierit. De morbis & laboribus arborū ſcribēdum aliquid ſupereſt.

Radiçum in arboribus ſūma ratio habenda.

Arborum rigatio.

Arborū ablaqueatio.

Arborum emuſcatio.

Arborum ac ſtripium hortēſium morbi, labores & impedimenta aliquot. Cap. II

LAborant, impediuntur & ægrotāt arbores, ut ſtirpes alię, modis multis. Quædam in ipſa ſeminum proiectione: alię in pullulatu & germinatione: multæ in flore: nonnullæ in geſtatione, partu & educatione, uel aliter, ut poſteà dicemus. Idq́ue uel à ſyderatione, carbunculatione, rubigine, pruina, nebula, grādine, imbre, frigore, flatu, coloni imperitia, ſoli uitio, æſtu, uulnere, eroſione, cruditate, obeſitate, tabe, repletione, peſte, uermiculatione, atrophia, ſiccitate, formicatione, & aliis. Sunt itaque arborum ac plantarum, ſiue domeſticæ illæ fuerint, ſiue agreſtes, iniuriæ diuerſæ, morbi multiplices, ac incommoda uaria. Quorum primas tenent ſyderatio, carbūculatio & rubigo: de quibus in fine libri primi abundè ſcripſimus. Vermiculātur inter ſtirpes alię magis, alię minùs, quod aues caui & marcidi corticis ſono experiuntur. Sunt quæ uermiculis omnis generis infeſtantur, ut puerorum & adultorū corpora: ex quibus plerunque contingit atrophia, tabes & mors. Laborāt nonnul-

Variis modis arbores ac ſtirpes laborare.

Iniuriæ arborū diuerſæ.

Arborū uermiculatio.

Plenitudo, fames, obeſitas & tabes arborum.

læ plethora ſeu plenitudine: quæ ſæpenumero comitem habet cruditatẽ ob redundantis humoris copiam. Nonnunquam etiam fame, ob eiuſdem inopiam & paucitatem: adhæc obeſitate, uti nimio adipe animalia, ob immodici alimenti luxuriantem prouentum: & interdum tabe ac marcore, ob eiuſdem parſimoniam, defectum uel prauitatem: aut cùm macie corticis ex ægritudine aſtringente ſe, uitalia arborum plus iuſto comprimuntur. Aliis contingũt uulnera, cõtuſiones, fracturæ, luxationes, partium debilitates: quæ ſocietate nominum, cum hominum morbis & miſeriis quoque conueniunt. Hinc trunca dicimus arborum & herbarum corpora, & germinum oculos exuſtos, & multa alia ſorte ſimili. Sunt etiam quæ clauum patiuntur, ſeu fungum, à ſuperaſſato, aut addenſato & lapideſcente ſucco: quales ſunt in hominum & animalium corporibus tophi ac nodi. Scabies arborum omnium communis eſt affectus: quæ lentis roribus poſt exortas Vergilias gigni ſolet. Particularis quarundam eſt impetigo. Verùm ut in hominibus neruorũ extrema cruciatus ſæpè obſident, ita & in arboribus: aut enim in

Arborũ uulnera, debilitates & alia.

Arborũ claui & fungi.

Arborũ ſcabies & impetigo.

Pulchra.

pedes, hoc eſt radices, uis morbi erumpit: aut in articulos hoc eſt cacuminũ digitos, qui longiſsimè à toto corpore exeunt. Priuati generum morbi ſunt peſtis, ceu lues quædam: quæ ſicuti inter certa animalia nonnunquam graſſatur, ita inter certas & priuatas arbores plerunque locum habet. Vnde, modò pyri, modò pomi, modò ceraſi, nunc nuces, aliàs pruni, quandoque perſici, aut amygdali de aliis arborib⁹ ſolę laborare, ſterileſcere, ægrotare, aut vexari obſeruantur. Eſt & articulatio illis perinde atque uitibus, morbus grauis ac pernicioſus, ui tempeſtatum germinibus ablatis, & in ſupinum, ut ſcribit Theophraſtus, exciſis: uel culturæ ſeu colendi imperitia læſis. Quæ omnes iniuriæ in articulis ſentiũtur: ex quo articularis morbi, ſeu articulationis nomen. Aegrotant plerunque & colentium culpa, quando ictu iniurioſo à colono uerberantur, aut intempeſtiuè cędũtur, uel ineptè defrondantur: adhæc quando olitor aut arator imprudens radices laxat, corpúsue deſquamat: ut interim ab hebetiore ferro cõtuſionem, ac parum apti inſtrumenti uſum, ipſiúſque coloni imperitam audaciam hîc reticeam: quibus cau-

Arborũ peſtis & lues.

Arborũ articulatio, ceu articularis morbus.

Arborum iniuria à colono.

Arborum labores ac impedimenta à cœlo & aëre.

ſis æſtũ ac frigora difficiliùs tolerant: nam iniuria omnis extrinſecus adueniens, in ulcus facilè penetrat. Peſsimum eſt inter omnia, cùm defloreſcentem arborem percuſsit grãdo: aut imber inuaſit, uel ualidus uẽtus perflauit, aut frigida nebula uel pruina deſcẽdit. Quæ poſtrema omnium perniciosiſsima eſſe ſolet: quoniã lapſa ſemel & admiſſa, obſtinatè hæret, ut alibi docuimus.

Arborũ debilitas.

Debilitas in multis ſterilitatẽ adfert, ſed non necem: ut ſi quis cacumen aut germen auferat: ſic enim ſterileſcunt ſtirpes, licet non emoriantur. Aliquando fructus tantùm laborãt, ſalua & incolumi arbore: maximè ſi neceſſariis & opportunis temporibus, imbres, tepores uel ſalutares afflatus defuerint: aut intempeſtiua frigora, ardorés ue negotiũ fecerint: nam ita decidunt fructus, uel emaciantur, aut flacceſcũt, uel deteriores fiunt.

Arborum uitium aranea.

Eſt & aranea commune arborum uitium & malum: quando tenellũ fœtum ueluti telæ quædam inuoluunt & abſumũt. Sunt culicum genera aliquibus moleſta: qui naſci uidentur ex dulci humore corticibus ſubdito.

Arborũ mala & iniuriæ à beſtiolis.

Erucas, uermes, pulices agreſtes, formicas, cãtharides, limaces & beſtiolas alias hîc prudẽs

omitto. Quarum ea eſt natura, ut detonſam, corroſam & depaſtam arborem aut plãtam turpi facie, quemadmodũ ſcripſit Theophraſtus, & moribundæ ſimili relinquant. Quæ lues humido & lento tepore gigni maximè ſolet. Pix, oleũ & adeps nouellis arborib⁹ inimica eſſe cẽſentur: eſtq́; cortex in orbem detractus omnibus mors, excepto ſubere & adrachne: niſi corpus arboris ſimul lędatur, aut profundè incidatur. Similem rationem in multis habet decacuminatio, quæ aut mortem, aut tabem conciliat. Similem & quorundam animalium eroſio ac depaſtio: nam oleam ſi lambat capra ſterileſcere autor eſt M. Varro, ut ſuo loco dicemus. Sunt quæ hac iniuria moriuntur, aliæ deteriores tantùm fiunt. His addo ꝙ arborũ plerǫ; fiſſa ſtirpe, aut trunco ſæpenumero laborant, & quandoq; intereunt: exceptis malo, fico & punica. Radicibus amputatis, omnibus & arboribus & plãtis mors inſtat certiſsima. Cęterũ denſitate & alimenti rapina, ut loquitur Plinius, nonnunquam etiam ægrotant, ac tandem deficiunt. Sic uinciens & præſtringens hędera necat: nec prodeſt uiſcũ, cytiſus, & quod Græci halimon uocant.

Arboribus inimica & monifera.

Decacuminatio, eroſio ac depaſtio.

Radicũ amputatio omnibus arborib⁹ mors eſſe ſolet.

Lædunt quędam & uiciſsim læduntur uicinia & ſucci miſtura, ut laurus & raphanus uitem. Hoc de omnibus poſtremũ ſit, Nitrũ, alumen, calida aqua, marina item, & fabæ ac earum putamina, necnon alia multa, libris ſuperioribus ſcripta, & tum demum ſcribenda, arboribus ac herbis ultima plerunque ſolent eſſe exitia. Supereſt ut iam dictis arborum morbis, laboribus ac impedimentis, certa remedia, auxilia & præſidia, ſi non omni, ſaltem bona ex parte, proferamus: ab antiquis ſcripta & obſeruata, nobis uerò ac amicis noſtris confirmata, & plurimum probata.

Notanda de extremis arborum exitiis.

Autoris ſumma diligẽtia & iuuandi prona uoluntas.

Hortenſium arborum ægrotantiũ, aut aliter laborantium, remedia quædam & ſecreta uniuerſalia.

Cap. III.

Didymus in Græcis agriculturæ Pandectis tradit, quòd ſi ægra fuerit arbor quæuis, illius radicibus affundi debet amurca aquæ remiſta æqualiter. Plinius ſummum præſidium eſſe dicit, fęcem uini, aut aquam lupini decocti circunfundere, uel lupinũ ipſum circa radices ſerere. Si emaciata fuerit & languida, habitior fiet,

Remedium arboris ægrotantis.

Arbor emaciata & lan-

fiet, ſi radices circũfoſſas & item truncum, uetere urina humana, eáq; uirili, uel pecorũ lotio, imbueris: illęſam, & à uitiis arborariis immunem habebis arborẽ quamuis, ſi bubulo, taurinóue felle, radices illius perfuderis, aut fabarum, uel aliorum leguminum paleis circumpoſitis, aceribúsue frumenti reſperſis, eaſdem radices ueſtiueris, & regeſta terra adiuueris. Si Caniculæ æſtu fatigatur arbor, & ob id ſyderari periclitatur, trium fontium ſingulos ſextarios poſt Solis occaſum radicibus iube influere: ſed ita ne remedium Luna deprehendat. Vel herbam ſymphoniacam (quæ Apuleio eadẽ eſt cum Apollinari & hyoſcyamo) circa truncum arboris, coronæ modo, intorque. Vel ex ea iuxta imum caudicem cubile facito. Si fuerit ſyderata arbor, & ueluti tabe ægrotans, unguento delibutam quaſi reuiuiſcere obſeruabis, ut ſcripſit Græcus Democritus in ſuis rei ruſticæ Commentariis. In quibus etiam admonet arborem ab alitibus nõ impeti, quæ alliorum faſciculum ſuſpenſum habuerit: aut falce putatoria allio perlita, expurgata fuerit. Si florũ largo prouentu luxuriando nullum ferat fructum, querno uel fagineo

guida quomodo cure tur.

Vt arbor ſtet illæſa.

Cõtra Caniculæ æſtũ & ſyderationẽ.

Remediũ ſyderatæ arboris.

Ne aues arborem impetant.

Præſidia arboris infrugiferæ.

palo radicum foramini impacto, & terra occultato, uelut inita fœcundabitur. Proderunt & fabaceæ paleæ, trunco ad radices circuniectæ: quemadmodum ſcripſit Zoroaſtres in ſuis de Agricultura præceptionibus græcis: in quibus ſuperſtitioſa neſcio quæ pro eadem re adfert, ridenda potiùs quàm docenda. Columella arborem terebrare præcipit, & in foramẽ uiridem oleaſtri taleam demitti: nam ita arbor uelut inita fœcũdo ſemine fertilior euadet. M. Cato amurcã ęquis partibus cũ aqua remiſcendam cenſet: deinde arbori circunfundendam. Quæ ſi maxima erit, commiſti amphora una ſatis erit: ſi minor, pro ratione fundendum erit. Si arbores etiam feraces fuerint, hac miſcellanea meliores quoque fient. Africanus inter Græcos geoponicos celebris, portulacam & tithymalum probè contuſa & miſta, arborum truncis illinebat, ut fœcundiores adoleſcerent: híſq; columbinum fimum nonnunquam addebat. Quæ ſi, ueluti ægrotantes, fructum defluum habebant, nec retinere poterant, Sotion Græcorum hortulanus diligens & peritus, Lolium quod zizaniorum nomine uenit, cum radicibus euul-

Remedia alia arborum parũ frugiferarum.

Auxilia arborũ habentium fructus defluos.

ſum in coronæ figuram efformabat & arboris trunco circundabat: uel marinos cãcros paguros nuncupatos eidem circunligabat: aut plumbea corona amplexabatur. Prætereà, radicem ablaqueabat, eámque perforabat, & cuneũ ex corno immittebat, terra circumaggeſta. Quidam nudatas radices aliquot craſsiores ac maiores findunt, & fiſſuræ ſilicis fragmentum immittunt: deinde ligant & accumulata terra rurſus adobruunt. Palladius rubrica aut amurca inſulſa, aquæ remiſta arborem illinit. Vel cancrum fluuialem cum rutæ ramo, aut lupinorum faſciculum eidẽ ſuſpendit. Hæc ſunt de antiquorum obſeruatione, quæ defluos arborum fructus continere poſſunt. Quibus ſi flores etiam decidere percipiantur, aut folia, hũc in modum auxiliaberis ex Quintilliorum Græcis georgicis. Circunfoſsis radicibus, palearum fabacearum aqua temperatarum & maceratarum menſuram magnam magnæ arbori, paruam uerò paruæ circumpones, & ita defluuio laborantem curabis. Si à vermibus infeſtabitur arbor, de Florentini conſilio ſic illam defendes: Lemniam terram, quam ſigillatam uócãt,

Remedia eĩ in rem alia.

Arbor quæ deciduos habet flores, uel folia.

Arbor quæ à uermib⁹ infeſtatur.

& origanum cum aqua tere, eaque miſcellanea radices illine, aut ſcillam in circuitu planta. Si uerò piceos paxillos circa arborem defixeris, tabeſcent uermes ac decident. A quibus etiam ſuillum ſtercus uino dilutum illæſam ſeruabit, ſicuti ſcripſit in ſuis Græcis georgicis Didymus, modò illud circa arborem frequenter iniiciatur. Quod etiam præſtare poteſt, columbinum ſtercus, nudatis radicibus circumpoſitũ. Adhæc taurinum fel, iiſdem frequenter ingeſtum: nam ita neque citò ſeneſcet arbor, neque uermes facilè producet. Palladius fęces ueteris uini per triduum affundit. Auxilia aduerſus arboreas formicas, erucas, muſcas, & beſtiolas alias, larga & liberali manu tibi protulimus libro primo: quem ubi uoles, & quoties opus erit, conſulere poteris. Supereſt, ut reliqua ſuo ordine particulatim expediam.

Ne uermes producat arbor.

Multa ex primo libro huc proferẽda.

Arboris mali eiúſque pomi cura, auxilia, & ſecreta. Cap. IIII.

MAlus arbor eſt lippis, quod dicunt, & tonſoribus cognita: quæ pingue ac lætum ſolum deſiderat: & cui

humorem non tam rigatio, quàm natura ſuppeditet, ut ſcribit Palladius. Quòd ſi arenoſum, uel argilloſum fuerit, rigationibus iuuabitur. Poteſt etiam macro & arido ſolo prouenire (in quo poma dabit uermiculoſa & caduca) frigido itidem & humecto, ſi cœli tepor adfuerit. Stercus ouillum non tantùm exigit, ſed & libenter aſſumit, etiam ſi pulueres cineris miſceantur. Aptiſsima eſt ei putatio, ut arida & malè nata tollantur, cùm illi uita ſit alioquin breuiſsima: ſed ut citò cadit, ita uelociter creſcit: quæ quò annoſior fuerit, eò deteriorem, minorémque ac uermiculoſiorem fructum feret. Siccitatibus ueſpere rigari appetit quotidie: unde quòd potu indigeat hęc arbor, hinc illius fœtus poma dici putat Marc. Terent. Varro in ſuis de agricultura pręceptionibus & Commentariis. Tentatur quandoque ſyderatione & uredine, his præſertim locis quæ à uenti flatu ſilent: ſed omnium maximè uermiculationem ſentit, hoc eſt uermium eroſionem. A quibus immunis erit, ſi, ut pręcedenti capite ſcribebamus, ſcilla circumpoſita fuerit. Quos ſi hęreditarios habuerit, felle bubulo, uel ſuillo ſtercore mi-

Malus quale ſolũ deſideret.

Poma uermiculoſa.

Putatio malis aptiſsima.

Rigatio ęſtate malis utilis.

Syderatione & uredine tẽtatur malus.

Remedia aduerſus uermiculationẽ.

ſto humanæ urinæ, & radicibus affuſo extinguentur, ſicuti ante Palladium Anatolius Græcus in ſuis ruſticæ diſciplinæ præceptis diligenter adnotauit. Nec temerè, mea ſententia: nam hæc arbor mirum in modum lotio recreatur: cuius rigatu crebro iuuari certum eſt. Si uerò negotium exhibere perrexerint, cortex æreo clauo, uel ſcalpro, ut Palladius legit, fodicandus erit, atque uellicandus, donec mucrone uermes tacti radantur & deturbentur: ſed ulceratum locum bubulo ſtercore obducere licebit. Porrò, ſi generoſiſsimæ quæque malorum plantulę, taurino felle radicibus admoto, ita ſcrobibus imponantur, ut cacumen tantùm ſuper terrã extet, à uermibus immunes prorſus erunt, cùm fructibus qui inde naſcentur, eodem Anatolio autore. Qui etiam morbos quoſuis ęgrotantis mali curat ſtercore aſinino aqua macerâto, & ſex diebus, occiduo Sole, ad radices irrigato: ídque frequenter & per interualla donec germen erumpat. Si fructum multum eam parere cupis, & ſobolem numeroſam proferre, ſectũ plumbei tubi ſeu canalis os patulum, ſic ut circulũ ducat, caudici altitudine pedis à terra

Pulchrę machinæ pro abigẽdis uermibus ab arbore mali.

Remedia ægrotantis mali.

Vt malus ſobolem proferat numeroſam.

circunducito: & cùm mala cœperint adoleſcere, uel arbor ipſa floreſcere, torquem illum & circulum eximito: ídque quotannis facito, ut fœcũditatem arbor cõcipiat. Cęterũ, quia pomiferis arboribus, uti etiã aliis, frequẽter uſu euenire ſolet, ut degrauatę fœtuũ põdere, laborare uideãtur, adeò ut nonnunquam rũpantur incuruati rami (ſicuti hoc diſticho adnotauit Ouidius,

Ne pomifera arbor rumpatur pondere grauata.

Aſpice curuatos pomorum pondere ramos
Vt ſua quod peperit, uix ferat arbor onus.)

furcis ſuppoſitis oneri impares fulciẽdę erunt. Quod in nucis hiſtoria non prætermiſit idem Ouidius:

Pomáque læſiſſent matrem (inquit) niſi ſubdita ramo,
Longa laboranti furca tuliſſet opem.

Africanus Græcus in ſuis georgicis ſcriptũ reliquit modum, quo uel humanam, uel animalis aut rei alterius imaginem induet malũ in ſua adhuc arbore pendens, uel pomũ aliud quoduis. Gypſo (inquit) aut figulari luto quãcunq; uoles inſculptam imaginem tege: & in duas parteis apto inſtrumento, ea induſtria ſeca, ut iterum illę ritè coniungi poſsint ac cõmitti. Deinde in figlina excoque: cúmq; malũ ad dimidium peculiaris incremẽti peruenerit, hiſce formulis include, ualidíſq; uinculis firmiter

Vt malũ aut pomũ aliud imaginem quamuis referat.

obſtringe, ne fictiles typi diuellãtur auctu obuoluti mali. Quod ubi capacitatẽ illorũ expleuerit, tales animaliũ figuras repræſentabit, quorũ & habitũ & imaginẽ ibidem mẽtiri uiſum tibi fuit. Quæ res ĩ effigiẽdis malis nõ ſolùm locũ habebit, ſed etiam in pyris, cotoneis, perſicis, citriis, punicis, aurantiis, limoniis & reliquis pomorũ generibus. Quod hîc ſemel dictum uelim: ne dum per uarias pomorũ claſſes ſpatiabor, illud identidẽ moleſtè repetere cogar. Verumenimuero oportet uaſi & fictilibus typis perſpirationem aliquã relinquere: hoc eſt foraminula imprimere, quibus aërem admittãt & emittãt: alioquin putrefactioni facilis parabitur uia: licet multi aliter ſentiãt. Si dulcia mala fieri deſideras ſtercus caprinũ urina humana diſſolutũ cum ueteris uini fęce radicibus infunde. Si imputria habere uoles, felle uiridis lacertæ inungatur caudex: erit & hoc aduerſus formicas remedium præſtantiſsimum. Si caduca fuerint mala, fiſſæ radici lapis impactus, illa retinebit. Quæ ſi ramos ſpiſsiùs onerabunt, ut diſrumpi periclitentur, interlegenda erunt, quę uitioſa uidebuntur: ut generoſa copioſiore alimento gaudẽtia,

Autori moleſta ubique repetitio.

Vt dulcia fiãt mala: adhæc imputria.

Vt mala non ſint caduca, & onere non rumpatur arbor.

maiori incremento luxurient, uitioſis alimoniam ampliùs non ſurripientibus: aut furcis adiuuanda erit arbor, ut anteà diximus. Quæ ſi imbres metuet, Solis exortum ſpectare debebit, Plinio autore, ut eos Sol ſtatim diripiat ac reſiccet.

Si tibi ſit curæ grandeis educere fœtus,
Et patulas implere manus: age, decute ramis
Creſcentem ſobolem, è multis ut pauca ſuperſint
Poma: ſed et maiora loco, & magis auſpice nota.
Vberiore etenim ſucco lætabitur hæres
Fraterni lactis, uacua dominator in aula.

Vt grãdes fœtus producat arbor mali.

Quod unum deinceps ad reliqua pomorũ & nucum genera, prudenter etiam accommodare tibi licebit: ut à crebris repetitionibus, quas ſemper habui moleſtas, opportunè me liberes. Si rubra poma naſci deſideras, arbor urinæ humanæ rigatu ſatietur, quemadmodum ſcripſit Berytius in ſuis de rebus agri præceptis. Non deſunt qui roſas puniceo colore rubenteis ſub arbore mali undique ſerant, & ita rubra mala fieri promittant. Alij palos in terram defigunt, híſque pomiferos ramos citra vulnus incuruatos alligant: & iuxta illos uaſa uel ſcrobiculos factos aqua implent: ſatagentes ut meridie ſolaris radius in aquam illabens calidum uaporem euocet, qui refractu

Vt rubra fiãt mala.

Pulchra & notatu digna.

in fructus reſiliens, ex calore rubrum colorem eis conciliet. Qui re uera abſque ullo mangonio & artificio his partibus maximè ſolet ineſſe, quæ Phœbum recta intuentur & meliore diei parte illum excipiunt. Nõnullis ſanguineus color peculiaris ineſt, tracta origine ex mori inſitu. De malorũ nomenclatura, omnibus ferè nationibus uaria, uarióque inſitionum adulterio, hîc nihil à me expectabis. Omnia ſeminis nigrore maturitatem fatentur: ſúntque legenda circa autumnale ęquinoctiũ: pro cœli, ſoli, & arboris cuiuſq; natura: nec ante XV. Lunam, ut ſcribit Plinius: ídque cauta manu, ne contuſione, aut vulnere aliquo lædantur: ſeparatis cadiuis, putreſcẽtibus ac uermiculoſis, à præſtantibus & generoſis. Seruabuntur optimè tabulatis extra fumum & graueolentiam in loco frigido & ſeptẽtrionalibus feneſtris aperto: quę ſereno die patenteis lucem accipere debent, excluſis auſtris: nam aquilonibus multò nocentiores fructibus eſſe ſolẽt: à quibus poma quęque rugis deturpari certum eſt. Seruantur prætereà in frigido & arido loco ſupra paleas, ut ſcribit M. Varro. Ideo qui oporothecas faciũt, ad aquilonẽ ut feneſtras ha-

Quando matura dici debeant mala: & quo tẽpore decerpenda.

Quomodo ſeruanda & reponenda mala.

Loca apta ſeruãdis malis.

beant & aëre perflentur ſummè curare debēt. Plinius foliis ficulneis ſingula, præterquā cadiua & uitiata cōuolui iubet: ciſtíſq; uitilibus condi, uel creta figlinarum illini. Apuleius Græcus in ſuis geoponicôn præceptis, adhæc Columella, Plinius, Palladius & alij rei agrarię doctores, eam in rem multa poſteritatis memorię diligenter mādauerunt. Ex quorum Commentariis ſequentia tibi libentiſsimè ſelegimus. In olla fictili cera interius inducta, & bene operta, multi innocenter poma cuſtodiunt. Sunt qui creta aut figulina terra ſingula incruſtent, ſiccent, ac ita reponant. Seruantur etiam integra, uegeta & longo tempore incolumia ſubſtratis nucum foliis non caducis: quibus & odori & colori perquàm bellè conſulitur. Quod melius cedet ſi foliis ipſis conuoluantur, & foliatis nucum frondibus tegantur. Multi arculas ſingulis pomis aſsignant. Alij in tabulis ſuppoſita palea diſponunt, & ſtramentis ſuperiori parte operiunt: ac ita componunt ut limites peruij ſpiritū æqualem accipiant. Palladius in locis obſcuris, ubi uentus non ſit, ſtramentis priùs in crate ſubiectis, cumulatim ſecreta diſponit, & cumulos frequen

Modi uarij cuſtodiēdorum & reponendorū malorum.

Modus facilis & popularis.

Ingenioſus modus & parata facilis.

ti diuiſione ſeparat. Cuſtodiũtur etiam uitigineis foliis ſingillatim obuoluta, & luto uel argilla candida illita, ac Soli quoad cruſtam duret, commiſſa: talia enim permanent, qualia concluduntur. Aliter caniſtris uel uimineis ciſtis componuntur, & mundo tomento ueſtiuntur. Sunt qui ſolos pediculos figlina terra muniant. Plerique in

Pulchrũ inuentum.

puteo uel ciſterna fictilia uaſa mergunt: quibus diligenter picatis & clauſis, mala committuntur. Nonnulli pediculis feruẽti pice demerſis, ſupra tabulatum ex ordine diſponunt. Hyberna ſeminibus, præſertim hordei, ut vuæ conduntur. Seruantur

Vt mala talia inueniantur, qualia fuerũt condita & repoſita.

etiam optimè hoc modo: Accipe uas fictile non picatũ & in fundo perforatũ, quod ad fauces uſque incolumibus & generoſis pomis manu collectis exple, & pyxacãtha, uel myacantha, ut Græci habent codices, aut quouis alio, uaſis ſpiracula diligenter obtura, & in qua uolueris arbore ſuſpende, ac per totum hyemem ibi eſſe permitte: talia inuenientur qualia fuerũt cõdita. Quod experiẽtia certa fatetur ſe didiciſſe Apuleius Græcus: tradens ea etiam durare muſti doliis immerſa, clauſa & à fæce ſeruata.

Mala à uino

Quo etiam modo uinum ipſum, uiníque

ſuauitatem miraculo quodam conſeruant. Sed id ad mala cydonia propriè attinere, ut pleraque alia hîc ſcripta, ſuo dicemus loco. Conduntur & ollis fictilibus in uini dolium demerſis, ita ut ei innatēt, & dolium oblinatur. Non putreſcent ſi herba uirentis ſatyrij illita fuerint cacumina. Palladius Neapolitanus rotunda mala quæ orbiculata dicuntur, ſine cura toto anno ſeruari poſſe ait. Plerique ſcobem populi, uel abietis inter poma diffundunt: quę ſic ponēda eſſe conſtat, ut floſculi ſurſum, & pediculi deorſum ſpectent: nec ante uſum neceſſarium attingantur. Sed illud in totum præcipiendum duxi, nullum eſſe pomi genus, quod non poſsit melle ſeruari. Itaq; cùm ſit hæc res interdum ægrotantibus ſalutaris, cenſeo uel pauca poma in melle cuſtodiri, ſed ſeparata generatim: nam ſi commiſceas, alterum genus ab altero corrumpetur. Sũt alia cuſtodiendi ſecreta, quæ in cydoniis ſeu cotoneis malis exprimentur, adhæc in pyris, & omnium maximè in punicis, citriis & aliis. Quod tantiſper dum expectas, ex Plutarcho admonere ſuperuacaneum eſſe non putaui, mala geſtantibus dorſuariis iumentis tam grauia eſſe (etiam ſi pau-

ſeruata & uinum ſeruantia.

Vt mala non putreſcant, & incolumia diu cuſtodiantur.

Pomi genus omne optimè ſeruari melle.

Iumenta dorſuaria portãdis malis ſudare & ſuccumbere.

ca portent) ut oneri, uiribus alioquin non impari, ſuccumbant, ac ſudando deficiant: ſolo odore, ut Latinus putat Apuleius, adeò illa offendente, ut animo linquantur. Quod ad cydonia ſummè odorata an potiùs referendũ ſit, faciat experientia fidem. Remedium præſentiſsimum eſt oblatus panis: quem ſi uorarint, ut ſcribit Plinius, ſeſe protinus recolligunt. Vitabitur id periculi ſi aliquot prius edenda, uel conſpicienda odorandáque illis exhibeantur. Ex acerbis & ſylueſtribus malis præſtantiſsimũ omphaciũ prælo uel truſatilibus molis exprimi poteſt: adhæc acetum in hunc modum. Per triduum mala in cumulo ſeruantur, deinde mittuntur in cadum, cui fontana aut pluuialis aqua miſcetur: ac opertũ uas per triginta dies ſinitur, & ſubinde quantũ fuerit aceti ſublatum ad uſus, tantùm redditur aquæ ad reparationem. Vinum quoque factitare ſolẽt multi ex generoſis & domeſticis malis, quod citream vulgò nuncupant. Eidem prælo, uel truſatilibus molis, tortiuum ius exprimitur: deinde rurſus ſecundarium, fracibus & retrimentis in aqua maceratis, ita ut pomea lora dici poſsit: nõ parui momẽti ad reſtinguendam ſitim ru-

Quomodo ex malis fiat omphacium & acetum.

Quomodo fiat uinũ ex generoſis malis.

ſticorũ per meſſes & fœniſecia. Quod mirum eſſe non debet: nam pomis, pyríſque ineſt uini proprietas, quemadmodum ſcripſit Plinius: ſimilitérque ægris medentes cauent: ac uino & aqua coquuntur, atque pulmentarij uicem implent. Priuſquã hinc abeam, alienũ (ut opinor) non erit commemorare, quòd multi ſequenti experimento deprehendunt an aquis uinũ fuerit infuſcatum, ut Plautino utar uocabulo. Malum in uas iniiciunt, aut pyrum ſylueſtre, & ſi quidem ſupernatauerit, uinũ eſſe purum ſignificat: ſi uerò mergatur, aquam habere. Sed hoc ad noſtra uinorum ſecreta transferendum erat..

Notanda diligẽter & obſeruanda.

An uino inſit aqua experimentum pulchrum.

Medica.

Diphilus Græcus agricola & medicus tradit mala quæ nondũ maturitatem attigerunt, noxium ſuccum parere, bilémque ac morbos excitare, & horroris cauſas promouere. Quæ uerò maturitatem aſſecuta ſunt melioris ſucci eſſe, quòd facilè aluo excernantur ob minorem acerbitatem. Acida improbum gignunt humorem & magis ſubſtringunt. Atque ut rem iſtam diffuſam paucis colligam, malis uti debemus pro uincẽtium ſaporum facultatibus.

Quid matura & immatura mala in nobis agant.

Saporum facultates ī pomis, & rebus aliis, cũ uſu cuiuſque.

Auſteris, cùm uentriculus uel propter calidam intemperiem, uel ob multam humiditatẽ imbecillus fuerit. Acerbis, cùm hæc multùm aucta uidebis. Acidis, cùm craſſum ſuccum, qui non magnopere frigidus ſit, in ipſo collectum ſuſpicaberis. Si quidem frigidus ſuccus non acida, ſed acria poſtulat. Vtraque certè & acida & acria ſuccos craſſos incidunt: ſed in eo differunt, quòd hæc cum calfactione, illa cum refrigeratione id moliuntur. Quæ in hyemem, uer & æſtatem optimè ſeruata fuerint mala, ea morbis ſæpenumero perquàm utilia eſſe ſolent: farina aqua ſubacta circumlita & clibano incocta, aut calidis cinerib⁹ mediocriter aſſata, uel in aquæ bullientis uapore percocta. Dare autem conueniet ſtatim poſt cibum: aliquando etiam cum pane ad uentrem & ſtomachum roborandũ, his qui cibum faſtidiunt, ac tardè concoquunt: quíque uomitu, diarrhœa ac dyſenteria infeſtantur. In quem uſum apta ſunt acerba: nam parata, ut modò dixi, mediocrem retinent aſtrictionem.

Mala quæ æſtatẽ tulerunt utilia.

Quando exhibẽda ægrotantibus cocta mala.

Vomit⁹, diarrhœa ac dyſenteria.

Arboris Pyri, eiúſq; pomi cura, auxilia, & ſecreta. Cap. V.

Pyrus

PYrus frigidis, humidis ac uberibus locis ſummè gaudet: quemadmodum ſcribit Diophanes, rei agrariæ apud Græcos doctor inſignis. Gaudet etiã planis, in quibus lætior educatur. Palladius tale ſolum ei deſtinat, quale uinetis cõuenit: nimirum lætum & non impeditum. Prouenit hæc arbor ſemine, planta & inſitione. Quod tamen intereſt, ſicuti poſt Pliniũ idem adnotat Palladius. Nam ſi quis pyrorum ſemen ſpargat, naſci quidem neceſſe eſt, natura originem ſuam refouente: cuius æternitati nulla tarditas poteſt adferre faſtidium. Sed homini, cui Hippocrate teſte, uita breuis eſſe ſolet, hoc expectare longum eſt: cùm & ſerò ita ueniant fructus, & à generis ſui nobilitate decedant. Quæ ſua planta ſeritur arbor, dulcedinem ac teneritatem retinet, diu tamen ſeruata non durat. Quæ inſitione comparatur, moram ætatis ſuſtinet. Crebris foſsionibus, & humore frequenti pyrum gaudere, autor eſt Palladius: nam ita uegetior euadit, ac meliùs proficit: uſqueadeò, ut tempore quo florere cõſueuit nihil de prolato flore depereat, ſi eam tunc foſſor adiuuerit. Primos fructus, Plinio autore, fa-

Quibus locis gaudeat pyrus.

Quibus modis proueniat pyrus.

Pyrus ſata quid diſtet ab inſita.

Sũmè notanda pro florente & deflorẽte pyro.

cilè perdit, ſi cùm defloruerit, uel in florem defatiſcit, protinus ſequantur imbres, aut nubilum fiat, auſtrinúm ue cœlum. Iuuabis plurimum ſi interiecto anno qualelibet lætamen ei adiungas. Sed bubulum ſpiſſa & grauia poma, ut loquitur Palladius, creare ſolet. Sunt qui cinerem miſceant, hinc exiſtimantes pyris argutiores ſapores contrahi. Non duxi omittẽdum, quòd pyro uita breuior eſſe ſolet, quàm pyraſtro: quæ pyrus fieri recuſat, & ſi ex uitiata pyro bene naſcatur, ut tradit Theophraſtus. Si ſterilis fuerit pyrus & languida, fœcũdabitur eo artificio quod ſuperius expreſsimus. Plerique ubi adoleuerit arbuſcula, altè ſolent ablaqueare, ex Columellæ præcepto, & iuxta radicem truncũ findere, ac fiſſuræ cuneũ tædæ pineæ, aut ex fago uel quercu, ut vult Palladius, adigere, atque ita obruere. Si lapidoſos fructus emittit, iubet Quintilliorum agricultura arborem ad imas uſque radices retegi, & quicquid lapidòſum inuenietur, ſecerni ac excludi: altera terra cribro excreta, alterius loco ſuffuſa, & addito ſtercore repoſita. Quod ſummè proderit, ſi rigare non ceſſaueris. Si dulciora & co-

De ſtercore pyris apto.

Remedium ſterilis pyri.

Ne lapidoſos fruct⁹ pariat pyrus.

pioſiora pyra arborem tibi exhibere uoles, trunco proximè radicem terebrato, cuneum ex fago, uel quercu, ut longè antè Palladium ſcripſit Græcus Diophanes, defiges, aut uini fæcem nudatis radicibus inſtillabis. Si dum floret ægrotabit, curabis fæce uini ueteris affuſa radicibus ablaqueatis, per triduum: regeſta tum demum terra. Si à uermibus infeſtentur arbor & fructus, radicibus felle bubulo, uel taurino frequenter imbutis & perunctis, morientur omnes, ac in poſterum gigni prohibebuntur. Sunt alia arboris huius auxilia & ſecreta, ex præcedentibus capitibus, & ſequentibus eruenda, ne ſim repetendo moleſtus. Moro inſita, rubicunda pyra feret, ut Tarentinus tradit. Modum effigiandi pyri in quas uolueris formas, requires ex præcedenti capite & ſequentibus. Sed de parente arbore ſatis: ſupereſt ut eius ſobolem aggrediamur: quæ hodie apud nos uſqueadeò creuit, & tot inſitionum adulteratis coniugiis tam fœcunda ac multiplex euaſit, ut ſingillatim perſequi, ſanè quàm difficile putem. Quò fit, ut ad pyrorum condituram, repoſitionem & cuſtodiam me conferre cogar. Legenda

Vt pyrus copioſũ & dulcẽ ferat fructum.

Remedium ægrotãtis pyri ĩ flore, aut à uermibus infeſtatæ.

Pyra quomodo fiant rubicunda & effigiata.

Quando & quomodo legenda ac cuſtodienda pyra.

ſunt pyra eo modo quo mala, eáq; methodo, nimirum die ſereno, & blanda manu ne vulnerentur, caducis & uitiatis, à ſanis & integris ſecluſis, decreſcẽte Luna, & uegeto Solis calore. Quod ubi factum erit, in picato uaſe diligenter includentur: cuius os deorſum reclinabitur, atque breui ſcrobe eo loco obruetur circa quem perennis aqua decurret. Hoc Palladij eſt cõſilium & præceptum. Democritus optimè ſeruari affirmat, ſi illitis pice ſurculis uel pediculis ſuſpendantur. Alij ſapa, uel paſſo, aut dulci uino merſa, uaſis plenis cuſtodiunt. Sunt qui inter ſcobes obruant. Pleriq; ſiccatis frondibus iuglandis inuoluta reponunt. Nonnulli in uinaceis diſcreta, ne ſe contingant, ſepeliunt. Ruſtici inter paleas aut frumẽta ſeruant. Alij ſtatim lecta cum tenacibus ſuis, ut loquitur Palladius, picatis urceis condunt, & oribus uaſculorum gypſo uel pice clauſis, ſub diuo obruta, ſabuló ue tegunt. Seruantur omniũ optimè: ut reliqui fructus, melle: modò non ſe contingant. Fit uinum è pyris, perinde atque ex malis: quod noſtrates pyraceum nuncupant. Cuius modum require ex præcedenti capite, & alia pleraque huic

Varij modi reponendorum pyrorũ.

Notãda pro cuſtodiendis pyris.

Vinum pyraceum.

pyrorum hiſtoriæ ualde affinia & conſentanea.

Medica.

QVæ de malis paulò antè ſcripſimus, ſi ad pyra transferantur, nihil nouo ſermone opus erit. Nam in his quoque alia auſtera ſunt, alia acerba, quædam acida, nonnulla dulcia, & multa denique ex horum miſtione compoſita. Sunt quæ nullam inſignem qualitatem & exuperantem præ ſe ferant: quò fit ut cùm aquea ſint, & hebetia, nulla roborandi ui polleant. Talis itaque pyrorum uſus erit, qualis malorum, ut præclarè ſcripſit Galenus: qui aquoſam dulcedinem omnibus ferè tribuit cum lenta acerbitate, quod inæquale temperamentum arguit: & ob id à cibo ſumpta pyra conferre ſtomacho tradunt: præſumpta uerò aluum ſubſtringere. Sanè pyrorum omnium crudorum uſus, etiam ualentibus onerofus eſſe ſolet, & maximè ieiunis: decocta multò ſalubriora cenſentur. Sunt qui diuiſa & granis purgata ſiccent Sole uel clibano: híſque per hyemem & Ichthyophagiam, uino uel aqua maceratis & decoctis, iucundè ueſcãtur. Pyrorum genera omnia adſtringẽtia,

De pyrorum qualitatibus.

In pyris temperamentum eſſe inæquale, & illorum uſum ieiunis oneroſum.

uſum habent accommodum repellentibus cataplaſmatis. Aduerſantur etiam boletis & fungis, pellúntque pondere, pugnante ſucco. Hoc erit poſtremũ. Pyrã uel pauca iumentis portata, ut nuper de malis dicebamus, grauia eſſe ſolẽt. Remedio eſſe putant aliquot illis manducata, uel præoſtenſa. Autores ſunt Plinius & Plutarchus.

Cataplaſmata, boleti & fungi.

Res mira & notanda.

Arboris Cotoneæ ſeu Cydoniæ, ac eius pomi cura, auxilia, & ſecreta.

Cap. VI.

ARborem hanc à M. Catone Cotoneã appellatam fuiſſe tradunt, ac ſi diceres Catoneam: cùm à Græcis longè antè Cydonia uocaretur, à Cydone Cretę oppido, unde primùm aduecta fuit. Amat locũ frigidum & humectum, ut tradit Palladius. Quæ ſi in tepido ſtatuatur, rigatione opus habet. Sunt qui ſcribant illam ſtatum mediocris ſitus inter naturam frigoris & caloris libenter ferre, & in locis tam planis, quàm decliuibus facilè educari: quanquam inclinata & deuexa magis deſiderat. Dum ponitur, ſi minor eſt, ſtercore iuuari debet: ſi maior, cinere uel cretæ puluere, ſemel toto anno radicibus immiſſo. Rigãda eſt, Paxamo autore, quoties cœleſtis nega-

Cotonea arbor unde dicta.

Locus arbori cotonee apt⁹.

Stercus & rigatio cotoneæ, adhæc foſsio.

tur infuſio. Nam ſic poma ſua citò matura & maiora dabit. Licebit etiam idoneis temporibus illam circũfodere: aliàs ſterileſcet, aut ingenium mutabit. Sic uerò in ſuo cotoneto diſponetur, ne altera quatiente uento, ſtillicidium alterius tangat, & combibat. Pomi illius figura ſimpliciter exprimi nequit, quoniam cotoneorũ alia inciſuris criſpantur, colore ad aurum uergente: ex quo Græcis chryſomela, & Virgilio aurea mala, ut multis placet, dicta ſunt. Alia cãdidiora uidentur, odoris præſtantiſsimi. Alia ſtruthea nuncupantur, ſerotino prouentu maiora, & neſcio quid odoratius reliquis uibrantia. Habentur prętereà ſylueſtria, parua & in ſepibus plurimùm naſcẽtia. Quotquot ſunt, tenui lanugine omnia pubeſcunt, & fragranti odore caput feriũt. Democritus in ſuis Georgicis græcis promittit cotonea cuiuſq; animantis effigiem repræſentatura, ſi in formatis fictilibus, aut inſculptis uaſculis adoleſcant: ea methodo quam in malorum hiſtoria præſcripſimus. Si ægra fuerit arbor cotoneorũ, amurca æqualiter aquæ remiſta, radicibus affundatur. Aut calx uiua cũ creta & aqua temperetur, arboríſq; trunco illinatur. Si ſterilis

Cotoneorũ figuræ uariæ.

Quomodo effigiata fiãt cotonea.

Remedium pro ægra aut ſterili arbore cotonei, uel aliter laborãte.

fuerit, infœcunda, uermiculoſa, lapidoſa, aut aliter laborans, recurre ad ea quæ ſuperiùs tam generali, quàm particulari præcepto ſcripſimus. Nam pudet toties eandem, quod dicunt, incudem tundere. Ad conditturam itaque, & repoſitionem, cuſtodiámque cotoneorum uenio. Quam ex priſcis Græcorum geoponicis & Latinis rei ruſticæ doctoribus, M. Varrone, Columella, Plinio, Palladio & aliis excerptam ſic habe, & auſculta. Imprimis cotonea quàm maturiſsima & integerrima, ſine macula, ſereno cœlo ac decreſcente Luna colligere debes: & in lagena noua quæ ſit patētiſsimi oris, deterſa qua caneſcunt lanuginæ, laxè ac leniter componere, ne collidi poſsint. Deinde cùm ad fauces uſque fuerint compoſita, uimineis ſurculis aut circulis ſic erunt arctanda, ut modicè premantur, ne cùm humore fuerint imbuta, ſuſtollantur. Tum quàm optimo & liquidiſsimo melle uas uſq; ad ſummũ ita replebitur, ut pomũ quoduis ibi ſubmerſum uideatur. Sed ſummopere tibi cauendũ erit, ne immaturum illud & crudũ reponas, alioquin ita indureſcet, ut uſui eſſe nõ poſsit. Audio nõnullos cotonea oſſeo aut ligneo cultro (ꝙ ferrũ

Autori moleſta repetitio.

Quomodo legēda & ſeruanda cotonea.

Pulchra & notatu digna.

Admonitio non aſpernēda.

metuāt) aperire priuſquam melli ſeruanda committant: adhæc ſemina eximere, à quibus pomum uitiari putant. Res ridenda potiùs quàm audienda. Nam ea mellis eſt natura, ut uitia coerceat, nec ſerpere patiatur. Qua ex cauſa etiam exanimũ corpus hominis per annos plures innoxiũ ſeruat. Hæc ratio non ſolùm cotonea cuſtodit, ſed etiam liquorem mellei & cotonei ſaporis exhibet, qui ſine noxa poteſt interdum dari febricitantibus, & melomeli nũcupatur. Democritus lecta cotonea doliis muſti ad fęcem uſque mergebat, atque ita claudebat, uinum hinc odoratius reddi promittens. Alij in nouam ollam dolio uini innatantem illa recondunt, & dolium oblinunt. Sunt qui foliis fici obuoluta cuſtodiant. Plerique ſtupis, tomentó ue mũdo ueſtita, in ciſtis concinnāt & diſponũt. Multi in ſcobe, uel milio, hordeo, aut auena longo tempore incorrupta ſeruant. Sed in ea domo nec ſunt condenda, nec reponenda ubi reliqui fructus fugaces, uel alij quique tenelli cuſtodiri ſolent. Nam illos ſuo acerrimo odore uitiant ac labefactāt: omniúmque maximè vuas in uicino ſitu iacentes. M. Cato in loco frigido & arido

Mel putredini reſiſtere & uitia quæque coercere.

Varij modi cuſtodiẽdorũ cotoneorum.

Summè notanda & obſeruanda.

ſupra paleas rectè ſeruari putat, quemadmodum de malis diximus, quorum cuſtodia cùm cotoneis annuit & conſpirat in multis. Non deſunt qui fici, aut nucis foliis inuoluta ſeruent. Alij creta figulina illinunt, ſiccatáque in Sole ſuſpendunt, & dũ uſus poſtulauerit, cretam diluunt. Plerique arculis ligneis ſeparatim includunt, & in tabulato, ſiccisſimo ac frigidisſimo loco, vbi neque fumus, neq; teter ſit odor collocant: ita ut floſculi ſurſum pediculi uerò deorſum ſpectent, nec alterum ab altero corrumpatur: deinde ſcobe populnea, uel abiegna interpoſita, luto paleato opercula munita ſuperponunt, ne introire poſſit ſpiritus. Hæc ex antiquorum penu deprompta fuſiùs perſequi uoluimus, quòd aliorum pomorum cuſtodiis maxima ex parte accommodari poſsint. Sed penè hîc prætererieram cydonitem ſeu cydoniatum, quod fieri ſolet decoctis cotoneis ex ſaccharo ſimpliciter, uel additis caryophyllis & cinnamomo, deinde expreſsis & aſſeruatis. Fit etiam uinum ex his tuſis, & torculari, uel molis truſatilibus expreſsis: cui nonnihil mellis addi debet, alioquin celeriter acore uitiatur.

Alij modi ſeruandorũ cotoneorum.

Quomodo fiat cydoniatum.

Vinũ cydoniatum.

Medica.

PLutarchus memoriæ prodidit, adnotante Ruellio, cotonea mala ſuo præſtanti odore lethalium uenenorum uires retundere, eorúmq; uehementiam hebetare. Addit, pharicũ, præſens alioquin uenenum, in patinam adhuc cydonium uel eius ſalgamum olentem, ignauum fuiſſe ac languidum: necnõ à peculiari natura ſua uiribus exhauſtis defeciſſe: ac incolumes & illæſos euaſiſſe, quos inſidiãtes ueneſici potionarant. Idq́ue tandem compertum fuiſſe eorum relatu, qui uenenum uẽdentes rem ita habere deprehenderũt. Cœliacis cruda cotonea proſunt, adhæc dyſentericis, orthopnoicis, cholericis, & purulentum excreantibus. Hîc non omittam quòd oris gratiã & halitũ ſummè commẽdant: unde Solon, ut ſcribit Plutarchus, uxoribus præcipiebat, non ire cum maritis cubitum, niſi cydonio malo priùs deguſtato. Maceratorum humor, ſtomachi atque alui fluxionibus opitulatur. Quæ cruda in melle condiuntur, urinas mouent: mel autem eorum naturam induit: quippe quod aſtringendi, conſpiſſandíq; uim imbibat. Quæ uerò coctæ melle cõdiũtur, ſtomacho

Cotonea ſuo odore uenenorum uires obtundere.

Pulchra & notanda.

Cœliaci, dyſenterici, orthopnoici, cholerici & purulenti.

Solonis præceptum pulchrum.

Alui profluuium, uétriculus & uomitiones.

utilia ſunt, & guſtu iucunda, ſed conſtringẽdi uim perdũt. Cotonea cruda in cataplaſmatis, aluum ſi profluat retinent, & uentriculum ſi in uomitiones effundatur, uel ardore conflagret, roborãt ac firmant. Simeon Seti in libro quem de cibariis ſcripſit, tradit cotonea in ædes parturiẽtis perlata, uel ibi latentia, partum remorari, ac difficilẽ & laborioſum efficere. Quibus ſi prægnans crebrius uſa fuerit, fœtum pariet ingenioſum.

Partum remorantia, & laborioſum reddentia.

Arboris Pruni ac eius pomi cura, auxilia & ſecreta Cap. VII.

Quo ſolo gaudeat Prunus, & quomodo poma uermiculoſa non gignat.

PRunus læto & humido ſolo gaudet, optimẽque adoleſcit tepido cœlo: cùm tamen & frigidum poſsit ſuſtinere, quemadmodum ſcripſit Palladius. Si in locis glareoſis & lapidoſis iuuetur lætamine, caduca pruna & uermiculoſa non gignet. Seri poteſt oſsiculo in putri & ſubacto ſolo, modò duobus palmis altè obruatur. Ponitur etiam planta ſumpta ex caudice, radicibus fimo oblitis. Iuuatur frequenti humore, & aſsidua foſsione. Sed quæ Damaſcena uocatur, ſicca terra & aëre calido lætatur, ut ſcribit Pamphilus Græcus in ſuis

Quomodo ſerenda prunus.

georgicis. Si languida fuerit & minùs ferax, amurca æqualiter cum aqua temperata radicibus infundi debet. Vel bubulum lotium ſolum, aut humanum, idq́ue uetus, miſtum æquis partibus cum aqua. Vel cineres è furno, maximè ſarmentorum, vt ex Græcorum geoponicis teſtatum uoluit Palladius. Eadem arbor ſi à uermibus aut formicis infeſtatur, rubrica & pice liquida illini debet. Quod modeſtiùs tentandum erit, ne idem efficiat remedium, quod uenenum. Alia auxilia ex ſuperioribus tibi petenda, hîc mihi ſunt tacenda, ut reliquis ex ordine ſuum concedam locum. Ab arbore itaque, ad fructum deſcendo, quem abſque oſsiculis tibi comparabis, ſi tenellá arborem ad binos pedes receiſam uſque ad radicem findas, abraſaq; & excauata ſcalpro utriuſque partis medulla, cõfeſtim ſeiunctas parteis uinculo conſtringas, ſuperiorémq; partem ac diuiſuras laterum fimo, uel argilla, cerá ue obducas, ac charta madida munias: elapſo anno obfirmata ci catrice omnia coaluiſſe perſpicies. Hanc deinde arborem ſurculis qui fructum non tulerũt inſeres, & ſine oſsiculis poma proferet: ſiue illa fuerint pruna, ſiue ceraſia,

Remedium lãguidæ pruni & minùs feracis.

Remediũ cõtra uermes & formicas prunum infeſtãtes.

Vt naſcantur pruna ſine oſſiculis.

perſica, meſpila, palmulæ, lapidoſá uc corna. Prunorum differentiæ apud nos eſſe ſolent innumeræ, & ferè inexplicabiles. Nã ex his alia reperiũtur herbaceo colore perfuſa: alia rubro, ſemirubro, eburneo, luteo, pupureo, nigro, cœruleo, ac uariegato. Quædam præterea uidentur magna, quædam parua, & quædam mediocria. Dulcia nonnulla, alia acida, uinoſa, dura, mollia, rotunda, ouata, uel oblonga. Quæ omnia poſt Catonem cœpiſſe ſcribit Plinius. Habentur & nucibus inſita, quæ faciem, & ſuccum adoptionis repræſentant, ab utroque parente nucipruna appellata. Prima omnium laus Damaſcenis tradi ſolet: à Damaſco Syriæ monte, ut ſcribit Galenus, oriundis & cognominatis. Seruantur optimè, ut tradit Pamphilus Græcus, cadis uino dulci, uel nouo expletis, modò in his fluitarint, & uaſa diligenter operta fuerint. Secũdas parteis ſibi uendicant, quę pruni dactyla uocantur, à digiti longitudine, ut puto dicta: ouata pomi ſpecie, & carne ſuaui, necnon inſitionis mãgonio nuſquam non naſcentia. Quæ ex omni genere ſeruari debent, ea integra & ſine uitio aut uermiculo, die ſerena legenda ſunt, & in

Prunorũ differentiæ uariæ.

Nucipruna inſitione cõparata.

Quomodo optimè ſeruẽtur pruna, & quibus laus tribuatur.

Quæ ſeruari debẽt pruna quomodo le

picata fidelia reponenda defruto aut paſſo pleña,ut pomum omne demergatur: cui operculum diligenter gypſatum ſuperaddetur. Siccantur etiam in Sole per crates, ſicciore loco diſpoſita, ut ſcribit Palladius. Sunt qui in aqua marina, uel feruente muria, recenter lecta demergant, & inde ſublata, aut in furno tepido, aut in Sole reſiccant.

genda & reponẽda.

Medica.

PRuna ex aqua mulſa decocta, uentri molliendo ſanè quàm idonea eſſe ſolent, modò prandium inchoent. Quæ acidula ſunt, ſumma & poſtrema menſa apponi debent, ad os uentriculi roborandum. Folia in uino decocta, vuulam, gingiuas, & tonſillas fluxione laborantes, gargariſatu, uel oris collutione iuuant ac reprimunt. Idem præſtant & ſylueſtriũ prunorum reſiccatæ baccæ dum maturuerint. Quæ ſi in uino auſtero coquantur, aluum ſiſtunt, ac eius tormina ſedant. Gummi trunco prunorum adnaſcens conglutinat, & in uino potum calculos frangit: lichenáſque infantium ex aceto perunctum ſanat, ut ſcribit Dioſcorides.

Ventris remollitio.

Vuula, gingi næ & tõſillę.

Alui cohibitio, tormina, calculus & lichen.

Arboris Ceraſi, ac eius pomi cura, auxilia, & ſecreta. Cap. VIII.

Quib' locis, quó ue cœli ſtatu gaudeat ceraſus.

CEraſus frigidis & humidis locis delectatur, ut tradit Florentinus in ſuis Græcorum georgicôn placitis. Cui aſtipulatur Palladius, ſcribens eam frigidum cœli ſtatum amare, & ſolum poſitionis humectæ. Plinius, ſeptentrione, & frigidis aquoſiſque montibus gaudere tradit: adhæc ſcrobes altas amare, & ſpatia largiora, necnon aſsiduas foſsiones. Vultque ramos illius putres, marceſcentes ac ſiccos amputari: adhæc quos dēſiùs arctatos protulerit, nimirum ut rareſcat. In qua ſententia etiam Palladius totus eſſe uidetur, adfirmans prætereà ceraſum tanta eſſe ad cō prehendendum facilitate, ut uirgulta, nedum ſparſa oſsicula, in uitibus pro adminiculis poſita, in arborem proſiliiſſe uiderit: non omittens trunco ac nouellis ramis illius lanuginem quandoque innaſci, quæ ſi obſtinatè adhæſerit, totum corpus arboris putrefacit, quare debet ſedulò deradi priuſquam inſeratur trunco, alioquin officiet. Porrò fimū uſque adeò horret odítque, ut admoto eo degenerare palā conſpiciatur. Valde autem proficit ac iuuatur, ſi ſui

Quomodo tractāda arbor ceraſi.

Ceraſo ſumma facilitas ad comprehendendum.

Ceraſum fimo non gaudere, & quomodo ſtercoranda.

ſui ipſius putamina falce cõciſa circum radices ſepeliantur, ibíq; marceſcant: quemadmodum adnotat And. Matthiolus cõmẽtariis ſuis doctiſsimis in Dioſcoridem. Sanè nulla eſt arborum quę ſuam ſobolem & propagationem magis adaugeat. Nam eius humore & ſaliua, ſeu fœcundo quodam ſpermate, grauida facta terra, in campis, montibus & ſyluis adeò numeroſas plantas concipit, procreat & parit, ut nihil numeroſius, frequentius atque admirabilius occurrat. Specioſiſsimos ſatiuarum omnium fructus profert, diuerſorum generum: quò fit ut diuerſa quoque ſortiantur nomina: quæ hîc explicare nõ admodum laboro, cõtentus docere, quòd Frãcis Ceraſij nomẽ fructus ille proprium ſibi fecit, qui mediocri arbore naſcitur (interdum pumila, quaſi frutice, chamæceraſum rectè dixeris) pediculo breui, rotundulo pomo, pulcherrimè & iucundiſsimè inter uirentia folia (carbunculi modo) rubente, dum maturuit: cui caro multa, mollis & ſuccoſa ineſt, oſsiculum in meditullio claudens. Solet uſus eius maximè placere grato acore, undè moroſa ægrotantium palata mirè recreat, & pręgnantium malaciis,

Nulla arborum ſuam ſobolẽ tam ꝓpagat quàm Ceraſus.

Quid Ceraſus Frãcis ꝓpriè appelletur, & eius pictura.

Ceraſi fructus moroſis palatis gratiſsimus.

antequam matureſcat, ſummè expetitur. Quòd ad gradus maturationis attinet, primùm uirent ceraſia, mox albeſcunt, inde pellucido rubore illuſtrantur. Sunt quæ ab uno latere rubent, altero albent. Quædam etiam nigricant. Alia maculis quibuſdam interſperſis diſtinguuntur. Vnde rectè Ouidius:

Gradus maturationis ceraſiorum.

> Quæque ſibi uario diſtinguit poma colore,
> Audiat hæc ceraſus, ſtipes inanis erit.

Florentinus ruſticę diſciplinæ apud Græcos doctor inſignis, tradit arborem ceraſij fructum bonum & dulcem nunquam exhibituram, niſi fuerit alteri arbori inſita. Quæ ſi humore nimio concepto putreſcere obſeruabitur, ex Palladii conſilio, foramen in trunco excauari debet, quo ille poſſit educi. Si formicas patitur, ſuccum portulacæ licebit affundere, cũ aceti parte media miſtum: aut fęcibus uini truncum florẽtis arboris illinere. Præcoces fructus dabit, ſi ante florum exortum, calx uiua radicibus circumponatur, aut aqua calida ſępiùs infundatur: ſed poſteà paruo temporis tractu inareſcit. Optimum eſt huius arboris poma interuelli, ut quę relinquentur turgeſcant. Si quis, ut Florentinus tradit,

Remediũ putreſcentis ceraſi.

Quomodo fiant præcocia ceraſa.

Ceraſo nigram uitem inſerat, uerno tempore vuas proferet. Si exoſſata habere cupis ceraſia, hoc eſt oſsiculis carẽtia, ex Gargilij Martialis ſententia, ut Palladius adnotauit, teneram adhuc arborem ad binos pedes recides, & uſque ad radicem findes, abraſaque ferro partis utriuſque medulla, illico ſeiunctas parteis uinculo perſtringes: & ſummitatem ac diuiſuras laterum fimo oblines: poſt annum ducta cicatrice dum diuortia coaleſcent: eidem arbori ſurculos qui adhuc fructum non tulerunt inſeres, & hinc ſine oſsibus poma recipies. Sed melius erit audire loquentem ea de re Democritum rei agrariæ apud Græcos cõſultiſsimum. Si tenellum (inquit) ceraſi caudicem radice tenus ſcindas, non vulnerata parte ima, medullámque ferramento ad eam rem apto eruas: deinde lacrymam cyrenaïcam infundas aqua dilutã, donec ſapæ conſiſtentiam referat, & humente charta dictum caudicem, non neglecto adminiculo, liges ac fulcias, ne lacryma effluere poſsit: ac rurſum octauo die eadẽ lacryma perfundas, ut germina excitet: hoc faciẽs enucleatum fructum habebis, non dicam ceraſi, ſed alterius arboris pomum oſsicu-

Quomodò fiant ceraſia oſsiculis carentia.

Vt Ceraſia prodeant enucleata, ex Democrito.

latum ferentis. Secreta alia & auxilia ſunt de ſuperioribus eruẽda. Hîc non omittam quòd ceraſus lauro conuenienter inſeritur, ſicuti in noſtro Inſitionum opuſculo docebimus. Nam hinc quandam odoris gratiã ſibi conciliat fructus: qui inter redolentia ac uiridiſsima lauri folia ſpecioſiſsimus ſpectatur, & à uermibus minùs infeſtatur.

Ceraſum lauro cõueniẽter inſeri.

Quòd ad cõdituram & cuſtodiam attinet, ratio à Florentino Græco ſic eſt tradita. Ceraſia ante Solis exortum arbore ſua decerpta mittũtur in uas cuius fundo ſubſtrata ſit ſatureia, iterúmque alternis ſternitur ſatureia, deinde ceraſia, uſquedum uas opletum fuerit: cui nonnihil aceti dulcis, uel, ut placet Ruellio, acidi mellis aliquãtum dulceſcentis, ſuperfunditur, uaſe diligenter operculato. Seruantur etiam interpoſitis arundinum foliis alternatim, ut nunc dictum eſt, in cado digeſtis. Multi æſtuante & candenti Sole, uſque ad rugas ſiccant: uel blando & temperato ignis, aut clibani calore: eóque modo optimè ſeruant, ad ſanorũ & ægrotantium uſum.

Ceraſiorũ cõditura & cuſtodia.

Modi alij cuſtodiendorũ ceraſiorum.

Medica.

Diphilus Siphnius arte medica aliquanto tempore poſt Hippocratem

admodum celebris (uixit enim ætate Lyſimachi ſucceſſoris Alexandri) de ceraſiis hunc in modum ſcribit, adnotãte Ruellio. Ceraſia bonum ſuccum creant, ſed parum alimenti ſubminiſtrant. Stomacho æſtuãti grata ſunt, & eidem auxiliantur in frigida ſumpta. Sed rubentia præſtant & Mileſia, quòd urinam pellant. Hæc ille: cuius æuum ideo proferre uolui, ut refellatur error eorum qui ceraſia à Ceraſunte Pontico municipio dicta contendunt: & à Lucullo, deuicto Mithridate illinc in Italiam primùm deportata. Quod uideant Grammatici, quibus rem eam diſcutiẽdam relinquo, ut tractent fabrilia fabri. Itaq;, ut medica pomi huius præſidia pro more ſequar, Ceraſia uentrem emolliũt, dulcia præſertim: quem paſſa ſiſtunt & cõtinent. Acida refrigerant & aſtringunt, flauamq; bilem extingunt, & iecinoris infarctus liberant. Gummi quod ex arbore ſtillat ex uino diluto ſumptum gutturis aſperitates lenit, colorem cutis gratiorem reddit, oculis claritatẽ adfert, ueteri tuſsi medetur, lichenas infantiũ ex aceto ſanat, & (quod utiliter experti ſunt multi) calculoſis ex uino albo ſummè prodeſt. Inuenio apud au-

Ceraſiorum natura & qualitas.

Ceraſia à Ceraſunte oppido perperam dici.

Vẽtris emollitio & cohibitio.

Iecinoris obſtructio, gutturis aſperitas, oculi, tuſſis, lichen & calculus.

Notandũ ex Plinio.

tores, inquit Plinius, ſi quis matutino roſcida aliquot ceraſia cum ſuis nucleis deuorarit, in tantùm leuari aluum, ut pedes morbo liberentur.

Arboris Mori, ac eius pomi cura, auxilia, & ſecreta. Cap. IX.

Quomodo tractanda & curanda arbor Mori.

MOrus amat loca calida & ſabuloſa, Palladio autore, foſsionibúſque & ſtercore plurimùm delectatur, nõ in profundũ, ſed ad radicum uſque ſuperficiem, ut Berytius Grçcus geoponicus tradit. Aſsiduo humore non admodum gaudet: cui putria, arida & ſuperflua, poſt triennium ſunt putanda. Semine prouenit ſi lecta granula deponantur, ſed rigari continuò deſiderant. Seritur meliùs taleis & cacuminibus ſeſquipedalibus, utraq; parte leuigatis, & fimo oblitis. Plantæ eius trãſlatæ ſcrobes altiores deſiderãt, & interualla maiora, ne altera umbris alterius prematur. Vitibus ſummè eſt amica, urbanarum omnium nouiſsima, & ſerotino germinatu floreſcens: nec niſi exacto frigore: ob id dicta arborum ſapientiſsima, ut Plinius ſcribit: licet nomen fatuæ & ſtolidæ à Græcis adepta fuiſſe tradatur. Folia eius

Quomodo ritè proueniat Morus.

Morus uitibus ſummè amica.

urina madefacta pilum coriis detrahunt, illíſque aluntur uermiculi qui mirabili naturæ artificio & ſpectaculo ſanequàm iucundo, ſericum uellus nobis conficiunt. Sed hîc Mori Plinianum miraculum nobis tacendum non eſt. Morus inquit, laurus & hedera mutuo attritu ignem facilè concipiunt: quod exploratorum uſus in caſtris, paſtorúmque induſtria reperit. Quoniam ad excutiendũ ignem non ſemper lapidis occaſio eſt, teritur lignũ ligno, & arido fomite excipitur ſcintilla: ſed nihil hedera præſtantius quæ teratur lauro, laurúmque terat. hactenus Plinius. Nonnulli ſcripſerũt arborem Mori feraciorem & proceriorem fieri, ſi forato prorſus trunco, cunei inſerantur terebinthi hinc, inde lentiſci. Eadem, ut Berytius tradit, ſi populo albæ inſeratur, uel inoculetur, candida mora proferet. Quæ Italia tam copioſa habet, quàm nos nigra, pomo cartilagineo conſtantia. Quod unum exortu cãdidũ eſt: dũ pubeſcit, rubrũ: ubi maturuit adeò nigrũ, ut manus ſanguineo tingat colore, qui moris acerbis optimè eluitur. De repoſitione & diuturnitate, Berytius hæc poſteritatis memoriæ mãdauit. Mora in ui-

Pulchra & notatu ualde digna.

Mori lignũ attritu ignẽ concipere.

Quomodo fiat feracior morus, & cãdidos ferat fructus.

Quomodo reponenda & ſeruãda mora.

treo uaſe diligenter cōdita plurimo tēpore durant, proprio ipſorū iuſculo & uino demerſa, ac diligenter operta: modò non fuerint nimium matura, uieta, & flaccida ſeu languida.

Medica.

MOri poma matura aluum ſoluunt, ſed in ſtomacho ſtatim corrūpuntur: humectant ac parū refrigerant, niſi actu frigida ſumantur: quòd ſi non ſuperueniat alius cibus facilè intumeſcunt. Immatura uentrem fluentem ſiſtunt: ſi ſiccata Sole uel clibano, tundantur in puluerē, qui non ſolùm obſoniis iucundus eſt, ſed etiam cœliacis & dyſentericis ſummè prodeſt: ualétq; aduerſus ulcera quæ paſcēdo ſerpunt. Sunt qui dētes putridos & gingiuas eo colluāt ex uino. Folia trita & cum oleo illita, ualent ad ambuſta, capillúmq; tingunt cum foliis uitis nigræ & fici ſimul coctis in aqua cœleſti. Corticis & foliorū decocto dentes dolentes efficaciter colluuntur, & ramus Luna prima defractus cū incipit fructu turgere, proficit (ut Magi exiſtimāt, & adnotat Plinius) cōtra abundantiam menſium, ſi mulieribus lacerto alligetur: modò ille terram non attigerit,

Mororū natura & facultas.

Puluis immaturorum mororum.

Cœliaci, dyſenterici, ulcera, dentes, gingiuę, ambuſta, & capilli.

Mira de mori ramo ad ſiſtēdas quaſuis hæmorrhagias.

nec in poſterum contingat. Subdítque hũc non modò fœmineum ſanguinem ſiſtere, ſed etiam ex vulnere, ore, naribus & hæmorrhoidibus fluentem. In quã rem multos ramum illum religioſè ſeruare dicit. Faciet experientia fidem.

Arboris Perſicæ ac eius pomi cura, auxilia, & ſecreta.

Cap. X.

PErſicis ſcatent Gallica rura, & maximè vincta. Proueniũt locis qualibuſcunque: ſed frondibus, pomis, & durabilitate præcellunt, ſi calidum cœlum, arenoſúmque ſolum, necnon aridum ſortiantur, quemadmodum ſcripſit Palladius, & ante illum Plinius. Frigidis locis & maximè uentoſis, niſi obiectu aliquo defendantur, citò interit hæc arbor: quæ plurimùm lætatur ſuorum foliorũ ſtercoratione, & opportuna ablaqueatione. Oſſa in paſtinatis areis ſunt ponenda, binis à ſe pedibus ſeparata, ut cùm ibi plantæ creuerint, commodè transferri poſsint. Nec debent altiùs duobus aut tribus digitis obrui, cacumine deorſum uerſo. Dum tenera erunt germina, ſæpè herbis circunfoſſa liberari

Quibus locis proueniat Perſica mal⁹.

Frigida loca & uẽtoſa perſicis exoſa.

Quomodo ponẽda perſicorum oſſa.

Quando & quomodo transferenda Perſica arbor.

cupiunt, transferríq; poſt bimatum ſcrobe breui. Sed à ſe non longè ſtatuendæ erunt arbuſculæ, ut à calore Solis ſe inuicē excuſent ac defendant. Quæ ſi irrigentur poma ferent maiora: nam aſsiduo potu hæc arbor inebriari deſiderat: maximè per æſtatē nec alia eſt quæ coloniam frequenter mutare libentiùs ſuſtineat. Habitu multò lætior euadet, ut Florentinus in ſuis teſtatus eſt Georgicis, ſi ſimulatque poma perſica ederimus, illorum oſſa poṇamus & conſeramus, carnis parte aliqua in eis relicta. Verùm, cùm arbor hæc celerem ſentiat ſenectam, pruno ạut amygdalo amaræ inſerendam eſſe præcipiunt Gręci. Quæ ſi languida uidebitur, ueteris uini fæces aquę miſtas opọrtebit infundere: & frequenti aggeſtione cumulare, ueſpertinoque humore iuuare, ac obiectis umbraculis defendere, ſi ardore Solis ſiccata contabeſcat. In quam rem etiam proderit ſerpentis ſpolium appendere. Si uermibus infeſtatur, cinere amurcæ miſto extinguentur: uel bouis urina cum aceti tertia parte confuſa. Si à pruinis periclitatur, ſtercus illi ingeratur: uel uini fæces cum aqua permiſtæ. Vel, quod magis prodeſt, aqua in qua faba fuerit incocta. Contra uitia omnia proficit ſpartum

Vt lætior euadat mal' Perſica.

Remediū lãguidæ & tabeſcẽtis perſicæ.

Ne à uermib' infeſtetur, aut à pruinis periclitetur.

alligatum: uel ſuſpenſa ramis ſpartea. Poma perſica ſine oſsibus tibi comparabis, ut in ſuis georgicis tradit Africanus, ſi in perforatum infernè truncũ, exciſa medulla, ſalicis uel corni palum adegeris. Vt perſica admirandæ magnitudinis tibi compares, amygdalas item ac nuces & ſimilia, accipies tres uel quatuor nucleos ex illis, quos ita coaptabis ut corpus unum conſtituere uideantur. Hos iunctos, & ſi opus fuerit, colligatos, in uas aliquod terra ſtercorata plenum immittes, plãtabis ac ſepelies: ſed ita ut uas illud foramen habeat in operculo per quod nucleorum germen exire cogatur. Sic fiet ut nuclei illi in unam coaleſcãt arborem, quæ ſuo tempore fructus eximiæ magnitudinis ac pulchritudinis edet ac ꝓferet. Sunt qui nucleos non in uas ſed fiſtulam aut tubulum terra ſaturum mittant. Si id multò leuius & facilius tibi comparare ſtudes, diligenter interlegenda crũt perſica illa quę parua & languida apparebunt, nimiáque ubertate matrem onerabunt: ut arboris ſuccus ad reliquorum nutrimenta conuertatur. Sic enim ſaliuæ copia in pauciores fœtus ſe conferens, illos altili ſaginabit incremento, ac maiores reddet. Si ru-

Vt perſica ſine oſsibus producãtur.

Modus ingenioſus ut fiãt perſica eximiæ magnitudinis.

Via alia & modus facilior.

Ne ſint rugoſa perſica aut putria.

goſa naſcantur perſica aut putrida, iubet Palladius circa imum truncũ corticem recidi: & cùm inde modicus effluxerit humor, argilla uel paleato luto plagam contegi. Si caduca & deflua fuerint perſica, nudatis radicibus, cunei lentiſci uel terebinthi adigantur: aut arbori terebratæ in medio, palus ſalicis imprimatur. Si inſcripta & figurata naſci cupis, ex Democriti conſilio id aſſequeris, ſi exciſa aut deraſa carne pomi, os triduo in aqua madeſcat: & aperto ſenſim ligno, nucleus excluſus æneo ſtylo cortice tenus, quibus placebit literis aut figuris non profundè exaretur: deinde in ſuum alueolum remittatur, & commiſsis carinulis, fimo, charta, aut foliis inuoluatur, & ſeratur, rigetúrq; ſi opus erit: quidquid enim in eo nucleo ſcripſeris, aut figuraueris, enatum inde pomum illud repræſentabit. Quòd ſi uoles rubrum habere, idipſum, eodem affirmante Democrito, obtinebis, roſis purpureis ſub arbore conſitis. Vel ſi in oſsium internos ſinus, poſt ſeptẽ dies, quando patefieri incipiunt (nam totidem diebus obruta oſſa ſponte fatiſcunt) cinnabarim uel minium infundas: & ſtrictim obligata oſſa illa, ut cohæreant ſimul

Ne caduca & deflua ſint perſica.

Quomodo inſcripta & figurata naſcãtur perſica.

Vt rubra naſcãtur perſica.

cũ ſuis nucleis, adhibita omni cura ſepelias: ſic rubra intus & in cute ſua dabunt arbores perſica. Si alium quemuis infuderis colorem, ſaporem aut odorem, in ſimilem nata progenies degenerabit. Hîc penè præterieram perſicorum genera: quæ tria vulgo obſeruari ſolent. Vnum populare, cuique notum: quod ſub æſtatis finem conſueuit matureſcere, citiùs, tardiùs, pro cœli & ſoli natura. Alterum ex re duracinum dicitur, quòd caro oſsi tam pertinaciter hęreat, ut auelli nequeat: Preſſum vulgus nũcupat: quia interiori ligno caro, ceu agglutinata apprimitur. In quo etiam genere inueniuntur, quæ ſanguinea pulpa, & ſucco manus inficiant: adhæc, quæ cotoneorum more, intus & extra ualde flaueſcant. Tertium genus præcox & anteperſicum appellatur, olim Armeniacum initio ęſtatis matureſcẽs, & cętera perſica longè pręueniẽs: ex quo nomen habet: dicíque ſolet à noſtratibus Abricocũ. Alia ſunt genera olitorio mãgonio, & inſitionis adulterio prognata, quę hîc prudens omitto. Popularibus primi generis, Plinij ſeculo nihil fuit fugacius, nam longiſsima decerptis erat bidui mora, & ob id cogebant ſe uenundari,

Notãda quia pulchra.

Perſicorum genera tria.

Duracinũ & preſſum.

Perſica ſanguinea & flaua.

Præcocia anteperſica & armeniaca.

Popularibus perſicis nihil fugacius.

Quomodo cuſtodienda perſica.

ut ſcribit. Duracina Palladio autore, muria & oxymelite condita, uel aceto mulſo, optimè ſeruantur. Eadem detractis oſsibus, prunorum more, in Sole, uel clibano ſiccantur. Sæpè etiam oſsibus exemptis, melle condiuntur, ſapore grato ac iucundo. Seruantur prętereà ſi umbilicus eorum gutta picis calentis oppleatur, & ita ſapæ innatare cogatur, uaſe diligenter clauſo. Quæ omnia etiam præcocibus, & aliis carne duriore & minùs aquea conſtantibus, qualia ſunt Pariſiēſibus Corbelliana, facilè accōmodari poterunt: iis prætereà quæ loco ſicco & lapidoſo naſcuntur.

Aduertenda quia pulchra

Corbelliana perſica.

Medica.

Perſica omnia praui ſucci eſſe.

PErſicorum genus omne damnaſſe uidetur Galenus, ut praui ſucci alimentū ob facilem corruptionem. Quapropter perſica primis menſis ſemper edenda præcepit, præſertim quę carne conſtant humida, & aquoſo pulpamento: nam ſtomacho innatant, & quicquid præſumptum fuerit, unà ſecum in corruptionem trahunt. Quæ ſi pręierint, lubrico meatu uiam facilem aliis cibis ſternent. Innocentiora eſſe tradūtur pręcocia, & quæ carne conſtāt ſicca, & nullatenus humida: nam corruptioni fa-

Perſica primis menſis edenda.

Quæ perſica ſint innocentiora.

cilè non patent, neque acorem citò contrahunt, & ſtomacho ſuauiter commodãt. Vulgus Gallicum ſibi perſuaſit perſica nucleo ſuo noxam expedire, quam impediẽs perſicum attulerit. Nec temerè, nam incidendi, detergendi, & aperiendi facultate pollet: qua ex re improbitati ſucci occurrit. Noxa etiam uino generoſo tollitur, ſiue illud ſuperbibatur, ſiue perſicum in eo madeſcat, & innatet. Nuclei per auram peſtiferam ſumpti, maximoperè iuuant, lumbricos enecant, & obſtructiones tollunt. Qui ſummè amari, & linguæ parum grati, ſaccharo excipi & condiri à multis ſolent. Cum aceto & oleo triti, capitis doloribus utiliter illinuntur: ſed quibus, & qua ex cauſa non ſcripſit Plinius: qui plerũque remedia abſque limitatione pronunciat, unde cautè & circunſpectè legendus eſt. Perſici flores aluum deiiciunt, tam eſu, quàm iuſculo immiſsi: ſed non abſque labore & detrimento. Idem præſtat & minore noxa, aqua ubi flores illi amarulenti ſepties macerati fuerint, decocta cum ſaccharo ad zulapij conſiſtentiam. Quæ prætérquàm quòd aſtrictæ alui excrementa deiicit, etiam uermes unà extrudit. Quos trita

Perſica cur nucleo ſuam expediant noxam.

Peſtis, lũbrici, obſtructio & capitis dolor.

Notanda de floribus perſicariis pro alui reiectione, & uermibus.

folia, & puerorum umbilicis admota, ſimiliter perdunt.

Arborum Meſpili & Sorbi, pomíq; earundem, cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XI.

Meſpilorum genera duo.

Vnde magnitudo in meſpilis.

Quibus locis gaudeat meſpilus.

Quomodo à

MEſpilus Gallis nunc Meſlierus, nũc Neſlierus vulgò dici ſolet. Cuius duo obſeruantur genera. Vnum, quod rarioribus ſpinis horret, in dumetis, nemoribus, & uiuis ſepibus, quaſi ſylueſtre naſcens. Huic pomum paruum ineſſe ſolet, & per initia tam acerbum, ut uix edendo eſſe poſsit, niſi hyemis frigoribus molleſcat. Alterum grandiore pomo ſeſe profert, ita ut magnitudine mala ſæpenumero perȩquet, abſque ullis ſpinis: quòd crebro inſitu & cultu in hortis habitaſſe, & feritatem depoſuiſſe dubium non eſt. Locis calidis gaudet, ſed tamẽ irriguis, ut tradit Palladius. Frigidis etiam prouenit, ſabulone pingui, aut glareoſa terra cui arena permiſta ſit, uel argilla cum ſaxis. Putari amat, necnon circunfodi, & parco humore inter ſiccitates refocillari. Noſtrates ligno huius ad uenabula & aurigarum flagella uti plurimùm ſolent. Vermibus in ſenecta crebrò infeſtatur

infeſtatur meſpili arbor: qui prægrandes, & quàm cęteris arboribus diuerſi cernuntur: purgandi æreo ſtylo, ut Palladius admonet, atque amurca, uel humana urina uetere, aut uiua calce perfundendi: ſed parciùs, propter arboris noxam. In quam rem plurimùm etiam proderit decocti lupini aqua. Si labuntur poma, fruſtum de eius radice præciſum, in media trunci parte figatur. Si moleſtæ ſunt formicæ, rubrica cũ aceto & cinere temperata necabuntur. Arbori huic pomum rotundum eſſe ſolet, ac uiride dum pubeſcit, fuluum uerò ac molle dum maturuit, fundo in latitudinem reſimo & barbatulo coronæ modo: quod Politianus in Ruſtico ſic expreſsit: Regúmq; altas imitata coronas, meſpila. Ineſt illorũ pomo aſtringẽs ingenium. Galenus communi uocabulo tricoccũ, quaſi trioſſum, aut trigranum ab aliquibus appellatum dicit: quoniam tria intus grana, ſiue lignea oſsicula, ſeminis loco plurimùm continet. Quod ad cuſtodiam attinet, in parente arbore diu durare poſſunt meſpila: uel in urceolis picatis, ut habet Palladius, aut in ordinem ſuſpenſa. Vel, ut quidam uolunt, poſca aut ſapa condita. Die ſerena legi de-

[Margin: uermib' expurganda ſit meſpilus.]

[Margin: Ne labantur poma meſpili & moleſtæ ſint formicæ.]

[Margin: Pulchra deſcriptio fructus meſpili.]

[Margin: Quomodo cuſtodienda meſpila.]

bent circa meridiem,& paleis obrui diſcreta, ne uiciſsim contactus ea uitiet. Si cũ pediculis ſemimatura legantur, & ſalſa aqua per dies quinque macerentur, poſteà ſapæ infundantur ut enatent,perbellè ſeruabuntur. Quod facere ſi nequeas, etiam melle, ſi minus matura collegeris,rectè cuſtodies. Per gelicidia acerbitate domita,in paſſo uel mulſo à pleriſq; decoquuntur, addito cinnamomi momento. Sed cùm hîc hortulanum agam non Apicium, iſthæc cocis curanda relinquo.

Notatu digna quia pulchra

Sorbus, Gallis Cormierus,uel Sorbierus dici ſolet. Amat loca humida, montana & frigidis ꝓxima, ut ſcribit Palladius. Quod ex Theophraſto tranſlatũ eſſe uidetur: qui ſorbũ uiuacem eſſe prodit ſolo altioſo &humecto: unde paulatim ſterileſcere tradunt, ſi ad feruentia loca deuenerit. Naſcitur ſemine, radice & auulſione. Quæ ſi transferenda eſt, robuſtior eſſe debet. Scrobẽ altiorem deſiderat, & ſpatia longiora: ut (quod illi maximè prodeſt) à uentis frequentibus agitata grandeſcat, quẽadmodũ tradit Palladius. Vermibus rufis & piloſis ſummè eſt obnoxia per ſenectã: qui medullæ interna ſectantes, arborẽ ad interitũ tabémq; per-

Quænã loca Sorbis apta.

Notanda pro educatione Sorborum.

Quomodo à uermibus liberetur ſorbus.

ducunt. A quibus libera euadet, ſi aliquot ex iis ſine arboris iniuria detracti, uicino cõcrementur incẽdio: nam ita uel fugere, uel perire credũtur. Si minùs ferax fuerit arbor, tedæ cuneus radicibus inſerendus eſt. Vel circa partẽ ultimã foſſa facta, cumulo ingeſti cineris adæquãda. Ante trimatũ nõ cenſetur eſſe fœcũda: cuius fructus cùm largè proueniunt, vuæ modo farcti, cõgeſtiq; uiſuntur, ex uno petiolo faui ſpeciem præbentes. Hos uermiculus etiamnũ crudos, acerbiſsimóſq; exeſt, ut ſcribit Plin. qui pomorum ſorbi differentias quatuor ſtatuit: uni rotunditatẽ mali aſcribens: alteri turbinationem pyri: tertio oualẽ formã: quartum torminale nuncupat, remedio tantùm probabile. Seruantur hoc modo: Lecta duriora ac poſita, ubi miteſcere cœperint, fictilibus urceolis uſq; ad plenũ claudũtur, gypſo deſuper tectis: poſteà ſcrobe bipedanea loco ſicco & aprico mergũtur, ore peruerſo, ut loquitur Palladius, & terra ſpiſsiùs calcata. M. Cato in ſapa diu poſſe ſeruari tradit. Cui ſubſcribit M. Varro, addens in arido ubicũque poſita, facilè per ſe durare. Quæ etiam diſſecta, nõnulli in Sole, ut pyra ſiccãt, ſeruãtq; uaſculis in hyemẽ. Cùm

Vt ferax & fœcũda fiat ſorbus.

Pomorũ ſorbi differẽtiæ quatuor.

Quomodo ſeruanda ſorba.

Alij modi cuſtodiendorũ ſorborum.

uti uolũt, aqua feruente macerãt, ac ita reuireſcere cogũt, ſapore ſanequàm iucũdo. Alij integra cũ ramis dolio picato ſuſpendunt, illitis pice omniũ ſurculis, excluſaq; aura quacũq; operculo ac gypſo, dolia ab aqua & humiditate procul eſſe ſatagũt. Quidam, ut tradit Columella, in defruto illa cõmodè ſeruant, addito ſpiſſamento aridi fœniculi, quo deprimãtur, ita ut ius ſupernatet: deinde picato operculo uas claudũt, & gypſo illinunt, ne quis poſsit intrare aut abire ſpiritus. Fit ex maturis ſorbis, ſicut ex malis & pyris uinum apud multos: adhæc, omphaciũ & acetum ex immaturis.

Pulchra & notatu digna pro ſorborũ repoſitione.

Vinũ, omphacium & acetũ ex ſorbis.

Medica.

MEſpili immaturũ pomũ medici uſurpare ſolẽt ad coërcendũ alui ruẽtis impetũ. Nec deſunt qui ſiccata arboris folia, & in puluerẽ redacta clyſterib9 dyſentericorũ magno & felici ſucceſſu remiſceãt. Eadem pollẽt facultate ſorborum poma, Galeno teſte. Quæ duo parcè, & nõ affatim, ut ficus ac vuæ ſunt comedenda: nã illis ceu cibis nequaquã indigem9, quin potius ut medicamentis. Dioſcorides diſſecta ſorba priuſquã matureſcãt, & Sole ſiccata, ꝓbabili remedio ad aluũ ſtipandã conferre

Alui cohibitio, dyſenteria.

Meſpilis & ſorbis utẽdũ, ceu medicamentis.

Remedia ad aluum cohibendam.

ſcribit. Idē uſus eſſe ſolet farinæ ſiccatorū & pila contuſorū ſi polētę modò ſumatur, aut iuſculis uel pulticulę miſceatur, clyſteribúsue addatur. quod etiā decoctū eorūdem præſtat. Sed hoc ſanè memorabile, ſi quis à cane rabido aliàs morſus, iacuerit ſub ſorbo, periclitatur in rabiē rurſus incidere: nā cōſopitā excitare creditur. Eſt & id nō prætermittendū, quòd licet meſpilorū caro aſtringentis ſit naturæ (de immaturis loquor) nihilominus puluis eius lapillos in renibus uehementer comminuit, & excludit. Cuius rei periculū feliciſsimo ſucceſſu à ſe factum teſtatur Ant. Muſa, medicus apud Ferrarieſes doctiſsimus & exercitatiſ. Scio nō deeſſe qui de oſsiculis meſpili idē polliceātur & experientia confirmatū tradant. Vtrunq; facilè experiri licebit.

Morſus rabidi canis.

Puluerē meſpilorū lapillos renū comminuere.

Arboris Nucis, ſeu Iuglandis, eiúſq; fructus cura, auxilia, & ſecreta.

Cap. XII.

NVx, ſiue Iuglans, arbor eſt pueris ac ſenibus notiſsima, quæ locis ſiccis & frigidis gaudet, necnō lapidoſis, quēadmodū poſt Plin. ſcripſit Palladius. Columella agrum calidum, durum & ſiccū deſiderare tradit. Poteſt tamen & locis tempe-

Quibus locis gaudeat nux

Quomodo ſerenda nux & ante ſationẽ præparãda.

ratis iuuante humore educari. Serenda eſt nucibus ſuis eo modo quo amygdalus: ſed priùs ſiccari debent in Sole, ut exhauriatur humoris noxiũ uirus. Idẽ Columella præcipit eas macerandas eſſe in aqua mulſa, nec nimis dulci ante depoſitionem: nam ita iucundioris ſaporis fructum cùm adoleuerit arbor præbebit: ac interim melius & celerius naſcetur. quod de Auellana multi intelligendum cẽſent. Palladius admonet nuces eas tranſuerſas ponendas eſſe: ut latus ac commiſſura terræ infixa ſepeliatur, & cacumen ad Aquilonis partem uergat. Columella ternas in trigonum ſtatuit: ſed ita ut pars acutior ſit infra (quia inde radices mittit) & nux à nuce minimè palmo abſit, ancépſque ad Fauonium ſpectet. Vt ut fuerit, lapis uel teſta ſubter apponi debet, ut radicem non ſimpliciter, ſed repercuſſu diſpergat. Hæc de iuglandibus obſcurè tradita, ad amygdalas cum Plinio libẽter detorquerem: etſi iuglãdes nuces commiſſuris iacentibus porrectas optimè ſeri præcipit. Quarum arbor quò ſępius transfertur, eò lętior euadet. Quod fieri expedit, dũ bima eſt in locis frigidis: in calidis uerò, dum trima. Cuius radiculę reſecari nõ de-

Notanda pro nucum poſitione & plãtatione.

Quomodo & quãdo tranſferenda nux.

bent, ut fieri ſolet in aliis arboribus, quin potius bubulo fimo tingi: uel quod melius erit, cinere in ſcrobibus reſpergi, ne ſtercoris calore aduratur arbuſcula. Nulla eſt arborum (poſt ceraſum) quæ uel facilius, uel melius proueniat. Cuius rei teſtem proferemus Ouidium, apud quem nux querula hunc in modum loquitur:

Nucẽ de omnibus arboribus citò ac facilè prouenire.

Sponte mea facilis contempto naſcor in agro:
Párſque loci qua ſto, publica penè uia eſt.

Scrobibus altis admodũ delectatur, vultq; interualla magna, quia ſtillicidiis foliorũ ſuorũ proximis, uel ſui generis arboribus nocet. Ita enim frondis proiectu diffunditur, ut per ipſam non defluãt imbres, ſęuáque ſtilla eſt, quemadmodũ ſcribit Plinius. Apud quem etiam lego umbrã arboris huius, ſatis quibuſq; nõ nutricẽ eſſe, ſed nouercam: unde quęcunq; attigit haud dubiè uenenat. Arbor hæc inferiore ſui parte fertilior eſſe ſolet: neq; cariem, neq; uetuſtatem ſentiens. Idq; de multis ſingulare habet, ꝙ ſe frangi ſonitu pręnunciat: ita ut pręſentire homines poſsint. Quod in Antandro cõtigiſſe tradit Plinius, omneíſq; è balneis ter refactos aufugiſſe. Sed mirabilis eſſe ſolet illius cũ quercu antipathia, tam enim per-

Nucis arboris ſtillicidia nocere, adhęc umbrã.

Mira de nuce arbore & notanda.

Nucis & quercus ſumma antipathia.

tinaci odio diſsidēt, ut iuxta nucē iuglandem depacta quercus moriatur, im̄o uerò altera in alterius ſcrobe poſita elangueſcit: & ſi nucē in quercū ſenio mutari nonnulli tradiderint. Damageron in ſuis Georgicis grę cis ſcribit nucē meliorem fieri, meliúſq; adoleſcere, ſi urina pueri impuberis, uel nondū Venerē experti, dieb⁹ quinque præmaceretur ante quàm terræ cōmittatur, & ita plātetur. Quod etiam in amygdalis cōmendatur, ut ſequēti capite ſcribemus. Si caudici, uel radicib⁹ cinerē iugiter affuderis, corticis teneritudinē & nuclei fragiliorē carnē, fructuūq; dēſitatē procurabis. Eadē lætior euadet, ac citò adoleſcet, ſi cuprinū clauū, aut ligneū palū ad medulā uſq; trāsfixeris. Nodoſam duritiē exuet, ac nuces facilè friabiles dabit, ſi truncū terebro per medullā traieceris, atq; foramini parē ulmi cuneum adegeris. Si fructum amittit & defluuū habet, uerbaſci radicē, uel coccineum pannū detritum, & è ſterquilinio acceptum, amuleti uice ſuſpende, aut illiga. Hæc Damageron. Ad Palladiū redeo. Si ſenectæ uitio, inquit, excauetur iuglandis arbor, longus canalis à ſummo trunco ad imum excudi debet: ſic enim Solis &

Quomodo nux optimè adoleſcat.

Quomodo cortex nucis fiat fragilis.

Quomodo nodoſam duritiem exuat nux, & fructū non perdat.

Ne uitio ſenectæ excauetur nux & interhiet.

uenti beneficio difflătur ac dureſcũt quæ in marcorem tranſibant. Arcebitur autẽ hiantis cauernæ uitium, frequenti arboris ablaqueatione. Si prædurum & lignoſum fructũ gignat, cortex in orbẽ vulnerandus erit, ut noxij humoris uitiũ deducatur. Alij radicũ ſumma præcidunt. Pleriq; terebratæ radici buxeum cuneum imponunt: aut cupreum, ferreúm ue clauum. Africanus pollicetur in ſuis georgicis, iuglandes ſine putaminibus nuces edituras, quas Tarẽtinas nuncupant, ſi fractis utrinque carinis, integer nucleus illæſa prorſus carne, lana aut uitigineis foliis recẽtibus obuoluatur, quò minùs à formicis enucleatus arrodatur, dein terrę mandetur. Africano ſubſcibunt Florentinus Gręcus, & Palladius Latinus, promittítque ille, amygdalis idem euenturum, ſi trunco & radicibus aſsiduè cinis circunfundatur: imò uerò & reliquis fructuũ generibus, quæ teſtam forinſecus habent, ſi iuxta præcedentem modum eorum arbores plantentur. Quod nuciferæ arbori quæ ætatem tulit, ſi uoles accommodare, lixiuio per annum continuum ter in menſe rigabis. Cæterùm quia arbor hæc ſata quæuis, ut diximus, ſua umbra & prę-

Ne lignoſum fructum nux progignat.

Quomodo gignãtur nuces abſq; putaminibus.

Notãda quia ualde pulchra.

Quomodo nuciferæ arbori quæ ætatem tulit, ſuccurratur.

ſentia lædit, atque hortis ob id inutilis eſſe cenſetur (hãc niſi in extremo margine fun dus alat) idcirco cuperent plerique rationem inire, qua uel areſceret, uel annoſa & grandis facilè extirparetur. His Democritus hunc in modũ ſatisfacit. Ieiunus (inquit) lentis grana aliquot mande ſeorſim: quæ dum adhuc in ore uerſas, pubeſcentis flore iuglandis ramum quem uolueris demorde, arbor paulatim diſtabeſcet. Id ſi non placet, flagrans igni clauus (uel lentis granum, ut legit Ruellius) radicibus imprimatur. Aut in traiectã terebro arborẽ, puerile lotiũ, uel cuneus myrteus immitta tur: p̃ſertim dũ floret: uel radici ablaqueatę dictãnus, faba, uel pãnus mẽſtruo muliebri imbutus, admoueatur: nã ita arbor tabida ariditate cõficietur. Sũt qui in terebratam medullam uiuum argentum iniiciant. De extirpatione quarumcunque arborũ, quãdo huc incidimus, hæc apud Plin. reperi. Syluæ extirpandæ rationem Democritus prodidit, lupini flore in ſucco cicutæ uno die macerato, & radicibus ablaqueatis reſperſo. Sunt qui ſub diebus Caniculæ illas ad medullam perforent, & petroleũ cum ſulphure iniiciant. Ferè hîc prętereieram

Quomodo facilẽ extirpanda ſit & perdẽda nux annoſa.

De extirpatione quarũcunque arborum.

quod à multis traditum & obſeruatũ audio, nimirum nucem arborem crebra uapulatione emendari & fœcundari: uel fidẽ faciente hoc populari diſticho, Nux uapulãdo, ut mulier & aſinus, emendatur.

Nux, aſinus, mulier, ſimili ſunt lege ligata:
Hæc tria nil rectè faciunt ſi uerbera ceſſent.

His utcunque poſitis non prætermittam pulcherrimum fertilitatis, uel ſterilitatis preſagium & prognoſticon, quod ex nucis arbore Virgilius poſteritatẽ latere noluit: licet multi amygdalæ aſcribant: Prognoſticõ fertilitatis vel ſterilitatis à nuce.

Contemplator item (inquit) cùm ſe nux plurima ſyluis
Induet in florem, & ramos curuabit olenteis:
Si ſuperant fructus, pariter frumenta ſequentur:
Magnáque cum magno ueniet tritura calore.
At ſi luxutia foliorum exuberat umbra,
Ne quicquam pingueis paleæ teret area culmos.

Hic diſsimulandum non arbitror, quòd Iuglandis cortex lanis ac manibus tingendis, & rufãdis capillis, Plinio autore, adhibetur. Quod nux querula ſic apud Ouidium teſtatur:

Noſtra notat fuſco digitos iniuria ſucco.
Cortice contactas inficiente manus.

Sed omiſſa arbore, ad eius fructum, ſi placet, ueniamus, quem duplici munimento & inuolucro tegi, nullus eſt qui nõ uideat: puluinato primùm calice, herbaceóq; cortice: mox ligneo putamine, compactili ca- Fructus nucis pulcherrima deſcriptio & pictura.

rinarum loculo, & tenui tunica intus armato, quot modis fœtus in parente ſolet eſſe, ut ſcribit Plinius. Quæ cauſa nuptiis religioſas fecit nuces: olim à Regib9 è Perſide trãſlatas, & ob id regias ac perſicas nominatas, ut autor eſt ille idem Plinius. Hîc non tacebo, quòd à capitis grauedine, quã foliorum odore in cerebrum penetrante, nux inducit: necnon à grauitate umbræ, karyon Grecis dici ſolet: quibus kara, Attico idiomate, caput ſignificatur. Sic à Latinis ob eaſdem cauſas, à nocẽdo nux (ut opinor) nomen habuit. Cæterùm iuglandem nuncupari uolunt, ac ſi diceres Iouis glandem, interliſis literis. Quo nomine primo mundi æuo ita appellatã fuiſſe plures tradũt. Quippe cùm homines diu glandibus uictitaſſent, inuenta tandem arbore quæ nuces ferebat, deguſtato nucleorum eius ſapore, dulcedine illorum mirum in modum illecti, nuces, Iouis glãdes ob præſtantiam & excellentiam appellauerunt. Ad penſum redeo. Nucibus cortex ſponte exutus maturitatis indicium præbet, ac tẽpeſtiuitatem fatetur. ex quo tunc excuti debent. Seruãtur optimè uel paleis obrutæ, uel arena, uel foliis ſuis aridis, uel arca ex

Cur nuptiis religioſę ſint nuces.

Notanda de nominibus nucis & eorũdem etymo.

Vnde nuces Iuglandes uocatæ.

Quando nuces maturæ iudicãdę.

ligno ſuo facta, ſi in ea claudantur, uel ſi cepis remiſceantur. Quibus hanc contubernalis hoſpitij uiciſsitudinē rependunt, ut eis acredinem tollant, & proinde ſuauiores reddant, quemadmodum Palladius adnotauit. Apud quem Gargilius Martialis (cuius meminit Seruius in Georgic. Virgil. ut anteà monuimus) aſſerit ſe expertum nuces poſt annum uirides inueniri, ſi liberæ putaminibus ſuis melle demergantur: addítque, ipſum mel ita medicabile fieri, ut ex eo concinnata potio faucibus & arteriis medeatur. Sed hæc ſequenti narrationi medicæ erant contexēda. Iſtud pro coronide erit. Si in aquæ ſitulam uirēteis iuglandium cortices tuſos immiſeris, & aqua illa terrā perfuderis, uidebis lumbricorū ingentē copiam emergere. Quod piſcatoribus ſcriptum ſit.

Quomodo optimè ſeruétur nuces.

Quomodo nuces poſt annum uirides inueniantur.

Terreſtres lūbrici à corticibus Iuglandis excitantur.

Medica.

HEraclides Tarentinus petere ſolebat, primá ne menſa an ſumma, nuces offerri debeant. Si poſtremo cibo, uti mos eſt, exhibeantur, bibendi deſiderium proritabunt, potúſque auiditatem molientur: quo quidem cibis iam diſtento uentriculo, & refertis interaneis, inſinuatæ, de-

Primá ne, an poſtrema mēſa exibendæ nuces.

turbante impetu, flatus ac inflationes excitabunt, cibóſque corruptionis labe uitiabunt. Quòd illis ab oleaginoſa ſubſtantia inſita ſit quædam enatandi facultas, quæ coctioni parum cedit: unde cruditates oriuntur, & alui deiectiones promouentur. Torrefactæ minùs corpori negotiũ faceſſunt. Quo modo Mneſitheus Athenienſis edendas præcipiebat, depaſta ab igni & calore ſuperflua earum oleacitate. Diphilus Siphnius capitis dolores ciere, & reliquis cibis innatare dixit. Cui ſubſcribit Diocles: addítque ſagina ſua ſtrigoſos ad craſſitiem reducere, modò ab illorum ſtomacho probè uincantur & coquantur. Vt ut fuerit recentes iucundiores ſtomacho eſſe ſolent, ſiccæ uerò nocentiores, bilioſæ, cõcoctu difficiles, & capitis dolorem, ſi profuſè aſſumantur, conciliantes. Sunt præterea tuſsientibus inimicæ, ſed uomituriẽtibus ieiunis aptæ. Cum cepa, ſale & melle tritæ, canum, hominúmque morſui auxiliantur: & cum exiguo melle ac ruta, mãmarum inflammationibus ac luxatis optimè apponuntur. Cum ſuo cortice crematæ & umbilico admotæ, tormina efficaciter diſcutiunt. Quæ perueteres ſunt gan-

Quomodo flatus, inflationes & alui deiectionem moliãtur nuces

Quæ nuces minus noxię dicantur.

Recentes & ſiccæ nuces.

Tuſſis, uomitus, morſus, mammatum inflammatio

grænis, carbunculis & ſuggillatis meden-tur. Nucleorum combuſtorũ cinis ex uino ſubter inditus, fœminarum fluentes plus æquo purgationes cohibet. Nuclei iidem commanducati, & ex ore protinus impoſiti, areas capitis pilo celeriter replent: modo id ſæpius iteretur. In tineſmo editur nucleus ad pituitam extrahendam. Sed celebratiſsimũ illud Mithridatis alexipharmacum (de quo in ruta libro ſecundo aliquid diximus) hîc ex Plinio referre, nec otioſum, nec inutile uidebitur. In ſanctuariis, inquit, Mithridatis maximi Regis deuicti, Cneus Pompeius inuenit in peculiari commentario ipſius manu deſcripto, cõpoſitionem antidoti è duabus nucibus ſiccis, ficis totidem, & rutæ foliis uiginti ſimul tritis, addito ſalis grano. Qui hoc ieiunus ſumit, nullum uenenum illo die timeat. Prodeſt eadem antidotus mirabili ſucceſſu aduerſus graſſantis peſtis contagia, ieiuno uētriculo deuorata. Teſtes ſunt multi cùm noti, tum ignoti, hac antidoto per magnas & deploratas peſtilentias me admonente & miniſtrante ſeruati. Cæterùm uirides iuglandes, ſub Iunij finem, antè quàm putamina obduruerint, ſaccharo uel melle

Tormina, gãgrenę carbũculus, ſuggillata, mẽſtrua, alopecia & tineſmus.

Mithridatis alexipharmacum & antidotus contra uenena.

Mira antidotus aduerſus peſtis contagia.

aſſeruatæ, ſtomacho utiles euadunt, & ori ſanequàm gratæ habentur. Quin & ex his ſtillatitia fit aqua pridie natalis B. Ioannis, quæ ad multa utilis eſſe ſolet: præſertim ad tertianas febres abigendas, & alias quas, dũ adhuc eſſem adoleſcens, quaſi miraculo quodam, propinatæ huius aquæ cyatulo dimidio ante acceſsionem, efficaciter curabam.

Iuglãdes cõditę, & ex his ſtillatitia aqua.

Notatu digna quia ꝓbata.

Arboris amygdali, eiúſque nucis, cura, auxilia, & ſecreta.

Cap. XIII.

AMygdalus agrum durum, ſiccum & calculoſum amat, adhæc cœlum calidiſsimum. Quæ quia maturè florere conſueuit, præcocíque partu, pro cœli & ſoli natura germinare, idcirco Palladius ita ſtatuendam præcepit, ut meridiem, ſi fieri poteſt, ſemper ſpectet. Plantatur Florẽtino autore, à nuce, uiuiradice, & auulſione, uel ſtolone. Nuces quæ ſeri debent, pridie liquido fimo macerantur. Sunt qui hydromelite, aut aqua mulſa madefaciant, & noctem unam ibi eſſe ſinant, ut mellis mordacitas germen non extinguat, & iucũdioris ſaporis arbor fructum præ-

Locus aptus amygdalis.

Quomodo plantanda amygdalus.

Notanda & aduertenda.

præbeat, cùm adoleuerit: meliúſq; & celeriùs frondeat. quod de amaris amygdalis multi intelligendũ cenſent. Vt ut fuerit, amygdali nux in terram recta figi debet, ea parte quæ acuminata eſt, ita ut lignoſior pars ſurſum uergat. Sed quæ pangentur amygdala, noua ſunt eligẽda, ac uegeta & recẽtia. Quibus ſi ſiccitas interceſſerit, terna ſuccurremus rigatione in menſe, herbíſq; naſcentibus & nocentibus, circunfodiendo, emergentem arbuſculam ſæpenumerò liberabimus. Terra ſeminarij Palladio adnotante, lætamen admiſtum habere debet, ſpatiis inter arbores XX pedum diſtantibus. Adoleſcentes arbuſculę & nouellæ diligenter à pecore ſunt ſeruandæ, quia ſi ab illis roduntur, amareſcunt. Dum floret arbor, circunfodi non debet, quia inde flos exacuitur: cuius ea eſt natura, ut in ſenio fœcundior ſit, quàm iuuẽta. Theophraſtus tradit, & poſt illũ Plinius, ex amaris dulces fieri amygdalas, ſi ſtipite circunfoſſo, & ab jma parte perforato, defluens undiq; pituita detergeatur. Quod Africanus in ſuis Georgicis Græcis etiam mónuiſſe uidetur, hunc in modum ſcribens: Ex amaris dulces fient amygdalæ, ſi circunfoſſo ſtipi-

Noua amygdala pangẽda, & quomodo illis ſuccurrendum.

Amygdalinę arbuſculæ à pecore defendendæ.

Quomodo ex amaris dulces fiant amygdalæ.

te quatuor digitis à radice cauernula imprimatur, per quam lacryma quotãnis effluat, donec dulceſcat fructus. Idem fiet ſi circa radices ablaqueatas, urina & ſuillum ſtercus largius infundantur, deinde terra exaggeretur, & ſæpius id repetatur: aut trũcus medius terebretur, & cuneus ligni, melle oblitus imprimatur, ut habet Pallad. Quin teneram & dulcem, ex dura & amara efficies, eodem Africano autore, ſi radicibus ante florem circumfoſsis, aqua calida frequenter ingeratur. Quòd Gargilio Martiali, ſuo more, parum prudenter aſcribit Pallad. Fructum facillimè amittit, nedum florem, ſi auſtrinum fiat cœlũ atque nubilum. Cæterùm, ex ſterili fructiferã reddes, ut ſcripſit Democritus in ſuis de re agraria commentariolis, ſi radices hyeme nudaueris: uel in perforatam arborem, ut vult Columella, lapidẽ adegeris. Quòd ſi perſeuerauerit folia ferre, fructum uerò nullum dare, partẽ trunci iuxta terram forato, uel potius radicem, ut legit Palladius, & pinguis tedæ cuneũ in foramẽ trãsfigito, humanáq; urina affuſa obruito: aut ſilicem ſic inſere, ut libro tegente claudatur. Theophraſtus copioſiorem fructum

Quomodo fiant teneræ & dulces amygdalæ ex duris & amaris.

Quomodo ex ſterili fiat fructifera amygdalus.

Vt fructum copioſum ferat amygdalus.

dare promittit, ſi ferreus palus arbori adigatur, impreſſóq; foramini querneus inſeratur paxillus: quo modo in arborem animaduertitur, ac ſi iniuria laſciuiret. Vbi à pruina metus erit, Gargilius Martialis hoc remedio ſubueniri ait. Antequam floreat amygdalus radices nudentur, & albi lapides minutiſsimi, arenis remiſti congerantur: atq; ubi iam tempus uidebitur ut debeat germinare, effoſsi ſubmoueātur. Porrò, inſcripta naſcentur amygdala, ut Democritus in ſuis adnotauit Geoponicis, & Palladius confirmauit, ſi aperta teſta ſanus tollatur nucleus ac integer, & in eo quod libuerit ſcribatur: inuolutúſque papyro, & luto inte&us, necnon ſuillo ſtercore diligenter circumlitus obruatur. Itaq; de arbore & eius ſecretis hactenus. Cuius nuculas, quas & amygdala & amygdalas nuncupauimus, gemino operimento tegi nullus eſt qui non uideat: puluinati primū calicis, mox lignei putaminis multos ſcarificatus ſuſtinentis, & in rimulas uarias dehiſcētis, cui ſolidus ſubeſt nucleus. Maturitatem fatentur omnes, ut tradit Florētinus, cū ſpoliatæ fuerint corticibus. Quæ ſi muria lauentur, candidæ fient, ac lon-

Remedium aduerſus pruinam.

Quomodo inſcripta naſcantur amygdala.

Pulcherrima pictura amygdalarū.

Quando maturæ amygdalæ, &

tribuens, quæ reſiccat & humiditatem depaſcit: nec ſinit uenas impleri, quarũ diſtẽtione & perturbatu, temulentiam cõtrahi uolunt, effluuiis obſeſſa mentis arce. Rei huius euidẽs argumentũ eſſe poteſt, quòd vulpes amarorum paſtu, atq; adeò amygdalarum, ut idem refert Plutarchus, certò moriantur, ſi non contingat è uicino aquã lambere, interno humore affatim ab his exucto. Quod & Dioſcorides & Plinius etiam teſtatũ reliquerunt. Mneſitheus Athenienſis in eo libro quem alimẽtis dicauit, omnẽ cuiuſq; generis nucẽ quæ ignem nõ fuerit experta, cibis pręcipit abdicandã, præter amygdala recẽtia. Cæterũ, quaſdã torrefieri, alias incoqui iubet, ut ignis pinguitudinem abſorbeat & ebibat. Vitiis pulmonum & renum ex aquà potæ ſuccurrũt, & illinctu cum reſina terebinthina calculoſis medentur, ac difficili urinæ in paſſo. Gummi ex arbore ſpiſſandi uiribus pollet, & cruẽtis excreationib⁹ opitulatur: adhæc ſummæ cutis impetigines ex aceto illitum rapit & funditus abolet.

ebrietati pugnent.

Nuces quæuis ignẽ non expertę periculoſæ, exceptis amygdalis.

Pulmones, renes, calculus, dyſuria, cruenta excreatio & impetigo.

Arboris Punicæ ac eius pomi cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XIIII.

NVnc demum agendũ mihi reſtat de arboribus quarũ fœtus admiramur, palpamus & guſtamus, ſed parentes ignoramus, non uidemus & deſideramus. De Punicis, inquã, Aurantiis, Citriis, Limonibus, Ficu & Olea. Quæ tametſi in ſeptentrionalibus hortis noſtris & agris non naſcantur, nec foueantur, de his nihilominus hîc ſcribere nõ detrectabo, ut labor noſter, opera & ſtudiũ, omnibus ex æquo proſit. Sanè huiuſmodi arbores climati noſtro cum ſuis fructibus uſqueadeo ſunt implacabiles & infenſæ, ut nullis blanditiis, nullis officiis, nullis obſequiis apud nos habitare uelint, etiam ſi mitioribus locis hoſpitia illis deſignemus & offeramus: tãtus eſt patriæ & nataliũ amor. Sed miſſa longiore præfandi mora, ad rem uenio. Arbor Punica noſtratib⁹ Granata vulgò dici ſolet. Cuius pomum unà cum arbore nobilitauit Chartago: ìndéque nomen ſibi adoptauit. Calido aëre gaudet, & in locis minimè aquoſis plãtatur, teſtimonio Florẽtini Græci, cui Palladius poſt Plinium ſuffragatur: addítq; ſolum macilentum ac cretoſum amare, ſed in pingui quoque prouenire. Seritur plantis de matrum radice auulſis. Sed

Mirus autoris candor & modeſtia.

Quo cœlo & ſolo gaudeat Punica.

Quomodo ſerenda Punica.

meliùs procedet, ſi ponendus ramulus de gemmata aſſumatur matre, & ſcilla radicibus immittatur: nam ita lętior ac fœcundior fiet. Si tres lapilli in radice cõſtituantur, prouidebunt ne poma findantur, quẽadmodum ſcripſit Palladius. Rigatum & purgationem deſiderat: ſoláq; hæc arbor, cum uite & ficu, caudice fiſſo non emoritur, breui alioquin uiuens ſpatio. Flos illi puniceus eſſe ſolet, oblongus & calathi effigiem repręſentans, aſpectu ſanequàm iucundo: balauſtiũ vulgus nuncupat. Quãquam non ſum neſcius Dioſcoridem ſatiuæ punicæ florem cytinum appellare, ſylueſtris uerò balauſtium: cui Plinius non ſubſcribit. Perdit facilè ante maturitatem fructum, roribúſque nimiis & pruinis florem: qua de cauſa ramos eius inflectunt coloni, ne ſubrecti humorem infeſtum excipiant & contineant. Prolem ſurſum uerſus procreat, quæ corio & membrana tegitur, farctis intus numeroſis acinorum granis, unde Granati nomen. Qua uoce utuntur antiquorum plerique cum Columella. Scio non deeſſe qui pomum hoc ita nuncupatum uelint à Granata regione Hiſpanię, quòd inibi numeroſa proueniant pu-

Ne findãtur Punicæ mala.

Flos Punicæ qualis.

Ne florem & fructũ amittat Punica.

Punicũ malũ unde Granatũ appelletur.

nica. Quæ triplici ſpecie à Dioſcoride diſtinguũtur: in dulcia, acida, & uinoſa ſeu miſta. In quibus & fructus, & acinorũ magnitudine, adhæc liquoris copia præcellũt uinolenta. Plinius ſpecies quinque fecit, dulcia ſcilicet, acria, miſta, acida, & uinoſa. Acida fieri credũtur, ſi aſsiduè rigẽtur, nam ſiccitas in his & ſuauitatem præſtat & copiam: cuius tamen nimietati, ut Palladiano utar uerbo, aliquid debet humoris opponi. Si ex acidis dulcia facere uoles, ſtercore ſuillo & humano, urináque uetere radices irrigabis, Columella autore. Quin & nos, ait, etiam exiguum admodum Laſer Cyrenaicum uino diluimus, & ita cacumina arboris ſumma obleuimus: ea res emendauit acorem malorum, & apyrenum, dulcémque fructũ fecit. Paxamus Græcæ agriculturæ profeſſor peritiſsimus, eam in rem arboris radices circũfodi iubet, ſuillúmque ſtercus ſublini, deinde terra ſuperingeſta, humano lotio rigari. Sed de hoc, inquit, in alio noſtro Georgico opere perfectiùs à nobis dictum reperies. Georgicum opus illud deſiderari intelligo, ut alia antiquorum pleraque, magna rei literariæ iactura. Rurſum ex

Punicorum ſpecies.

Quomodo punica fiant acida.

Quomodo ex acidis dulcia euadant.

Modus Paxami pulcherrimus.

Alius mod'.

acidis dulces facies, ſi ablaqueatis radicibus tedæ clauum infigas. Sunt qui algam marinam radicibus obruant, & ei aſininum ſtercus cum porcino remiſceant. Ne punica in ſua rumpantur arbore, remedio ſunt lapides tres ad radicem collocati, dum ſeritur arbor: quæ ſi iam ſata eſt, ſcilla ſecundum radices plantanda uenit. Aliter, cùm matura fuerint punica, antequam rumpantur, petioli quibus dependent ſunt intorquendi. Quæ res etiam præſtat ut anno toto uiridia ſeruari poſsint in arbore, quemadmodum ex Columella Plinius & Palladius adnotarunt: uel potiùs ex Florentini & Africani græcis Georgicis, & ij & ille tranſcripſerunt. Sed præter iam dicta, idem Africanus in excauatos ſcrobes, dum pangitur arbor punica, cochleas iniicit, ſi quidẽ reperiri poſſint: uel ſcillæ bulbos unà mittit, cœca quadam naturarum diſcordia. Tradunt in miram magnitudinem punica mala protuberare, ſi olla fictilis circa arborem obruatur, uel ita aptetur ut ramus cũ flore in illa claudatur, ad palum, ne reſiliat, illigatus, ipſáque olla contra aquarum incurſus operta muniatur: nam ſuo tempore poma eiuſdẽ

Ne findãtur punica in arbore.

Quomodo punica ſeruabuntur uiridia in arbore

Quomodo in mirã magnitudinem creſcant punica.

magnitudinis qua fuerit, opportunè reddet: imò uerò ad illius rei figuram efformata, quam ollæ aut uaſculo impreſſeris; quẽadmodum tradit Gargilius Martialis apud Palladium. Qui etiam promittit Punicorum multitudinem, ſi tithymali & portulacæ ſuccus æquâliter miſtus, trunco arbòris antequã germinet illinatur. Quod Democriti georgicis acceptum ferre debebat Palladius, nõ Gargilio Martiali. Si florem non continet arbor punica, ueterem urinã cum aquæ menſura pari temperabis, & per annum radicibus ter infundes, uni punicæ amphora ingeſta ſufficiet. Sunt qui algam radicibus iungant: uel florẽtis arboris trũcum, plumbeo circulo concludant: aut anguis corio circundent, uel bis in menſe irrigent. Si uermibus laborãt tam poma quàm arbor, radices felle bubulo ſunt tingendæ, & continuò morientur. Si clauo æneo, vt alibi ſcripſimus, illos purgaueris, non facilè renaſcentur. Quibus etiam appoſitè obuiabis aſini urina ſuillo ſtercori admiſta & radicibus affuſa, ut tradit Palladius. Cæterùm, in ſua arbore uiridia longo tempore permanebunt punica, ut ſcripſit Florentinus, ſi petiolos, uel potiùs ramulos, dum in

Quomodo cõparetur punicorũ multitudo.

Quomodo florem cõtinebit arbor punica.

Quomodo à uermib' defendantur punica arbor & eius poma.

Vt punica diu ſeruẽtur uiridia in arbore.

uigore ſunt poma, ſemel atque iterum con torſeris, & cucurbitas aridas ac rapa ſingulis circundederis, ne humectentur, aut ab auibus arrodantur. Si infœcũda fuerit punica arbor, fructuoſam reddes cinere & lixiuio circa truncum frequenter infuſo. Si ægrotabit & languida erit, curabitur recreabitúrque ubi caudicem iuxta radices, algis è mari proiectis contexeris, & aſsiduè rigaueris. Candidi fient punicorum acini, ſi argillæ & cretæ miſcueris quartam gypſi partem: & toto triennio hoc genus terræ radicibus inſperſeris, de Gargilij Martialis conſilio. Didymus in ſuis Georgicis teſtatum reliquit punica rubicunda fieri, ſi cinis cum lixiuio circa arboris truncum crebrò immittatur: aut glandium cinere radices ſaturentur. Sine acinis naſci promitttit Africanus ſi dempta medulla, ut in uite, ſurculus adobruatur, & dum comprehenderit, quod emergit amputetur. Sed hoc loco prçtereundum non arbitror, quòd ramis punicæ geſtatis, uenenatæ beſtiæ procul arcẽtur: quapropter in ſtragulis & locis ſerpentibus obnoxiis illos ſecuritatis ergo deponendos cenſent priſci rei agrariæ doctores & interpretes, ſicuti libro primo admonui-

Remediũ infœcundę, languidæ & ægrotantis punicæ.

Vt cãdidi fiãt punicorũ acini.

Vt fiant rubicũda punica, & abſq; acinis.

Punicæ ramos uenenata arcere.

Punicæ cum myrto ſũma amicitia.

mus. Punica arbor myrti coniugio apprimè lætatur, ut tradit Democritus, & ob id myrto inſita fertilior euadit. Vtriuſque radices & ſi aliquanto diſtent interuallo, nihilominus mutuo complexu exhilarãtur. Quid amplius? Africanus in ſuis de agricultura Commentariis docet quomodo punico decerpto ex ſua arbore, dicere poſsis quot grana intus contineat. Pomum unum inquit, prius aperi, & quot acinos habeat dinumera, ac tibi in ſingulis tot eſſe perſuade, etiã ſi magnitudo uariet, modò ex eadem arbore legantur. Nam ſola differentia erit non circa numerum, ſed magnitudinẽ aut paruitatem. His utcunque pro arbore & eius pomis expeditis, ad conditurã, repoſitionem & tutam cuſtodiam cõmodùm uenio. Berytius in ſuis de agricultura præceptionibus Grǽcis tradit, punica ad hybernos uſus reſeruanda leni manu decerpi oportere, ne tactu aſperiore uitientur, aut vulnus ſentiant (quæ duo putrilaginis originem adferre ſolent) deinde pediculis in coctam & liquidam picem demerſis, refrigerata, ex ordine ſuſpendi debere. Sunt qui tota in picem mergant, & ubi refrixerint, ſuſpendant: Alij arentibus flocculis ſigilla-

Pulchrũ inuẽtum de diuinatione acinorũ Granati.

Quomodo punica ad hybernos uſus ſeruari debeant.

tim inuoluta, funiculis obſtringunt, ne tu-
meſcentia dehiſcant in rimas: poſteà gypſo
undequaque illinunt & ueſtiunt: eóq; mo-
do munita ac loricata, in parẽte arbore hę-
rere patiuntur: ſed maioribus ramis alliga-
ri debent, ut immota maneant, & uentorũ
uim ſuſtineant. Palladius, & ante illũ Co-
lumella, ex Græcorum placitis, atque adeò
unius Berytij, tradit diu ſeruari poſſe puni-
ca, ſi integra ut diximus, collecta, & lino
ſpartó ue colligata, in aqua marina, uel fer
uente muria tandiu demergantur, ut liquo
rem combibant, & madeſcant: ſiue, ut le-
git Columella, tantiſper demittantur dum
decolorẽtur: deinde Sole triduum reſiccẽ-
tur, ſed ita ut nocte ſub dio non maneant:
poſteà loco frigido ſuſpẽduntur: cùm uo-
lueris uti, aqua dulci macerabis. Sunt qui
in ſcobe querna prius aceto ſuffuſa ordina-
tim obruant. Alij argilla, uel figulari creta
induunt, & ſiccata, loco frigido ſuſpendũt:
atque cùm uſus exegerit, in aquam demit-
tunt, & cretam reſoluunt. Plerique attactu
illa inuicem ſeparant, & paleis diligenter
operiunt. Columella pediculos pomorum
ſicuti ſunt in arbore contorquet, ne pluuiis
rumpantur, & hiantia diſpereant: deinde

Vt longo tẽpore ſeruentur punica.

Varij & pulchri modi cuſtodiendorũ Punicorum.

Ne rumpantur, aut interhient punica

ad maiores ramos alligat, ut immota maneant: mox ſparteis reſtibus arborem cludit, ne à coruis aut cornicibus, aliiſue auibus eius ſoboles laceretur. Sed ad Berytium de punicorum cuſtodia ſcribentem redeo. Is ſingulis fictilibus ollulis punica ſingula ex arbore pendentia collocat: & diligenter operta ita munit ac ſtabilit, ut neque ad ramos aut truncos offendant, uel mutuo colliſu ſeſe atterant & confringant. Cui Columella ad unguem ſubſcripſiſſe mihi uidetur his uerbis: Nonnulli uaſcula fictilia dependentibus malis aptant, & illita luto paleato arboribus hærere patiuntur. Alij fœno uel culmo ſingula inuoluunt, & inſuper luto paleato craſsè linũt: atque ita maioribus ramis alligant, ne, ut dictum eſt, uento commoueantur. Sed hæc omnia ſereno cœlo adminiſtrari debent abſque rore: quæ tamen aut facienda non ſunt, quòd lædantur arbũſculæ, aut certè non continuis annis uſurpanda: pręſertim cùm liceat detracta mala ex arbore, modis multis innoxia cuſtodire, ſicuti antea oſtendimus, & nunc demum etiam oſtenſuri ſumus. Palladius docet optimè ſeruari, ſi ſeriola obruatur ſub dio quæ habeat arenas ad mediũ uſq;,

Pulchra & notatu digna ꝑ ſeruandis punicis.

Modi alij cuſtodiendorũ punicorum.

& cum ſuis ramulis lecta mala imprimantur ſingula cãnis ſingulis, uel ſambuci uirgulis: & ita in dictis arenis ſeparata figantur, ut quatuor digitis emineant ab arena. Hoc idem paulò aliter & apertiùs Columella ſic eſt ꝓſecutus. Sub tecto, inquit, foſſulæ fiunt tripedaneæ loco ſiccißimo: eóque dum aliquantùm terræ minutæ repoſitum eſt, infiguntur ſambuci ramuli: deinde ſereno cœlo granata leguntur cum ſuis pediculis, & ſambuco inſerũtur. Quoniam ſambucus tam apertam & laxã medullam habet, ut facilè malorũ pediculos recipiat. Sed cauere oportebit, ne minus quatuor digitis à terra abſint, & ne ſe contingant poma. Tunc factæ ſcrobi operculũ imponetur, & paleato luto circumlinetur, necnõ ea humo quę fuerat egeſta, ſuperaggeretur. Sunt qui in calidam aquam intincta, & ſtatim exempta diutißimè incolumia ſeruant. Alij in ſiccam arenam diſtincta & ſecreta deponunt: aut in frumentario aceruo ad umbram, donec rugoſa fiãt, diligenter condunt. Plerique, ut Palladius adnotat, in ſeriola cui ad mediũ aqua mittatur, punica ſic ſuſpendunt, ne humorem tangant: quæ poſteà diligenter clauditur,

Artificiũ pulchrum & ingenioſum.

Inuentiones miræ pro ſeruandis punicis.

Viæ aſiæ cuſtodiendorũ punicorum.

ne uentus irrumpat. Alij in dolio hordei pleno ita collocant, ne ſe inuicem contingant: illúdque deſuper operiunt. Non deſunt qui illa cum ramulis arbori detrahãt, & creta figulari perlita, ubi diligenter maturuerunt, in Sole deſiccant: deinde ſi quà rimam creta fecit, luto linũt, & rurſum aſſiccata frigido loco ſuſpẽdunt, quemadmodum ſcribit Columella. Qui hanc rationẽ poſtremam cuſtodiendorum granatorum à Græcis geoponicis tacitè mutuatam, ſic nobis proponit. In urceo fictili nouo (inquit) ſcobẽ populneam, uel iligneam ſubſternere oportet, ac ita diſponere ut ſcobs inter ſe calcari poſsit. Deinde facto primo tabulato, rurſus ſcobem ſubſternere, & ſimiliter mala diſponere, donec urceus impleatur. Qui cùm fuerit oppletus, licebit operculum imponere, & craſſo luto diligenter oblinire. Omne autem pomum quod in uetuſtatem reponitur, cũ pediculis ſuis legendũ eſt: &, ſi abſque arboris noxa fieri poſsit, etiam cum ramulis: nam ea res plurimùm ad perẽnitatem confert. Hactenus de punicorum repoſitione & cuſtodia, in qua demonſtranda & recenſenda, ſi tibi prolixior ſum uiſus, factum id puta, quòd hæc

Notatu digna quia pulchra

Quomodo legẽdum pomũ quod uetuſtatem ferre debeat.

hęc ratio multa habeat communia cum reliquis pomorum generibus. Cæterùm, hîc non omittam quòd ex puniciis ſeu granatis uinum medicatum fieri ſolet tali arte ac methodo. Acini maturi diligenter ex ſuis membranis ſecluſi, prælo committũtur ac exprimuntur: mox uinum ſaccis ad id accommodatis percolatur, & in uaſculis reponitur quouſque fæx reſidat: deinde clarũ cuſtoditur affuſo deſuper oleo ne corrumpatur, uel aceſcat. Sũt qui abſque oleo illud in cadis aſſeruent: ſed per æſtatem facile aceſcit. Modi alij ſunt requirendi à conſultiſsimis agriculturæ & medicinæ profeſſoribus: nam ut dixit poëta, Nõ omnia poſſumus omnes. Illud interim non diſsimulabo quòd apud Hieron. Cardanum legi: nimirum corticẽ punici mali ferrũ in chalybem mutare: ſed modum ſubticuit.

Quomodo fiat uinũ medicatum ex punicis.

Oleum ab acore uina tuetur.

Medica.

DVlcia punica, apyrena, ut monuimus uocata, ſtomacho inutilia eſſe Plinio cenſentur. Nam inflationes pariũt, ac dentes & gingiuas lædũt. Quæ uerò his ſapore proxima ſunt, uinoſa nuncupata, aluum ſiſtunt, & uentriculo, pauca duntaxat, proſunt. Hæc danda in febre nõnulli

Punica apyrena.

Aluus, uentriculus, febris,

uomitus & bilis.

negant: nec ſucco, nec acinorum carne utili. Vomentibus, ac bilem reiicientibus non probantur. Hæc Plinius: cui Dioſcorides per omnia ſubſcribere mihi non uidetur, tradens malum omne punicum boni ſucci eſſe, & ſtomacho utile, ſed perexiguum tamen ſufficere alimentum. Dulce ſtomacho utilius habetur, aliquantulum in eo gignẽs calorem, ac inflationes pariens: ex quo in febri abdicatur. Acidum aſtringit, æſtuanti ſtomacho auxiliatur, ac urinam ciet: uerùm ora gingiuáſque lædit. Cortex, malicorium vulgò dictus, quòd coria maximè perficiat, ſi in aceto mixta galla coquatur, mobiles dentes ſtabilire fertur. Cæterùm, punicum integrum olla noua, addito operculo, in furno toſtum, & contritũ, potúmque ex uino, aluum ſiſtit, ac eius tormina diſcutit. Flores quos balauſtia diximus appellari, fœminarũ menſes potu retinẽt. Sanant oris ulcera, tonſillas, uuulam, excreationes ſanguinis, uentris & ſtomachi ſolutiones, nec non genitalium ulcera, & alia quacunque in parte manantia. Tuſorũ farina, ut tradunt, dyſentericos à morte liberat. Nuclei acinorum maximè acidi punici, ſiccati, puluerati & obſoniis reſperſi,

Qualitates Punicorũ ex Dioſcoride.

Dentes mobiles, alui profluuium, tormina, mẽſes, oris ulcera & alia.

Dyſenteria, ſanguinis excreatio, ſtomachus, fœminea fluxio & lippitudo.

uel incocti, fluẽtem aluum, ſtomachúmq; cohibent: adhæc ſanguinẽ excreantibus ſalubriter bibuntur. Præterea utiles habẽtur ad dyſentericorũ deceſſus, & fœmineas uuluæ fluxiones. Memoriæ tradunt, inquit Dioſcorides, eum qui tres quàm minimos cytinos deuorauerit, nullam illo anno lippitudinem paſſurum.

Arborũ Citriæ, Aurantiæ, & Limoniç, earumdemq; pomi cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XV.

Citria arbor, quia apud Medos & in Perſide nata ac educata fuit, idcirco & Medica & Perſica Theophraſto, & Aſſyria Plinio uocari ſolet. Hanc gentes plurimæ ob remedij præſtantiam, fruſtra olim ſudarũt ad ſe transferre fictilibus in uaſis, dato per cauernulas radicibus ſpiramento. Plinij æuo in Italia non uigebat: primúſq; Palladius cultu & diligentia è Medis in Latium tranſtuliſſe ac propagauiſſe dicitur. Quem ſolers imitata poſteritas, & Galliæ & Hiſpaniæ ceu per manus tandem communicauit. Amat terram rarioris naturæ, quemadmodum ſcribit Palladius: adhæc cœlum calidum & humorem continuum.

Arbor Citri cur medica & Perſica dicatur.

Palladius arborẽ citri primus in Latiũ tranſtulit.

Quo ſolo & cęlo gaudeat malus citria.

Ipſa ingens arbos (inquit Virg.) faciẽq; ſimillima lauro:

Pulchra arboris Citri deſcriptio.

Et ſi non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat: folia haud ullis labentia uentis:
Flos apprima tenax.

Et Iouianus Pontanus:

Ipſa quidem lauro foliiſque,& cortice,& ipſo
Stipite tum ſimilis,tum frondeſcente iuuenta:
At cono inferior,ramiſque ualentibus impar:
Nam florum longè candore,& odoribus anteit.

Hæc arborũ omnium ſola ab auſtro opem ſentit,& ab aquilone læditur,autore Florẽtino in ſuis de agricultura Græcis rudimẽtis. Si quis in regione frigida illam nutrire & cicurare uolet, loco ad meridianam partem conuerſo debet diſponere, & hybernis menſibus ſtramine, aut tegetibus operire, & maximè cucurbitarum ſarmentis: nam ſympathia quadam illam à frigore illęſam ſeruare dicuntur: ut idem ſcripſit Florentinus. Hinc factum uideas,ut multi nõ ineptè prope citriam cucurbitas vbique ſerant: nam ab his iuuari creditur. Vbi æſtas refulſerit, nuda arbor aëri tutò eſt reddenda ac exponenda. Gaudet aſsidua foſsione, ex qua maiora proueniunt poma. Stirpis ea ſuapte natura tenerior, ſi paucam glaciem experiatur, ſyderata contabeſcit. Quare diuites in concameratis fornicibus ad Solem ſpectantibus, illam prope parietes collocant,copioſóq; humore ri-

Cucurbitas citriam ſeruare & iuuare.

Arbor citria frigoris impatiens.

gant. Dum æſtas aduentarit, apertis fornicibus, ut dictum eſt, Sole illuſtrari ſinunt: & eius tepore uitaliq́; ſpiraculo foueri ac recreari. Appetēte rurſum hyeme ſub fornices reducunt. Seritur ſemine, talea, ramulo, & claua, ut in ſuis Georgicis græcis tradit Anatolius. Si ſemine uel granis ſerere ſatagis, hunc in modum de Palladij conſilio incedere tibi licebit. Imprimis terram ad duos pedes fodies, cinerémque miſcebis, ac in breues areas digeres, ut utrinque per canales aqua diſcurrat. In dictis areis palmarem ſcrobiculū manibus aperies, & tria grana uerſo deorſum cacumine, iuncta cōſtitues, ac obruta quotidiano imbre reſperges: ut rigatione animata melius adoleſcāt. Acreis medullas in dulceis mutabūt, ſi per triduū mulſa maceraueris: citiúſque procedent, ſi aquæ tepentis beneficio utaris, uel ouillo lacte, quod præſtat. Seruntur etiam fictilibus, dato radicibus ſpiramento per cauernas. Natis germinibus proxima herba ſemper runcanda eſt, & planta trima transferenda. Quæ plurimùm iuuari creditur circunſitæ cucurbitæ flagellis: nam naturali & occulta quadam ui, illam, ut diximus, à frigorum iniuria uindicant. Ex

Quomodo ſemine ſerenda ſit arbor citri.

Quomodo acres medullas mutēt in dulces citria.

ſolebant eſculentis, commendandi halitus gratia. Quod pleriquead folia detorquēt, non minus odorata quàm pomum ipſum: idcirco ueſtibus utrūque perapte interſeri ſolet, ut eas ſuaui odore perfundat, & ab offenſis uindicet: unde Homerus & Neuius ueſtes citroſas cognominarunt. Si pubeſcēs pomum, fictili uel uitro claudatur, per incrementa nō ſolùm formā uaſis contrahet, ſed tanta magnitudine, quanta fuerit uas, extuberabit. Quod ſi effigiatum fuerit, formæ & imaginis ſpeciem incluſum pomum præ ſe feret: ſed uaſi oportet perſpirationē relinquere, ut anteà monuimus, hoc eſt foraminula addere, quibus aërem admittat, ex Florentini conſilio. Eſt alia uia & ratio effigiandi pomi à nobis ſuperius tradita, quādo malorum hiſtoriā percurrebamus. Cæterùm, ſi rubra citri poma uoles efficere, ſurculum moro inſerito, & rubrum pomum dabit. Medium pomi dulce fiet, ut tradit Palladius, ſi trūcus obliquo foramine ab imo terebretur, ut altera parte non exeat: ſic humor effluere permittetur donec poma formentur: mox foramen luto replendum erit. Idem fieri affirmāt ſi ſemina priuſquàm ponantur, ouillo lacte, aut

ueſtēda quia pulchra.

Quomodo citrium pomum naſcatur effigiatū.

Quomodo rubra fiāt citria, & mediū illorū dulce.

Aliud ut citria fiant dulcia.

mellita uel ſaccharata aqua maduerint. Sed pulchrum erit his de rebus audire Iouianũ Pontanum, qui de Citriorum & Limoniorum mutãdo ſapore hunc in modũ ſcribit:

Ingenioſa, pulchra & notatu digna.

Quò non ars penetrat? palmes cædatur, & ipſe
Craſsior: in palmúmque cauetur, & undique labris
In girum ductis, nec pollice craſsiùs, illuc
Infer mella liquata, & grandi contege ſaxo,
Quod Solem auertat: poſtquam arida ſuxerit arbos
Incluſum humorem, & ſitiens noua pocula gliſcit,
Mella cauo immerſans flauentibus imbue riuis.
Vel uacuam ſolers thymbræo nectare cellam
Diſtende, ac latices humano è corpore fuſos
Mollibus irrora radicibus: intereà ne
Neglige frondoſum toto de ſtipite germen
Vellere: non deerit fœlix fortuna labori.

Iouiani Pontani laus.

Hactenus Iouianus Pontanus, poëta, orator & philoſophus ad unguem factus. Qui citriorum hiſtoriam in ſuis Heſperidũ hortis omnibus partibus docto ac eleganti carmine abſolutã reddidit. Hunc ſi uidebitur, leges & conſules. Venio ad citriorum cõdituram & repoſitionẽ ab antiquis acceptam.

Quomodo optimè colligẽda & ſeruanda citria

Itaque ſi aptè uoles citria colligere & optimè ſeruare, nocte cũ ſuis foliatis ramulis, latẽte Luna carpere debes, & ſecreta diſponere: autor G. Martialis. Sotiõ inter Græcos geop. celebris, ꝓmittit citria nullo modo putreſcere, quæ aceruis hordei aut milij obruta fuerint. Alij ſingula ſingulis fictili-

bus claudũt, & opaco loco ordinata cuſtodiũt. Pleriq; in minutis ſtraminib⁹ ſeruãt: uel paleis, aut ſcobe lignea. Idẽ Sotiõ iubet pomũ citrij ſubacto gypſo ſtudioſè lini: ut toto anni curriculo inoffenſa integritate, & omni uitio illæſum cuſtodiatur. Modi alij ualde notandi.

Hæc de citriis: de Aurantiis paucis dicendum: quorum arbor citriæ plantam magnitudine æquat, & foliis ab ea parum, aut nihil refragatur. Aurantia poma cùm auri colore pelluceant, ab auro nomen meritò accepiſſe mihi uidentur, ex quo aurea mala dici poſſunt. Quæ ex uiridi in luteũ langueſcunt, citreola & citrula nominãt. Quæ uerò ouata ſpecie turbinantur, ſi luteo nitent colore, citrangula, & priuatim citrea appellant. Si herbaceo colore uirent, limonia dicunt. Si prægrandia ſunt melonum modo & orbiculata, ouatáque facie turgent, ponceria & citromala uocitant. Quæ omnia ſpecierũ uernacula nomina, à citrio deflexa uidẽtur. Cum quo cõmunia ferè omnia habere creduntur, tam auxilia quàm ſecreta. Quæ res me mouet ut de illis in præſentiarum nihil ampliùs ſcribam. Trãſeo itaque ad Limonia, quorum cura, cultus & auxilia cum citriis conueniunt.

Vnde dicta Aurantia poma.

Citreola, citrangula, limonia, põceria, & citromala.

Suntque in triplici differentia;

– altera fœtu
Exiguo, ſuccos guſtu meditantur acerbos:
Altera ſunt fructu maiore, & rorida ſucco
Vberiore, ſed oblongo tamen utraque ductu:
Tertia prægrandi turgent ouata uolemo,
Ac citrij referunt ſinuoſa ab imagine formam,
Sed guſtu ingrato, quémque ora offenſa recuſent.
Eſt idem cunctis cultúſque, & cura, & iniquum
Cœlum indignantur, frigúſque, æſtúmque recuſant.

Tres limoniorum differentiæ.

Qui plura uolet, conſulat librum ſecundũ Horti Heſperidum Iouiani Pontani: illic reperiet quo ſibi abundè ſatisfactum dicat. Hîc finem eram facturus, niſi mihi in mẽtem opportunè ueniſſet, quòd ſucco limoniorum bis aut ter colato, ſi integras margaritas lauabis & immerges, Solíque expones, in quinque aut ſex diebus ita colliquabis, ut mellis conſiſtentiam referant. Ex ea materia poteris formare quicquid tibi uiſum fuerit, & paucis diebus diues fieri. Autor Hieron. Cardanus, cui ingẽteis debentur gratiæ, ſi uera ſunt quæ tradit. Hîc non omittã quod apud Leuinũ Lemnium medicum doctiſs. ſcriptum & adnotatum legi: nimirum limoniis tam acidũ ſuccum ineſſe, & uſqueadeo exedentis naturæ, ut ſi ei per horas aliquot aureum numiſma inſeras, acciſo imminutóque pon-

Notanda de ſucco limoniorum margaritas colliquante.

Succũ limoniorum auro ſuum põdus eximere.

dere illud eximi deprehendes: nam penetrabile frigus adurit. Quāquam alia ſubeſt cauſa, quam, ut reliquis faciam locū, prudens omitto.

Medica.

QVi de re ruſtica & medica ſcripſerūt Afri, Arabes, Græci & Latini, uno ore prædicāt omneis, arboris Perſicæ pomum, citrium, ut diximus, vulgò nuncupatum, uenenis inimicum eſſe, illíſque antidoti loco efficaciter opponi. Quod celebri hiſtoria Athenæus confirmat. Cùm Princeps quidam Aegyptius, inquit, maleficos nebulones duos damnaſſet, quò ſuorum facinorū meritas pœnas luerent, eóſque aſpidibus ſecundum Aegyptias leges in prædam exponendos dixiſſet, ij citrium in itinere, dum beſtiis futurum pabulum ducerentur, comederunt: quod caupona quædam uicem eorum dolēs, illis dederat. Mox cùm in theatrū deſcendiſſent, & à ferociſsimis feris demorſi eſſent, nihil moleſtiæ ſenſerunt. Quam rem Præfectus ſummè admiratus, à ſatellitibus percontari cœpit, num antidotum aliquod præſumpſiſſent. Reſpondentibus citrium tātùm ex integra ſimplicitate do-

Citrium pomum uenenis aduerſari.

Hiſtoria mirabilis & notatu digniſſima.

Mira citrij uis in uenena.

natum eos in uia mãducaſſe, poſtridie iuſſit uni præberi, alteri uerò denegari, ac denuo in theatrum trudi ad ſuppliciũ. Quo facto, qui comederat, demorſus nihil incõmodi paſſus eſt: alter illato ictu undique liuidus factus, confeſtim interiit. Quæ res multis poſteà probata, factóque frequenter periculo, tandem inuentum confeſſúmque fuit, citrium omni exitiali ueneno præſentiſsimum ac præſtantiſsimum eſſe remedium: ſumptúmque uenenatis ictibus reſiſtere, donec concoctum fuerit. Si quis huic hiſtoriæ fidem non habet, fidelem ueracémque Theopompum Chium conſulat: ab eo diſcet Clearchum Heracleotam Põti tyrannum multos ueneno ſuſtuliſſe, pluréiſque necare uoluiſſe, ſi excellentiſsima citrij uis à populo cognita, uenenis non reſtitiſſet. Quod nonnulli etiam rutæ aſcribunt, quemadmodum in eius hiſtoria diximus. Citria itaq; uenenis efficaciter aduerſantur: & maximè illorum ſemen tritum, & ex uino generoſo propinatum. Quam rem etiam præſtabit ſuccus: nam per uentrem toxicum excludit. Sed ea in re Virgilium egregiè philoſophantem audire moleſtum non erit.

Citriũ omni exitiali ueneno prodeſſe.

Vtilitas ex citrio.

Seminis citrij uſus & uis.

Media(inquit)fert triſteis ſuccos,tardúmque ſaporem
Fœlicis mali:quo non præſentius vllum
(Pocula ſi quando ſæuæ infecere nouercæ,
Miſcuerúntque herbas, & non innoxia uerba)
Auxilium uenit,ac membris agit atra uenena.

Virgilij teſtimoniũ de citrio.

Deinde ſubdit,

- animas & olentia Medi
Ora fouent illo,& ſenibus medicantur anhelis.

Si cruda manduntur citria, non facilè coctioni obediunt, quin & craſſum generant ſuccum: ob id illis melle aut ſaccharo conditis ueſci ſatiùs eſſe putant medici: quòd ita uentriculum excalfaciant ac roborent. Quod non obſeruans hæc noſtra ætas gulę nimium indulgens, cruda citria in cibis, parum prudenter cum aſſatis carnibus eſitanda proferre nihil cunctatur. Aduerſus atram bilem, & morbos mœſtos quos illa excitat, egregiè opitulantur. Succus flauã bilem reprimit, arcétque peſtis contagia. Proinde recentiores medici ad febres peſtilentes ſerapiis è citrio confectis fœliciter utũtur. Semen priuatim ſcorpionum ictibus & potum & appoſitum mirificè prodeſt. Si quis integrum pomum in iure coquat, uel in alio liquore, expreſsíſque interaneis, ſuccum ſorbeat, ſuauiſsimũ halitum ſibi conciliabit. Idem, ut ſua fert natura, cum ſemine in melle coctum donec in

Citria cruda coctu difficilia.

Bilis atra & flaua, peſtis & ſcorpionũ ictus.

Notãda pro conciliando ſuaui halitu, & impediendis uenenis.

ius tabeſcens reſoluatur, ſi quis ex eo iure percolato manè binos ternóſue trãſuerſos digitos hauriat, ab omni ueneno immunis erit. Res in peſtilentibus contagiis mihi & amicis ſæpenumero probata. Hoc ſit poſtremum pro citriis, ut aliis ſuũ præbeam locum. Si calido pani ſuperponantur celeriùs putrilaginem concipient, & in corruptionem promptiùs agentur.

Quomodo celeriter putreſcãt citria.

Aurantiorum tria obſeruantur genera, dulcia, acida, & ex iis miſta, uulgò acidodulcia nuncupata. Dulcia omnibus partibus excalfaciunt: aliorum ſuccus refrigerat, pro maioris & minoris aciditatis ratione. Quocirca febricitãtibus ad extinguendam ſitim optimè exhibentur. Cortex omnibus calidus & igneus cẽſetur eſſe: quod guſtatu deprehenditur: nam acer eſt ac amarus; cuius ſuccus in flammulam lucernarum iaculatus, ignem facilè concipit: tranſitque in uinum contra uitreum calicem uel è longinquo expreſſus: digito mador deprehenditur, & infuſus liquor corticem redolet.

Aurantiorũ genera & facultates.

Pulchra & notatu digna de cortice mali aurãtij.

Limonia citriis & aurantiis omnibus guſtu acidiora eſſe ſolent: & ob id ſucco frigidiore ac ſicciore prædita. Ex his ſera-

Limoniorũ facultas.

pium conficitur ad reſtinguendū bilis feruorem mirè efficax, & ad peſtilētes febres ac eas quæ contagione ſerpunt. Sed illud non prætereundum, quòd

Admotus foculo limon, ſenſimq́ue recoctus
Inſtillante anima, ac tenuem conuerſus in amnem,
Ora puellarum maculis lauat, & candorem
Inducit nitidis per colla argentea guttis.

Pro emaculanda facie puellarum.

Hodie calenti balneo aqua illa elicitur uitreis organis ex limoniorum ſucco: quæ præterquam quòd mulieribus ſummè expetitur, ad faciem fuco expoliendam & erugandam, etiam uitiligines ubicunque ſint, & totius corporis maculas emendat, ac uaros delet. Eadem aqua ſerapiis idoneis remiſta, acutis febribus & contagioſis fœliciter ſuccurrit. Quod nos frequenter ſumus experti.

Fucus faciei, uitiligo, uari, acutæ febres & contagioſæ.

Arboris Fici, ac eius pomi cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XVI.

Ficum Columella tradit aprica loca, calculoſa, glareoſa, & interdum ſaxoſa maximè amare. Quo in ſitu celeriter conualeſcit, modò ſcrobes amplos & idoneos feceris, & altos, ut uult Palladius. Qui genus terræ durum, gracile ac ſiccū, ei etiam quadrare ſcribit, pro utili pomo-

Quibus locis gaudeat ficus, & quæ terra ei quadret.

rum ſapore. Quæ in montanis & frigidis locis naſcitur, quia minus lactis habet, ad ſiccitatem durare nõ poteſt: quare uſus illi in uiridi eſt. Quæ in planis & calidis locis uiget, pinguior eſt, & ob id, in ſiccitate durabilis. Sanè, cùm delicatula ſit planta, facillimè perit à glacie, ac citò à uentis diſrũpitur. Quare ab his ſummè eſt tutanda, quemadmodum in ſuis Georgicis admonet Didymus. Qui multitudinem aquæ, & crebram rigationem, pomorũ arboris huius naturalem pulchritudinẽ corrumpere, iiſque putrilaginem conciliare tradit. Nec omittit arborem hanc ſemine prouenire poſſe, ſi quis maceratas ficos reſti obducat, & cum eadem obrutas frequenti imbre irroret. ſic enim complures emergent arbuſculæ, quas oportebit transferre in ſcrobes. Si quis uiui radicem pangat, ſcillæ bulbos interiiciat, aut muria madefactam collocet. Præſtabiliùs tamen fuerit, ſiue plantulam, ſiue ramulos ſeras, bubulo fimo madefacere. Sunt qui calcem uiuam cum plãta adobruant; ut idem prodit Didymus, arbitrantes ſic ſatam ſuo domino nequaquá decoquere. Alij rubricam ablaqueatis radicibus adiiciunt, alij uerò cinerem.

Vtra præſtãtior ficus, in mõtanis naſcens, an planis.

Ficum non ferre glaciẽ, uentos, nec aquas.

Quomodo ſemine proueniat ficus.

Iuxta

Iuxta ſcillã ſata Plinio lætior euadit: imò uerò ocyus augetur, minúſque uermibus infeſtatur: quæ ſeneſcens fertilior eſſe ſolet, quàm adoleſcens: excitato puluere non ſolùm uireſcit, ſed etiam increſcit ac proficit: ad quem vſum ficos ſolent ſuffodere coloni, cùm puluere opus fuerit. Non deſunt qui radices amputandas contendant, & cinere obſtruendas, caudice paſsim vulnerato: copioſiorem fructum inde ſperantes. Recidenda ſunt in ea arbore, quæ aut putria aut malè nata reperientur: alioquin locis humectis pomum dabit ſaporis obtuſi: circũciſis contra hoc radicibus, aliquantus cinis debet apponi. Hæc ex fructiferis una eſt quæ nunquam floret, ac breui tẽpore in ficeto uiuit. Cui caprificus permittitur, ne ante maturitatem fructus amittat ac uermes creet, quibus alioquin ſummè eſt obnoxia: adhæc, ut non ſit neceſſe per ſingulas arbores ficulneas, caprifici poma in remedium ſuſpendere. Si hoc deſit, abrotani uirga, ut docet Palladius, ſuſpenditur: aut callum quod in vlmeis foliis inuenitur. Si id rurſum non fuerit in manu, arietis cornua circa radices obruentur. Vel truncus ipſius arboris, qua parte

Ficus ſeneſcẽs fertilior quàm adoleſcens.

Ficus ſola ex fructiferis nunquam floret, uermib⁹ ſummè obnoxia.

Ne ficus fructus amittat.

turget, ſcarificabitur, ut poſsit humor effluere. Si uermibus laborauerit, ramum terebinthi, uel lentiſci taleam cum plantis fici, cacumine inuerſo ponemus. Perdentur uerò calce uiua radicibus inſperſa: uel in cauas trunci parteis miſſa. Sunt qui æreis uncinis illos tollant. Alij amurcam, alij ueterem urinam ablaqueatis radicibus miſcent: adhæc bitumen & oleum. Si uoles ut ficus ſua poma ſerò proferat, hoc eſt ſi maturam ficum cupis ſerotinam facere, ſecretum id docentem Columellá auſculta. Cùm groſſuli, inquit, minuti erunt, id eſt cùm fabæ magnitudo illis fuerit (ut interpretatur Palladius) ex arbore decutito: hoc faciens coges ut alterum fructum edat iterum, cuius maturitatem in hyemem feram differet. Summè prodeſt ſimul atque folia agere cœperit, rubricam amurca diluere, & cum ſtercore humano ad radices profundere: nam res ea uberiorem fructum, & pomi farctum ſpecioſius ac plenius efficit. Prodeſt inſuper cum frondere incœperit, acutiſsimo ferramento ſumma cacumina nonnunquam amputare: ſic enim firmior fit arbos ac feracior. Democritus in ſuis Georgicis aſſerit ficũ po-

Remedium aduerſus uermes.

Vt ficus ſerotina ferat poma.

Vt fructum uberiorẽ ferat ficus.

morum iacturam nõ facere, ſi caudex mororum ſucco fuerit illitus. Adhæc fructum non abiicere ægrotantis modo, ſi radices ſale ac marina alga, aut fuco marino, ut legit Ruellius, obducantur. Vel ſi quadrantibus Lunæ caudices rubrica oblinantur: aut caprifici groſſuli, uel intorta ex his ſerta arbori ſuſpendantur. Addit ille idem Democritus, quòd ſi Pleïadum emerſu quis in excauatum ſcrobem pares aquæ & amurcæ portiones miſtas, circa truncum infundat, arbor ſui fœtus tenax, pomum nequaquam abiiciet. Ad quam rem Palladius cancrum fluuialem cum rutæ ramo eidem arbori ſuſpendit, aut faſcem lupinorum: præcipítque terebratæ arbori nonnunquam cuneũ defigendum: uel ſecuri corium illius ſæpè proſcindendum. Si ſyluestrem manſuefacere uolueris, amputatos ramos uinò & oleo per ſeptem dies irriga, & optato potieris, quemadmodum ſcripſit Africanus. Si ſcabie laborauerit, curabis ex Leontij præſcripto, ſcilla iuxta radices plantata: aut rubrica aqua diluta, & circa truncum affuſa. Si arbori moleſtæ fuerint formicæ, rubricam butyro & pice liquida miſtam circa trun-

Quomodo ficus fructũ non abiiciet.

Vt ficus ſui fœtus ſit tenax.

Vt ſylueſtris ficus mãſueſcat & ſcabie liberetur

Ne moleſtæ ſint formicę.

cum induci iubet Palladius. Sunt qui pro amuleto coracinum piſcem arbori ſuſpendant: de quo & auxiliis aliis, libro primo abundè ſcripſimus, ad quem ſi uidebitur recurres. Democritus promittit ficus præcoces, ſi columbinum fimum, piper item ac oleum radicibus indideris. Idem etiam continget de Palladij conſilio, ſi ſucco lõgioris cepæ cum oleo & pipere miſto, poma inunxeris, quando groſsi rubêre incipiunt. Cæterùm ut fructum uarium ficus exhibeat, ita ut pomum altera parte nigreſcat, altera uerò candicet, ſic coitum cum aggredieris. Duorum ficorum diuerſorum ſemina ſiue grana linteolo deligata, ſere: & cùm res poſtulauerit arbuſculam transfer adultam. Si ficus inſcriptas uel figuratas tibi comparare uoles, ficulneum oculum ea quam cupies figura inſcribito, & poma hac ſpecie inſignita habebis, ſi non mentiuntur Democriti græca Georgica. In quibus etiam tradit, quòd ſi quis fici eſu alui deiectionem moliri cupiat, ueratrum nigrum cum lactuca marina ſeu tithymalo tritum, radicibus arboris eius quæ deponetur, debet inſerere: hinc quæ naſcentur poma uentrē mouebūt. Res

Quomodo fiant præcoces ficus.

Vt fructum uarium exhibeat ficus.

Vt ficus naſcantur inſcriptę.

Vt ficus ſint deiectorię alui.

eadem fiet,ſi purgantia alia ſimplicia, ut lo quũtur, addideris. Cuius rei experimentũ etiam in aliarum arborum pomis, ut anteà diximus, tibi facile erit. Illud ex Columella hîc nequaquam prætereundum duxi, ꝙ decocta caprificus & cum cibo alitibus atq; gallinaceis exhibita, ficorum faſtidiũ illis creat, quorũ alioquin ſunt appetentiſsimi. Addo ꝙ ſucco ficuum ſatiuarum lac à pleriſq; cogi ſolet, ſylueſtriũ uerò nequaquã. Quod vnum, ſi ad ignem tepeſiat, ficíque ramulo moueatur, idẽ, teſtante Africano, præſtabitur. Imò uerò & ſucco ex uulnerato fici cortice ſtillante. Si ficus celeriter maturefcere uoles, ubi ad iuſtam magnitudinem creuerint acu perforabis, oleóque illines, deinde oliuæ foliis circunteges, ac ligabis. Autor Petrus de Abano. Sed nec iſtud hoc loco mihi eſt diſsimulãdũ, quòd tam paſſæ, q̃ recentes ficus, panis ac obſonij vicem olim habuerunt: eóq; cibo priſci athletæ uires aluerunt priuſquam Pythagoras exercitator eos ad carnes trãſtuliſſet. Sale inueteratis etiam caſei loco ueſci, excogitatũ eſt, Plinio autore. Hîc duo prodigioſa naturæ miracula mihi in mẽtem ueniunt. Vnum tauros quamlibet indomitos

Vt alites ficus nõ attingant.

Quomodo lac cogatur abſque coagulo.

Vt ficus celeriter matureſcant.

Pulchra & notatu digna

Tauros feroces à fico cicurari.

& feroces, fico alligatos cicurari, & immobiles cõquieſcere. Quòd & caprifico illorum collis circundatę, Plinius aſcripſiſſe mihi uidetur. Alterũ, uictimas, cæſorũq; animaliũ carnes perquam celeriter tenereſcere & fragiles effici quæ in fico pependerint. Poſtremi rationem in Sympoſiacis plutarchus petiuit. Cùm inter obſonia Ariſtionis, inquit, coquus immolatũ Herculi gallinaceum gallũ recentem, tenerum ac penè friabilem obtuliſſet: tam citam teneritudinem fico referebat Ariſtion, contendens iugulatas aues etiam præduras teneritatem contrahere, quę penſiles fico adhæſerunt. Cauſam adfert, ꝙ auram, halitũq; uehementem ac digerẽtem expiret ficus, quo carnes deſiccãtur & cõcoquuntur. Idem etiam continget, ut id obiter admoneam, ſi tritici aceruo obruantur, aut penitus demergantur. Hæc de parẽte arbore ſatis: uenio ad ſobolem, & eius cuſtodiam. Ficus ſeruari poſſunt uirides, ut ſcribit Africanus, & cõfirmat Palladius, ſi in melle ita diſponantur, ut neque ſe inuicem, neque uas contingant: quod operculo diligenter tegi debet. Idem continget ſi ſingulæ intra uiridem cucurbitam claudantur,

Carnes ad ficum ſuſpenſas tenereſcere.

Cur iugulatę aues tenereſcant in fico penſiles.

Quomodo ſeruentur ficus uirides.

loculis unicuique cauatis, & ſuſpenſa in umbroſo loco cucurbita, ubi nec ignis, nec fumus inſpiret. Verùm, cum petiolis legi debent, nam ſic diutius integræ durant. Alij calicem uitreum, aut aliud quoduis perſpicuum poculum ſuper ficos leuiter inuertunt, & obducto cera ſpiramento ita relinquunt, ac immarceſsibiles ſeruãt. Scribit ille idem Africanus muſteas, ac ſi in parente eſſent, hunc in modum cuſtodiri. Cùm uinaria dolia operculantur, in nouũ fictile nõ rotundum, ſed potiùs ex arbitrio quadratum, fundóque fultum, recentes ficus minùs maturas, cum ſuis pediculis lectas, immitte: & ita ſecerne, ut ſpatium intercedat: ubi diligenter fictile illud clauſeris, in dolio uini pleno, ad unguem operto, natare permitte: niſi acorem contraxerit, tali habitu ficus manſiſſe comperies, quali conſtabant dum iniectæ fuerunt. Quòd ad aridas attinet, quas Iſchadas uocant, Paxamus in Græcorum agricultura exercitatiſsimus, ſcribit à putrilagine uindicari poſſe hunc in modum. Paſſæ ficus, inquit, ſine ulla carioſæ labis nota integræ manebunt, ſi tres liquida pice imbutæ ita collocentur, ut una fictilis fun-

Quomodo dulces ſeruẽtur ficus ac ſi eſſent in arbore.

Quomodo aridæ ficus à putrilagine uindicentur.

dũ obtineat, altera referto ficubus ad medium uaſe, ibidem reſideat, & tertia eodem ad fauces uſque cõpleto, ſuperficiem teneat. Durabunt inſuper, ut ille idem tradit, ſi in tegete, qualo, ſporta, uel cratibus inditæ, calfacto furno, poſt panem exemptum, propendeant: & in noua, ac bene picata fidelia condantur. Sunt qui cum pediculo lectas, ferueſacta muria cum oleo, in Sole rigent: & in uas, luto, ut decet, oblitum, immittant. Alij, cratibus exponunt, toto Sole ſiccãdas, & nocte ſub tecta reportant. Modos alios cùm ex Columella, tum Palladio requires. Sed in hac ficuum hiſtoria tacendum non eſt memorabile Catonis ingenium: Is dum perniciali odio Carthaginis flagraret, & nepotũ ſecuritatis anxius eſſet, clamarétque omni ſenatu Carthaginem delendã, attulit quodam die in curiam præcocem ex ea prouincia ficum. Quem, ut ſcribit Plin. Patribus oſtẽdens: Interrogo uos, inquit, quãdo hoc pomum demptum putetis ex arbore? Cùm inter omnes recentem eſſe conſtaret. Atqui tertium, inquit, ante diem ſcitote decerptum Carthagine: tam propè à muris habemus hoſtem: ſtatímque ſumptum

Varij modi cuſtodiẽdarũ ficuum.

Modus popularis.

Pulchra hiſtoria & notatu digniſſima.

eſt Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta eſt, & ſequente anno raptus Cato. Qui unius fici argumento, res mira, tãtam urbem, & de terrarum orbe unam per cxx. annos Romanæ gloriç æmulam, fun ditus euertendam ſuaſit, & tandem impetrauit. De ficu hæc ſatis ſint. Sed ô me obliuioſum! priuſquam hinc abeam, illud ſilentio nequaquam inuoluam, quod Plutarchus tacitũ noluit. quid illud, inquies? equos & aſinos linqui animo, qui ficos dorſuarij comportarint: ſed maiore miraculo dignum eſt remedium, quo & ipſis, & hominibus quoque ſuccurritur. Exanimata ferè iumenta, extinctóſque penè deliquio uiriũ homines obiectus panis reuocat: nãque ſi pauxillum huius uorauerint, protinus cibo ſeſe recolligentes roborantur, & priſtinum iter proſequuntur. Nec ſecus in hominibus eueniſſe, idem prodidit Plutarchus. Brutũ, inquit, per altas niueis in Apolloniam proficiſcentem cùm animus defeciſſet, panis ab hoſte muros urbis defendente proiectus, extempore recreauit. Potitus tandem rerum Brutus, de hoſte bene meritus eſt. Sed hæc nihil ad ficum: cuius medica præſidia nunc demum aggredior.

Mira de equis & aſinis dorſo ficos portantibus.

Magna panis efficacia ad animum ſtatim reficiẽdũ

Medica.

Vocis ſtudioſos ficis abſtinere debere.

DEmetrius Sceptius admonet ſtudioſos uocis debere ficis abſtinere: motus exemplo Egeſianactis Alexandrini, qui optimus tragœdiarum actor eua ſit, quòd ficis annos octodecim abſtinuiſſet. Meliores ac ſalubriores habentur quæ Solis uigorem expertæ, per naturam ematuruerunt. Quæ multo turgent lacte, aut aquoſo madent ſucco, & ſi palato ac ſtomacho gratiores uidentur, grauiores nihilominus, ponderoſioréſque cenſentur: & ob id faciliùs deſcendunt, ac aluum ad excretionem proritãt. Eubolus medicus eſu meridiano illas abdicauit, morbum inde concipi teſtatus, quòd ſtatim febris accelerans inuadat, quæ uomitum flauæ bilis elicere ſolet. Quare Ariſtophanes cùm æſtate ægrotãtem quendam conſpexiſſet meridiãdo, ficubus uſum præſagiit. Quod de muſteis & adhuc humentibus intelligendum arbitror: aut ſi mauis de recentibus, quæ etiam ſudores & papulas mouent, ob id autumno inſalubres putantur. Coctæ cũ hyſſopo corpus expurgant, tuſsim ueterem abolent, ac longa pulmonum uitia emendãt. Cùm ruta colico dolori & torminib⁹ ſum-

Recẽtes ficus & aquoſæ, quomodo aluum moueãt

Pulchra & notatu digna.

Sudores, papulæ, tuſsis, pulmonũ uitia, colic⁹ dolor & tormina.

mè proſunt, decocto ore ſumpto, uel clyſteribus opportunè iniecto. Duritias in cor pore tritæ & appoſitæ diſcutiunt, ac parotidas & furunculos emolliunt. Hydropicis in uiuo & abſynthio cum farina coctæ & ſubactæ ſalubriter illinũtur, & crematæ cũ cera pernionibus auxiliantur. Addo quòd podagris cum farina fœni græci & aceto utiliter admouentur, ac doloribus dentium recẽti ſucco in lana aut gauſapio excepto & appoſito, perpulchrè medẽtur. Qui ſuccus etiã uerrucas carne circumlita tollit: præſertim myrmecias nũcupatas, quę quẽdam pungentis formicæ ſenſum repræſentant. Bubulis carnib⁹ ſi ficulneos cauliculos addes, magno lignorũ compẽdio illas percoques, Plinio autore: quod caprifico tribuũt multi. Fit è cinere ficus crematis ramorum fruticibus lixiuia, quæ eò melior erit quò ſæpius iterabitur & ueteraſcet. Ea, ut tradit Dioſcorides, ulceribus quæ gangrenę uitio periclitantur multùm prodeſt, necnon cõſumendis iis quæ excreſcunt: uſus erit ex ſpongia eo liquore imbuta, & ſubinde ſuperpoſita. Eadem ſalubriter perlinuntur grandes & cuniculoſi ſinus: nam glutinat, carne replet, aſtringit, abſterget, hiantéſ-

Parotides furunculi, hydrops, perniones, podagra, dentium dolor & uerrucæ.

Vt citò & facilè coquantur bubulæ carnes.

Cineris ficulnei uſus & præſtantia.

que oras committit,non ſecus atque empla ſtra quæ cruentis uulneribus admouentur. Sed Galenum de ficuum facultatibus diſſe- rentem audire pulchrum erit. Ficus, inquit, tametſi minus praui ſucci gignant quàm cæteri omnes non modò fugaces, ſed etiam autumnales fructus, non tamen uitium prorſus effugere potuerunt. Et cũ autumnales fructus omnes exiguum corpori alimentum præbeant, minimè ficubus id uſu uenit. Carnem tamen non compactã, neque firmam generant, ceu panis & ſuilla caro: ſed turgidulam, ſubinanem, & fungoſam, ueluti fabæ. Cæterùm, extergendi facultate pollent, cuius gratia nephretici poſt illarum uſum multas arenulas excernunt. Caricæ ſeu ficus paſſæ multiplicem utilitatem habent: ſi quis tamen largiùs eſitauerit, ab eis offendetur: nam ſanguinem non admodum probum gignunt: quapropter pediculorũ quoque agmen eas comitatur. Fit ex ficubus, ruta, & nucibus, celebris & mirabilis illa Mithridatis antidotus cõtra peſtem & uenena: cuius compoſitionem exhibuimus in nucis hiſtoria. Hìc mihi omittendum non eſt quòd uerrucæ foliis ficulneis contactæ aboleri ac uaneſcere

Ficuũ facultas ex galeno

Quã carnem generẽt ficus

Ficuum uſus largus inſalubris & pediculorum autor.

Verrucas ficulneis foliis contactas uaneſcere.

traduntur, ſi folia ipſa poſteà ſepeliantur. Sunt qui cordi columbi idem tribuant. Sed de iis à nobis alibi ſcriptum.

Oleæ ſatiuæ ac eius baccarum, cura, auxilia, & ſecreta.

Cap. XVII.

FLorentinus Græcæ agriculturæ profeſſor conſultiſsimus, de plantatione & cura Olearum in ſuis Georgicis diſſerens, ſcribit oportere eum qui rei ruſticæ ſtudio tenetur, plurimùm prouidentiæ ac diligentiæ circa oleam adhibere. Vel ob id quòd magnos habeat redditus & certos, hominémque citò ac facilè ditare poſsit: ſicuti de hiſtoria Pliniani Democriti, uel Ariſtotelici Thaletis conſtat, quam tibi ſub finem primi libri propoſuimus. Sed, ô dolor! nobis non tam licet eſſe beatis, ut hanc arborem uerè diuinam, ſeptemtrionalibus hortis & agris noſtris paſsim uideamus, colamus, & ex ea fructus uſquead eo uberes ac dites percipiamus: inſcrutabili Dei opt. max. conſilio, qui omnibus omnia non dat: ſed quod bonum atq; utile nouit. Neque tamen ob id laborẽ detrectabo, ut quæ de illa, & eius baccis, necnon oleo ſcitu di-

Plurimũ diligentiæ circa oleam adhibendum.

Oleam ſeptẽtrionalibus hortis & agris deſiderari.

gna legi, uel audiui, candidè & ingenuè, ut omnia, in medium proferã. Venio itaq; à uerbis (quod dicunt) ad rem. Olea, quã

Quibus locis & quo cœlo gaudeat olea

Gallicum vulgus oliuerum nuncupat, ſiccis collibus & argilloſis maximè gaudet, feruidúmque & ſqualidum cœli ſtatum libenter amplectitur. In humidis campis & pinguibus frondes quidem lætas, ſed plerunque ſteriles profert, rubricoſum ſolum prorſus repudians: quòd ſuo æſtu ſtirpes e-

Quodnã ſolum repudiet olea.

ius exurat. Sed longè magis ſalebroſum ac ſcaturiginoſum odit, in quo ſemper uligo cõſiſtit: ibi enim ſtrigoſas & minimè altiles baccas, faciléque marceſcẽtes procreat. Itaque arduis locis & accliuibus ſummè oblectari ſolet: quòd propitium illic nacta uentum, ſuæ nihil expiret ſaliuæ. In his enim

Vbi generoſæ naſcantur oleæ.

excellens Solis æſtus, uentorum afflatu miteſcit: quare ibi olivueta generoſam ſuis oliuantibus oleam, ac prę̃ſtantiſsimum prębẽt oleum. In planis & campeſtribus, quia non difflantur, ſed aduruntur, craſsiùs & fæculentius oleum extillant. Nec temerè, mea ſententia, nam cùm ſtirpes omnes, tum maximè oleę, aduerſo flatu roboratę, ſummè uigent. Vel eo argumento & indicio, quòd lętiores & uirentiores his parti-

buſ ſemper offendes, quæ uentis patent: triſtiores uerò & languidiores, quæ à flatu ſilent. Recreantur itaque ſpiritus nouitate, modò id ſpatij intercedat, quo liberè peruagetur aura. Autores ſunt horũ omnium poſt Pœnos & Græcos rerum agri ſcriptores, agriculturæ noſtræ, Latinæ inquam, parẽtes & doctores eximij, M. Cato, Varro, Columella, Plinius, Palladius, & recẽtiores alij plerique. Apud quos etiam lego oleam fici ſocietate imprimis gaudere: unde iuxta illam ſeri præcipiunt, nõ ampliore interuallo, q̃ ut cõtingi largè poſsit, ramo oleæ maximè ſequaci atq; obedituro. Huius ſtolones qui ſeminio deſtinabũtur, caudicib⁹ adnati legi nõ debẽt, ſed decerpti ramis ſurculi longitudine cubitali: dandáque eſt opera, ut ſtylus parte ima bubulo fimo cum cinere illinatur, & ſectione cortex non uioletur nec collidatur, ſcrobéſque ſinu concamerato excauetur, ut imbrium ſit capax. Non deſunt qui ſectas ab imis radicibus ſoboles deponant: poſteà cùm prehendiſſe uident, ut mutationi locus eſſe poſsit, transferunt. Sed maximum fuerit beneficium ut incremento proficiant, antè quàm transferantur, & rubrica partes cœli

Oleas recreari auræ & ſpiritus nouitate.

Oleas fici ſocietate gaudere.

Quomodo ſerenda olea.

Pulchra & notatu digna ꝑ transferenda olea.

notentur, ut tradit Columella, quibus obuerſæ ſtant, ut ſimili ratione ponantur, ac tranſplantentur, eoſdémque uentos excipiant, ac ſimiles parteis intueantur. Scrobes ante ſationem fodiendi ſunt: ut Sole, uentis, & imbribus, terra fragilior reddatur, ac ſtirpes ultro citróque radices liberè agant: quæ iugi rigatu gaudēt: nam ita celeriorem edunt germinatum, faciliúſque tranſponuntur. Cęterùm, locus quem oleis deſtinaueris, diligenter runcandus eſt omníque alterius generis frutice extirpandus: adhæc maceriis aut ſepibus uiuis cingendus, ut Didymus Græcus in ſuis admonet georgicis, ne pecori facilis pateat aditus. Fimi aggere impenſè lætantur oleæ, ut ſcripſit Sotion: ſed locis uliginoſis parcius debet iniici: aliis largius, quòd fimo ſaturatæ lętius frondent ac fœcundantur. Cæterùm, opportunè reſecare licebit quæ marcida & ſicca erunt, ut liberalius difflentur reliqua: adhæc ramulos detrahere qui inuicem incumbunt, inflexóſque & recuruos amputare: præſertim cùm in nimiam longitudinem exeunt, & in deformē proceritatem luxuriant. Nam inter omnes rei ruſticæ prudentes conuenit incommodam ac in-

Præparatio ſoli oleas recepturi: ubi de ſtercoratione.

Quomodo purganda & curanda olea

Quanta debeat eſſe ole-

ac ineptam eſſe longitudinem olearũ, quæ denos cubitos excedit. Addo quòd incrementum noxis omnibus patere ſolet: franguntur enim rami uentorum impetu, & flores aut fructus ſuccuſsi, intẽpeſtiuè procidunt. Ideo multi ramos terram uerſus retrahunt, ut arborem in ſolum procũbere cogant. Sed ante omnia meminiſſe oportet quòd compluribus interpoſitis annis oliuetum putandum eſt: conuenítque ueteris prouerbij meminiſſe, Eum qui arat oliuetum rogare fructus: qui ſtercorat, exorare: qui cedit, cogere. Itaque octauo anno id feciſſe ſatis erit: ne fructuarij rami ſubinde amputẽtur. Verùm ſtolones adnatiq; caudicibus nepotes adhuc molles & teneri, quotannis eximendi erunt, ne his onuſtus caudex fatigetur. Porrò, ſummè curandũ admoneo, ne cùm æſtibus hiabit terra, Sol per rimulas ad radices olearum penetret. Quas ubi oliuario ſuos reddiderint fruct⁹, collucandas ſuadet Africanus Græcus. Nã ſubmotis petulantibus ramis, minus decoquent domino, maioremque frugem ac liberaliorẽ nouelli rami impertient, ut nũc nuper dictũ fuit: eſt enim nepotũ procreatione & ſtirpe fœlix olea: ducentos uiuens

[Margin: arum longitudo.]

[Margin: Quando putandum oliuetum.]

[Margin: Radices olearum à Sole defendendæ, & petulantes rami ſubmouendi.]

Oleam annos ducentos uiuere.

annos, ut tradit Theophraſtus. Cui Plinius hunc in modum ſubſcribit: Firmiſsimę ad uiuendum ſunt oleæ, ut quas durare annis CC. inter autores cōueniat. Hinc Argis olea, inquit, nunc etiam durare dicitur, ad quam Argus Io alligauerat in uaccā mutatam: adhęc, illa quoq; Athenis, quā in certamine Minerua edidit. Sed hæc quia poëticam olent uanitatē miſſa facimus, qui oleæ ſyncerā narrationem proſequimur: monemúſq; unam omnium eſſe, quæ in opere

Oleam in opere regerminare, & tineis ac teredinib⁹ non ſubiici.

ſolet regerminare. Nam oleaginea eius materies tam rudis, quàm elaborata, ſi humorem nacta fuerit, aut locū adepta humectū, germen citare conſueuit. Cuius rei teſtem producam Plinium, qui & cardinem ualuæ oleaceum, & poculum limo immerſum regerminaſſe tradit: ſubdítque à tinea nuſquam rodi, nec à teredine terebrari. Ex quo factum puto, ut priſci ex olearū radicibus minorū deorū ſimulachra inſculpi uoluerint. Cęterùm, ne quid in hac hiſtoria ſciēs omittam, quod uel legerim, uel obſeruauerim, uel audiuerim, non tacebo quòd

Sturni oleis ſummè infeſti, & quam ob rem.

ſturni oleis maximè ſolēt eſſe infeſti. Quia turmatim uolantes, illarum baccas cumulatim deiiciunt, perdunt ac diripiūt. Qua-

re ab oliuetis longè ſunt arcendi, ne oliuis negotium faciant: quarum ſunt appetentiſſimi ob nucleū, qui in illis ſuauiſsim⁹ eſt. Quod prouida natura præuidens, muro fortiſsimo illum circunuallauit: adhęc carne & cute præmuniuit: nec id in aliis fructibus etiam neglexit: quorum nucleus ueluti anima quædam eſt, propagationis mater & formatrix. Sed hæc alterius ſunt inſtituti. Oliuam in profanis uſibus polluere olim nefas erat: imò ne propiciandis quidē numinibus ex ea altaria accendebantur. Illa eſt quæ equitum turmas coronauit, & minoribus triumphis ouantes illuſtrauit. Cuius rami portati, indicium pacis fuerunt: ex quo olea à poëtis paciferа rectè nuncupatur.

Naturæ ſumma ſagacitas circa nucleos fructuum.

Oliuæ apud priſcos mira dignitas & maieſtas.

Paciferæq; manu ramū prætendit oliuæ (inquit Maro)

Quid illud, quod Columba ex arca Noë emiſſa, oliuæ ramum rediens potius attulit, quàm arboris alterius? Num ut ſignificaret Deum Optimum Maximum, tam prodigioſæ illuuionis autorem, pacatum fuiſſe ac reconciliatum? Verùm hæc quia theologica, theologis relinquo, & ruſticam meæ oliuę narrationem repeto: quam utiliter ac probè defloruiſſe dicunt, dum

Oliua pacis nuntia.

caduci eius flores perforati reperiuntur. Illa ex arboribus una eſt quæ folia poſt æſtiuum Solſtitium ſtatim conuertunt: cuius rei fidem faciet experientia, rerum dubiarum & incertarum magiſtra certiſsima: unde inuerſa, illud præteriiſſe indicāt. Sed hîc tria non minus admiranda quàm celebranda, mihi peropportunè in mentem ueniunt. Vnum, quòd olea quercum ualdè odit, ſicuti poſt Theophraſtum diligēter adnotauit Plinius. Nam ſi quercetū in confinio habuerit, non ſolùm illud non feret, ſed etiam refugiet, ſeque introrſum abiiciet in fundum. Quinetiam aiunt exciſam quercum ſuas radices propinquo oliueto noxias relinquere. Adhæc oleam eo loco poſitam unde quercus effoſſa fuit, mori aut tabeſcere, ſi uera tradit Columella: uſque adeò mirabilis eſt harum arborum antipathia, & naturalis diſcordia; cuius cauſam natura nos potius mirari, quàm ſcire uoluit. Alterum, non ſolùm contemplatione, ſed admiratione ſumma dignū, quòd à mundis pueris & uirginibus olea plantari, coli, ac uindemiari diligit: aut ab his qui iureiurando affirment, alienum torum uel cubile non uiolaſſe, licet uxores

Oleæ folia æſtiuo Solſtitio conuerti.

Oleæ & quercus ſummæ inimicitiæ.

Oleā à mundis pueris & uirginib' coli deſiderare.

duxerint: nam ita lætior, fertilior, ac fru-ctuoſior euadere creditur: ſicuti ſcripſit Florentinus Græcus in ſuis Georgicis. Cui ſuffragatur Palladius, cauſam addens, quòd hæc arbor præſidem habeat caſtitatem, ob Mineruã eius tutricem & patronam. Tertium in olea mirabile eſt, quòd opem quãdoque ſenſerunt, & à capitis dolore abſque ullis medicamentis leuati ſunt, qui folio eius hoc nomẽ (Athena) ſcripſerũt, ipſúmque folium capiti circunligarunt: quemadmodum tradit Zoroaſtres in ſuis de agricultura Commentariolis. Quod unum quia uanam ſuperſtitionem redolet, tibi æſtimandum relinquo: & oleæ meæ curam ac ſecreta repeto: cui malè eſſe creditur, cùm defloreſcentem imber comitatur: aut dum circa Vergilias pluit: quoniam illius coitus tũc eſſe ſolet: & hoc illud eſt quatriduum, ut admonet Plinius, oleis ac uitibus decretorium: hic articulus auſtrinus ſpurci nubili. Non omittam quòd uredini poſt ficum olea de omnibus arboribus ſummè eſt obnoxia: cui etiam impetigo peculiaris morbus eſſe ſolet, uti ſcabies fico, & uitibus fluor. Vermiculis præterea ab crucis non admodũ differẽtibus ualdè infeſtatur:

Folia oleæ quomodo capitis dolores finiant.

Quę tẽpeſtas oleis infeſta & inimica.

Oleę peculiaris morb⁹ impetigo & uermes.

qui per flatus auſtrinos, ut ipes in uitibus, maximè gigni ſolent. Morbos alios quibus priuatim patet, prudens omitto, ne dicendis ſuum præripiam locum. Oleæ flores ab apibus non deguſtari, nec attingi autor eſt Plinius: adhæc cicadas umbram oleæ de omnibus arboribus ſummè diligere: tradítque M. Varro oleam ſterileſcere, quam capra primò germinatu depauerit: aut lingua perluſtrarit. Ex quo factũ arbitror, ut Mineruæ olearum antiſtiti, caprini generis nihil immolarint priſci, ut tradit idẽ Varro: licet aliter ſentiat Plinius. Diligenter itaque munienda ſunt oliueta, ne ab his & reliquo pecore lædantur, ſicuti antèa adnotatum eſt. Oleæ fertilitas ſumma indicatur, ut Florentinus Græcus teſtatum reliquit, ſi non in obliquo & à lateribus, ſed in ſummo ramo fructũ geſtet. Quæ ſi ueluti ocioſa, aut aliũde præpedita ceſſauerit, fœcundam reddes, ut ſcripſit Africanus, ſi in excauatum & terebratũ truncum, duos feracioris & fructuoſæ oleæ ramulos ita adegeris, ut traiectim penetrent: cóſque manibus prehenſos tam fortiter ac ualidè traxeris, dum ſtrictim adhærẽat: quo facto extantes foramini ſtilos ſic reſecabis, ut impa

Diligẽter munienda eſſe oliueta contra capras.

Quomodo ceſſans olea fœcũda fiat.

Methodꝰ ád unguẽm expreſſa.

cti cuneoli faciem præ ſe ferant: deinde luto palcato oras terebrati loci, ac hiantē ſinū diligenter lines. Hoc ueluti initu grauida arbor, uberiorem partū enitetur. Sed meminiſſe oportet, quòd etiam ualētibus & generoſis oleis, amurca, ex Columellæ cōſilio, infundenda eſt. Nā per hyemem ſi uermes, atq; alia ſuberunt animalcula, hoc medicamento necabuntur. Quod ex græca Quintilliorum agricultura, ut pleraq; alia, ſibi aſcripſiſſe mihi uidetur Columella: in quibus notatum reperio generoſiores ac lætiores euadere oleas, fructúmque plurimum adferre, ſi circum ablaqueatas illarū radices, inſulſa amurca aquæ remiſta affundatur, utriuſque ſextarius unus. Paleas quoque fabaceas ſufficiet indidiſſe, plus minus pro arboris modulo. Vrinæ etiam humanę quantum fuerit uiſum inſtillari poterit: aut argilla bubulo ſtercori permiſta, algáue aut marinus fucus. Sed confeſtim terra circū eſt exaggerāda dodrantali altitudine: ſinu pri⁹ in orbem fornicato, ut imbres pluuij retineantur. Qui cū ſe inſinuarint, breuiſsimis ac frequētiſsimis foſsionibus ſunt ſollicitandi. Quod auxilium per torrida Caniculæ incendia adhibendum cenſent.

Amurca oleis ualdè medicamentoſa & utilis.

Notāda pro olearum irrigatione.

Sed præſtabilius eſſe putãt multi, rigatione uti, præſertim ſi ualidi ſqualores inceſſerint. Cęterũ, quia tam in ſiccis q̃ humidis locis oliuarię arbores muſco plerunq; onerantur, & adeò infeſtãtur, ut nec fructum, nec lætam frondẽ producant, ferramẽto leniter deradetur, ut emergẽtes oleæ uberius alantur, & fœlicius procedant. Soli uitio fructum negare, uel (ut quidam uolunt) necare, ſi perrexerint, docẽte Columella, ſic mederi ſolemus. Altis gyris arbores ablaqueamus: deinde pro magnitudine cuiuſq; calcis quantũ licet circũdamus, ita ut minima arbor modicũ, maxima uerò plurimũ excipiat. Hoc remedio ſi nihil fuerit effectum, ad inſitionis pręſidiũ cõfugimus. Sterilem oleam Quintillij agriculturę peritiſ. hac ratione fœcundã fieri poſſe tradũt. Caudici ab radice ſpatiolo cubitali, ea maximè parte qua auſtrũ ſpectat, terebra foramen utrinq; imprimito digiti maioris amplitudine: quo facto duos frugiferę oleę ramulos ab auſtrali parte ſublatos, craſsitie qua foraminis hiatũ poſsit explere, ſtrictè in illud coniicito: diſtractíſq; uehemẽter cacuminibus, eminẽtes ac extantes undiq; particulas ſcĩdito: & paleato luto foramina obducito.

Oleas ab infeſtante muſco liberandas.

Remediũ ad oleam quę ſoli uitio nullũ profert fructum.

Quomodo ſterilis olea fœcunda fiat.

Hoc ueluti coitu ſterilem arborem fœcundabis. Quod præceptũ cũ Africani cõſilio, paulo antè propoſito, planè cõſentire mihi uidetur. Porrò, quæ nimia foliorum & ramorũ petulantia ſylueſcunt, & abſque ulla fruge luxuriãt, Græcis hylomanes nuncupatæ, hoc eſt inſanæ (ꝙ folia quidem ferãt multa, fructũ uerò paucum, uel nullum) coërceri poterũt ex Quintilliorum obſeruatione, & præcepto, ſi in radicis foramen quod terebra excauauit, uiridem oleaſtri taleam, aut pini, uel quercus paxillũ, lapidém ue immiſeris. Quintilliis ea in re ſuũ addit calculum Columella. Solẽt, inquit, quantumuis lætæ arbores fructum quandoque non adferre, eas terebrari Gallica terebra conuenit, atque ita in foramen, oleaſtri uiridem taleam demitti: ſic arbor fœcũdo ſemine fertilior euadet. Poteſt eadem ſine ablaqueatione adiuuari amurca inſulſa, cum ſuilla, uel noſtra ueteri urina. Cuius utriuſque modus ſeruatur: nam maximę arbori, ni tantundem aquæ miſceatur, urna abundè erit. hactenus Columella de ſterili olea fœcundanda. Quæ ſi fructum multum præſeferet, quem ad maturitatem nõ perducat: uolo dicere, ſi florem

Remedium pro oleis folia & nõ fructum ferentibus.

Remedium eam in rem aliud, & paratu facilius.

Quomodo olea probè floreſcēs, ſed nihil gignēs emendetur.

multum induat, & perperam illum exuat, nec ſinat in baccas efformari & adoleſcere, facilè medeberis ſi ablaqueata arbore, algæ ſeu marini fuci corbes duos ad radices obduxeris, ſi maior fuerit olea: ſi minor, unū. Quòd ſi algæ, uel fuci copia negetur, ſolius amurcæ uſu contentus eris, aqua potabili permiſtæ: ita ut ſingulis truncis iuxta radices congios quatuor affundas, plùs, minùs, pro arborei corporis ratione. Nonnūquam in olea ramus unus cæteris aliquantò lætior eſſe ſolet: quem niſi recideris, tota arbor cōtriſtabitur. Solēt & radices uelut morbo languentes plerumq; areſcere, arborémque ipſam facie ueluti moribunda, uidendam exhibere: quod ſoboli uermium interno ſinu deliteſcentiū acceptum ferre licet. Quos multis modis diſperdendos, cùm hoc libro paſsim, tum primo fuſiſsimè oſtendimus. Si efformatæ olearum baccæ defluāt, ſummum adhibebitur præſidiū, ut in ſuis Georgicis teſtatur Democritus, ſi faba quæ uermiculum, aut pediculum continet, obſtructo cera foramine, in gleba radicibus hęrente condatur, & ita obruatur. Hìc ſilentio nequaquam inuoluendum arbitror, quod de uite & olea

Quomodo curetur olea ueluti moribunda elangueſcens.

Remedium ne olearum baccæ defluant.

Africanus Græcus Florentini teſtimonio fretus, in ſuorum Georgicôn libris, memoriç poſteritatis mandauit: Si olea, inquit, uiti inſeratur, non vuas modò, ſed & oliuas quoque proferet: cui perticæ ſubiiciundæ ſunt, ut brachiorum onus fulciant. Fit autem hoc artificio. Prope terram uitem terebramus, & fœcundæ oleæ ramulũ foramini imponimus: ut à uite dulcedinẽ, & ab humo uernaculum nutrimentum ſugat & alliciat. Vbi adoleuerit, & fructum ferre nondum aſſueuerit, ſi uiticulę eius ſarmenta fructuaria transferantur, miſturam progenitorum ſeruabunt, fructúmq; producent, qui à promiſcua parentum cõditione nomen adoptabit dicetúrque Græcè elæoſtaphylos, Latinè uerò vuolea, aut olevua. De arbore, eiúſque cura, auxiliis & ſecretis hactenus. Cuius fructus, quem baccã ubique cum priſcis nuncupauimus, oliua vulgo dici ſolet, carne conſtans & nucleo. Quam (immaturam præſertim) pleriq; uireſcẽtibus prunis albis aqua ſalſa cõditis, diſsimulare ac mentiri ſolẽt. Quæ impoſtura me, & alios multos, in celebri conuiuio hyemali, quandoque cepit ac deluſit. Oliuarũ baccæ muria exceptæ, Græ-

Quomodo uiti inſeratur olea, & qualis inde fructus emergat.

Quomodo olearũ baccę cõditæ ſimulari poſsint.

Oleæ halmades & colymbades.

cis halmades nuncupantur: quæ uerò oleo ſuo purę, & ſine accerſita commendatione innatāt, ac uelut urinabundæ fluitant, colymbades nuncupantur. Quod ad oleum attinet ex his conficiendum, hîc à me pauca admodum expectabis: ne dicar inſtituti mei fines tranſiliiſſe. Itaque monuiſſe ſatis erit, tempus legendæ & uindemiandę oleæ accommodum eſſe, quando maior pars dimidij fructus nigreſcere apparuerit: quemadmodum in ſuis Georgicis adnotauit Paxamus. Quæ res, ſi minùs cœlum aſpiraue rit, non ſemper erit expectāda. Vnde olearum uindemia quandoque pręueniēda eſt, ne à gelicidiis & frigoribus intercipiatur.

Quodnam tempus oleæ colligendæ aptum.

Serenitas uindemiādæ oleæ opportuna.

Cęterùm, ſereno die & minimè pluuio, ab oliuantibus aggredi debet: nec licet uel minutis imbrium guttulis labentibus ramos oliuarios mouere, aut decutere, donec humiditas omnis exhauſta ſit. Non deſunt qui manibus ſenſim ac leniter ramos quatiant, ut ex iis fructus excutiant. Sed diligenter cauendū erit ne uirga oliuaria baccę deiiciantur, aut contingantur: nam hinc arbor minùs fœcunda in poſterum euadet: ſi uera ſunt quæ ſcripſit Paxamus, inter Gręcos geoponicos non poſtremus. Qui

Summè notandū & aduertendum.

etiam admonet tantum oliuę legendū eſſe, quātum nocte ueniente poſsis exprimere: adhęc molā primo oleo leniter ſuſpēdi debere, ne oſsibus defractis ſordeſcat. De omnibus nobilius eſſe ſolet, quod ſponte defluxit: uirgineū uocāt multi. Nouo ac recēti ſal & nitrū miſceri debent, ut illius ſpiſſitudinem abſoluāt, & à labe uindicent, ſi quidē durare debebit: exactis dieb. XXX. (ubi amurca ſubſederit) in uitrea uaſa transferendum eſt, aut alia opportuna, ut mox dicemus. De ſecundo ſimilis erit diſciplina: niſi quòd mola fortiore quaſſari debebunt oleę. His utcunque expeditis, ad ipſius olei cuſtodiam & auxilia calamum conuerto: quando nobis in uſu cùm cibario, tum medico frequens eſſe ſolet. Apuleius Gręcę agriculturæ profeſſor eximius, tradit oleum uitreis uaſis tutiſsimè conſeruari, quòd frigore ſummè oblectetur. Si tamē uitrea defuerint repoſitoria, terreis doliolis optimè cuſtodietur; aut aliis cribrato gypſo intus perlitis, omnium uerò præſtātiſsimè plumbeatis aut uitreatis: uel perfectè excoctis terreis, qualia ſunt Bellouacorum fictilia, quorū uſus apud nos frequens eſſe ſolet. Verumenimuerò prǽſens locus

Quid uirgineum oleū.

Oleum ſecūdarium.

Quibus uaſis optimè ſeruetur oleū.

De loco & ſitu oleariæ cellæ.

admonet ut de olearia cella paucis agam: quę ad eam cœli regionē conſtituenda eſt, quæ à calidis uentis maximè auerſa fuerit. Quare, ut ſeptentrionem ſpectet ſummè expedit: nam ſiccum & frigidum locum diligit oleũ, calores & humores tanquam inimicos perniciali odio habēs. Fumo ual de infeſtatur: quapropter olearij doctores in totum pręcipiunt, ut neque fumus, neq; fuligo quam diu oleum conficitur, in torcular aut cellam oleariã irrumpat, admittatúr ue: imò ne lucerna quidem. Oleum quod gelatur, plerumq; fraceſcit: præſidiũ eſt ſalem uel nitrum opponere. Rancidum Tarentinus ſic poſſe curari aſſerit, & poſt illum Palladius: Albam ceram mundo & optimo oleo reſolutam, & adhuc coctura cum eo liquentem, in oleum profundere oportet, deinde calentes ſales defrictos addere: ita oleum ſapore, & odore mutato, optimè purgabitur. Si uerò miſturam eam anticipaucris iniicere, nũquam rãceſcet. Medetur & rancori aniſum oleo demerſum. Si fęculentum fuerit & impurũ, purificabitur Sole, uel igne, uel aqua ferueti, ſi in illam uaſe minimè fragili imponatur. Si ſordet, ſic purum facies ex eiuſdem Ta-

Fumũ oleo eſſe infeſtũ.

Rancidi olei curatio ac ſaporis & odoris reſtitutio.

Fæculenti olei expurgatio.

rentini conſilio. Salem ad ignem frige, & dum adhuc calet in oleum demitte, ac diligenter receptaculum operi. Idem præſtabit pinea nux, modò candens oleo reſtinguatur. Emundabit & citri radix in oleum demerſa: adhæc fæx olei torrefacta, & immiſſa: nam ita lympidius euadet. Si fuerit fœtidum, & odoris horrendi, præcipit idem autor uirides oleas ſine oſsibus tũdi, & in uaſa olearia ſub ſolis calore demitti. Si baccæ oliuariæ defuerint, teneris oleæ cauliculis tuſis idem efficies. Nonnulli utraque linteolo clauſa, remiſto ſale tuſo, in uas olearium demergunt, & exacto triduo adimunt, oleũ agitantes ac commouentes: quod ubi conquieuerit, in aliud cõceptaculũm tranſuaſant. Sunt qui uetuſtos late res ignitos in illud extinguant. Plerique hordeaceos panes minutim friatos, & raro linteolo obuolutos immittunt, quod ubi ſecundò & tertiò repetiuerint, nouos permutando & iniiciendo, ſalis miculas & granula indunt: & in alia uaſa tranſlatum paucos dies ſubſidere patiũtur. Alij ſertulam campanam, ſeu melıloton oleo delibutum, per diẽ noctémque infundunt. Si aliquod animal in oleum fortè incidé-

Sordidi olei purificatio.

Remediũ fœtidi olei, & odoris mali.

Varij modi curationis fœtidi olei.

Vitiati olei & putris remedium.

rit, & putri nidore illud uitiauerit, iubet Democritus in ſuis Georgicis, coriandri manualem faſciculum in oleario uaſe ſuſpendi, atque ita paucis diebus permanere. Si hinc de nidore nihil deceſſerit, mutandum erit coriandrum, donec uitium ſuperetur. Sed maximè proderit, ſerenis diebus in uaſa munda decapulare: quæ optima erunt, ſi priùs acetum continuerint. Quidam ſemen fœni græci, aut coriandri ſiccum, tritúmque oleo remiſcent, uel incenſos oleagineos carbones in illo frequẽter extinguũt. Non deſunt qui vuas paſſas, uinaceis exemptis, tritas & in offas aut paſtillos redactas, oleo merſent, & elapſis decem diebus detractas exprimãt, agitatúmque oleum in aliud uas transfundant. Alij utrumque, hoc eſt vuas & uinacea, ſimul tundunt, ac in oleum mittunt.

Sylua remediorum pro curãdis oleis uitiatis.

Si turbidũ fuerit, Tarentinus ſuadet illud in fidelia oris ampli feruefcere: & ubi ebullierit, tenuiſsimum ſalem frictum ac torrefactum inſpergere, atque ubi ſubſtiterit, aliò tranſfundere.

Olei turbidi curatio.

Pellucidum facies ſi corticem & ramulos oleagineos cum ſale detritos, & linteolo concluſos, in uaſe oleario ſuſpendas. Odoratum ſic compones: Oleo recẽti,

Vt oleũ fiat pellucidũ & odoratum.

ti, primo, ſyncero & ab omni amurcæ ſpurcitia immuni (quod anteà uirgineum nuncupari diximus) inulam ſiccam, lauri folia, cyperum, radicem iridis & alia quæ uoles odorata in pollinem tenuiſsimum trita & excreta, in oleum uitreo uaſe receptum iniice, & diu multúmque agita: deinde ſalem torrefactum & in farinam detritum immitte, ac rurſum agita: diebúſq; XV, plus minùs, uas ipſum cum oleo Soli expone: aut in duplici uaſe calidã aquam excipiente merge: ſed ita ne quid expiret uel effugiat: tantiſpérque ibi eſſe permitte, donec horas treis lẽto igni ebullierit: exẽptum patere ſpatio quodam conquieſcere, dum concorporari, & in unum coire perceperis. Dein percolato, & in tuum uſum loco ac uaſculo idoneo optimè ſeruato, & diligẽter proſpicito ne qua illabatur aura. Sed de oleo hactenus. Iam nobis reddenda eſt tam oleæ, quàm eius baccæ medica ratio: proponendáque ſunt pauperculæ plebi, ſiue ruſtica illa ſit, ſiue urbana, iam dictorum omnium præſidia, prompta perinde atque paratu facilia.

Pulchra & ingenioſa ratio cõficiendi olei odorati.

Paraſceue ad medicam oleæ narrationem.

Medica.

Vlcera, hæmorrhagia, cruſtæ, cicatrices, & ocularij morbi.

OLeæ folia præmanſa, & ulceribus appoſita, ſummè iuuant: eorúmque decoctū cum melle, ſanguinis profluuia cohibet, tam ſumptum, quàm admotum: cruſtas inſuper emarginat, & cicatrices delet. Succus ab his expreſſus carbunculātibus circa oculos ulceribus & puſtulis, procidentíque pupillæ, & antiquatis delachrymationibus mirè auxiliatur.

Quomodo exprimēdus ſuccus è foliis oleæ.

Exprimitur autem tuſis foliis, & affuſo uino albo cū aqua cęleſti. Qui ſi uiſum fuerit, in paſtillos & offulas ad Solem reſiccari, & in uſum opportunum ſeruari poterit. Vuluæ admotus in uellere, peſſarij modo uel aliter, menſes immodicè fluentes ſiſtit:

Mēſes, ignis ſacer, nomades, aures ulceratę ſeu purulētæ, & alia.

eſtque ignibus ſacris & ulceribus quæ ſerpunt ualde utilis: nec non auribus ſiue ulceratis, ſiue purulentis. Eoſdem effectus oliuaceus flos etiā præbere dicitur. Liquor ex accenſo recenti ligno ſtillans, lichenas ſanat: adhæc furfures, pſoras, & manantia ulcera. Cortex è radice quamtenerrimè deraſus, crebro guſtatu & illinctu ex melle roſaceo, ſanguinem excreantibus, & ſuppurata tuſsiētibus, miraculo quodam medetur. Cinis eiuſdem cum axungia tumo-

res diſcutit, & fiſtulis uitia detrahit. Hæc de arbore ex Dioſcor. Plin. & Galeno: nūc de fructu paucis dicendum. Oliua flaua & recens ſtomacho utilis eſſe cenſetur, uentri uerò difficilis, ut ſcribit Dioſcorides. Nigra & matura corruptioni eſt opportuna, & proinde cacoſtomacha. Recens cibi modo per ſe deuorata antequam cōdiatur, præclarū habet uſum: nam arenoſæ urinæ medetur, dentibúſque attritis, aut conuulſis ſummè prodeſt. Succus olearum è muria, collutione gingiuas comprimit, & dētes labaſcentes, infirmos, ac cōmotos ſtabilit. Nucleorum medulla cum axungia & farina, ſcabris unguibus commodiſsimè illinitur. Quòd ad oliuariū liquorem attinet, vulgò oleum nuncupatum, quo nullus à uino præcioſior ſuccus eſſe ſolet in uniuerſa rerum natura, hæc à me in præſentiarum accipies. Receptum confeſſumque eſt apud omnes rei agrariæ & medicæ doctores, Pœnos, Arabes, Græcos & Latinos, oliuarium oleum recens & minimè uitiatum, ad corporis & uirium reparationem, conſeruationémq;, foris adhibitum ſummè conferre. Quod celebri Pollionis Romuli exemplo docetur. Hunc enim cē-

Recentis oliuæ & flauæ, adhæc nigræ & maturæ facultates.

Vrina arenoſa, dentes attriti, conuulſio, gingiuæ, ſcabri ungues & alia.

Facultates olei oliuarij apud omnes receptæ.

Pulcherrima hiſtoria, & notatu digniſsima.

teſimum iam annum excedentem, ut autor eſt Plin. cùm Diuus Auguſtus hoſpes interrogaſſet, quanam ratione uigorem illũ animi, corporíſq; maximè cuſtodiſſet, Intus (reſpõdit) mulſo, & foris oleo. Quod à Democrito deſumpſiſſe potuit: qui interrogatus, ut Diophanes in ſuis tradit Georgicis, quonam modo homines uiuere poſſent inoffenſa ualetudine, & animi corporíſque ſtatum incolumem ac uegetum diu ſeruare, Si externa corporis (inquit) oleo, interna uerò melle præmuniãt. Valet itaq; oliuariũ oleũ ad corporis & uirium cõſeruationẽ, necnon contra algores. Quod cũ intelligeret magnanim⁹ Annibal, Romanorũ terror quondam nuncupatus, in Alpium tranſitu militum ſuorum corpora, aduerſus niuales iniurias, & rigentem aërẽ, oleo foris præmunire imperauit. Nam à perfrictionibus corpora uindicare & illa gerendis rebus habiliora reddere ſciebat. Si introrſum recipiatur (de recẽti loquor) uentrem emolliet, uenena hebetabit, eáq; uomitionibus illico excludet. Calidũ cùm ſucco rutæ hauſtum, tormina actutum ſedat: & ileoſis utiliſsimè infunditur, quos tenuioris inteſtini morbus tẽtare ſolet. Fa-

Olei oliuarij uires planè diuinæ.

Annibalis. ſcientia & prudentia ſumma.

Vẽtris emollitio, uenena, tormina, & ileoſi.

ciem expurgat, & bubus per nares infuſum donec ructent, inflationem mitigat. Reliqua olei oliuarij præſidia, medicis cognita, ne ſim longior, omitto, ut ad eius amurcam ueniam: cuius uſus olim ruſticis fuit frequẽs, & in magno precio, quemadmodum libris & locis ſuperioribus paſsim oſtendimus. Eſt itaque amurca ſanies expreſſæ oliuæ, ut antiquis placet, aut ſidens illius retrimentum. Quam ſuper omnia miris laudibus celebrauit M. Cato: præcipiens areas terendis meſsibus, illa ſubigendas eſſe: imminutíſque glebis æquatas, pauiculis uerberandas, ne formicæ noceant, uel ſubnaſcantur herbæ, aut rimę dehiſcãt. Quin & luto quod amurcam ebibit ſi parietum tectoria, horreorúmque pauimenta obleueris, neque gurguliones, neq; mures frumentum attingent. In uinea nullus naſcetur conuoluulus, ut cum Plinio tradunt ruſticationis magiſtri, ſi uitem circũ caput & brachia, amurca perunxeris, quæ leui cocta ſit igni & rudicula crebrò agitata, dum mellis craſsitudinem retulerit. Eadem contra æruginem defendit æramenta quæuis, modò priùs exterſa fuerint. Boues qui cibum faſtidiunt, magis cupidè illum

Amurcę uſus frequens antiquis.

Quid propriè amurca à M. Catone tantoperè celebrata, & eius uſus.

Cõtra gurguliones, mures conuoluulũ, æruginem & alia.

Vt boues nõ faſtidiant cibum, & ueſti-

menta nõ rodãtur à tineis

appetent, ſi pabulum a murca reſpergas: ita enim curati, corpore pulcherrimè ualebũt: & ſi quis aderit morbus, abigetur. Addo ꝙ cõdita ueſtimẽta in arca quæ fundũ amurca illitũ habuerit & reſiccatũ, nullo modo à tineis contingentur. Adhæc ꝙ lignea ſupellex quã amurca deterſeris, coloris gratiam, & ſplendoris elegantiam mirè contrahet. Si ea quadrupedes & detonſæ oues cum aqua ubi lupinus deferbuerit illinantur, ſic ut biduum uel triduum deſudent, deinde ſalſa aqua lauentur, neque ſcabræ fient, neque ricini erunt moleſti. Hoc poſtremum ſit. Ligna amurca macerata nullo fumi tædio exardeſcunt: quemadmodũ ſcribit magnus ille & incomparabilis naturæ interpres Plinius, in ſua illa celebri rerum mundi bibliotheca.

Quomodo ſi gnea ſupellex fiat elegans, & ligna abſque fumo ardeant.

Plinius vniuerſitatis rerum bibliotheca.

Operis huius concluſio ad Fran. Oliuarium, Galliarum Cancellarium prudentiſsimũ.

HAEC SVNT, FRANCISCE OLIVARI, Galliarum ſub tribus Regibus Cancellarie prudentiſſime, quæ de hortenſium & oliuaria hiſtoria hoc loco adferre poſſum. Quam de omnibus ſi longè & latò ſum proſecutus, ſi in olitueto diu ac libenter ſum ſpatiatus, & pro animi ſententia hilariter ac iu-

eundè uerſatus, id OLIVARIORVM gentilium tuorum, tuáque imprimis gratia factum fuiſſe exiſtimabis. Qui à Palladia illa oliua, OLIVARIORVM cognomen non ſine fatis & numine diuûm, longa ſerie Regibus & Gallicanæ Reipublicę utili ac ſummè probata, fœliciter adepti eſtis. Iuſta ſanè cauſa, quæ hîc mihi potius eſt reticenda, quàm paucis explicanda. Itaque de hortenſium cura, auxiliis & ſecretis, hæc in præſentiarum ſatis erunt. Quæ qui legent, qui probabunt, & hinc fructum aliquem ſibi comparabunt, ab his ſolicitè peto, ut tibi, illuſtriſsime CANCELLARIE, rem omnem acceptam libenter ferant. Tibi, inquam, in quo ſpes omnes, fortunæq; noſtræ ſitę ſunt, & Muſæ inclinatæ recũbunt. Sit hîc colophon præſentis opuſculi, quod ſicuti initium à te duxit, ita in te claudetur.

Vnde Oliuariorũ familia id cognominis ſit adepta

Cuinam potiſsimùm acceptã liceat ferre hãc hortenſium hiſtoriam.

Finis trium librorum Antonij Mizaldi Monluciani, de cura, auxiliis & ſecretis hortorum.